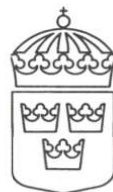

Riksdagens protokoll

1993/94:110

Protokoll
1993/94:110

Onsdagen den 25 maj

Kl. 9.00 – 17.57
19.00 – 21.38

1 § Justering av protokoll

*Granskning av
regeringen*

Justerades protokollet för den 19 maj.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Förslag
1993/94:RR10 till socialutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1993/94:KU36
Finansutskottets betänkande 1993/94:FiU23
Kulturutskottets betänkanden 1993/94:KrU29 och KrU33
Jordbruksutskottets betänkanden 1993/94:JoU21, JoU25 och JoU27
Näringsutskottets betänkanden 1993/94:NU17 och NU22
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1993/94:AU15

4 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1993/94:KU30 Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

Anf. 1 TALMANNEN:

Granskningsdebatten uppdelas liksom tidigare år i flera avsnitt. Varje avsnitt behandlas som ett självständigt ärende, och talarlistan för de olika avsnitten kan alltså utökas med ytterligare talare. Då alla under ett avsnitt an-

mälda talare haft ordet, övergår kammaren omedelbart till att debattera nästa avsnitt.

Voteringarna äger rum i ett sammanhang sedan samtliga avsnitt slutdebatterats.

*Regeringens sammansättning och regeringsarbetets organisation m.m.
(avsnitten 1–10)*

Anf. 2 THAGE G PETERSON (s):

Fru talman! Den här våren har varit extra arbetsam för konstitutionsutskottet. Sammanträdena har varit många och långa. Innan riksmötet är till ända har KU, såvitt nu kan bedömas, lagt fram 51 betänkanden. Ett flertal grundlagspropositioner, Riksdagsutredningens tre betänkanden och barnpornografifrågan har ökat KU:s redan stora arbetsbörda. Och granskningen har i år omfattat fler anmälningar än någon gång tidigare.

Jag vill på hela utskottets vägnar tacka vår skickliga personal på KU:s kansli för extra ansträngningar och mycket arbete på kvällar och veckoslut. Vi vet att er arbetsbörda den här våren har varit exceptionellt stor.

Mina partikamrater i KU kommer på de olika sakområdena av granskningsverksamheten att närmare beröra utskottets uttalanden i några väsentliga frågor samt att närmare utveckla de socialdemokratiska reservationerna. Jag kommer i min inledning att ta upp några principiella och allmänna synpunkter på granskningsverksamheten.

Årets granskning har omfattat totalt 46 ärenden, och i dessa har funnits 39 granskningsanmälningar. Av de 46 ärendena har KU avgjort 38. Av de återstående ärendena har 7 skjutits till hösten. De har samtliga att göra med bank- och finanskrisen. KU vill bl.a. att pågående rättsutredningar skall vara över innan utskottet slutför sin granskning. Ett ärende har återtagits. Granskningen av regeringens upphandling av konsulter tas upp i ett särskilt granskningsbetänkande senare i vår.

Av de 38 ärenden som KU har slutgranskat föreligger full politisk enighet i 28 ärenden.

Utskottet har gjort en ingående granskning av regeringens handläggning av privatiseringen av statligt ägda företag och en speciell granskning av försäljningen av statens aktier i företaget Celsius. Utskottet har inte från konstitutionella utgångspunkter funnit några skäl till kritik.

Fyra statsrådsuttalanden har särskilt granskats. Utskottet står enigt bakom slutsatserna av verkställd granskning i den delen.

Fru talman! Jag har velat göra dessa påpekanden, därför att det i debatten på visst håll görs gällande att KU partipolitiserar granskningen. Men faktum är att stora och viktiga sakfrågor och kontroversiella statsrådsuttalanden har kunnat avgöras i full politisk enighet.

Svenska folket har en stark känsla för rättssäkerhet; en stark känsla för att allt skall gå rätt till. Granskning av dem som fått och utövar politisk makt är ett viktigt inslag i vår demokrati. Riksdagens konstitutionsutskott har, enligt grundlagen, skyldighet att granska statsrådets tjänsteutövning och rege-

ringsärendenas handläggning. KU har därmed en mycket viktig uppgift i vår demokrati.

Ett organ med så utomordentligt stora maktbefogenheter som regeringen måste naturligtvis kontrolleras ingående och fortlöpande. Och den kontrollen kan bara anförtros folkets valda representanter. När utskottet fullgör sin uppgift enligt grundlagen och granskar regeringen eller ett statsråd i en viss fråga, skall det inte uppfattas som liktydigt med kritik. En annan sak är att granskningen kan leda fram till kritik. Slutsatsen kan emellertid också bli att det inte finns grund för någon erinran. De flesta anmälningar resulterar inte i kritik.

Jag tycker att det är viktigt att anmälningar görs, när någon ledamot av riksdagen anser att en fråga bör utredas och granskas av KU. Det är bättre att en anmälan görs, så att en granskning kan äga rum, än att frågorna kring en misstänkt felaktig handläggning inte får något svar.

Att det är borgerlig majoritet i KU har inte i något fall hindrat att en socialdemokratisk anmälan lett till utredning och granskning. Jag utgår från att det var på samma sätt i KU med socialdemokratisk majoritet, nämligen att alla anmälda ärenden blev föremål för granskning oavsett från vilken politisk sida de kom. Detta arbetssätt är en styrka för demokratin.

Konstitutionsutskottets granskningsuppgift är en demokratisk tillgång som är värd respekt.

Från moderathåll agerar man nu på ett sätt som förringar konstitutionsutskottets verksamhet. Våldsamma personangrepp riktas mot mig, när jag fullgör min i Sveriges grundlag ålagda uppgift att leda granskningen av regeringen. För att inga missförstånd skall uppstå, vill jag upprepa att det är från moderat håll som kritiken kommer. Andra partier har inte kritiserat och handlat på samma sätt som Moderaterna.

Fru talman! Så länge KU granskade socialdemokratiska regeringar och statsråd var allt i sin ordning. Kritiska uttalanden mot socialdemokratiska statsråd applåderades av moderata tidningar. Men när konstitutionsutskottet börjar granska moderata statsråd svallar känslorna okontrollerat över både på statsministern och det ledande moderata pressorganet. Och man tycker från moderathåll i KU att utfrågningarna med Anders Björck tog för lång tid, att frågorna upprepades etc., etc. Granskningen stämplas som ren partipolitik och som ett uttryck för KU-ordförandens revanschhunger och intellektuella otillräcklighet. Det är väl inte uteslutet att man har rätt på den sista punkten.

KU:s granskning av statsrådets innehav av aktier betecknas som en personkampanj mot statsrådet Ulf Dinkelspiel.

KU:s granskning av JAS-kraschen i Stockholm stämplar man som rena larvigheten.

KU:s arbete för att skydda oskyldiga barn mot våld, tortyr och andra sexuella övergrepp – ett arbete som för övrigt stöttats inte bara av Socialdemokraterna utan också av Centern, kds, Ny demokrati, Vänsterpartiet och delar av Folkpartiet – är ett intensivt utnyttjande av den allmänna indignationen över barnpornografin.

Fru talman! Jag är helt övertygad om att om konstitutionsutskottet låtit bli att granska statsrådets aktieaffärer, regeringens anlåtande av konsulterna

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

JKL, KREAB och Gramma, JAS-kraschen och struntat i att rätta till den moderata justitieministerns passivitet i barnpornografifrågan, då hade Moderaternas kritik mot KU och mig personligen uteblivit.

Kanske jag t.o.m. då hade fått ett alldeles speciellt vänligt hedersomnämnan-
nande på Svenska Dagbladets ledarsida.

Men, fru talman, det exceptionella inträffar att landets statsminister skriver brev till riksdagens konstitutionsutskott, som om det vore han som bestämde över riksdagen och KU. "Jag förutsätter", skriver statsministern, och han kräver att det utskott som har regeringsformens uppdrag att granska honom och regeringen i stället skall granska KU:s ordförande.

Det finns ingen rättslig eller konstitutionell grund för Carl Bildts agerande. Aldrig förr i riksdagens historia har det förekommit att en statsminister på detta grundlagsstridiga – och arroganta och överlägsna – sätt har ingripit i konstitutionsutskottets arbete och granskningsuppgift. Det hedrar i och för sig Centerpartiets, Folkpartiets, kds, Nydemokraternas och Vänsterpartiets företrädare i KU att de inte deltog i moderatgruppens instämmande i statsministerns instruktioner till KU.

Men det hade faktiskt varit på sin plats att alla partier hade hjälpt till att mer aktivt hävda KU:s integritet och tagit avstånd från statsministerns brev. Det var faktiskt på det sättet, fru talman, att när det var en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk statsminister – och en socialdemokratisk majoritet i KU – då uppträdde KU enigt. Det kan utskottets vice ordförande bekräfta. Då bemötte KU ett mycket mindre allvarligt försök av medarbetare till Olof Palme att lägga sig i KU:s arbete. Det är utomordentligt förvånande att de som i andra sammanhang är noga med att hävda utskottets integritet nu är så pinsamt tysta.

Fru talman! Jag vill på den socialdemokratiska KU-gruppens vägnar deklarerera följande:

Eftersom vi stöder oss på grundlagen kommer vi att hävda vår rätt och skyldighet att fullgöra vår uppgift enligt 12 kap. 1 § regeringsformen att granska statsministern och statsråden. Vi tillbakavisar statsministerns försök att styra KU:s och riksdagens arbete.

Fru talman! Jag vill dessutom personligen för riksdagens ledamöter och för svenska folket klart deklarerera att Sveriges statsminister får ta till vilka ord och uttryck som helst för att solka ner min heder. Det kommer inte det minsta att påverka mitt granskningsarbete av den regering som Carl Bildt leder. Varför inte? Jo, av följande skäl:

En demokrati som vill överleva måste kontrolleras och granskas; man måste sätta gränser. Maktfullkomlighet, överhetsfasoner och arrogans måste motarbetas var det än förekommer, såväl i socialdemokratiska led som i borgerliga led. Jag har ägnat hela mitt liv åt folkrörelsearbete och politiskt arbete. Jag har tillhört denna riksdag i 25 år. Men jag har aldrig någonsin blivit utsatt för en så lumpen och dyster kritik som från landets statsminister därför att jag fullgör min uppgift enligt regeringsformen, att granska regeringen.

Jag har den bestämda uppfattningen, fru talman, att makten måste kontrolleras i en demokrati. Det må vara socialdemokratisk makt eller borgerlig makt. Statsråd i alla regeringar skall ständigt känna och veta att någon alltid har ögonen på dem. En slätstruken granskning, som inte vågar sätta tän-

derna i maktens alla delar, är skadlig för demokratin. Ett konstitutionsutskott som inte får arbeta fritt och självständigt är också till skada för demokratin. Passivitet i granskningshänseende är måhända behagligt och bekvämt för maktens utövare. Men passiviteten kan leda till att medborgarnas aktivitet och uppmärksamhet avtar. Och det är i det långa loppet till skada för det demokratiska arbetet.

Det är därför som den socialdemokratiska riksdagsgruppen ser så utomordentligt allvarligt på statsministerns maktfullkomliga försök att styra riksdagens konstitutionsutskott. Riksdagsgruppen har genom sin gruppleddare Jan Bergqvist nu på morgonen lämnat in en anmälan till KU med begäran att granska statsminister Carl Bildts agerande.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till utskottets skrivning i betänkandet KU30 med undantag av de avsnitt där det föreligger socialdemokratiska reservationer. I dessa fall vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 3, 7 och 8.

I detta anförande instämde Jan Bergqvist, Torgny Larsson, Ingvar Johnsson, Lisbeth Staaf-Igelström, Elvy Söderström, Inger Hestvik, Sigrid Bolkéus, Karl Hagström, Catarina Rönnung, Hans Göran Franck och Björn Kaaling (alla s).

Anf. 3 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Det är som vanligt numera ett omfattande betänkande som konstitutionsutskottet har levererat till riksdagen, ett betänkande som spänner över de mest skilda ämnesområden. Det är lätt för mig att instämma i ordförandens tack till kansliet för det energiska arbete som man har lagt ned för att tillgodose utskottets ledamöters önskemål i alla möjliga frågor. En del av frågorna har rent kvantitativt varit mycket omfattande.

Det har för mig som har suttit med länge i konstitutionsutskottet varit intressant att följa utvecklingen genom åren. I början av 70-talet höll konstitutionsutskottets granskningsverksamhet i stort sett på att upphöra. Betänkandena var korta. Debatten i kammaren tog någon timme. Det var få ärenden som man tog upp som var kontroversiella. Det var relativt sällsynt med reservationer.

Under 70-talet expanderade granskningen. Det började med IB-affären och så småningom lades det ena till det andra. Utskottets verksamhet har sedan under åren bibehållits på den kvantitativt omfångsrika nivån.

Det verkar som om den nya inriktning vars grund alltså lades i början av 70-talet kommer att fortsätta. Det har visat sig att det finns ett behov av en granskning av det här slaget. I varje fall finns det ett utrymme för den i vårt parlamentariska liv.

Annars kan man naturligtvis säga att denna granskning egentligen är ett arv från ett förparlamentariskt samhälle med en direkt motsatsställning mellan regering och riksdag, där det var viktigt för riksdagen, som inte var samlad varje år, att se till att regeringen inte överträdde de beslut som riksdagen hade fattat.

Trots att det nu finns många olika sätt att utkräva ansvar av en regering – vi har möjligheter till misstroendeförklaring, vi har interpellations- och frågeinstitutet och vi har de ständigt pågående debatterna här i kammaren –

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

har det funnits utrymme för konstitutionsutskottets granskning. Den är ganska unik, även om det nu börjar finnas länder som efterliknar oss. Vi hade för inte länge sedan besök från Norge, där man nu infört något liknande.

Som jag uppfattat det – det tror jag är en grund för att konstitutionsutskottet kan verka som det gör – verkar utskottet, som jag brukar säga, i gränslandet mellan politik och juridik. Utskottet skall granska hur statsråden har skött sina ämbeten, men det behöver inte vara misstankar om direkta felaktigheter som leder till att ett granskningsärende tas upp. Det kan finnas intresse av att få frågor ytterligare belysta i detalj, sådana frågor som har flaxat snabbt förbi i kammaren och där det kan behövas en fördjupad insyn.

Det finns en politisk aspekt på granskningen. Det är naturligtvis ingen tillfällighet att det regelmässigt är från oppositionen som de flesta granskningsanmälningar strömmar in. Jag ser inget konstigt i det i och för sig. Det är oppositionens uppgift att hålla tummen i ögat på en sittande regering.

Vi kan konstatera att alla dessa anmälningar i de flesta fall inte lett till några anmärkningar eller ens till förslag om anmärkningar mot statsråd. Men det är bra – och däri instämmer jag med ordföranden – att konstitutionsutskottet, när många rykten gått och en upphetsad debatt har förts i tidningarna, kan "rensa fram" vad som verkligen har hänt och därmed slå undan benen för misstankar och insinuationer, som ju förekommer i tidsningsdebatterna i riklig mängd.

Det har varit en särskild stark ström av anmälningar i år från socialdemokratisk sida. Man kan konstatera en förändring över åren, nämligen att ett stort antal anmälningar numera inte enbart kommer från konstitutionsutskottets ledamöter utan också från andra ledamöter av riksdagen. Det var ganska ovanligt på 70-talet att någon utanför KU anmälde något granskningsärende.

Man kan också konstatera att vissa frågor under senare år har kommit att framstå som "evergreens". De återkommer år efter år. Det gäller flyktingpolitiken, vapenexporten – för att ta ett par av de mer påtagliga exemplen. Det är naturligtvis inte heller en tillfällighet. Det beror på att dessa ärenden är känsliga. De är viktiga. Det är naturligtvis – t.ex. när det gäller vapenexporten – vanskliga avgöranden som varje regering har att fatta i de frågorna. För den skull är det naturligtvis särskilt viktigt att det efterhand görs en ordentlig genomlysning av hur regeringen har tillämpat den lagstiftning som riksdagen har antagit.

En betydande del av betänkandet i år handlar om konsekvensanalyser. Där lyfts fram, inte för första gången men utförligare än tidigare, den besvärliga fråga som det finns en tendens i alla politiska församlingar att skjuta åt sidan, nämligen vilka de långsiktiga effekterna blir av de beslut som riksdagen, den parlamentariska församlingen, fattar. Man kan säga rent allmänt att vi i våra dagar lider av att framsyntheten inte har varit så stor tidigare. Samtidigt är det naturligtvis en oerhört vanskelig uppgift att i varje större fråga mer detaljerat och säkert ange vad som blir den långsiktiga konsekvensen av ett visst handlande. Men det är oerhört viktigt att ögonen ständigt hålls öppna och att det görs allvarliga försök från förslagsställarna och beslutsfattarna att bedöma den långsiktiga effekten av vad som görs.

Vi kan konstatera i t.ex. den långdragna striden om Öresundsbron att det aldrig hade behövt bli så som det har blivit, om ärendet hade handlagts på ett framsynt sätt, om de som en gång i tiden fattade beslutet om Öresundsbron på förhand, innan beslutet fattades, hade utrett de konsekvenser ett brobygge skulle få. Jag tar detta som ett konkret och mycket belysande exempel. Det är en alldeles galen ordning att man först fattar ett beslut om en sådan jätteanläggning och först därefter sätter tänderna i de verkligt svåra problemen. Då får vi en mycket märklig beslutssituation, dvs. att man beslutar på ett bristfälligt underlag. Man är sedan ändå tvungen att ta fram ett ordentligt beslutsunderlag, samtidigt som man är bunden av det tidigare beslutet.

Detta är ett besvärligt område, och det kommer att krävas mycken energi och mycken framsynhet i framtiden om man skall klara konsekvensutredningar på ett vettigt sätt. Någon fullständighet kan man naturligtvis aldrig kräva.

Rent allmänt skulle jag vilja säga att jag nästan tror att konstitutionsutskottets granskningsverksamhet håller på att nå sitt maximum. Jag tror inte att det är så mycket mer som ett konstitutionsutskott, som samtidigt skall vara ett ärendeberedande utskott, klarar av i det normala riksdagsarbetet. Det är viktigt för framtiden att man väljer att lägga energi på sådana frågor som är viktiga och som kan ha betydelse, inte bara för stunden utan också för hur den politiska verksamheten särskilt på regeringsnivå skall bedrivas framöver.

Det finns i betänkandet flera saker som för mig som inte skall delta så mycket mer i debatten i dag är intressant att ta upp till närmare belysning. Jag tycker för min del att det är bra att vi är eniga på de flesta punkter. I de flesta fall har anmälningarna inte mynnat ut i någon anmärkning, det är angeläget att understryka. I andra fall finns det en mild kritik som vi har varit ense om. Det är också viktigt att understryka att vi kan bli ense i konstitutionsutskottet.

Sedan har Socialdemokraterna, som jag ser det, med ljus och lykta sökt efter stridsämnen, för det är naturligtvis tacksamt för en opposition att kunna lyfta fram någonting och blåsa upp det så mycket som möjligt. De båda ärenden där Socialdemokraterna märkligt nog fått stöd av Ny demokrati och Vänstern, och där vi har tvingats att reservera oss, är mycket märkliga. Det gäller en anmärkning mot försvarsministern om att han inte förhindrade JAS-katastrofen. Det är en mycket märklig anmärkning som Socialdemokraterna och de övriga vill rikta mot försvarsministern. Han hade ingen kännedom om att uppvisningen skulle äga rum. Även om han hade haft kännedom om det, hade han inte kunnat ingripa. Det här är en sak som gör sig naturligtvis i den allmänna debatten, men det finns inte, som jag ser det, ett uns av underlag för den anmärkning som majoriteten här riktar mot försvarsministern.

Detsamma gäller bytet av chefskapet på Finansinspektionen. Vi har gått igenom ärendet mycket noga, och vi har funnit att Anders Sahlén hade fått ett annat erbjudande som han accepterade. Därefter blev det ett chefsbyte. Hade Anders Sahlén inte accepterat erbjudandet, hade det inte blivit något chefsbyte. Så enkel var den saken.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

Till yttermera visso är det ganska märkligt att Socialdemokraterna är så ängsliga för att regeringar bryr sig om vilka generaldirektörer som är tillsatta och hur de utför sitt arbete. Det var ju Socialdemokraterna som var pådrivande när den nuvarande lagstiftningen infördes, som gav regeringen större befogenheter än tidigare. I gamla tider var ju chefstjänstemännen praktiskt taget oavsättliga. Enligt gammal svensk tradition och ämbetsmannatradition skulle de tjäna vilka regimer som helst och följa lagen. Man skulle inte ingripa mot dem på politisk väg. Om en chefstjänsteman i något ämbetsverk gjorde fel eller om en politiker ansåg att han hade gjort fel, skulle lagstiftningen ändras. Också här finner Socialdemokraterna anledning till anmärkning mot ansvarigt statsråd, vilket är svårt att förstå. Jag vill yrka bifall till reservationerna 5 och 6.

En annan fråga som har kommit att överskugga hela KU-granskningen är ett gräl som har uppkommit mellan KU:s ordförande å ena sidan och statsministern och statsrådet Dinkelspiel å andra sidan. För min del har jag aldrig riktigt begripit detta gräl, men jag förstår ju att det är viktigt, eftersom ordföranden tar till sådana indignerade bröstoner. Detta har inte varit något ärende hos KU, men det har tydligen blivit det nu genom den anmälan som vi fick höra om i dag. Jag har i stort sett ställt mig vid sidan av den diskussionen. Det är en debatt som kontrahenterna borde föra inför öppen ridå i pressen och gärna i TV. I botten ligger en del insinuationer som förekom i Aftonbladet om att regeringsledamöter kunde ha skott sig på att Volvoaffären upplöstes. Det är naturligtvis inte bra att komma med sådana insinuationer. Vi har sett på ärendet i sak, och då visade det sig att det inte finns någon anmärkning att rikta emot regeringen. Sedan har debatten kommit att handla om vem som har sagt vad och var. Enligt mitt sätt att se är inte detta bra för konstitutionsutskottets anseende. Det för ner själva gransknings-idéen på en rätt låg nivå. Det beklagar jag.

Med undantag av reservationerna 5 och 6 yrkar jag att utskottets anmälan godkänns.

Anf. 4 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Tredje vice talmannen har lång erfarenhet av arbetet i KU. Han har varit ordförande, vice ordförande och han är därtill en erkänd statsvetare. Han gjorde sig känd under socialdemokratiska regeringsår som en aktiv utfrågare och granskare av socialdemokratiska statsråd. Men när statsminister Carl Bildt går långt i arrogant uppträdande mot riksdagens granskningsorgan och ger instruktioner till hur KU skall uppträda, då inträffar det märkliga att Bertil Fiskesjö inte reagerar det minsta. Han säger att han vill stå vid sidan av. Det är inte bra för KU:s anseende och inte heller för riksdagens anseende om inte granskningsorganet självt reagerar.

Statsministern försöker faktiskt i sitt brev att påverka konstitutionsutskottet. Han ger instruktioner till KU hur vi ledamöter skall svara mot den av konstitutionen ålagda skyldigheten för utskottet att granska statsråd.

Bertil Fiskesjö ville inte kommentera mitt påpekande om att Olof Palme och hans regering fick en tillrättavisning då han som statsminister genom sina medarbetare ifrågasatte KU:s sätt att förvara hemliga handlingar. Då reagerade utskottet i sin helhet, inklusive Bertil Fiskesjö, mot inhoppet som hade

sin orsak i att statsministern ville orientera sig. KU var mycket bestämd i sin kritik. Man erinrade om att det är KU som skall granska regeringen och inte tvärtom. Man uttalade att det inte ankommer på regeringen eller regeringens kansli att utöva tillsyn över riksdagen och dess utskott.

Men när nuvarande statsminister Carl Bildt lägger sig i utskottets arbete på ett långt mer flagrant sätt och när det från moderathåll kallas för tjafs, då hörs det ingen protest ifrån den borgerliga majoriteten i KU. Det är det som är så utomordentligt svagt. Jag vill t.o.m. säga att detta är pinsamt, Bertil Fiskesjö, inte bara för KU utan det är också pinsamt för tredje vice talmanen. På den här punkten känner jag inte igen Bertil Fiskesjö. Vi har arbetat väldigt många år tillsammans. Jag vet inte varför inte det rättskaffens sinnelag och den trohet mot konstitutionen som har präglat Bertil Fiskesjö under hela hans tid i riksdagen inte höll i sig när det blev aktuellt att värdera Carl Bildts brev.

Anf. 5 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag vidhåller att den här debatten inte är bra för KU:s anseende, och jag vidhåller att den är onödig. Den borde ha förts i andra forum, och det gäller samtliga inblandade. Ingen kan hindra ens en statsminister att skriva brev till konstitutionsutskottet. Vi får ju mängder av brev, som ordföranden vet. På den senaste listan, som bordlades vid vårt senaste sammanträde, var statsministerns brev upptaget bland alla andra brev. Enligt mitt sätt att se är det ett lämpligt sätt att behandla det på.

Självfallet skall inte statsministern blanda sig i konstitutionsutskottets arbete. Det gäller oavsett vem som är statsminister, men man kan inte hindra en statsminister från att uttrycka meningar. Det gjorde Olof Palme många gånger.

När det gäller det ingrepp som konstitutionsutskottet tidigare reagerade emot och som ordföranden refererade till, var detta ett försök att kontrollera utskottets kansli, vad kansliet hade för sig, hur man bevarade hemliga handlingar och liknande ting. Det har såvitt jag vet inte den nuvarande statsministern försökt sig på.

Konstitutionsutskottets ordförande berörde inte de övriga frågor som jag tog upp. För den skull skall jag inte fortsätta att diskutera dem.

Jag vidhåller alltså vad jag har sagt, att jag tycker att hela den här affären, som nu blivit ett granskningsärende, borde ha klarats av mellan utskottets ärade ordförande och de berörda regeringsmedlemmarna i andra forum än i konstitutionsutskottet. Om ordföranden betraktar ett sådant uttalande som något slags eftergivenhet eller feghet är jag mycket förvånad. Jag skulle naturligtvis kunna ta till mycket hårdare ordalag om jag ville, och de skulle då drabba åt litet olika håll. Men jag föredrar att vara förhållandevis återhållsam i en debatt av det här slaget, som egentligen inte angår vare sig KU eller mig.

Anf. 6 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag måste få fråga Bertil Fiskesjö: Vad är det som skiljer i konstitutionellt hänseende mellan en socialdemokratisk statsminister och en moderat statsminister?

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

För tio år sedan var Bertil Fiskesjö med om att tillrättavisa den socialdemokratiska statsministern i ganska hårda ordalag. Men när Carl Bildt så att säga gör sig skyldig till ett långt mer flagrant övergrepp på KU och riksdagens integritet, vill tredje vice talmannen och vice ordföranden i KU stå vid sidan om. Då tycker Bertil Fiskesjö att han inte har med frågan att göra. Det är i detta som jag inte riktigt hänger med, så frågan till Bertil Fiskesjö om skillnaden kvarstår faktiskt.

Fru talman! Jag vill bara ta upp de två ärenden som Bertil Fiskesjö ansåg vara märkliga och som vi socialdemokrater skulle ha sökt efter med ljus och lykta för att kunna föra upp på KU:s bord. Jag vill tillbakavisa påståendet och framföra några funderingar utifrån en annan utgångspunkt, nämligen följande:

Den som läser 1994 års granskningsbetänkande märker att granskningen i två viktiga ärenden, nämligen JAS-frågan och Sahlénärendet, inte tas på allvar av de borgerliga ledamöterna och inte heller av utskottets vice ordförande. De fakta som kansliet har tagit fram under granskningen kommenteras knappast av de borgerliga i dessa två fall, där man friar statsråden. Det jättearbete som KU:s kansli har gjort i dessa två ärenden lämnar ni precis som om de vore luft. Utan närmare analys sägs bara att kritik är omotiverad. Jag menar att det är ett oerhört nonchalant uppträdande som försvagar KU:s position gentemot regeringen. Detta har man glömt när man avger dessa två, som jag uttrycker det, mycket slarviga reservationer där man inte tar det minsta hänsyn till det underlag som har tagits fram av KU:s kansli. Det är djupt beklagligt.

Det är viktigt, menar jag, att behålla det nuvarande systemet med ett politikersammansatt organ som granskar regeringsutövningen. Men då måste KU och dess ledamöter ta uppgiften på allvar också när det gäller sådana ärenden som berör de egna statsråden.

Det skulle vara intressant om Bertil Fiskesjö i sin kommande replik något ville kommentera just förhållandet att ni har lämnat alla grundfakta åt sidan och bara avgett en mycket kort reservation, i vilken ni säger att det inte finns anledning till kritik.

Anf. 7 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Ytterligare några ord om polemiken mellan KU:s ordförande och statsministern. Jag tycker nog att det är litet skillnad mellan att skicka en spion till KU:s kansli för att rota i arkivet eller för att se efter hur det är upplagt och att skriva ett brev till KU. Ert brev till KU har vi ju också behandlat på det sätt som vi brukar behandla brev till KU. Även om ingen vill engagera sig finns brevet upptaget på listan för bordläggning. Jag föreställer mig att det sedan behandlas på samma sätt som andra brev.

Jag markerar gärna, om ordföranden vill det, att jag på samma sätt som ordföranden självfallet inte tycker att regeringen skall lägga sig i hur KU sköter sitt arbete. Men denna fråga har ju, vilket alla som känner till den vet, helt andra och mer fluffiga dimensioner.

Ordföranden säger att de båda reservationer som vi varit tvungna att avge är nonchalanta. Mot vem är de i så fall nonchalanta? Vi har ju medverkat till att dessa frågor har blivit utomordentligt väl utredda. Vi har anordnat

utfrågningar i mängd, och kansliet har utfört ett beundransvärt arbete när det gäller att reda ut vad som verkligen har skett.

Detta återfinns ju i reciten, som vi är ense om. Den faktabeskrivning som där finns behöver vi naturligtvis inte upprepa i våra reservationer. Därför förstår jag inte vad utskottets ärade ordförande menar när han talar om nonchalans i de båda frågorna. Vi har minsann inte nonchalerat dem utan gått igenom dem oerhört noggrant, alla tillsammans, och kommit till slutsatsen att det inte finns någon som helst konstitutionell grund för kritik. Eftersom många hänger upp sig på orden konstitutionell kontroll vill jag tillägga att det inte heller utifrån andra aspekter finns någon anledning till kritik i dessa båda fall.

När det gäller JAS-olyckan, som naturligtvis var beklaglig, var beslutanderätten i frågan delegerad. Försvarsministern hade inte beslutanderätt i en fråga av detta slag. Om försvarsministern hade ingripit i frågan hade det snarare varit fråga om ministerstyre, och då hade vi från konstitutionsutskottets sida av den anledningen varit som hökar på försvarsministern.

Anf. 8 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Låt mig först ta tillfället att tacka tredje vice talman Bertil Fiskesjö, som nu av allt att döma för sista gången framträder i en granskningsdebatt. Jag vill tacka för de många år och det arbete som han har lagt ner som en av den svenska konstitutionens fäder och väktare. Det är betydande insatser som Bertil Fiskesjö har gjort i detta sammanhang.

Jag vill också tacka kanslichefen Magnus Isberg och hans medarbetare i KU-kansliet som har haft och för närvarande har en tung börda att dras med. Vi har ju inte kommit ut ur det hela ännu, men jag hoppas att så småningom sommaren i all sin fägring skall kunna göra det möjligt för all vår kanslipersonal att få det litet lättare än vad de har haft det under senare tid.

När det sedan gäller själva granskningen vill jag först ta upp några principiella problem beträffande KU:s granskningsförfarande. Låt mig inleda detta med att citera vad professor Nils Andrén, min en gång vördade lärofader, säger i Samhälle och Riksdag, del II, som kom ut 1966:

”Dechargede-batten har blivit kritiskt bedömd, som akademisk, långtråkig och utan koncentration på väsentliga frågor. Ett sådant generellt omdöme säger åtskilligt om dechargebehandlingens politiska betydelse. Större vikt än ett sådant värdeomdöme får en analys av debattens faktiska struktur. Vilken betydelse visar regeringen genom sitt deltagande att den tillmäter debatten? Och vilken vikt tillmäter riksdagen själv uppgörelsen över dechargememoriet? Delvis återspeglas detta av i vilken utsträckning debatten är en uppgörelse mellan regeringen som svarande och riksdagen som kändande och i vilken grad den är något mera än en uppvisning inför halvtomma kammarbänkar av de argument som tidigare luftats i konstitutionsutskottet.”

Kritiken står sig uppenbarligen alltså. Dechargen eller granskningen finns alltså kvar, men vi har knappast märkt med att föra över något särdeles nytt till den nya författningen. Svagheterna torde framför allt vara att hänföra till partipolitiserings. Anmärkningsförfarandets politisering började emellertid redan under ståndsriksdagens tid. Kritik uppfattades snart nog som en politisk prickning. Successivt mottogs en utskottsanmärkning

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

med allt mindre respekt, eller som det uttrycktes i ett drastiskt uttalande från 1930-talet: KU:s granskning hade förlorat i tyngd på grund av att "antalet tvivelaktigt eller illa grundade anmärkningar är alldeles för stort för att rimligen kunna ursäktas med den mänskliga ofullkomlighet, som även vidlåder konstitutionsutskottet".

Olika förslag har under tidernas lopp framlagts för att effektivisera och avpolitisera granskningen. Nils Andrén framhöll att granskningens stora dilemma låg i svårigheten att "hålla isär den politiska funktionen och den i princip opolitiska uppgiften att undersöka och redovisa allmän praxis vid handläggningen av regeringsärendena".

Det fanns anledning till en allmän skepsis mot riksdagspolitiker som granskare, och om sedan granskningsarbetet förelades riksdagen måste det vara svårt att undvika partipolitiska synpunkter och taktiska överväganden. Nils Andrén's förslag till en avdramatiserad och samtidigt effektiviserad kontroll var att granskningen skulle utföras av en "konstitutionsutskottets ombudsman", en hög och oväldig ämbetsman. Han skulle på riksdagens uppdrag och på utskottets vägnar granska administrativ praxis i kanslihuset. Granskningen skulle sedan publiceras på samma sätt som JO:s berättelse.

I viss mån skulle man kanske kunna säga att stora delar av granskningen av administrativ praxis har kommit att avpolitiseras. Därom vittnar bl.a. de tio första kapitlen i granskningsbetänkandet. I övrigt är det dock samma gamla visa som vanligt, dvs. att oppositionen i olika sammanhang tar chansen att framföra en mycket vagt grundad kritik mot regeringen i olika sammanhang. Partipolitiseringsen avgör i de kritiska fallen åt vilket håll vågskålen skall tippa.

Frågan är om det inte borde ske en omprövning av hela KU:s granskningsverksamhet. Går det att nå fram till samförstånd om en ny tingens ordning? Skulle kritik kunna framföras utan att den omedelbart tvingar fram partipolitiska ställningstaganden? Skulle med andra ord kritiken kunna avpolitiseras, samtidigt som praxis vidareutvecklas att närmare undersöka olika områden av regeringens fögderi från främst administrativa utgångspunkter? Går det över huvud taget att undvika just partipolitiseringsen? Om inte, kan man ställa frågan vilken nytta det är med KU:s granskning i det här hänseendet.

Det fanns en ganska stark förhoppning vid inledningen av den nu snart tillämpliga mandatperioden, att något nytt skulle kunna ske inom KU. Före valet 1991 hade det deklarerats från den dåvarande oppositionens sida att KU:s ordförande borde tas från oppositionen, samtidigt som det uttrycktes förhoppningen att man därvid skulle kunna få en ordförande som var så oväldig och litet partipolitisk som möjligt. Man ville med andra ord ha ett KU som levde upp till de bästa av många omöjliga förutsättningar, nämligen oväld och minimering av partipolitiseringsen. Vem kunde bättre än en tidigare talman i riksdagen infria dessa förhoppningar?

Till en början syntes också klara ambitioner att infria de förhoppningar som hade ställts ut. Men tyvärr visade det sig omsider att förhoppningarna var för uppskruvade. Från oppositionens sida och synnerligen, tyvärr, från ordförandens, igångsattes en häxjakt mot de statsråd som hade en personlig förmögenhet. Det antydde att det inte skulle vara förenligt med utövandet av vissa statsrådsämbeten att ha en personlig förmögenhet, en kritik som se-

nare har framförts på nytt och som uppenbarligen är det drivande motivet för uppläggningsen av mycket av kritiken i konstitutionsutskottet. Med all rätt har det mot denna kritik anförts att just den som framgångsrikt har förvaltat ett eget fögderi på ett bra sätt bör ha goda förutsättningar för att också kunna ta hand om det allmännas affärer.

Vad gäller granskningsbetänkandet finns det, som regeringens företrädare ser det, ingen anledning att reagera mot regeringens handläggning av asylärenden, inte heller mot utseendet av en biståndskontorschef eller mot statsministerns uttalande om Baltikum. Avslag yrkas följaktligen på reservationerna 1, 2, 3, 4, 7 och 8. Bifall yrkas däremot till reservationerna 5 och 6.

I kritiken mot KU:s granskning har det anförts att partipolitiseringsen ofta har tagit udden av kritiken och att KU:s kritik därigenom har blivit tandlös. Det finns anledning att beklaga att inte utskottet har kunnat samla sig till en konstitutionell plattform vid årets granskning.

Vid årets granskning vill den socialdemokratiska oppositionen rikta kritik mot två statsråd, statsråden Lundgren och Björck. I bägge fallen har man en ytterst lös grund att stå på – jag skulle inte vilja kalla det för någon grund över huvud taget.

Det är naturligtvis groteskt och löjeväckande att man vill göra statsrådet Björck ansvarig för JAS-olyckan. Jag har betydligt större tilltro till Anders Björck som försvarsminister än som flygmekaniker. Jag skulle inte våga flyga med ett plan vars luftvärdighet har granskats av Anders Björck.

När det gäller statsrådet Lundgren kan man lugnt konstatera att hans agerande när det gällde Finansinspektionens förra chef, Anders Sahlén, har varit helt och hållet i linje med vad som ställts upp som konstitutionella förutsättningar i Sverige.

Det finns alltså ingen som helst grund för att rikta kritik mot de båda statsråden. Det är också betecknande att det var en ren sinkadus som gjorde att detta nu förs fram som en sorts majoritetsförslag. Någon majoritet för de här anmärkningarna har över huvud taget inte funnits i utskottet. Ordförandens utslagsröst kom in i bilden sedan Ny demokrati hade lagt ned sin röst och väntade med att ta ställning till dess att frågan kom upp i riksdagen.

I ärenden som inte direkt visas upp för riksdagen, men som kanske ändå har spelat en större roll än vad som redovisas, finns det – som vi har hört här i debatten – anledning till betydande meningsmotsättningar.

Sålunda har konstitutionsutskottets ordförande i en tidningsintervju insinuerat att utrikeshandelsministern skulle ha haft vetskap om att Volvo–Renault-affären skulle spricka – en sorts insideraffär som i vart fall skulle ha gynnat statsrådet indirekt. Påståendet har med skärpa tillbakavisats av statsrådet, och KU:s ordförande har inte kunnat bevisa påståendet.

Statsministern har likaledes alldeles exempellöst, i form av ett särskilt brev till konstitutionsutskottet, tvingats konstatera att konstitutionsutskottets ordförande inte har haft något som helst belägg för sitt påstående att statsministern, via Pehr G Gyllenhammar, skulle ha haft vetskap om att Volvo–Renault-affären skulle spricka tio dagar innan så skedde. Thage G Peterson har upphöjt sig själv till någon sorts korporal i ljusets riddarvakt. Han framstår nu i all sin härlighet i tidningsartiklar och i riksdagens talarstol och tillbakavisar då vad han anser vara lömska angrepp på hans person och

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

gärning. Han är frisk på att betygsätta i svart och vitt – någonting däremellan ges icke.

Det är emellertid inte acceptabelt att konstitutionsutskottet inte får klara ut vad som är rätt och vad som är osant. Statsministerns ord står mot konstitutionsutskottets ordförandes ord. Pehr G. Gyllenhammar kan verifiera eller dementera detta. Detta är en trovärdighetskris för konstitutionsutskottet, för riksdagen och för regeringen. Därför har jag krävt att Gyllenhammar snarast möjligt skall inbjudas till konstitutionsutskottet för att en gång för alla klara ut vad som är sant och osant. Det är han som har åberopats som källa av konstitutionsutskottets ordförande. Det är han som kan klara ut vad som är riktigt i det här sammanhanget. Jag beklagar att min begäran i går i konstitutionsutskottet tillbakavisades av utskottet med ordförandens utslagsröst. Ny demokratis representant avstod från att yttra sig i frågan.

Det kan inte heller accepteras att konstitutionsutskottet, likaledes genom ordförandens utslagsröst och Ny demokratis nedlagda röst, har avstått från att omedelbart utreda den tidigare socialdemokratiska regeringens sätt att hantera olika konsultuppdrag till ARE-bolagen och andra i samband med utredningen av den nuvarande regeringens konsultuppdrag. Den jämförelsen hade behövts för att konstitutionsutskottet skulle kunna göra en rättvis bedömning.

Fru talman! I alltför stor utsträckning har vi under de senaste veckorna kunnat bevittna hur partipolitiseringen har tagit överhanden när det gäller konstitutionsutskottets granskning. Detta är att beklaga. Samtidigt borde det hela leda till eftertanke. Det är måhända dags att försöka åstadkomma vad man hittills inte har lyckats med, nämligen nya och effektiva former för KU:s granskningsarbete.

I detta anförande instämde Ola Karlsson, My Persson, Inger René, Stig Bertilsson, Jan-Olof Franzén, Henrik S Järrel och Björn von der Esch (alla m).

Anf. 9 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Birger Hagård höll en i och för sig intressant statsvetenskaplig betraktelse som jag lyssnade uppmärksamt på. Men jag måste erkänna att jag efter tre års arbete i konstitutionsutskottet med Birger Hagård har svårt att se honom som statsvetare. Min minnesbild av Birger Hagård under tre år i KU är att han är en nitiskt moderat politiker. Det överskuggar också de statsvetenskapliga kunskaperna.

Det är självfallet fritt för Birger Hagård att ha synpunkter på min person och min uppgift som ordförande. Den debatten skall jag inte lägga mig i.

Däremot har jag ett par iakttagelser av Birger Hagårds anförande. Han reste frågan om konstitutionsutskottet behövs. Det är väl ett uttryck för moderat politik och moderat syn på hur makten och överheten skall kontrolleras och om den behöver kontrolleras. Det är klart att vi måste ha ett utskott som granskar regeringen. Den har ju så utomordentligt stora maktbefogenheter. All politisk makt, både socialdemokratisk makt och borgerlig makt, måste ju kontrolleras. Men tydligen har Birger Hagård en annan uppfattning, åtminstone nu när det är en borgerlig regering.

Jag drar den slutsatsen, vilket jag faktiskt gjorde i mitt inlägg, att om den socialdemokratiska gruppen i KU hade struntat i att granska statsrådets aktieinnehav, struntat i att följa upp regeringens anlitande av konsulter och struntat i att titta på JAS-ärendet hade det inte funnits utrymme för någon kritik. Birger Hagård hade säkerligen varit ganska nöjd med konstitutionsutskottets arbete om vi hade varit snälla och inte tittat på vad de borgerliga statsråden gjort.

Birger Hagård försökte inte på något sätt förklara Carl Bildts exceptionella personangrepp. I denna fråga uppträdde väl Carl Bildt som han uppträder till vardags, och det är allmänt omvittnat att han besitter mycket av maktfullkomlighet och arrogans. Jag tror att förklaringen till hans personangrepp är ganska enkel. Det har jag förstått efter att ha lyssnat på Birger Hagårds inlägg här. Carl Bildt tål helt enkelt inte att granskas. Det är detta det är frågan om. Därav följer sedan hans utfall.

Fru talman! I min nästa replik skall jag ta upp de uppgifter om konstitutionsutskottets beslut i går som Birger Hagård kom med. De är inte korrekta i alla delar. Därför skall jag använda min nästa replik till att göra några beriktiganden.

Anf. 10 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Thage G Peterson antydde att det skulle finnas en klivenhet i min person mellan statsvetaren och politikern. Visst finns den klivenheten. För mig har det varit en glädje och en känsla av spänning under ett helt liv att ha den här klivenheten. Men det fordrar också att man vet när man sysslar med det ena och när man sysslar med det andra. I delar av det anförande som jag höll var det tveklöst statsvetaren som tagit överhanden. Jag försökte att se neråt och granska vad det egentligen är som förekommer, men självfallet var det politikern som uppträdde i den andra delen av anförandet, Thage G Peterson.

Thage G Peterson sade att jag skulle ha frågat om KU behövs. Den frågan har jag över huvud taget aldrig ställt. Självfallet behövs KU. Men som jag sade i de allra sista orden i mitt anförande behövs det också nya och effektiva former för granskningsarbetet. Vi måste akta oss för att inte falla in i något slags slentrian. Framför allt är jag orolig för partipolitiseringsen. Jag tycker att KU:s ordförande tyvärr är ett utmärkt exempel på att partipolitiseringsen kan gå för långt.

Statsministern var naturligtvis tvingad att skriva det brev som han skrev till konstitutionsutskottet. Han hade utsatts för arrogans och angrepp som han inte kunde låta förbli obesvarade. Det är bara synd att grälet fortsätter och att inte konstitutionsutskottets ordförande kan säga att det var obetänksamhet och felaktigt att föra fram dessa insinuationer i olika sammanhang. Då skulle vi kunna klättra upp till de höjder där konstitutionsutskottet normalt bör dväljas.

Statsminister Carl Bildt tål självfallet att granskas i olika sammanhang. Det är självfallet utskottets uppgift att utföra en granskning av alla statsrådets fögderier. Men det skall också vara en granskning som lever upp till de krav på oväld som konstitutionsutskottet bör ha som en ledstjärna.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

Anf. 11 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Först några ord om gårdagens sammanträde i konstitutionsutskottet. Den enda grund som fanns för att genom ett utskottsinitiativ be Volvos förre styrelseordförande att komma till en separat utfrågning i utskottet var skrivelser från Carl Bildt och Ulf Dinkelspiel. Men det hade inte varit förenligt med grundlagen att göra detta, och det pekade också utskottets kanslichef Magnus Isberg på. Detta fick dock inte de borgerliga representanterna att ändra ståndpunkt, utan man begärde votering. Ett direkt bifall till det moderata förslaget skulle ha inneburit ett godkännande av Bildts och Dinkelspiels inblandning i KU:s arbete, vilket vi inte kunde acceptera.

Beslutet blev att KU skall granska frågan om informationen till regeringen i Volvo–Renault-affären, och därvid kommer det helt säkert att bli fråga om ett flertal utfrågningar, och till en av utfrågningarna bör Volvos förre styrelseordförande inbjudas. Det är möjligt att kanslichefen redan har tagit en sådan kontakt. Vi har i ett socialdemokratiskt särskilt yttrande till betänkandet uttalat att vi hoppas att dr Gyllenhammar tar till orda i denna sak.

Jag vill lägga till ytterligare en punkt med tanke på vad Birger Hagård säger i sina fortsatta angrepp på mig. Jag har i denna affär inte fört fram några egna uppgifter utan endast fört vidare de uppgifter som jag har fått av Volvos dåvarande styrelseordförande P G Gyllenhammar. Jag har inte i något sammanhang, som statsministern beskyllt mig för, smutskastat Ulf Dinkelspiel. Jag har i utfrågningar, som finns dokumenterade i protokoll, sagt att en helt annan fråga är om Ulf Dinkelspiel på något sätt har utnyttjat den information som han har haft tillgång till. Detta har jag självklart inte uttalat mig om, och jag har heller inte haft några som helst misstankar om detta.

Jag har vid ett stort antal tillfällen föreslagit Birger Hagård att läsa utfrågningsprotokollet, men av någon anledning tycks han inte begripa vad som står i detta protokoll – om han nu har läst det, fru talman.

Anf. 12 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jo då, jag kan försäkra Thage G Peterson om att protokollen från KU:s utfrågningar tillhör min verkliga favoritlektyr, som jag särskilt intensivt studerar varje natt innan jag somnar in.

Jag är litet grand förvånad över vad konstitutionsutskottets ordförande anför i detta sammanhang. Han säger att det inte skulle varit förenligt med grundlagen att kalla in Pehr G Gyllenhammar till KU. Vi skall först konstatera att det är Gyllenhammars egen sak om han vill komma till KU eller inte. Han är en privatperson, och det finns i och för sig ingen möjlighet i världen för konstitutionsutskottet att tvinga in honom. Men naturligtvis är det fullt grundlagsenligt att kalla in honom eller att ge honom möjlighet att svara skriftligt på KU:s frågor. Om det inte varit så, hade väl knappast KU:s ordförande ställt denna fråga under proposition i utskottet på det sätt som skedde.

Samtidigt har socialdemokraterna i det särskilda yttrande som är fogat till utskottets granskningsbetänkande åtminstone påstått att de vill gå till botten med denna affär och utreda vad som är sant och osant. Mot den bakgrunden finner jag det högst anmärkningsvärt att KU:s ordförande inte tar chansen att kalla in Gyllenhammar. Att sätta in honom i ett annat sammanhang, kan-

ske litet senare, är ju inte samma sak som att här, nu eller snart få klarlagt vad som verkligen har förevarit.

Konstitutionsutskottets ordförande säger vidare att han inte har några egna uppgifter om vad som har förevarit i informationsavseende beträffande Volvo–Renault-affären, utan han har vidarebefordrat information som han har haft tillgång till. Det är ju just det som är det intressanta: Varifrån har den här informationen kommit? Den förnekas uttryckligen av statsministern, och på goda grunder. Vid det ena tillfället träffar han president Clinton i USA, och vid det andra har han överläggningar just med konstitutionsutskottets ordförande.

Varifrån har då de här informationerna kommit? Den frågan förblir obesvarad. Det är detta som har gjort att statsministern känt sig föranlåten att skriva ett brev till konstitutionsutskottet, ej alls det mästrande brev som konstitutionsutskottets ordförande vill få det till utan ett brev genom vilket man vill klara ut vad som har förevarit i saken. För landets, för politikens och för KU:s anseendes skull finns det all anledning att snarast gå till botten med detta ärende.

Anf. 13 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Så här i inledningen till mandatperiodens sista granskningsdebatt kan det finnas anledning att uttala att vi skulle kunna och borde vara mycket stolta över den insyn och de kontrollmöjligheter som vi på olika nivåer har i vår demokrati. Vi kan ställa frågor och interpellationer, vi kan väcka motioner och vi kan med offentlighetsprincipens hjälp kräva att få insyn i myndigheters verksamhet på olika nivåer. Därtill kommer riksdagens revisorers arbete, som har blivit alltmer aktivt och respekterat, och konstitutionsutskottets granskningar av regeringen.

Vi är nu i slutet på en mandatperiod med en nyordning inom konstitutionsutskottet enligt vilken utskottets ordförande inte som tidigare skulle hämtas från regeringspartierna. Genom denna nyordning skulle KU:s uttalanden och betänkanden få en mera upphöjd och opartisk status. Har det blivit så? Alla goda intentioner till trots måste man nog konstatera: Nej, så har det inte blivit.

Oppositionen har, speciellt under innevarande granskningsår, dvs. valåret, anmält en rad struntsaker till granskning. Jag tänker bl.a. på de anmälningar som gäller JAS-överflygningen och vissa tjänstetillsättningar. Regeringspartierna har försvarat sina statsråd och i vissa fall kommit fram till en annan uppfattning än oppositionen. Det är självklart att oppositionen har en mycket aktivare roll i granskningen, eftersom det ju är regeringen som skall granskas.

Men det skall först sägas att vi på de allra flesta punkter i granskningsarbetet ändå har kommit fram till en enig ståndpunkt. Vi har haft långa och ingående diskussioner. Vi har tagit in en stor mängd material i alla frågor. Det är först när vi närmar oss det område där vi, som tredje vice talmannen framhöll, befinner oss i gränslandet mellan juridik och politik som vi skiljer oss åt i bedömningen.

Men är det egentligen så konstigt? I de fall där vi skiljer oss åt kan man

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

nog säga att det är på grund av att vi har olika ideologisk grund att stå på som vi bedömer fakta olika.

I alla de fall som vi har granskat har vi, som jag nämnde, inte lämnat någon sten ovänd för att försöka få fram vad som verkligen har hänt. Trots det kommer vi fram till olika ståndpunkter. Jag tror inte att det är betingat av någon illvillig inställning från vare sig oppositionen eller någon annan, utan det beror på att vi står på olika ideologisk grund. Så kommer det säkert också att förbli så snart man fjärrar sig från de mycket fasta lagregler och den mer administrativa granskning som vi också gör.

Det är bara att konstatera att vi står på olika ideologisk grund och tolkar fakta olika. Jag tycker inte att detta behöver vara fel. Vi måste hela tiden ha i minnet att det här finns grupper och partier med olika grundsyn och att man då bedömer fakta olika.

I varje granskningsbetänkande har vi en grupp anmälningar som sammanförs under rubriken "Vissa uttalanden av statsråd". Här har vi ofta långa diskussioner om vad som går an och vad som inte går an.

När vi har fjärrat oss, som jag sade, från de väldigt tydliga lagregler som vi har att följa, tror jag att det är nödvändigt att i de här fallen ha en mycket vid ram för vad som är tillåtet, eftersom statsråden är politiskt valda och eftersom det är farligt i en demokrati att ha för snäva gränser för vad som är möjligt för regeringens enskilda ledamöter. Jag tänkte återkomma senare i debatten till detta.

I konstitutionsutskottet har vi under både förra året och detta fört en intressant och nyttig debatt om allmänhetens insyn i såväl statsråds som riksdagsledamöters ekonomiska förhållanden. Regeringen har från början varit mycket tydlig i sitt agerande, med en öppen deklaration av sina tillgångar och tillsättande av en etisk kommitté, liksom överlämnande till opartisk förvaltare av tillgångarna.

För riksdagsledamöter har vi givit riksdagens förvaltningsstyrelse i uppdrag att utforma en modell som tillfredsställer de krav som kan ställas på allmänhetens rätt till insyn i förtroendevaldas förhållanden. Det är ingen lätt uppgift, med tanke på att det kan finnas många bindningar som kan sägas påverka människors omdömesförmåga: kapital, aktier, fasta tillgångar, framträdande uppdrag i fackliga och andra intresseorganisationer, styrelseuppdrag i näringslivet, etc. Och hur skall man bedöma familjemedlemmars tillgångar? Och var går gränsen för privatlivets helgd?

Jag har stor respekt för KU:s ordförandes engagemang och ärlighet i frågorna om öppenhet och integritet hos förtroendevalda och läste med intresse hans artikel häromdagen som gällde just öppenhet och förtroende och de moraliska krav som man kan ställa på politiker och ledande personer i näringslivet.

Artikeln innehöll en rad tankvärda tankar. Men jag tycker kanske ändå inte att man kan vara trovärdig, om man inleder en sådan artikel med att säga att problemen förvärrades efter valet 1991, inte mot bakgrund av de fakta som jag har redovisat om initiativ som togs vid regeringens tillträde 1991.

Man kan inte heller med trovärdigheten i behåll, som s-gruppen i konstitu-

tionsutskottet gjorde, rösta nej till en granskning av s-regeringarnas kontakter med näringslivet.

Jag tror att det är viktigt att den här debatten fortsätter, så att vi tillsammans kan utforma de regler vi skall ha för de personer som är förtroendevalda representanter.

När man studerar KU-anmälningarna över tiden, kan man se att anmälningarna som kommer in i mycket hög grad är en spegel av de frågor som är viktiga frågor i samhällsdebatten. Ja, man skulle kunna säga att KU i det här avseendet ger en historisk exposé av debatten.

Konstitutionsutskottet har under det gångna året spelat en undanskymd roll i medierna. Det om något är, kan man säga, ett tecken på att de ärenden vi har behandlat varit ganska beskedliga till sin karaktär. Det faktum att reservationerna är få, trots betänkandets omfång, är också ett tecken på att substansen i granskningsanmälningarna är ganska liten.

Fru talman! Jag vill instämma i tredje vice talmannens syn på debatten och konfrontationen mellan statsministern och KU:s ordförande, en debatt som har fått sken av personmotsättning. Jag kommer också senare i debatten att återkomma till avsnittet om statsrådets uttalanden liksom till det om byte av chef för Finansinspektionen, och Ingela Mårtensson kommer att ta upp frågan om Krigsmaterielinspektionen.

Jag vill rikta ett tack till kansliet för det arbete som det har lagt ner med omsorg och stor energi för att granskningsbetänkandet faktiskt skulle ligga på bordet i dag.

Jag vill också tacka Bertil Fiskesjö för det samarbete vi har haft i konstitutionsutskottet. Genom stor kunnighet och gott omdöme har han varit en ovärderlig tillgång i granskningsarbetet. Han har varit en inspirationskälla för mig personligen, när jag kom som ny till utskottet, genom sina kunskaper och erfarenheter, och han har företrätt kontinuiteten i utskottet och stabiliteten, eftersom många nya ledamöter har kommit till. Jag har verkligen lärt mig mycket av honom och beklagar att han uppenbarligen kommer att lämna KU med detta riksmöte.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där Folkpartiet finns representerat och i övrigt att riksdagen godkänner konstitutionsutskottets anmälan.

Anf. 14 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill börja med att säga att i den artikel som jag skrev i Svenska Dagbladet finns säkerligen åtskilligt som tål att diskuteras. Det var faktiskt också meningen med artikeln att den skulle vara en debattartikel, och jag hoppades att det skulle kunna bli en debatt med många deltagare. Jag skulle hälsa med tillfredsställelse om Ylva Annerstedt med sin ofta balanserade framtoning ville ta till orda i den debatten.

Sedan måste det säkerligen vara ett missförstånd. S-gruppen i konstitutionsutskottet röstade inte i går nej till granskning av kontakter med näringslivet, utan voteringen gällde avgränsningsfrågan i det ärende som togs upp, och det är någonting helt annat.

Vidare vill jag säga ett par ord om det som Ylva Annerstedt berörde, nämligen om det försök som gruppledarna enades om, att KU-ordförandeposten

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

skulle besättas av oppositionen. Vad jag har förstått, har gruppledarna bestämt att detta så småningom skall utvärderas. Mina erfarenheter av de här tre åren är faktiskt blandade.

Jag är inte helt positiv till den nuvarande ordningen. Det beror inte på att jag tror att man kan undvika konflikter, utan det hela är mer en fråga om ordföranden orkar vara aktiv i sin granskning av regeringen.

Från visst statsvetarhåll, dock inte från Fiskesjö och Hagård, har det påpekats att man har väntat en konflikt mellan statsministern och KU:s ordförande, av den orsaken att när man kommer in på känsliga frågor i en regering uppstår konflikter om huruvida dessa frågor skall granskas. Om vi då har en statsminister som över huvud taget inte tål kritik och granskning, blir den konflikten hårdare.

Jag tror att huvudpunkten, om man skall resonera vidare, är om det så att säga ligger något värde i att oppositionen har ordförandeposten, om granskningen då blir mera bred och djup. Det är alltså huvudfrågan, och därtill kommer då om ordföranden i konstitutionsutskottet orkar att utsättas för den simpla kritik som i det här fallet statsministern har riktat och om det på något sätt skulle dämpa intresset för att granska.

Det vore ju utomordentligt allvarligt, därför att jag hävdar att vi har i det svenska samhället i dag icke för mycket granskning och revision, utan vi har för litet. Därav fick vi 80-talets bank- och finansskandaler. De är ju en följd av att granskningen inte fungerade. Med den bakgrunden måste den här frågan också belysas.

Anf. 15 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det var intressant att ordföranden tog upp just frågan om den nya ordning vi har i konstitutionsutskottet och vilka effekter den har fått. Den utvärdering som skall komma måste med nödvändighet jämföra utskottsgranskningarna över tiden.

Jag kan nog säga att jag tycker att det finns tveksamheter. Mot bakgrund av det jag tog upp i mitt inledningsanförande kan man ställa frågan: Är det möjligt att helt undvika de politiska diskussioner som faktiskt uppstår i ett utskott där ledamöterna sitter som företrädare för politiska partier, där man har olika ideologisk grundsyn? Det betyder ju att vi ser på samhället och samhällsföreteelser på olika sätt och med olika grundförutsättningar. Det kan faktiskt betyda att det inte är möjligt att undvika den politiska, eller som det uppfattas, partipolitiska inriktning som arbetet i KU ibland får. Jag anser att det är bättre att vara medveten om att dessa konflikter föreligger och ha dem i åtanke när man bedömer de granskningar och uttalanden som görs. Jag ser fram mot den utvärdering som kommer att ske.

Jag noterar också att ordföranden inte vidare kommenterade mina synpunkter på frågan om att sopa rent framför egen dörr.

Anf. 16 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag vet inte riktigt vad Ylva Annerstedt menade med det sistnämnda. Jag har i hög grad intresse av att föra debatten så, att det också blir en självkritik i den. Därför sade jag att min artikel i Svenska Dagbladet helt säkert tål att diskuteras utifrån många aspekter. Det finns säkert åtskilligt i

den som är tillspetsat och som man från andra ideologiska utgångspunkter än de jag har kan anse som tveklaktigt eller felaktigt osv. Jag hoppades att Ylva Annerstedt och flera andra skall delta i den diskussionen.

Vi behöver en debatt i Sverige om alla de reaktioner som kom efter det att vi fick veta vad som hade hänt, inte minst i finans- och bankvärlden. Därav följer att inte heller det politiska systemet var opåverkat. Inte heller vi politiker var oberörda av vad som hände. Jag har ett stort intresse av att fortsätta den debatten. Självklart är jag beredd att pröva de argument som förs fram mot mina argument och mina teser. Sverige är ju en demokrati.

Anf. 17 INGVAR SVENSSON (kds):

Fru talman! Jag har nu snart avverkat min första riksdagsperiod. Det har varit oerhört intressant att få delta i konstitutionsutskottets arbete. Jag har fått lära mig att det är ett ganska tungt och tufft arbete att delta i granskningen. Det är föga romantiskt. Det är mycket harvande med detaljer. Jag hyser stor beundran för kanslipersonalens sätt att hantera de olika bitarna. Enbart textmängderna är enorma. Även de tekniska och juridiska detaljerna kan vara mycket svåra. Jag hyser mycket stor beundran för kanslipersonalens sätt att fungera. Ett stort tack till kanslipersonalen för deras gedigna arbete!

Vi har väl alla minnesbilderna av JAS-planets inflygning över Stockholm under Vattenfestivalen på näthinnan. Vi har sett det ett antal gånger på TV. Planet kommer in, stegrar sig och står alldeles stilla, och sedan kraschlandar det. Det är en bildserie som lätt kan appliceras på det socialdemokratiska agerandet när det gäller granskningsfrågorna. "Upp flyga orden, tanken stilla står", och sedan en kraschlandning i ett antal skrivningar och reservationer från Socialdemokraternas sida.

Granskningen är förstås oppositionens julafton framför andra. Men det hade varit en fördel om Socialdemokraterna inte fallit offer för partipolitiska frestelser utan ägnat sig åt de konstitutionella frågorna. Det blir mycket prasslande med julklappspapper och för litet innehåll i julklapparna. Man får vara tacksam för att det blev en mjuklandning vad gäller jettflygtrafiken på Bromma i alla fall.

Vad som föga uppmärksammas är att konstitutionsutskottet i sin granskning är överens om faktabeskrivningen. Det är ett mycket viktigt konstaterande. I den meningen är utskottet ett konsensusutskott. Det har stor betydelse för den historiska forskningen i framtiden, att man här är överens om faktabeskrivningen. Sedan kan man skilja sig i värderingar och bedömningar av hur saker och ting har utvecklats.

Tredje vice talmannen har tidigare varit inne på att vi nu har gjort en noggrann genomgång av konsekvensanalyser i propositioner och att det finns behov av ytterligare förbättringar på området.

Ett annat område som vi i fjol ägnade relativt kraftig kritik var författningsutgivningen. 49 % av författningarna kom ut sent. I år har andelen minskat till 34 %. Det är självfallet en glädjande utveckling. Fortfarande är det dock en stor andel författningar som kommer ut sent. Där behövs ytterligare förbättringar. Konstitutionsutskottet behöver också fortsättningsvis ha tummen i ögat på regeringen.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

I Fri- och rättighetskommittén har vi nu sett på hur man hanterar passivitetstalan i olika sammanhang i olika länder. Det kan vara intressant att konstatera att vi i detta betänkande också pekar på att regeringen inte får vara för passiv i sin hantering av beslut som har fattats i riksdagen. Vi konstaterar att regeringen, om den inte har vidtagit den åtgärd som riksdagen har föreslagit, inom ett år bör redovisa detta för riksdagen och försöka ange en tidpunkt när åtgärden kan genomföras. Det är viktigt med detta tryck på regeringen att handla.

Fru talman! För att spara mina stämband och kammarens tid ber jag att få yrka bifall till reservationerna 5 och 6 samt i övrigt att utskottets anmälan godkänns. Jag vill bara notera att det sades fel här tidigare, att Ny demokrati skulle ha stått bakom de majoritetsskrivningar som står mot reservationerna 5 och 6. Så var det inte. Ny demokrati hade lagt ner sin röst i utskottet.

Anf. 18 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Fru talman! Låt mig först upplysa kammaren att jag suttit som ordinarie ledamot i KU endast litet mer än en månad. Jag efterträdde Harriet Colliander sedan hon blivit partichef. När jag nu tar till orda gör jag det med försiktighet och respekt, inte minst gentemot dem som har ruvat i utskottet under långa tider. Jag börjar med några synpunkter på utskottsarbetet i KU sett med mina unga nybörjarögon.

Förutsättningen för att man skall kunna göra ett fullgott arbete är att man utan att somna kan läsa igenom de meter av papper som produceras av det i mina ögon effektivaste kansli. Jag har jämfört med vad jag har upplevt i det civila livet, och jag är djupt imponerad av det jobb som Magnus Isberg och hans medarbetare har gjort. Jag vill tacka dem för detta.

Om jag ser på hur jag får jobba kan sägas att jag får sitta ensam, medan mina regeringsvänner och socialistiska vänner delar upp jobbet på sex sju personer. Sedan blir jag sittande med utslagsrösten, utan någon juridisk eller annan hjälp. När man långsamt växer in i de utdragna granskningsärendena under månader är det säkerligen okej. Men det är hart när omöjligt att träffa rätt beslut utan att läsa in och suga på de ofta komplicerade granskningsfrågorna. Jag har därför tvingats att passa ett par gånger, då jag inte känt mig mogen att fatta ett beslut som kan få ödesdiga följder för ett statsråd. Jag kommer att ta upp det vidare under de två granskningsärenden som kommer att avgöras här i kammaren. Det gäller JAS-ärendet och ärendet om Finansinspektionens chef. Mitt problem är att om jag avstår, blir resultatet det samma som om jag säger nej. Då har ordföranden utslagsröst. Det gäller att hålla tungan rätt i mun.

En fundering som jag tycker gör KU-livet extra spännande är att det i varje granskningsärende snart visar sig att regeringspartierna lojalt ställer upp vid varje attack på den sittande regeringen. Jag är övertygad om att rollerna var de omvända då Socialdemokraterna satt vid makten under den tidigare mandatperioden.

Då det är den sittande regeringen som granskas, tenderar Socialdemokraterna att bli aggressiva och i vissa fall gå till överdrift i partipolitiskt nit. De borgerliga ledamöterna försöker då slå tillbaka med samma vapen. Vi har på sista tiden upplevt uppslitande strider, bl.a. i Volvo–Renault-affären, där

man diskuterat vad Pehr Gyllenhammar sagt eller inte sagt till statsministern. Liknande skärmytslingar har ägt rum beträffande granskning av regeringens konsulttjänster. Regeringspartierna har riposterat med att kräva granskning av den socialdemokratiska regeringens hantering av sina konsulter. Jag har, till skillnad mot vad Birger Hagård har sagt, varit positiv till att även den socialdemokratiska regeringen skall granskas. Däremot har jag förespråkat att granskning om möjligt skall ske omedelbart, medan man diskuterar dessa konsulttjänster i pressen.

Jag tror att granskarna kommer att finna att de två regeringarna varit lika goda kålsupare när det gäller att använda konsulter. Man kanske inte alltid har följt lagens bokstav. Vi får emellertid inte glömma att man använder en konsult för att snabbt kunna kompensera sig för bristen på kvalificerad arbetskraft. Det är nämligen kvaliteten och snabbheten i agerande man söker då man arbetar med konsulter. Då hinner man inte alltid med formalia. Detta kommer granskarna lätt att kunna konstatera. Jag är däremot tveksam till vitsen med att hänga ut varandras insufficiens för pressen, som glupskt kommer att kasta sig över dessa godbitar.

Jag kommer återigen att sitta med min hopplösa utslagsröst. Jag vet att båda parterna är skyldiga till övertramp och vill att fighten skall sluta oavgjort. Passar jag, får Socialdemokraterna utskottsmajoritet med ordförandens utslagsröst. Röstar jag med regeringen, tvingas jag ta ställning, vilket jag inte vill. Alltså kommer avgörandet att ske i kammaren, som i dag. Det gäller alltså dessa två ärenden som vi har diskuterat tidigare.

Ärende efter ärende rullar vidare på samma sätt, och jag blir så småningom ovän med alla, trots att jag och Harriet Colliander försökt att fungera som moderatorer. För att få respekt fordras att man kan sitt ämne, annars faller ens argumentering platt till marken.

Jag har med viss besvikelse upplevt att utskottet beslutat att uppskjuta sju granskningsärenden som har med regeringens behandling av Nordbanksaffären och vissa därmed förknippade frågor att göra. Jag har tillsammans med Moderaterna reserverat mig mot detta beslut, och jag yrkar härmed bifall till den reservationen. Inom parentes sagt trodde jag att jag hade reserverat mig mot uppskjutande av alla sju ärendena, men jag har tydligen gjort ett misstag. Det förstod jag när jag läste igenom protokollet i går. Framför allt har jag reagerat negativt mot att frågan om regeringens handläggning av Nordbanksaffären som sådan har skjutits upp. Orsaken är kanske att allvarlig kritik hade riktats både mot den gamla och den nya regeringen. Då är det kanske bekvämt att i enighet skjuta alla kontroversiella frågor på framtiden, då allmänheten glömt vad som egentligen hänt i Nordbanksaffären.

I raden av de granskningsfrågor som kan sägas vara av mer allmän karaktär vill jag i korthet diskutera riksdagens användning av konsekvensanalyser. Konsekvensanalyser är ett magiskt ord, framför allt inom riksdags- och regeringskretsar. KU har frejdigt diskuterat detta innan jag kom in som ordinarie ledamot. I näringslivet kallar man konsekvensanalyser för investeringsanalyser, därför att man framför allt är intresserad av att uppskatta hur mycket pengar man får ut av en investering. Detta är vad det principiellt handlar om. Det viktiga är att man gör de rätta antagandena om olika alternativ. Man pratar därvid om den Gausska fördelningseffekten. Gauss var, inom

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

parentes sagt, en mycket känd matematiker. I korthet rör det sig om en statistisk fördelning runt ett medelvärde. Det är tyvärr få förunnat att ha den rätta bollkänslan för att göra de rätta antagandena, som får konsekvensanalysen att bli rätt utformad.

Jag vill därför varna för den inom riksdagen härskande övertron på konsekvensanalyser. Man säger populärt: "Garbage in, garbage out." Det är lätt för en riksdagsledamot, som i allmänhet inte känner till Gauss teorier, att i tid och otid, och ofta i ett trängt läge, se ordet konsekvensanalys som ett Sesam, öppna dig.

KU har frågat de olika utskotten vad de anser och bett dem kommentera användandet av konsekvensanalyser. Finansutskottet anser att riksdagen bör ställa krav på att konsekvensanalyser skall ingå i alla lagstiftningspropositioner. Det anser också att konsekvensanalyser behövs för att ärendet skall anses tillräckligt berett.

Ny demokrati har i finansutskottet anmält en avvikande mening. Vi har anfört att det på det ekonomiska området bör finnas ett motsvarande organ till Lagrådet som bör kallas ekonomiskt råd. Rådet skall ha till uppgift att granska regeringens konsekvensanalyser och att biträda riksdagen med att förbättra beslutsunderlaget.

Ny demokratis propå har, som ofta är fallet, inte vunnit gehör. Men jag är övertygad om att vi om några år har ett ekonomiskt råd som komplement till Lagrådet. Juridiken får nu inte styra utskottsarbetet, och det är viktigt. I den nya eran kommer ekonomerna, med eller utan KU, att få ett allt större inflytande på utskottsarbetet.

Jag har redan tackat den frånvarande Magnus Isberg. Eftersom jag tror mig säkert veta att jag kommer att vara kvar ytterligare en mandatperiod vill jag säga följande. Jag kommer att sakna Bertil Fiskesjö för hans kunnighet, hans torra humor och hans skånska tal. Jag tycker att han är oöverträffad som talman.

Anf. 19 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! Också jag vill börja med att tacka kanslipersonalen på konstitutionsutskottet, som har haft och fortfarande har en tuff vår. Vi har en förmåga att ställa krav på kansliet.

Dagens debatt är en viktig del av den kontrollmakt som måste utövas i en demokrati. Flera talare har haft den synpunkten. Ibland krävs också i massmedierna att själva kontrollmakten i sin tur måste granskas. Jag tror att det finns berättigade synpunkter bakom dessa krav. Jag tror också att alla KU-ledamöter välkomnar en sådan granskning. Den måste utövas av den politiskt intresserade allmänheten och massmedierna, men givetvis också av riksdagens ledamöter.

Om allmänheten får intrycket att riksdagens konstitutionsutskott mest är ett forum för partipolitiska fejder minskar givetvis respekten för demokratins kontrollmakt, och förtroendet för själva demokratin får sig ytterligare en knäck. Självfallet bär också landets statsminister ett ansvar för opinionsbildningen om KU. Jag anser att vissa formuleringar i hans brev till KU var olyckliga.

Det är enligt min mening också olyckligt att vi i detta betänkande fått in

ett par särskilda yttranden som behandlar oavslutade frågeställningar om regeringen och den s.k. Volvo–Renault-affären, som ju konstitutionsutskottet kommer att fortsätta att granska.

Fru talman! Precis som i början på 30-talet skrivs nu artiklar i pressen med budskapet att demokratin är sjuk. Den representativa demokratin måste lämna plats för ett nytt styrelseskick sägs det i en artikel av en ledande moderat jurist. En kommission av högt uppsatta byråkrater bör få en exklusiv rätt att lämna förslag, hävdas det.

Jag tycker att denna typ av artiklar för med sig en odör från 30-talet när det gäller hur man ser på parlamentarismen. Det borde vara en varningssignal för oss alla att stärka vakthållningen kring demokratins principer. I den vakthållningen har konstitutionsutskottet en särskild roll.

För drygt ett år sedan framträdde i Finland en anonym konsult. Han påstod att han i samarbete med de finska storföretagen arrangerat en medicinska kampanj mot den finska marken för att framtvinga en devalvering. En sådan framtvingades ju också.

I Sverige genomfördes mot en liknande bakgrund av omfattande valuta-spekulationer krisuppgörelser i september 1992. Dessa krisuppgörelser har haft stor betydelse för riksdagsarbetet sedan dess. Under fjolårets granskningsarbete sköts granskningen av krisuppgörelserna mellan regeringspartierna och Socialdemokraterna till i år. Nu har den granskningen lagts på hyllan utan någon särskild utredning.

Jag frågar mig: Är det rimligt att partiledare med snabba förhandlingar under några timmar utreder och föreslår en politikomläggning av den omfattning det här var fråga om? Är det rimligt ur konstitutionell synpunkt att regeringen i ett snabbt träffat avtal med ett oppositionsparti låser en stor del av riksdags- och regeringsarbetet?

Kan inte övriga oppositionspartier och sakkunniga inom regeringskansli och riksdag ha något att komma med som i en normal beredningsprocess kan förbättra förslagen? Kan sådana avtal, med ett nödvändigtvis darrigt underlag, över huvud taget förväntas hålla när de granskas närmare? I praktiken har ju krisuppgörelserna fallit sönder.

Jag tror inte på det rimliga i att partiledaröverläggningar skall tillåtas låsa det politiska arbetet, om man inte har några fasta regler för hur och när sådana uppgörelser kan ske. Sådana uppgörelser kan vara viktiga, men de måste ske under vissa bestämda former. Det är också märkligt att konstitutionsutskottet inte har förmått granska regeringsutövningen under krisuppgörelsen år 1992.

En annan fråga där KU borde ha gjort en ytterligare kraftanstängning är granskningen av den förra regeringens information av den illegala krutexport via DDR som företaget Bofors stått för. Det görs visserligen i betänkan-det beskrivningar av utskottets tidigare arbete med frågan sedan år 1987 och framåt. Men utskottsmajoriteten hänvisar bara till de kritiska uttalanden som tidigare gjorts om svagheter i regeringens kontroll av krigsmaterielexporten.

Det har enligt min mening i fjol kommit delvis nya uppgifter genom boken Die Akte Bofors som kunde ha föranlett utskottet att gå vidare och begära uppgifter från t.ex. SÄPO om vad det visste och vad regeringen eventuellt

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

visste om den illegala kruthandeln vid denna tid. Denna bok bygger på material som man har fått fram i forna DDR och som blivit tillgängligt efter murens fall.

Det är litet märkligt att EU-frågan inte ägnas större uppmärksamhet i granskningsbetänkandet. Visserligen har utskottet utrett hur förberedelsen för tillsättningen av de bortåt tusen tjänstemän och svenska befattningshavare i EU-apparaten skall gå till. Också på några andra ställen berörs EU-anpassningen och EES-samarbetet. Men vi kan fundera på vad detta relativa ointresse för EU-frågan beror på.

Från konstitutionell synpunkt finns givetvis många frågor att ställa. De har också ställts, t.ex. i samband med EES-propositionen. Jag menar att EU-medlemskapet kommer att innebära högst påtagliga förändringar i hur lagar och förordningar bereds. Man kan fråga sig om regeringen har ansträngt sig tillräckligt för att det svenska samhällslivet i hela dess bredd skall komma med i den beredningsprocess som nu pågår inom ramen för EES-avtalet.

Det kommer säkert att finnas anledning att återkomma till dessa problemställningar. Vi fyra EU-motståndare som ingår i konstitutionsutskottet får ta på oss en del av skulden till att vi inte varit mer aktiva och med ytterligare begäran om granskning drivit denna fråga framåt.

Fru talman! Jag skall avslutningsvis beröra en ytterligare frågeställning som hör till dessa första tio områden, nämligen frågan om konsekvensanalyser. Det sägs på ett ställe i betänkandet att trafikutskottet anser att konsekvensanalyserna av regeringens propositioner om trafikens infrastruktur måste förbättras. Man säger också att det politiska inflytandet måste stärkas. Konsekvenserna av järnvägs- och vägbyggen måste klarläggas bättre, menar trafikutskottet. Finansutskottet anser att det inte sällan finns uppenbara brister när det gäller förekomsten och utformningen av konsekvensanalyser i propositioner.

Nu har riksdagen ställt sig bakom rätt omfattande satsningar under de närmsta åren på just trafikens infrastruktur. Man räknar med att staten skall satsa i storleksordningen 100 miljarder på detta område. Man kan fråga sig om riksdagen har fattat de besluten utan att ha fullt klart för sig vilka konsekvenser dessa investeringar kommer att få.

Fru talman! Jag vill slutligen yrka bifall till min meningsyttring vad avser avsnitten 12 och 15. Jag återkommer senare i debatten till dessa avsnitt.

Anf. 20 TORGNÝ LARSSON (s):

Fru talman! Jag hajade till litet grand när jag lyssnade på Simon Liliedahl för en stund sedan när han beklagade sig över den besvärliga ställning som han hade genom att ha den avgörande rösten i utskottet och likaså en del av ansvaret för avgörandet i riksdagen. Det är glädjande att han ansluter sig till vad jag tror att riksdagen i övrigt anser.

Fru talman! I sin granskning har konstitutionsutskottet kunnat konstatera att det i regeringskansliet i februari månad detta år fanns 125 politiskt tillsatta tjänstemän av vilka huvuddelen var s.k. politiskt sakkunniga. En betydande del av dessa sakkunniga var och är knutna till regeringskansliets statsrådsberedning.

Det som utskottet i sin granskning särskilt funnit anledning att närmare

undersöka är hur fyra av dessa politiskt sakkunniga vid statsrådsberedningen utfört sina arbetsuppgifter. Dessa fyra ingår i en särskild utredningsenhet och representerar vart och ett av de i regeringen ingående partierna. De är lokalmässigt samgrupperade och betecknas som den gemensamma utredningsenheten.

Dessa personer är anställda i enlighet med de avtal som gäller för informationssekreterare och politiskt sakkunniga inom regeringskansliet. De har att ta fram bakgrundsfakta och argument samt göra sammanställningar om regeringens politik på de olika sakområdena. De skall regelbundet förse statsråd, statssekreterare, m.fl. med underlag som beskriver regeringens politik på olika områden.

De skall ta del av och analysera riksdagspartiernas förslag, som de presenteras i riksdagsarbetet, offentliga framträdanden, kongressmaterial, m.m., och de skall vara statsråden behjälpliga med att ta fram underlag för tal, rapporter och debattsammanställningar. Sammanfattningsvis kan det sägas att de behövs för att utföra det mer långsiktigt inriktade politiska analysarbetet.

Som ett led i detta arbete var det naturligt att de bevakade den socialdemokratiska partikongressen i Göteborg i september 1993 och fortlöpande rapporterade om denna kongress till regeringskansliet. Det är naturligtvis ingenting konstigt i det, tvärtom. Det är naturligt att partier på olika sätt försöker bevaka varandra för att få fram information.

Det som däremot var anmärkningsvärt var att dessa fyra politiskt sakkunniga i statsrådsberedningen nu plötsligt uppträdde som journalister som representerade var sin politiska tidning. Tre av dessa personer hade efter framställan från respektive tidskrifts chefredaktör fått ackreditering. Den fjärde uppgavs representera en tidning från sitt eget politiska parti.

Eftersom de var journalister och företrädde var sin tidning skulle man kunna förutsätta att de var tjänstlediga från sitt vanliga arbete eller hade semester. Men så var inte fallet. Utskottet har i sin granskning funnit att de inte var tjänstlediga, eller lediga på något annat sätt, när de befann sig på denna partikongress och tog del av det arbetet. De fick inget löneavdrag. De hade inte semester. Regeringskansliet hade t.o.m. stått för resa, hotell och traktamentsersättning.

Utskottet har funnit att det är angeläget att man på regeringskansliet klarar ut på vems uppdrag de politiskt sakkunniga arbetar. Det konstateras också att oklarhet i vissa fall kan uppstå. Det är uppenbart att en sådan osäkerhet rådde vid det aktuella tillfället. Utskottet konstaterar att de politiskt sakkunniga spelar en viktig roll i regeringsarbetet, att varje statsråd bör ha en stor frihet att tillsätta de politiskt sakkunniga och bestämma deras arbetsuppgifter, men det är viktigt att uppgifterna då har ett direkt samband med statsråden och regeringens politiska arbete. Detta kan naturligtvis innebära att resultatet av det arbete som de politiskt sakkunniga utför kan komma till användning i den egna partiorganisationen. Men det är en helt annat sak.

Utskottet är enigt. Det som utskottets ordförande sade i sitt inledningsanförande förtjänar att upprepas, dvs. att utskottet i åtskilliga ärenden faktiskt är enigt. Utskottet är enigt om att det bör klaras ut vilken roll de politiskt sakkunniga spelar och vilken uppgift de har när de exempelvis bevisar oppo-

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

sitionspartiers kongresser. Är de journalister, politiskt sakkunniga eller någonting annat?

Jag konstaterar, som sagt, med tillfredsställelse att utskottet i det här fallet är enigt i sin bedömning.

Anf. 21 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att beröra tre områden i den administrativa granskningen. Det gäller författningsutgivningen, riksdagens skrivelser och förekomsten av konsekvensanalyser i regeringens propositioner.

Jag vill inledningsvis understryka att jag anser att just detta arbete är av stor betydelse för demokratin och riksdagens arbete. Dessa ärenden skapar inte rubriker i tidningar, radio eller TV, men för vårt fortsatta arbete i Sveriges riksdag är de av utomordentligt stor betydelse.

Utskottet har, som sagt, granskat regeringens författningsutgivning under 1993. Årets granskning har visat att antalet författningar som har utkommit mindre än två veckor före ikraftträdandet, i jämförelse med år 1992, har minskat från 49 % till 34 %. Utskottet har noterat denna minskning men vill samtidigt framhålla att antalet sent utkomna författningar fortfarande är alldeles för stort. Det sade också Ingvar Svensson i sitt anförande. Det gäller för oss att hålla tummen i ögat på regeringen i detta avseende, och det gäller att sätta stopp så att detta inte rakar i höjden igen.

Under 1993 skickade regeringen också ut 33 s.k. rättelseblad till tidigare utkomna författningar. Det skall jämföras med att man skickade ut 17 rättelseblad under 1992, vilket bara det är alldeles för många. Författningsarbetet måste bedrivas med en sådan omsorg att behovet av rättelser minimeras.

Av bil. A 4.2 framgår det också att 65 % av Utbildningsdepartementets författningar har utkommit mindre än två veckor före ikraftträdandet. Det är anmärkningsvärt, herr talman. Det är på tok för många. Jag tror att vi måste sätta utbildningsminister Per Unckel och statsrådet Beatrice Ask på skolbänken så att det blir bot och bättring på Utbildningsdepartementet.

Herr talman! När det gäller riksdagens skrivelser vill jag understryka vikten av att det görs en uppföljning av riksdagens beslut. Det är viktigt för riksdagen och utskotten. I detta arbete har regeringens skrivelser också en viktig funktion. Där skall man redovisa hur man arbetar med de skrivelser som man har fått från riksdagen.

Jag vill särskilt belysa två av skrivelserna, som även har varit föremål för en särskild granskning. Den första gäller regeringens handläggning av frågan om bevakning och säkerhet vid Statens konstmuseer. Ett enigt utskott har påtalat vikten av att riksdagens skrivelser till regeringen förs vidare till myndigheter och utredningar som berörs av riksdagens ställningstaganden.

I riksdagens skrivelse 1991/92:350 om vapenfri tjänst som museivakt gav riksdagen till känna att denna fråga skulle utredas. Men den här skrivelsen kom aldrig till den sittande Pliktutredningen, utan den fastnade på Försvarsdepartementet.

Det andra ärendet som jag vill belysa gäller regeringens handläggning av frågan om översyn av bestämmelserna om bostadsarrende.

I riksdagens skrivelse 1990/91:194 gavs regeringen, med anledning av en

motion av Sören Lekberg, till känna om en översyn av bestämmelserna om bostadsarrende i syfte att ge arrendeorganisationerna förhandlingsrätt.

Inte förrän ärendet blev föremål för granskning i konstitutionsutskottet anmälde Justitiedepartementet att man tidigast under senare delen av våren skulle skriva direktiv för en större översyn angående arrendelagstiftningen.

Utskottet säger i sin bedömning att man utgår från att regeringen under våren påbörjar detta arbete. Utskottet uttalar också enigt vikten av att regeringen behandlar riksdagens skrivelser utan alltför stor tidsutdräkt.

Detta ärende har faktiskt blivit behandlat allt för sent. Det har nu gått tre år sedan regeringen fick skrivelsen från riksdagen. Man kan därför påstå att det har gått alldeles för lång tid. Det kan inte riksdagen acceptera. Det måste till en annan ordning, och framtida regeringar måste arbeta med riksdagens skrivelser på ett bättre sätt.

Jag skall nu gå över till konsekvensanalyserna i propositionerna. Flera av utskottets ledamöter har berört detta.

Jag vill börja med att läsa ett citat:

”Tillkomsten av en ny lag eller ändring i en bestående måste vara väl förberedd. Därmed bör lagarna få sådan kvalitet att snara ändringar inte blir nödvändiga. Då kan medborgare – och rättstillämpande organ – sätta sig in i vad den nya regleringen innebär. När lagar ändras hastigt blir resultaten ofta att de är illa förberedda och fungerar dåligt, att de skapar stora praktiska problem i samhället och slutligen att de skadar respekten hos medborgarna för lagar, myndigheter och ytterst lagstiftaren. Lagändringar till de enskildas nackdel får aldrig genomföras så hastigt att enskilda drabbas av rättsförluster. Det är nödvändigt att varje förslag till ny lag åtföljs av en ordentlig utvärdering av konsekvenser och kostnader för enskilda individer, företag och statsmakterna.”

Ni kanske undrar vem jag citerar. Jag skall be att få avslöja att jag citerar Sveriges statsminister. Detta sade Carl Bildt m.fl. i en riksdagsmotion 1990/91:K216 från den 16 januari 1991.

Tyvärr verkar det här kravet inte gälla en regering ledd av statsminister Carl Bildt, för konstitutionsutskottet har vid flera tillfällen tidigare granskat det här med konsekvensanalyser av våra lagförslag. Vid årets granskning har vi också funnit att det råder brist på konsekvensanalyser.

Genom en del av övriga utskotts yttranden får man klart för sig att vissa propositioner har varit kemiskt rena från konsekvensanalyser.

Årets granskning visar alltså på fortsatt stora brister. Det har föranlett ett enat utskott att uttala: ”Generellt anser utskottet att det finns utrymme för förbättringar.”

Av uppgifter inhämtade från Finansdepartementet framgår att regeringen för närvarande överväger och planerar ett antal åtgärder som skall resultera i både fler och bättre konsekvensanalyser. Med tanke på Carl Bildts motioner är det märkligt att de här övervägandena inte kom till stånd förrän konstitutionsutskottet påbörjade sin granskning. Eller var det så att Carl Bildt m.fl. inte avsåg borgerliga regeringar?

Flera av riksdagens utskott har varit eniga i kritiken, som jag tidigare nämnade. Det framgår av bilagorna i årets granskningsbetänkande.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
sammansättning
och regerings-
arbetets organi-
sation m.m.*

Herr talman! Ännu en gång: Konstitutionsutskottets administrativa granskning är viktig för riksdagen och den är viktig för demokratin.

Anf. 22 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Det är olyckligt att utskottets ordförande inte är på plats. Jag riktar mig främst till honom. Det är bara att hoppas att protokollet kan leda någon vart, om nu Thage G Peterson inte dyker upp.

I sitt inledningsanförande nämnde konstitutionsutskottets ordförande att utskottet i avvaktan på vissa utredningar förpassat sju granskningsärenden med anknytning till bankkrisen till handläggning i KU under hösten 1994.

Jag inlämnade den 18 juni 1992, alltså för snart två år sedan, en anmälan till KU gällande finansministerns och näringsministerns handläggning av informationen kring regeringens begäran om 5 respektive 20 miljarder kronor till Nordbanken.

Bakgrunden till min anmälan var att såväl utskott som riksdag här ställdes inför ett beslut om ett tillskjutande av dessa stora belopp utan tillgång till någon relevant information. På min begäran genomfördes dock en hearing med ordföranden i Nordbanken, Björn Wahlström, och representanter för Finansinspektionen och Bankföreningen. Då hävdade för övrigt Björn Wahlström att de av regeringen föreslagna 5 miljarderna skulle räcka för att återställa den ekonomiska balansen i Nordbanken – tala om felbedömning och ansvar!

Ny demokrati kritiserade då i riksdagsdebatten den bristande dokumentationen och underlaget för beslutet om de 5 miljarderna. Vi framförde även krav på en grundlig utredning. Våra förslag avstyrktes respektive avslogs av utskott och kammare. Våra farhågor för den finansiella utvecklingen besannades då Nordbanken ett halvår senare begärde, och fick, ytterligare ett kapitaltillskott på 20 miljarder kronor.

Regeringens huvudsakliga motiv för kapitaltillskotten till i första hand Nordbanken var att bankväsendet måste garanteras. Förtroendekrisen för Sverige gentemot utlandet skulle annars anta enorma proportioner. Det må så vara! Men i skydd härav kom regeringen med sin hemställan till riksdagen utan någon relevant information. För den här informationsbristen måste finansministern och näringsministern ta det yttersta ansvaret.

Jag anser att denna fråga och min anmälan till KU inte behöver sammankopplas med pågående utredningar om bakgrund och orsaker till finanskrisen.

Jag finner det synnerligen anmärkningsvärt att KU under de här två åren inte har hanterat min anmälan, och jag beklagar att Ny demokratis representant i utskottet inte lyckats föra upp frågorna på dagordningen.

Min fråga går nu till Thage G Peterson som KU:s ordförande, och jag hade varit tacksam om han här hade kunnat utveckla motiven till den här flagranta långbänken under två år gällande min anmälan av finansministern och näringsministern för bristande information i det påtalade sammanhanget – i nordbanksaffären.

Som jag ser saken är det principiellt viktigt att den här typen av frågor inte förlorar sin aktualitet genom handläggningen i KU.

Anf. 23 INGVAR JOHANSSON (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har granskat fyra anmälningar som avser vissa uttalanden av statsråd. Även om utskottet blivit helt enigt vill jag kort kommentera anmälningarna och skälen till de skrivningar som vi har gått med på.

Inledningsvis vill jag säga att jag tycker att det är positivt att vi har uppnått enighet även där, som vice ordföranden tidigare sade, det hela kan uppfattas som en mild kritik mot vissa.

Reglerna för vad ett statsråd får säga och inte säga kan naturligtvis inte vara orimligt snäva. Vi tycker ändå att det är viktigt att gränserna sätts så att dessa sedan inte överträds. Syftet med utskottets skrivningar kan väl snarast sägas vara att förtydliga var rågången skall gå.

Två av de anmälningar som vi nu behandlar avser uttalanden om rättsavgörande. Det gäller dels justitieminister Gun Hellsviks uttalande i TV i ett enskilt rättsfall, dels statsrådet Reidunn Lauréns kommentar angående Vattendomstolens yttrande om Öresundsbroprojektet.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att domstolarnas självständighet är en av grunderna för rättsstaten. Med hänsyn härtill bör statsråden visa största återhållsamhet när det gäller att uttala sig om rättsavgörande i enskilda fall eller att göra uttalanden som kan uppfattas på detta sätt.

Utskottet skriver vidare: "Uttalanden om rättsskipningen kan utgå från enskilda fall men slutsatsen måste ges en allmän innebörd om inte misstanken skall uppstå att ett statsråd velat påverka domstolarnas avgöranden."

Beträffande Gun Hellsviks uttalande har hennes avsikt, enligt utskottets bedömning, inte varit att påverka Högsta domstolen. Utskottet vill ändå framhålla vikten av att en justitieminister är utomordentligt försiktig och återhållsam i situationer där justitieministern gör, eller förväntas göra, uttalanden om fall som är föremål för prövning i domstol.

Två av anmälningarna handlar om uttalanden vars överensstämmelse med regeringens uppfattning har ifrågasatts. Det gäller Olof Johanssons uttalande om kärnkraftverket i Barsebäck och vad han sagt i samband med den planerade fasta förbindelsen över Öresund. Dessutom gäller det Margaretha af Ugglas uttalande om den norska valfångsten.

I fråga om förarbetena till regeringsformen vill vi peka på att det förutsätts att regeringen som huvudregel skall uppträda som en enhet. Men några formella regler som föreskriver enighet då enskilda statsråd uttalar sig i frågor av politisk karaktär finns inte. Utskottet vill dock här framhålla att "uttalanden som uppfattas stå i strid med regeringens officiella hållning kan skapa oklarhet och risk för komplikationer, särskilt om det berör förhållandet till utländsk stat".

Uttalanden av statsråd som inom regeringen ansvarar för den fråga som uttalandet gäller måste också bedöma att det måste anses ha en särskild auktoritet vad gäller regeringens hållning i samma fråga.

Olof Johanssons avsikt har väl inte varit att påverka Statens kärnkraftsinpektion, och han har naturligtvis rätt att uttala sig om säkerheten. Utskottet

*Granskning av
regeringen*

*Vissa uttalanden
av statsråd*

anser emellertid att Olof Johansson genom sitt uttalande kan ha skapat oklarhet om regeringens hållning i sakfrågan.

Anf. 24 Tredje vice talman BERTIL FISKEŠJÖ (c):

Herr talman! Jag har bara några korta kommentarer. Enligt det styressystem vi har i vårt land får inte regering och riksdag lägga sig i avgöranden av enskilda ärenden i domstolar och ämbetsverk. Det förvånar ofta folk som klagat till oss i KU. De tror att vi kan ingripa när det tycker att något galet har hänt. Men så styrs inte Sverige. Domstolar och myndigheter skall tillämpa ett regelsystem. Om vi tycker att tillämpningen inte stämmer med avsikten skall lagar och andra regler ändras.

Uttalanden som statsråd gör väcker särskild uppmärksamhet. För den skull är det viktigt att även statsråd vaktar sina tungor så att de inte ger intryck av att de vill ge riktlinjer till förvaltning eller domstolar om hur enskilda ärenden skall avgöras. Det är först när ett ärende besvärsvägen kommer till regeringen som regeringen kan lägga sig i.

Detta utgör naturligtvis ibland en besvärlig balansgång för statsråd att gå. Statsråd måste kunna, bör och skall delta i den allmänna politiska debatten. Det kan vara svårt att undvika att i den debatten illustrera vad man vill säga med hjälp av enskilda fall. Uttalanden kan tolkas på ett sådant sätt att de har avsett att ge vissa riktlinjer för hur myndighet skall handla eller hur ett ärende skall avgöras. Med det regelsystem vi har i Sverige på området – som är rätt unikt i världen och som vi tycker är bra – är det naturligtvis viktigt att konstitutionsutskottet har ögonen på uttalanden som har blivit kontroversiella. Så småningom kommer som ett särskilt ärende statsministerns anförande om neutraliteten och Baltikum.

Precis som Ingvar Johnsson sade är det riktigt att förutsätta att regeringen uppträder som en enhet, i varje fall i sådana frågor där regeringen har fastställt en ståndpunkt på ett eller annat sätt. Det är klart att den balansgången är särskilt knepig i en koalitionsregering. Även i arbetet i en koalitionsregering, särskilt om partiledarna sitter med i regeringen, kan det finnas legitima krav för en partiledare att markera partiets speciella profil. De skall t.o.m. kunna hävda att de skulle agera på ett visst sätt om de hade kunnat bestämma helt självständigt.

Jag är för min del ganska tolerant när det gäller statsråds sätt att fresta på gränserna i sådana frågor. Jag tycker att om konstitutionsutskottet uttalar sig alltför rigoröst, kan det leda till att en nyttig politisk debatt hämmas, i vilken även kontroverser inom en regering kan komma till allmän kännedom och verka befruktande på det allmänna meningsutbytet. Med anledning av ett av de ärenden som har varit föremål för särskild granskning, får vi tillåta även statsråd att skämta eller att försöka att så göra.

Anf. 25 INGER RENÉ (m):

Herr talman! "Arma statsråd!" Man kan inte låta bli att tänka så ibland.

Mycket ofta sticks en mikrofon under näsan på statsråd, och de förväntas att uttrycka sig klokt, balanserat och konstitutionellt riktigt både under arbetstid och under fritid. Deras uttalanden skall vara så kloka och omdömes-

gilla att de klarar den granskning som månader av nagelfarande under KU:s lupp utsätter dem för.

Det är nästan egendomligt att statsråden över huvud taget säger någonting med substans i och inte bara hummar och gräver ned frågorna i allmänna floskler. Deras förmåga att för det mesta klara av att kryssa mellan Skylla och Charybdis är lika imponerande som någonsin Odysseus var!

I år var fyra statsråd anmälda till granskning i fråga om uttalanden.

Gun Hellsvik var med i diskussionen om ett rättsfall i TV som handlade dels om en vårdnadsdom som vid inspelningstillfället hade trätt i laga kraft, dels om ett brottmål. Justitieministern uttalade sig endast om den lagakraftvunna domen och inte om brottmålet. Därmed är det naturligtvis ostridigt så att det inte kan påstås att hon på minsta sätt påverkat utgången av det inte avgjorda målet.

Inte heller statsrådet Reidunn Lauréns uttalande i ett pressmeddelande om Vattendomsbrons yttrande till regeringen i november 1993 över Öresundsbron får någon som helst kritik av utskottet. Någon avsikt att påverka domstolen tycks inte ha förelegat.

Utrikesminister Margaretha af Ugglas representerade regeringen vid statsbesöket i Oslo i juni 1993. Vid en presskonferens som egentligen skulle behandla internationella frågor fick Margaretha af Ugglas frågan om den svenska inställningen till norsk valfångst. Hennes svar låg helt i linje med den hållning som Sverige tidigare intagit, och någon anledning till kritik på denna punkt finns alltså icke.

Slutligen har vi Olof Johanssons uttalande i februari 1994, som var litet lustfikt, om en eventuell hopkoppling av Öresundsbron och Barsebäcksverket från dansk sida – ett byte mellan ett stängt Barsebäck och en bro, så att säga. Statsrådet har sedan dess framhållit att uttalandet var en personlig synpunkt och inte en uppmaning till Danmark och än mindre ett uttalande om vad Sverige borde göra.

Utskottet finner att det måste anses vara långsökt att tro att Olof Johansson haft för avsikt att påverka SKI, och det finns alltså ingen som helst anledning att rikta kritik mot Olof Johansson.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Anf. 26 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Varje år får KU granskningsanmälningar av denna typ. Dessa granskningar föranleder alltid långa, ingående och principiella diskussioner om var gränsen skall gå. Jag talar inte om de mycket tydliga fall som eventuellt kan finnas men som sällan uppträder, nämligen där de legala gränserna tydligt överskrids. Det är ytterst sällan statsråden överskrider de legala gränserna för sin maktutövning. Nej, det handlar om just vad statsråden kan tillåtas säga i egenskap av framstående politiska företrädare och inte sällan som partiledare.

Konstitutionsutskottet har tidigare uttalat att det är statsrådets avsikt med uttalandet som skall fälla avgörandet när KU gör sin bedömning. I sådana fall går det alltid att se uttalanden från två håll. Det finns en generös inställning oavsett partifärg till statsrådets rätt att uttala sig, vidare en mer snål inställning.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Vissa uttalanden
av statsråd*

Jag anser att konstitutionsutskottet i dessa gränsfall skall handla i den anda som yttrandefrihetslagstiftningen är skapad, nämligen att man skall lägga tyngre vikt vid rätten att uttala sig om olika fakta och att argument skall vägas samman.

Jag har den inställningen främst av det skälet att man i en demokrati speciellt skall värna om yttrandefriheten, även för statsråden som ju hör till vår demokratis främsta utövare. Det får inte utvecklas en praxis där statsråden inte vågar säga någonting som kan misstänkas eventuellt få kritik av konstitutionsutskottet.

Våra politiska partier gör säkert sitt bästa för att till statsråd utnämna omdömesgilla personer som med gott omdöme utövar sitt ämbete, personer som kan avgöra vad som håller sig inom gränsen för det som är möjligt för ett statsråd att uttala. Därför är det positivt att vi i dessa frågor har ett enigt betänkande. Visserligen uttalas det synpunkter, men ändå sätts inte för snäva gränser. Jag ville göra den principiella markeringen.

*Regeringens handläggning av vissa asylärenden
(avsnitt 12)*

Anf. 27 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna 1 och 3 fogade till detta avsnitt.

Regeringens handläggning av asylärenden är ett återkommande granskningsärende. Vi – här talar jag för Socialdemokraterna och för en majoritet av riksdagsledamöterna – är angelägna om att Sverige lever upp till sitt goda anseende som ett land där humanitet och omtanke är ledstjärnor för flyktingpolitiken.

Som Charles Westin, professor i invandrarfrågor uttryckt saken: Politikerna måste ta sitt ansvar och klart redogöra för vad vår demokrati står för. Och att vi genom olika konventioner faktiskt har åtagit oss att ge skydd åt förföljda och förtryckta människor.

Herr talman! Utskottet har tillgång till detaljerade och kontinuerliga rapporter från US State Department, Amnesty International och Americas Watch. Vi bedömer dessa källor vara säkra.

Vi tar också del av vad FN:s flyktingkommissarie anför. Det har framkommit att förhållandena i Peru avsevärt försämrats. Peru kan inte längre betraktas som en rättsstat. Dödsstraff har nyligen återinförts. Människor försvinner spårlöst. Människor avrättas utan rättegång. Vi har uppgifter om att militär rutinmässigt torterar misstänkta. Bruket av tortyr är således utbrett. Organisationerna Sandero Luminosa och MRTA tillgriper egna sanktionsmetoder utanför lagens ramar mot motståndare, utan att staten Peru i dessa fall skyddar sina medborgare. Det finns uppgifter om 70 försvinnanden och 30 avrättningar.

Vilka utsätts då i första hand för myndigheternas eller terroristorganisationernas behandling? Ett lovligt byte för denna brutalitet är naturligtvis de som av politiska skäl flytt landet, men som trots detta tvingats att återvända.

Regeringen har i sin praxisbedömning inte tillmätt dessa omständigheter den betydelse som krävs. Detta slår vi socialdemokrater fast i reservation 1.

UNHCR har i ett dokument, daterat den 18 mars 1994, riktat allvarlig kritik mot de avvsningsbeslut som Invandrarverket och Utlänningsnämnden fattat – naturligtvis med ledning av praxisbeslut av regeringen. Invandrarministern ansåg vid den utfrågning utskottet hade med henne att ”man lägger stor vikt vid UNHCR:s arbete”. Hon går till och med så långt att hon säger att hon i huvudsak delar UNHCR:s uppfattning och därmed kritik av den 18 mars 1994.

Åtterrapporering av vad som händer med till Peru avvisade personer har varit knapphändig. Men misshandel och en skottskada finns dokumenterat.

Regeringen har att göra avvägningar mellan att i en del fall avvisa människor eller att låta dem stanna av humanitära skäl. Vi har förståelse för regeringens synsätt, som också delades av den socialdemokratiska regeringen. Sverige skall inte bli centrum för cellverksamhet avsedd att stödja terrorism i Peru. Men låt mig säga, utan att vi riktar formell kritik, att vi i en del fall tycker i likhet med FN:s flyktingkommissarie att anknytningen till Sandero Luminosa och MRTA varit alltför löslig för att vara relevant och för att motivera en utvisning.

Vad händer i Kosovo? Tiden medger ingen längre utläggning. I september 1990 tog Serbien kontroll över Kosovos parlament, rättsväsen och polis. De 70 000 albaner som arbetat i statlig tjänst har avskedats. Över 50 000 modernt utrustade serbiska poliser och soldater har skickats till Kosovo som en demonstration att landet i själva verket är ockuperat. Övergreppen mot de mänskliga rättigheterna är legio. Risker att kriget sprider sig från Bosnien är också överhängande.

I oktober 1992 beslutade regeringen att upphäva den s.k. treterminsregeln. Denna regel som infördes av den socialdemokratiska regeringen innebär att barnfamiljer som rotat sig i landet fick stanna av humanitära skäl. Man hade barnens bästa för ögonen. Birgit Friggebo påpekade vid upprepade tillfällen i riksdagen att endast skyddsbehovet skulle vara avgörande för om människor fick stanna eller inte. Följden av detta blev att barnfamiljer sändes tillbaka till Kosovo, där skolorna var stängda. De återvändande fick i många fall lita till hjälporganisationer för sin överlevnad. Eller också valde de att gå under jorden för att stanna illegalt i Sverige eller att fly till annat land, företrädesvis Norge. Under alla förhållanden fick barnen utstå lidande.

Den 14 april 1994 återinförs denna möjlighet för barnfamiljer att stanna. Denna ryckighet i normgivning har skadat tilltron till de rättstillämpande myndigheterna. Det har skadat Sveriges anseende.

Den andra punkten i vår kritik i reservation 3 gäller att regeringen brustit i ansvar när det gäller uppföljningen av avvisade kosovoalbaner. Amnesty har avvisats från Kosovo, och ESK får inte ha undersökningskommissioner där. Så mycket mer vilar då ansvaret på att regeringen följer upp, åtminstone med stickprovskontroller, vad som händer de återvändande.

Sveriges Radio gjorde ett reportage om en hjärtsjuk man som avvisats, och som misshandlats och torterats svårt när han återvänt. Han torterades

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
handläggning av
vissa asylärenden*

vid två tillfällen. Därefter blev han sängliggande, och nu har han avlidit. FN:s flyktingkommissarie har bekräftat att mannen bar spår av misshandel.

Att poliser våldtar, trakasserar och misshandlar finns styrkt. Och att unga flickor begår självmord för att de inte står ut med sexuella övergrepp finns också styrkt.

För övrigt har jag behov av att säga att jag står så långt ifrån Ny demokratis reservation i flyktingfrågan som tänkas kan. Harriet Colliander har uttalat att hon skall göra svensk flyktingpolitik till Ny demokratis huvudfråga i valet. Jag beklagar det ställningstagandet.

Anf. 28 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Frågan om de permanenta uppehållstillstånden för bosnier är en stor fråga, som berör många människor och som också handlar om mycket pengar. Jag anser att regeringen skulle ha underställt riksdagen frågan innan man fattade beslutet. Eftersom landet också befinner sig i ett svårt ekonomiskt läge finns det all anledning att gå till riksdagen och höra om riksdagen anser att ytterligare några miljarder kan beviljas för flyktingpolitiken. Jag vet att det här är praxisbeslut, förvaltningsbeslut, som regeringen har rätt att fatta.

Vid utskottets utfrågning frågade jag invandrarministern vilket utredningsunderlag regeringen hade när man fattade beslutet och om man hade gjort någon konsekvensanalys. Vad skulle beslutet att ge 42 000 bosnier, och så småningom också deras åtföljande anhöriga, permanent uppehållstillstånd innebära för staten och för skattebetalarna?

Birgit Friggebo ansåg att det inte fanns någon anledning att förse sig med något sådant underlagsmaterial, därför att det här var ett praxisbeslut, som regeringen hade rätt att fatta.

Jag frågade: Har invandrarministern hört kommunerna? Bosnierna skall ju placeras ut där. Det hade man inte gjort. Kommunerna reagerade inte heller så som invandrarministern hade tänkt sig, eftersom man fick locka kommunerna med stimulansbidrag för att de skulle ta emot bosnierna.

Jag anser att regeringen har skött den här frågan mycket illa. Men jag konstaterar att problemet med uppehållstillstånden var olöst under ett års tid. Under sommaren 1992 fanns det många bosnier här, och det var ett akut problem. Sedan gick hösten 1992, och riksdagen arbetade. Så kom hösten 1993, och riksdagen arbetade då också. Om jag förstod det rätt, fick regeringen de här ärendena från Invandrarverket den 15 januari. I mitten av juni hemförlovades riksdagen, och den 21 juni fattade regeringen principbeslutet, som hade till konsekvens att dessa slussar öppnades, dvs. permanenta uppehållstillstånd för 60 000–100 000 människor.

Jag menar att regeringen skulle ha gått till riksdagen. Regeringen har ju en initiativrätt, och riksdagen hade kunnat ta upp frågan om vilka riktlinjer som skulle tillämpas för flyktingpolitiken när det gällde uppehållstillstånd för bosnierna. Regeringen hade då kunnat få ett beslut om en ändrad flyktingpolitik, som hade kunnat tillkännages Invandrarverket, som då hade vetat hur man skulle hantera de här ärendena.

Jag sade att regeringen har en initiativrätt. Jag menar också att regeringen har en skyldighet att ta initiativ i sådana här stora frågor som berör hela

landet. Regeringen hade genom ett förslag i kompletteringspropositionen kunnat få riksdagen att besluta att ställa pengar till förfogande. Nu pålade man riksdagen ett konstitutionellt tvång. Först beslutar man om åtgärder, som kommer att innebära kanske miljarder på sikt, och sedan går man till riksdagen och begär pengar. Riksdagen är då tvungen att besluta om pengarna. Jag frågar mig vad som hade hänt om riksdagen under tiden hade fått en annan majoritet, som inte hade beslutat som regeringen hade tänkt. Det är det jag menar med det konstitutionella tvånget.

I regeringsformen står det också att det är regeringen som styr riket och att regeringen har ansvar för landet. Regeringen har också ansvar för att hålla med pengarna, och då borde man ha gått till riksdagen för att ta reda på hur riksdagen såg på saken.

Jag menar också att man borde ha samordnat flyktingpolitiken med de nordiska länderna. I Danmark har man löst frågan om uppehållstillstånd för bosnierna annorlunda. Där startar man med ett temporärt uppehållstillstånd i stället för med ett permanent.

När det gäller kosovoalbanerna, där barnfamiljer som hade kommit till Sverige före den 1 januari 1993 fick uppehållstillstånd, riktar vi kritik mot regeringen. Vi anser att regeringen har skött hela Kosovoärendet alldeles felaktigt från början.

Man släppte in tusentals kosovoalbaner i Sverige, trots att man visste att de inte skulle få uppehållstillstånd här. De får sitta i flera år på flyktingförläggningar, och sedan skickas de tillbaka. När allt är klart räknar man med att 95–96 % har skickats tillbaka till Kosovo.

Sedan finns det människor som har hållit sig undan och som inte har velat anpassa sig till myndigheternas krav. Så småningom ger man dem uppehållstillstånd, därför att man egentligen inte har någonting annat att göra.

Jag riktar alltså kritik mot regeringen för att den har handlagt detta helt och hållet fel från början. Människor skall inte sitta i åratal på flyktingförläggningar och bli prövade, utan en asylprövning skall ske på kort tid – vi menar att den skall ske på tre månader. Då hamnar man inte i den här situationen.

Vi kritiserar också regeringens hantering av flyktingpolitiken som sådan.
Herr talman! Jag vill nu yrka bifall till våra reservationer nr 2 och nr 4.

Anf. 29 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Sedan förra årets granskning av flyktingpolitiken har det framkommit oroande rapporter om situationen i Peru. Catarina Rönning berörde de förhållandena i sitt anförande. Det förekommer bl.a. uppgifter om att återvändande från Sverige och från andra länder har arresterats vid återkomsten till sitt land när de har utvisats dit. Regeringsbesluten i Sverige har lett till att asylsökande har tvingats söka sig till andra länder, där de åtminstone i ett fall har fått uppehållstillstånd. Vidare har besluten lett till att en rad av de asylsökande har hållit sig gömda i Sverige under svåra förhållanden.

Till det här kommer att UNHCR, under återopande av konventionsreglerna, kritiskt har kommenterat de grunder som återopats i regeringens beslut och som därefter använts i beslut av Invandrarverket och Utlännings-

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
handläggning av
vissa asylärenden*

nämnden. UNHCR har dessutom vädjat för en av de berörda asylsökandena.

Kritiken har baserats på UNHCR:s bedömning av betydelsen av att de asylsökande har erhållit pass på legal väg, av att asylsökande under lång tid har kunnat hålla sig undan i Peru och av att de har sympatiserat med eller varit medlem i en organisation som förespråkar eller använder våld.

Det har visat sig att det inte är någon märklig omständighet att de har haft tillgång till pass, då det är relativt lätt att få tag i pass i Peru. Det är också naturligt att de har kunnat hålla sig undan under lång tid i Peru och därmed vistats där samtidigt som de varit förföljda.

När det gäller användningen av Genèvekonventionens artikel 1 F, anser vi att den har använts på ett sätt som egentligen inte var tänkt från början. Regeringen har utan stöd i utlänningslagens förarbeten åberopat regler om särskilda skäl mot asyl i 3 kap. 4 § andra stycket.

I ett av de granskade ärendena anför regeringen sålunda att en asylsökande har verkat för en organisation vars metoder får anses omfatta sådana förhållanden som faller inom ramen för artikel 1 F i 1951 års Genèvekonvention angående flyktingars rättsliga ställning. Enligt den principen skulle då konventionens skydd uteslutas. Oavsett om denne asylsökande har anfört sådana skäl mot att återvända till sitt hemland som avses i 3 kap. 1 § 3 utlänningslagen, skulle därför enligt regeringen särskilda skäl kunna föreligga att inte bevilja honom asyl i Sverige.

Några särskilda skäl av den här arten anges inte i förarbetena till utlänningslagen. Där handlar det om brist på bostäder, på möjligheter att ta emot flyktingar och att bereda dem arbete, om att de har begått brott, att det är brister i vandel osv.

Det framgår av granskningen av besluten att regeringen inte har tillmätt omständigheterna för dessa flyktingar en betydelse som står i proportion till de uttalanden som gjorts av bl.a. UNHCR och till de rekommendationer som vi tidigare har fått därifrån.

Man tycks också ha underskattat det förtryck och den rättslöshet som enligt samstämmiga rapporter råder i Peru. Härigenom har regeringen kommit att meddela flera beslut som enligt vår uppfattning inte står i överensstämmelse vare sig med artikel 33 i Genèvekonventionen eller med 3 kap. 1 § utlänningslagen.

Birgit Friggebo anförde vid utskottets utfrågning att hon inte ändrat uppfattning. Tvärtom visar motiven i förordningen 1994:1 om uppehållstillstånd i utlänningsärenden att hon vidhåller den kritiserade inställningen. I motiven står nämligen att ett särskilt skäl att inte bevilja uppehållstillstånd enligt de nya bestämmelserna är att någon familjemedlem har verkat i en organisation som gjort sig skyldig till grovt övergrepp av olika slag.

Mot bakgrund av de oerhört omfattande och svåra kränkningar av mänskliga rättigheter som har pågått under en lång tid i Peru och som fortsätter under nästan fullständig straffrättslig immunitet för förövarna, anser vi att regeringens tillämpning av Genèvekonventionen och utlänningslagen har varit felaktig och att statsrådet Friggebo inte borde ha undgått kritik för handläggningen av dessa asylärenden.

Anf. 30 INGER RENÉ (m):

Herr talman! Jag tror att få frågor som vi diskuterar i denna kammare är så betjänta av en saklig, nyanserad diskussion som just flyktingpolitiken.

Utgångspunkten för diskussionen måste vara insikten att asylpolitik i grunden är restriktiv. Alla får inte stanna, och några signaler som gör att ingen kommer hit i onödan finns inte.

En självklar utgångspunkt måste vara att alla som söker skydd i Sverige får sin sak prövad, likaså att avvisningsbeslutet verkställs när det har vunnit laga kraft.

Det är säkert ingen överdrift att påstå att det departement som har att handha dessa frågor har en av regeringens mest utsatta positioner. Flyktingpolitiken tar en mycket stor plats i massmedierna, och vi politiker möts av frågor och påståenden på det här området på snart sagt varje sammankomst som vi är närvarande vid, tror jag.

För precis ett år sedan, den 25 maj 1993, stod vi här och diskuterade flyktingpolitik. Att ärendet kommer upp i år igen är inte förvånande, mot bakgrund av vad jag sade tidigare. I år är det alltså tre ärenden på agendan: praxis i fråga om peruanska medborgare, avvisning av asylsökande från Kosovo och regeringens beslut att medge uppehållstillstånd för asylsökande från Bosnien.

Också förra året granskade KU regeringens agerande i frågan om praxis vad gäller peruanska medborgare. Granskningen föranledde inte något yttrande eller någon som helst kritik.

Bengt Hurtig har i sin anmälan tagit upp beslutet från den 8 juli 1992 om 19 ärenden rörande asylsökande peruanska medborgare. Vid granskningen förra året föranledde detta alltså inget uttalande.

Hans Göran Francks anmälan är mer allmän, såväl i tid som i omfattning. Den handlar om att man bör granska om statsrådet har iakttagit gällande rättsregler och konventioner, så att ingen utsatts för tortyr efter avvisning.

Det är naturligtvis dess värre riktigt att mänskliga rättigheter kränks i Peru. På goda grunder tvingas man konstatera att Peru är vad man skulle kunna kalla för ett våldssamhälle.

Bengt Hurtig tog upp pass- och dokumentlöshet, eller snarare att det motsatta gäller för peruanska medborgare. UNHCR har också kritiserat Sverige för att i bedömningar av asylansökningar har tagit med om den asylsökande på legalt sätt har kunnat lämna landet. Självfallet är inte legal utvandring med ett pass det enda skälet för avvisning från Sverige, vilket också Birgit Friggebo framhöll vid utskottets utfrågning av henne. Det är endast en mycket liten pusselbit i den stora bedömningen.

UNHCR granskade också i oktober 1992 de flesta akterna i de ärenden som prövades av regeringens. UNHCR sade att man skulle höra av sig om man hade invändningar mot regeringens bedömningar, men man återkom aldrig. Det måste betyda att man inga invändningar hade.

Att värdera situationen i ett land är en grannliga uppgift. Det fick om inte annat vi i KU klart för oss när vi besökte Chile i september 1992. I våra handlingar finns en redogörelse för erfarenheter som advokat Christian Åhlund gjort under ett besök den 3–7 maj 1993. Naturligtvis kan dessa redovisningar utgöra underlag för regeringens, Invandrarverkets och Utlänningsnämndens

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
handläggning av
vissa asylärenden*

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
handläggning av
vissa asylärenden*

beslut. Det ligger i sakens natur att inte ens den svenska ambassaden kan redovisa de källor man använder som underlag för sina bedömningar på liknande sätt.

Regeringen använder dessutom andra rapporter som grund för sitt ställningstagande, t.ex. rapporter från Americas Watch, Amnesty och US State Department. Alla rapporter sammanvägs.

Peru är ett våldssamhälle. Men regeringens bedömning utgår ifrån om det i det enskilda fallet finns risk för omänsklig behandling, och den bedömningen har man alltså hittills inte gjort. Därför finner utskottet att varje enskilt fall har prövats med den omsorg som erfordras och att det inte finns anledning att göra någon annan bedömning än den som förra årets granskning ledde till.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan på denna punkt och avslag på reservation 1 och meningsyttring 1.

När det gäller asylansökningar från kosovoalbaner föreligger en anmälan som gör gällande att kosovoalbanerna utsätts för allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna efter avvisning till Kosovo.

Regeringen har bara att pröva asylärenden som överlämnas av Invandrarverket eller Utlänningsnämnden. Dessa myndigheter har överlämnat sju ärenden till regeringen, och inget av dessa rör asylfrågan utan har gällt bedömning av medborgarskap eller den asylsökandes vårdbehov. Regeringen har fattat beslut i fem fall och beviljat tillfälligt uppehållstillstånd av medicinska skäl.

Ca 60 000 personer har kommit från Kosovo, och ungefär 30 000 har lämnat Sverige. I sammanhanget är det kanske viktigt att påpeka att man har lämnat landet frivilligt och att man också har lämnat landet med "utökade familjer". Det är inte ovanligt att pojkar från Kosovo har hittat sig en hustru i Sverige som sedan naturligtvis följer med tillbaka.

Situationen i Kosovo är allvarlig. Alla europeiska länder gör i grunden samma bedömning. Men regeringen har inte haft skäl att bedöma skyddsbehovet för asylsökande kosovoalbaner, eftersom den typen av ärenden inte har överlämnats från Invandrarverket eller Utlänningsnämnden.

Man kan ha synpunkter på den ordningen; kanske borde regeringen ha större inflytande över praxissättningen. Därför pågår nu inom Kulturdepartementet ett arbete för att snabbt åstadkomma en översyn av praxisfrågan.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservation 3.

Till slut har vi att granska anmälan från Ny demokrati, gällande regeringens beslut att bevilja permanent uppehållstillstånd för bosnier. Ny demokrati menar att frågan är av så stor vikt att regeringen borde ha lämnat avgörandet till riksdagen eller åtminstone hört riksdagen. Om regeringen hade valt det tillvägagångssättet borde den ha anmälts till granskning av KU. Dessutom borde regeringen inte ha kunnat undgå kritik.

I 11 kap. 8 § i regeringsformen föreskrivs att rättskipnings- och förvaltningsuppgift inte får fullgöras av riksdagen i vidare mån än vad som följer av grundlag eller riksdagsordning. Regeringens beslut rörande bosnier är ett sådant förvaltningsbeslut liksom beslutet beträffande uppehållstillstånd för asylsökande barnfamiljer från Kosovo. Grundlagen förbjuder riksdagen att lägga sig i förvaltningsärenden. Regeringen har inte bara rätt utan också

skyldighet att fatta dessa beslut. Därför föranleder granskningen inget särskilt uttalande från utskottet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna 2 och 4.

Anf. 31 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Jag håller med om att prövningen av flyktingärendena skall vara saklig. Det kan vi nog vara överens om. Det är också på den grunden som FN-organet UNHCR har riktat kritik mot Sverige när det gäller tillämpningen av praxis.

Om en flykting anmäler och hävdar att han är de facto-flykting och riskerar att förföljas för sina politiska åsikters skull i sitt hemland, skall det naturligtvis bedömas av de svenska myndigheterna, och det skall vara avgörande. Om man då finner att flyktingen löper en sådan risk för förföljelse i sitt hemland men ändå bestämmer sig för att avvisa honom, måste beslutet grundas på några rimliga skäl. Ett sådant skäl kan t.ex. vara att vederbörande har begått brott i Sverige eller att det helt enkelt inte finns plats att ta emot honom på någon flyktingförläggning.

Ansvar Inger René att den omständigheten att en flykting har en politisk uppfattning, att han skulle sympatisera med en organisation som Sendero Luminoso eller MRTA, kan vara ett skäl för att avvisa en de facto-flykting enligt utlänningslagen?

Anf. 32 INGER RENÉ (m):

Herr talman! Jag tror att jag, även om jag kanske var litet otydlig, sade att UNHCR har fått ta del av akterna när det gäller Perufallen, och man har inte haft några synpunkter på regeringens eller Sveriges agerande i de fallen.

En politisk uppfattning är naturligtvis inte en tillräcklig grund för avvísning. Men en misstanke om att vederbörande agerar politiskt genom att, som det står i våra handlingar, t.ex. upprätta cellbildningar i Sverige för att ifrån Sverige agera gentemot Peru, kan möjligen vara en av anledningarna till avvísning.

Anf. 33 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Den kritik som har kommit från UNHCR är uppenbar och riktar sig mot den tillämpning som har skett utifrån de praxisbeslut som regeringen har fattat. Det finns inget i stöd i förarbetena till utlänningslagen för tanken att en person skall utvisas på grund av att denne sitter med i någon form av organisation i Sverige, som man kallar för celler. I en del av dessa ärenden betraktas det som studiecirkel. Det är en svag grund för regeringens beslut.

Anf. 34 INGER RENÉ (m):

Herr talman! För det första är en politisk uppfattning återigen ingen grund för avvísning. För det andra har UNHCR kritiserat Sverige för att vi vid bedömningen har tagit med eller lagt alltför stor vikt vid en eventuell legal utvandring. Men det har alltså bara varit en av de faktorer som har påverkat ställningstagandet när det gäller asyl eller icke asyl.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
handläggning av
vissa asylärenden*

Anf. 35 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Inger René riktade i sitt anförande en mycket bestämd kritik mot regeringen i ett viktigt avseende. Hon sade att det inte finns signaler om att alla inte får stanna. Därför vill jag fråga Inger René varför det inte på något sätt har kommit till uttryck i betänkandet genom en reservation eller ett särskilt yttrande från Inger René. Man frågar sig om det är Inger René's egen uppfattning eller om samtliga moderater delar den uppfattningen.

Det kanske inte heller är någon direkt hemlighet att invandrarministrerns flyktingpolitik har kritiserats av hennes eget parti för ryckighet, nyckfullhet och för att hon i vissa fall har haft en kylig inställning. I den allmänna debatten har det också framkommit kritik.

Vi socialdemokrater kritiserar Birgit Friggebo på en punkt, nämligen att hon har gett för litet ledning till Invandrarverket och Utlänningsnämnden. De praxisbeslut som har fattats av regeringen har alltså varit för få.

I den kritiken instämde nu också Inger René när hon sade att regeringen borde ha haft större inflytande över dessa frågor. Varför har inte det kommit fram i kritiken i betänkandet? Varför har ni inte ställt upp på socialdemokraternas kritik i det här fallet?

Anf. 36 INGER RENÉ (m):

Herr talman! Får jag först som en ordningsfråga säga att ljudet går fram litet dåligt. Jag vet inte om jag uppfattade allt vad Catarina Rönnung sade.

Catarina Rönnung talade om en viss kritik. Den har Birgit Friggebo tagit fasta på när hon nu tillsätter en praxisutredning som skall ge regeringen större möjligheter att medverka i flyktingpolitiken.

Anf. 37 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! När vi granskar flyktingpolitiken så granskar vi naturligtvis vad Birgit Friggebo gjorde innan hon tillsatte praxisutredningen, som hon har aviserat sent omsider skulle jag vilja säga. Det har inte gått att få fram från kansliet om den här utredningen har kommit till stånd och om direktiven är skrivna. Vi vet inte riktigt om hon har kommit till skott med den här utredningen. Men Inger René kanske vet det och kan tala om det för mig. I det sammanhanget tillstår hon naturligtvis indirekt, och kritiserar sig själv, att regeringen inte har haft ett tillräckligt stort inflytande. Här är kritiken egentligen samstämmig. Det är bara det att socialdemokraterna har fört fram den i sin reservation.

Det finns även en annan utredning som har granskat Utlänningsnämndens praxisärenden. Utredningen konstaterade att det förefaller som om humanitära skäl har fått stå tillbaka vid bedömningen av ärendena. Man kan säga att praxis har hårdnat i Utlänningsnämnden. Jag skulle vilja fråga om Inger René tycker att detta är en tillfredsställande utveckling, eller om man borde ändra på någonting.

Anf. 38 INGER RENÉ (m):

Herr talman! Det är i så fall Invandrarverket och Utlänningsnämnden som har skapat denna praxis. Med anledning av det har Birgit Friggebo föreslagit

en praxisutredning för att regeringen skall kunna få större inflytande över dessa ärenden, precis som Catarina Rönning begär.

När det gäller lagstiftningen på det här området har beslut fattats här i kammaren. Som Catarina Rönning vet, eftersom hon sitter i konstitutionsutskottet, är det nödvändigt att regeringens ledamöter följer den lagstiftning som finns på området.

Anf. 39 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Jag anser att regeringen gömmer sig bakom att det är ett förvaltningsbeslut som man har att fatta och att regeringsformen förbjuder ministerstyre. Visst är det så, men det är också så att regeringen har en initiativrätt och i detta fall också en skyldighet att gå till riksdagen och ta reda på vilka riktlinjer som skall gälla för flyktingpolitiken beträffande bosnierna. Skall det vara ett temporärt uppehållstillstånd eller ett permanent uppehållstillstånd? Skall man samordna flyktingpolitiken i den här frågan med de övriga nordiska länderna, vilket har varit en ambition att man skall göra? Helst bör man ha en samordnad politik med hela Europa.

Jag hävdar fortfarande att regeringen har utsatt riksdagen för ett konstitutionellt tvång. Först fattar man beslut som innebär att kanske 100 000 människor får ett permanent uppehållstillstånd. Sedan kommer man till riksdagen och begär pengar för detta. Det handlar om miljarder.

Jag menar att man inte kan hantera Sveriges riksdag och Sveriges folk på det här sättet. Jag anser att regeringen faktiskt förtjänar stark kritik.

Anf. 40 INGER RENÉ (m):

Herr talman! Först och främst skulle jag vilja rätta några av Harriet Collianders siffror. Det är inte, och det står även i våra papper, fråga om 100 000 människor. Anhöriginvandringen har blivit av betydligt mycket lägre omfattning än man från början trodde. Dessutom, om jag får uttrycka mig i sådana termer, tjänade Sverige 2,5 miljarder på att flyktingarna inte längre skulle bo i flyktingförläggningar utan i stället flytta ut i kommunerna, förutom att vi "tjänade" mänskligt på att de fick flytta ut i eget boende i kommunerna och därmed hade möjligheter att inrätta sig i det svenska samhället på ett mer effektivt och bättre sätt.

Menar Harriet Colliander att vi skall ändra grundlagarna efter konjunkturen och inte ta hänsyn till det som står i våra lagar, att vi skall ha ett val mellan två grundlagsändringar? Detta är de facto ett förvaltningsbeslut som regeringen har att hantera. Det skulle ha varit konstitutionellt oriktigt om regeringen hade gått till riksdagen och sagt: Nu får riksdagen fatta beslut om detta ärende.

Anf. 41 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! När regeringen fattade det här beslutet kunde det mycket väl ha handlat om 100 000 människor som man skulle bevilja permanent uppehållstillstånd. Det är bara bra att det inte blev så många.

Jag vet precis vad som står i regeringsformen. Det står att regeringen styr riket, att regeringen har ansvar samt att regeringen har initiativrätt, regeringen kan gå till riksdagen för att höra efter saker och ting. Det beror på

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens
handläggning av
vissa asylärenden*

vad man vill och hur man tolkar olika saker. Det behövde inte alls ha varit ministerstyre.

När det handlar om så här stora frågor, som är viktiga för hela landet, och när det handlar om mycket pengar, är det på sin plats att regeringen hör riksdagen.

Anf. 42 INGER RENÉ (m):

Herr talman! Jag finner mig föranlåten att återigen hänvisa till 11 kap. 8 § i regeringsformen. Där föreskrivs: "Rättskipnings- eller förvaltningsuppgift får ej fullgöras av riksdagen i vidare mån än som följer av grundlag eller riksdagsordningen." Det är alltså regeringen som har att fatta dessa beslut.

*Vissa frågor med anknytning till JAS-projektet
(avsnitt 14)*

Anf. 43 HENRIK S JÄRREL (m):

Herr talman! Bakom årets granskningsbetänkande står, precis som fallet varit många tidigare år, ett i huvudsak enigt konstitutionsutskott. Men det finns faktiskt några frågor och några granskningsärenden där meningarna skiljer sig åt. Ett sådant ärende är Vissa frågor med anknytning till JAS-projektet.

Jag kan, herr talman, inte frigöra mig från misstanken att Socialdemokraterna, som med begagnande av ordförandens utslagsröst har skrivit utskottets betänkande gör detta mot bakgrund av att vi i år har valår och att det om möjligt gäller att på något sätt profilera sig gentemot regeringen. Kanske, herr talman, kan också det förhållandet i någon mån ha spelat in att landets nuvarande försvarsminister dessutom råkar vara före detta ledamot av konstitutionsutskottet och vice ordförande av detsamma. Under sin tid i utskottet har han deltagit i att rannsaka ett och annat socialdemokratiskt statsråd.

Det går inte att tolka årets granskningsbetänkande i denna del på annat sätt än att man har försökt att haka upp sig på mycket svag saklig grund, försökt klamra sig fast vid det halmstrå man möjligen kan finnas i den här frågan.

Utskottet har haft att efter socialdemokratisk anmälan granska "huruvida det i försvarsdepartementet har funnits kunskap eller misstankar om någon omständighet som har varit ägnad att ge anledning till tvekan om flyguppvisningen borde genomföras. Undersökningen bör också avse försvarsministerns eventuella åtgärder eller visad passivitet."

Det som avses är det olycksaliga haveriet med det första serieflygplanet som levererades 1993 och som störtade, som alla och envar erinrar sig, den 8 augusti 1993 i samband med Stockholm Water Festival. Skall man tolka socialdemokraternas syn på denna fråga förväntar de sig att försvarsministern uppenbarligen skall vara flygingenjör, flygtekniker och flygmekaniker för att själv kunna ta ställning till huruvida ett flygplan skall anses luftvärdigt eller icke.

Konstitutionsutskottets ordförande sade i morse, i den inledande debatten

med anledning av årets granskningsbetänkande från KU, att de borgerliga slarvar med JAS-fakta, nobbar dem och inte tar dem på allvar. Jag skulle vilja säga att det vore mycket klädsamt om socialdemokraterna hade tagit den här frågan på allvar i stället för att nu ägna sig åt ett vad jag skulle vilja kalla nys i denna fråga.

Herr talman! Vilka kunskaper fanns om det första serieflygplanets tekniska status? De största tekniska osäkerheterna angavs beröra styrsystemet, inklusive styrspaken. Det här rörde sig alltså om det första serieflygplanet. Det skulle vara utrustat med prototyper i fråga om elektronikenheten och styrspaken. Men enligt Materielverket var avvikelserna med undantag för systemfunktionerna sannolikt ej prestandanedläggande för flygplanets inledande användning.

Vidare konstateras att det vid utvärderingarna visade sig att styrspaken ännu inte hade fått optimal utformning och funktion. Styrsystemet hade under genomförd flygverksamhet haft en hög tillförlitlighet i apparatfunktionerna, och vid leveransen av det här flygplanet, 39.102, hade det en status som visserligen var lägre än den överenskomna, men dock tillräcklig för att medge att det kunde mottas.

Enligt haverikommissionen måste de angivna faktorerna balanseras så att ett säkert system erhålls. Svårigheten är här att göra balansen så att systemet blir säkert samtidigt som tillräckliga prestanda uppnås. Haverikommissionen konstaterar att möjligheten fanns att plan 39.102 kunde överstegras. Marginalen härför bedömdes dock som tillräcklig. Bedömningen grundades på att en förare inte styr så att det uppstår en situation där faktorernas sammanlagda effekt medför överstegring och risk för haveri.

Nå, vilken inställning har Försvarsdepartementet i denna fråga? Jo, säger man därifrån, bedömningar som rör rent tekniska eller militära aspekter måste enligt promemoria från den 2 december 1993 överlåtas åt dem som är sakförståndiga på dessa områden. Utgångspunkten måste vara att regeringen kan förlita sig på den tekniska och militära expertis som anförtros uppgifter inom JAS-projektet. Det är typiska myndighetsuppgifter att godkänna ett flygplan eller att ge tillstånd till eller eljest besluta om flyguppvisningar. Det har inte varit Försvarsdepartementets sak att i detta fall befatta sig med dessa frågor.

Det har inte heller inom departementet funnits uppgifter om tekniska problem av sådan betydelse i sammanhanget att man bort kunna förutse risken för ett haveri. Kunskaper om att planet i vissa lägen kunde överstegras har inte funnits i departementet. För departementet och för försvarsministern har inte annat varit känt än att planet fungerade i vanlig ordning.

Försvarsminister Anders Björck har också deklarerat att han inte haft anledning att ifrågasätta myndigheternas bedömning i luftvärdighetsfrågan. JAS-kommissionen har enhälligt konstaterat att det inte fanns någon anledning att inte låta flygplanet flyga. Försvarsministern delar därvid kommissionens uppfattning.

Vidare konstaterar försvarsministern att haverier inte varit ovanliga när nya flygplansprojekt varit under utveckling. Haverier inträffade t.ex. med J 29 Tunnan 30 gånger. A 32 Lansen hade tre utvecklingshaverier, medan J 35 Draken hade 25 haverier.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Vissa frågor med
anknytning till
JAS-projektet*

Den 26 mars 1993 fastställde chefen för flygvapnet ett s.k. produktionsverk avseende deltagande i flygdagar och utställningar. Försvarsdepartementet hade för kännedom fått två exemplar härav. Det framgick att flyguppvisning skulle äga rum vid Stockholms vattenfestival den 8 augusti 1993, men något JAS-flygplan nämns inte bland de flygplan som skulle delta i uppvisningen. Vidare skulle enligt beslutet flyguppvisningar äga rum på flygvapnets s.k. huvudflygdagar den 28 och 29 augusti 1993 vid Upplands flygflottilj i Uppsala. Där skulle däremot ett JAS 39 Gripen medverka enligt beslutet av flygvapenchefen.

Den 1 juli 1993 uppdrog chefen för flygvapnet åt Skaraborgs flygflottilj att planera och genomföra en begränsad flyguppvisning med JAS 39 den 8 augusti 1993 vid Stockholms vattenfestival samt vid Upplands flygflottilj den 28 och 29 augusti. Det antecknades också att deltagande i flyguppvisning med JAS 39 tills vidare är mycket restriktivt.

Flygvapenchefen har inför utskottet uppgivit att han såvitt han kan erinra sig inte informerat försvarsministern om beslutet den 1 juli 1993 om att JAS-planet skulle delta i uppvisningen i Stockholm den 8 augusti eller att han eljest diskuterade ämnet med någon annan på Försvarsdepartementet. Varken Försvarsdepartementets ledning eller någon för JAS-projektet ansvarig tjänsteman på departementet har känt till att JAS 39 Gripen skulle förevisas under Vattenfestivalen i Stockholm den 8 augusti 1993. Försvarsminister Anders Björck har inte haft kännedom om JAS-planets deltagande i flyguppvisningar vare sig i Stockholm eller i Uppsala. Även om han hade haft sådan kännedom anser han att han inte hade med saken att göra. Enligt försvarsministern var regeringen visserligen oförhindrad att ingripa, men försvarsministern anser och ansåg att flyguppvisningar är en fråga för vederbörande myndigheter att ta ställning till.

Herr talman! I den socialdemokratiska skrivningen sägs det att utskottet delar uppfattningen i Försvarsdepartementets promemoria från den 2 december 1993 om att frågor som att godkänna flygplan för flygning och att besluta om flyguppvisningar är typiska myndighetsuppgifter. Det yttersta ansvaret, säger man dock, för de regler som myndigheterna har att tillämpa och för att frågorna handläggs med erforderlig omsorg och kompetens ligger på regeringen. Det kan vi väl inte bestrida.

Herr talman! Från den borgerliga majoritetens sida, med stöd av försvarsministerns inställning i själva sakfrågan, anser vi att det faktiskt ankommit på de ansvariga myndigheterna att godkänna flygplanet för flygning och att ta ställning till flygplanets deltagande i flyguppvisningar. Varken försvarsministern eller Försvarsdepartementet har således haft att ta ställning i dessa frågor. Utredningen ger inte heller vid handen att det i Försvarsdepartementet har funnits uppgifter om tekniska problem av betydelse i det här sammanhanget. Haveriet med JAS-planet i Stockholm den 8 augusti 1993 kan således inte föranleda något ifrågasättande av Försvarsdepartementets verksamhet eller försvarsministerns tjänsteutövning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 5 och avslag på utskottets förslag i motsvarande del.

Herr talman! Alla torde väl vara överens om att JAS-kraschen på Långholmen förra sommaren var en ytterst allvarlig händelse. Tänk bara vad som skulle ha hänt om planet hade slagit ner på Västerbron där massor av folk hade samlats! Vi var faktiskt bråkdelen av en sekund från en katastrof av helt ofattbara dimensioner.

JAS-haveriet vållade också en mycket stor ekonomisk skada. Det är därför inte märkligt att lämpligheten av denna flyguppvisning med detta icke färdigutvecklade plan på låg höjd över Stockholm har ifrågasatts. Dessutom riskerades hela JAS-projektet genom denna flyguppvisning.

Därmed infinner sig självfallet frågan om försvarsminister Anders Björck har något ansvar för det inträffade. Konstitutionsutskottet har därför efter en anmälan genomfört en mycket omfattande granskning. Vi har tagit del av en stor mängd relevant material, och vi har genomfört ett flertal utfrågningar. Konstitutionsutskottet har efter detta omfattande och noggranna granskningsarbete kommit fram till sin bedömning: Försvarsminister Anders Björck kan inte undgå viss kritik.

Henrik Järrel kritiserade i sitt inlägg utskottets bedömning och redogjorde för varför han och de andra företrädarna för regeringspartierna i konstitutionsutskottet inte anser att någon kritik skall riktas mot försvarsministern. Men jag tycker att det är angeläget att så här i början av inlägget säga att utskottet naturligtvis aldrig menat att Björck är direkt ansvarig för själva haveriet. Vad frågan gäller är i stället om det finns något politiskt ansvar för det inträffade. Henrik Järrels och tidigare Birger Hagårds prat i dag om att Björck inte är flygmekaniker eller flygingenjör är inget annat än prat i avsikt att avleda kritiken och att förlöjliga det hela. Frågan tas helt enkelt inte på allvar av Järrel och andra som här uppträder som regeringens försvarsadvokater.

Jag menar tvärt emot vad Henrik Järrel anser att vi i utskottsmajoriteten har utomordentligt starka skäl för våra kritiska skrivningar. JAS-projektet är faktiskt inte vilken fråga som helst. Det är det hittills största försvarsprojektet i Sverige. Under projekteringsarbetet har fel i styrsystemet varit ett ständigt återkommande problem. Det var brister i styrsystemet som var orsaken till det första JAS-haveriet 1989. Men även efter detta haveri har problem i styrsystemet och de förseningar i projektarbetet som dessa orsakat varit ett återkommande tema i Försvarets materielverks rapportering. Dess rapporter har självfallet funnits tillgängliga på Försvarsdepartementet.

Det har också framkommit, tvärt emot vad Försvarsdepartementet påstår i sin promemoria, att det på departementet har funnits i sammanhanget betydelsefulla uppgifter om brister i just det flygplan som levererades den 8 juni 1993 och som sedan havererade på Långholmen i augusti samma år. Jag skulle därför vilja fråga Henrik Järrel om han vet varför Försvarsdepartementet försökte undanhålla dessa uppgifter för konstitutionsutskottet.

Ingen kan väl heller tro att försvarsministern kan ha varit ovetande om den rapportering som Försvarets materielverk gjort före haveriet. Där tas upp att ett stort antal systemfunktioner inte skulle vara fullt verifierade eller införda vid leveransen av det första serieflygplanet och att vissa delsystem,

däribland styrspak och styrsystemdator, skulle komma att vara i prototyputförande.

Men försvarsministern var naturligtvis inte ovetande om att det hade varit återkommande problem med styrsystemet och att dessa problem inte hade klarats ut. Materielverkets rapportering efter haveriet bekräftade de nu nämnda uppgifterna. Det framgår också av rapporteringen att Materielverket senare bekräftat att flyplanet hade lägre status än vad som hade överenskommits, varför en del av leveransbetalningen innehölls. Inte heller detta kan ha varit okänt i Försvarsdepartementet.

Slutsatsen av dessa uppgifter är att det var ett icke färdigutvecklat och ett icke färdigt JAS-plan som tilläts flyga över den stora publiken på Stockholms vattenfestival. Med den information om brister som fanns borde Försvarsdepartementet naturligtvis ha hållit sig mera noga informerat om flygplanet och vilka uppdrag som det skulle användas till. Det bristande intresse som Försvarsdepartementet och försvarsministern visat är därför mycket anmärkningsvärt.

Inför konstitutionsutskottet förnekade försvarsministern varje kännedom om att JAS-flygplanet skulle visas upp i Stockholm. Dessutom anförde försvarsministern att flyguppvisningar inte är en sak för försvarsministern eller regeringen att ta befattning med. Vi menar att dessa uttalanden är anmärkningsvärda mot bakgrund av det sedan i mars månad 1993 fanns uppgifter i försvarsministerns departement om att JAS skulle flyga under flygdagarna i Uppsala den 28 och 29 augusti samma år. Om JAS-planet inte hade havererat i Stockholm kunde det ha havererat vid någon av dessa uppvisningar också över publik.

Henrik Järrel kan således inte förneka att det är klarlagt att det i Försvarsdepartementet fanns kunskap om att ett icke färdigt JAS-plan skulle göra uppvisningar över publik i augusti 1993. Vi kan därför inte godta vare sig försvarminister Björcks eller utskottsreservanternas lättsinniga inställning till den aktuella uppvisningen, dvs. att det inte var något som angick Försvarsdepartementet eller försvarsministern. Vi vill i stället med skärpa framhålla att det yttersta ansvaret låg just där.

Enligt vår mening borde Försvarsdepartementet, mot bakgrund av vad som var känt om problemen med flygplanets styrsystem, således ha informerat sig betydligt bättre om flyguppvisningarna och de förutsättningar som gällde för deras genomförande. Att man inte gjorde det är också mycket märkligt med tanke på att Försvarsdepartementet faktiskt har en sakkunnig som på heltid har ägnat sig åt JAS-projektet. Om Försvarsdepartementet hade informerat sig bättre, hade den kunskapen kunnat bilda underlag för överväganden och åtgärder i någon form. Några konstitutionella hinder mot ett ingripande från regeringens sida förelåg inte, vilket även försvarsministern medgav vid utfrågningen. Men Försvarsdepartementet och försvarsministern valde i stället att vara påfallande passiva, vilket utskottet har funnit anmärkningsvärt. Därför kan försvarsministern, som har det övergripande ansvaret, inte undgå viss kritik.

Därmed yrkar jag att utskottets skrivning i ärendet skall godkännas.

Anf. 45 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Precis som Ingvar Johnsson sade har JAS tidigare varit utsatt för ännu ett haveri, den 2 februari 1989. Då hade vi en försvarsminister som hette Roine Carlsson. Visserligen var det en provflygning vid Saab utan någon publik närvarande, men det var väl ingen som då ställde honom till ansvar för att planet råkade störta. Det kanske inte alltid beror på rent tekniska handhavanden och rutiner. Det kan också ibland bero på piloten och andra faktorer som inte direkt har med det tekniska systemet att göra. Här fanns och finns fortfarande vissa tekniska brister – det är klarlagt – dock inte av så allvarlig natur att planet belagts med flygförbud. Dessa frågor har ju granskats av de sakkunniga myndigheterna. Försvarsministern är inte och skall inte vara flygtekniker. Än en gång: Det är chefen för flygvapnet och Försvarets materielverk som har att göra flygsäkerhets- och flygvärdighetsbedömningar.

Det var väldigt tyst från socialdemokratiskt håll vid Vattenfestivalen 1992, då det också var en uppvisning, men av ett provflygplan ur serien JAS 39 och inte det första serietillverkade planet. Men då hördes det väldigt litet av protester eller ansvarsutkrävande från socialdemokratiskt håll.

I det här fallet hade man planlagt flygningen så, att planet skulle flyga över huvudsakligen vattenmassor, Riddarfjärden och liknande. Jag utgår ifrån att detta var av säkerhetsskäl. Vidare sades det i beslutet från flygsäkerhetsmyndigheternas sida att det skulle vara en begränsad flygning över Stockholm.

En annan synpunkt som är värd att nämnas är att man bedömde det som viktigt att också visa publiken i största allmänhet, skattebetalarna, att det här ligger stora pengar nedlagda i ett för svensk industri viktigt projekt som kan ge Sverige stora exportinkomster. Det är viktigt att visa upp vad svensk industri kan åstadkomma.

Herr talman! Slutligen konstaterar jag bara att här har socialdemokraterna bakat en väl porös luftpastej.

Anf. 46 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! I sitt anförande använde Henrik S Järrel ideligen uttryck som "visste ej", "mindes ej" och "ej känt till" för att komma ifrån ansvaret. Jag tycker att Henrik Järrel tar ytterligt lätt på hur allvarlig händelsen var.

Tänk om planet hade slagit ner på Västerbron och hundratals hade skadats eller dödats! Hade Henrik Järrel också då kunnat hävda att det inte fanns något politiskt ansvar att utkräva?

Det borde oroa Henrik Järrel att försvarsministern uppenbarligen håller sig så dåligt informerad i JAS-frågan, och det gäller ju inte bara säkerheten. Henrik Järrel kanske läser Svenska Dagbladet ibland. Där framgick det i går hur utomordentligt dåligt informerad Anders Björck är om JAS-projektets ekonomi. Det borde oroa Henrik Järrel. I stället har man en lättsinnig och raljant inställning till frågan.

Henrik Järrel återkommer till att försvarsministern inte skall vara flygmekaniker och godkänna planens luftvärdighet. Vem har påstått något sådant? Ni diskuterar ju emot uppfattningar som aldrig har framförts. Vi har sagt att det finns ett politiskt ansvar och att försvarsministern borde hålla sig bättre

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Vissa frågor med
anknytning till
JAS-projektet*

informerad. Vem har sagt att försvaraministern skall vara flygmekaniker? Den rollen har såvitt jag vet Carl Bildt i regeringen. Han har ju lovat att han kan laga dörren på det plan som han och kungen flyger med ibland, men det har inte Anders Björck gjort.

Anf. 47 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Ansvar är ju faktiskt i sig. Det växer inte med olyckornas omfattning. Ansvar är ett ansvar, oberoende av om en flygning – som i det här fallet – genomförs lyckligt eller ej. Man kan inte koppla ansvaret till antalet döda och i efterhand säga att om så och så många hade omkommit eller skadats skulle ansvaret ha ökat ännu mera. De myndigheter som har givit tillstånd till flygning och bedömt planet som luftvärdigt har säkert gjort detta med kännedom om de brister som kanske fanns i planet. De har därför ansett att det skulle ske en begränsad flygning och att flygningen skulle ske på ett visst sätt, huvudsakligen över vattenområden i Stockholm.

Jag är utomordentligt glad och tacksam över att ingen människa kom till skada och över att inte heller piloten skadades. Det kan vi alla vara rörande ense om och tacksamma för. Självfallet är det så. Det hade i så fall varit förfärligt.

Samtidigt konstaterar jag att det dagligen sker en omfattande civil flygning över Stockholm. Vi kan vara tacksamma för att det inte händer fler flygolyckor över ett så tätbebyggt område som Stockholm, mot bakgrund av det omfattande trafikflyg som dagligen förekommer.

Jag vill inte påstå att försvarsministern var särskilt dåligt informerad över vad som hände, men han ansåg inte att han i första hand hade att göra luftvärdsförsvarstester. Det anser inte jag och fortsättningsvis inte han heller. Det är chefens för flygvapnet och Försvarets materielverks sak att göra luftvärdsförsvarskontroller.

Det politiska ansvar som man i så fall skulle kunna utkräva får man utkräva av regeringen in corpore. Det hade, precis som Ingvar Johnsson antydde, i så fall varit möjligt för regeringen att ingripa, men inte för försvarsministern utan för regeringen i sin helhet. Men eftersom huvuddoktrinen är att det är myndigheternas sak att göra den här typen av tekniska bedömningar, ansåg man från Försvarsdepartementets sida att man inte skulle ha lagt sig i frågan, om man haft kännedom om att en flyguppträning skulle äga rum i Stockholm.

Anf. 48 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Det är mycket märkligt att Henrik Järrel väljer att inte över huvud taget bemöta allt det som jag nämnde, vilket har att göra med hur ofta man hade fått rapporter om brister i styrsystemet. Hur kan det komma sig att man påstår att denna information inte har funnits i Försvarsdepartementet? Det är naturligtvis inte trovärdigt att Försvarsdepartementet och försvarsministern har varit så oinformerade. Om man har varit det, tycker jag att detta kanske också i sig är ett starkt skäl för kritik.

Eftersom vår kritik förlöjligas finns det anledning att fråga vad moderaterna tidigare har tyckt om frågor som också har handlat om information har funnits eller inte. Vi vet ju hur det var i Berglingfallet. Där uttalade modera-

terna i konstitutionsutskottet mycket stark kritik för att det fanns en handling i ifrågavarande departement som inte var känd av ministern och det därför inte hade vidtagits några åtgärder. Men tydligen skall ett mycket mjukare mått användas när det gäller att väga moderata ministrars agerande. De får tydligen inte kritiseras för någonting, enligt de borgerligas doktrin i utskottet.

Avslutningsvis vill jag ta upp något märkligt som hände vid utfrågningen i utskottet. Samtidigt som Anders Björck gång på gång hävdade att han i princip inte hade någonting att göra med de beslut som fattades inom försvaret, erbjöd han helt plötsligt utskottsledamöter att följa med på en flygtur med ett av försvarets plan. Hur kunde han göra detta om han inte över huvud taget har någonting att säga till om och inte kan fatta några beslut som berör verksamheten inom flygvapnet?

Anf. 49 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Granskningsärendet JAS innehåller flera olika komponenter:

1. frågan om politiskt sammansatt kommission efter haveriet 1989,
2. redovisningen till riksdagen åren 1986–1988 av JAS-projektets tekniska utveckling,
3. regleringen av militära flygplans luftvärdighet m.m. och
4. hur försvarsministern och Försvarsdepartementet har behandlat frågan om flyguppvisningar.

Jag skall kort kommentera frågeställningarna 1–3 innan jag mer i detalj kommenterar försvarsministrarnas och Försvarsmaktens roll i fråga om flyguppvisning i samband med Vattenfestivalen i Stockholm i augusti 1993.

I juni 1992 träffades avtal mellan staten och Industrigruppen JAS, varvid staten beställde fem provflygplan plus en första delserie om 30 flygplan plus en produktion av 110 flygplan.

Ett provflygplan har havererat, och JAS har i dag flygförbud. Efter det senaste haveriet i augusti 1993 tillkallades en JAS-kommission som avlämnade ett betänkande i december 1993.

Regeringen har av riksdagen sedan 1986 ålagts att årligen till riksdagen rapportera om läget inom JAS-projektet. JAS-kommissionen konstaterar att KMI i allt skarpare formuleringar uttryckt oro för de allvarliga bristerna i flygplanets styrsystem. Regeringens redovisning av projektets tekniska utveckling har inte varit helt tillfredsställande.

Enligt regeringens senaste skrivelse till riksdagen den 24 mars 1994 kvarstår problemen med styrsystemet och styrspaken. Vid de båda haverierna som inträffade med JAS 39 har emellertid skilda brister i styrsystemet uppdragats.

Regeringen citerar i sin skrivelse bl.a. JAS-kommissionen som säger att det bör vara möjligt att utforma ett tillfredsställande styrsystem för JAS 39 – jag poängterar; det bör vara möjligt. Regeringen avslutar med att konstatera att man inte har skäl att ifrågasätta kommissionens bedömning.

I fråga om regleringen av militära flygplans luftvärdighet m.m. fick JAS-

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Vissa frågor med
anknytning till
JAS-projektet*

planet 39.102, som störtade vid flyguppvisningen i samband med Stockholms vattenfestival, ett interimistiskt typplansbevis för viss seriestatus i juni 1993. Detta något krystade bevis för godkännande valdes för att myndigheten önskade leverans av ett flygplan att användas för att samla in erfarenheter från flygning i förbandsform.

JAS-kommissionen uppmärksammade, liksom KU vid granskningsförhör, frågan om den opreciserade ansvarsfördelningen mellan FMV och chefen för flygvapnet. Chefen för flygvapnet hade till KMF delegerat frågor om luftvärldighetstillstånd för JAS. Frågan behandlades enligt formuleringen av chefen för KMF som ett rutinärende. Detta är något förvånande med tanke på att JAS är den största militära industrisatsningen på ett instabilt plan som någonsin gjorts. Efter tio år förväntas fortfarande att problemen med styrsystemet och styrspaken skall nå en slutgiltig lösning. Spåren av tio års strul med styrsystemet förskräcker. Finner man inte godtagbara tekniska lösningar, verkar den fortsatta JAS-satsningen vara i fara.

Utskottet har konstaterat att regeringen i fortsättningen kommer att ge myndigheten Försvarmakten föreskrifter om såväl flygsäkerhet som luftvärldighet. KMF:s kontroversiella granskningsfråga med anknytning till JAS är försvarsministerns roll i fråga om flyguppvisningen i samband med Vattenfestivalen i Stockholm. Frågeställningen gäller bl.a. om försvarsministern hade kännedom om de första serieflygplanens tekniska insufficiens, något som man förnekar.

Kvar står emellertid att statens haverikommission gjort vissa kritiska uttalanden om planet. Haverikommissionen konstaterar bl.a. att JAS-flygplanets instabilitet ställer ett ovillkorligt krav på att det alltid finns styrauktoritet kvar i stabiliseringsfunktionen. Kommissionen fastställer vidare vid förhören att styrspaken kunde ge styrsystemet så mycket signaler att detta blev mättat innan rodren hann ge utslag. JAS-kommissionen konstaterar sammanfattningsvis att JAS styrsystem hade en egenskap som i vissa situationer kunde leda till haveri.

Försvarsministern har enligt en promemoria av den 2 december 1993 konstaterat att inte annat varit känt än att planet fungerade i god ordning. Försvarsministern har därför konstaterat att han inte haft anledning att ifrågasätta myndigheternas bedömning i luftvärldighetsfrågan. I konsekvens därav har han sagt att han, även om han kände till att ett JAS-plan skulle uppvisningsflyga i samband med Stockholms vattenfestival, inte skulle haft någon anledning att ingripa. Ansvar för flyguppvisningen låg nämligen helt på chefen för flygvapnet. Enligt försvarsministern var emellertid regeringen oförhindrad att ingripa, vilket så småningom också bekräftades i utskottsförhören av flygvapenchefen. Anders Björck ansåg att flyguppvisningar är en fråga för vederbörande myndighet, dvs. för chefen för flygvapnet och inte för honom själv.

Framför allt med tanke på JAS 39:s tekniska brister i styrspaken och styrsystemet har jag som individuell granskare känt olust inför att ta ställning till ifall försvarsministern bär ansvar för JAS-kraschen.

Det har emellertid vid utfrågningen klargjorts att försvarsministern hade kunnat ingripa för att stoppa vidare flygningar utan att man kanske talat om ministerstyrelse.

Låt oss bara tänka den hemska tanken att störtningen skett i publikhavet. Då hade troligtvis försvarsministern omgående fått lämna sitt ämbete i egen-skap av den som måste ta det politiska ansvaret. Gudskelov hände inte detta, utan frågan är reducerad till om i fall vår handlingskraftige försvarsminister skulle tagit ett ytterligare initiativ, nämligen att stoppa uppvisningsflygningen. Försvarsministern skulle alltså, även om en olycka inträffat, ha tagit ett politiskt ansvar.

Jag har upplevt det som mycket svårt att sitta som ansvarig domare med utslagsröst i detta tekniskt, juridiskt mycket komplicerade ärende.

Jag har diskuterat frågan ingående med vår riksdagsgrupp, och vi har kommit fram till att det i ett så här komplicerat fall är bättre att fria än att fälla. Det kommer ett utslag vid voteringen senare i dag.

Anf. 50 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Simon Liliedahl från Ny demokrati gav uttryck för vissa våndor. Jag måste erkänna att också vi i Vänsterpartiet har känt våndor. Vi upplever detta som ett gränsfall för att ge kritik. Vi var redan från början kritiska till JAS-projektet. Under den här utredningens gång har vi blivit smått chockerade över hur pass illa projektet har skötts. Detta gäller också flyguppvisningarna.

Vissa omständigheter gör att vi i slutändan har hamnat i en position där vi vill ge kritik. Som flera talare har redovisat fanns det information inom regeringskansliet om avsevärda svagheter i styrsystemet. JAS-kommissionen riktar också kritik mot den förra regeringen för att den inte gav riksdagen tillräcklig information om detta. Det fanns information om just det här planet.

Det fanns också information om att Försvarets materielverk inte hade någon formell rätt att utfärda luftvärdighetsintyg, vilket är en anmärkningsvärd omständighet i dessa sammanhang. Regeringen undgår kritik på den punkten, eftersom man har tagit itu med problemen, och förhållandena nu skall rättas till. Men detta är ändå en omständighet som visar hur illa säkerhetsfrågorna har skötts.

Det har också redovisats att det fanns vetskap om att stridsflygplan har en benägenhet att störta under provperioden. Det sker både i vårt land och i andra länder. Henrik Järrel tog upp att J 29 hade störtat 30 gånger under sin provningsperiod och J 35 Draken 25 gånger.

Mot den bakgrunden borde såväl myndigheter som regering ha kunnat göra bedömningen att det fanns betydande risker för att en störtning till skulle inträffa. Vi får också nu göra bedömningen att de här planen kommer att störta under provningsperioden, på grund av tekniska problem.

Det fanns uppenbarligen också information om att flygvapnet skulle ha flyguppvisningar över tätbefolkade områden med det här planet, även om regeringen inte hade information om just den här uppvisningen.

Dessa omständigheter borde ha lett till en tvekan om det rimliga i att ha flyguppvisningar. Det borde ha funnits ett större intresse för de här problemen inom Försvarsdepartementet. Chefen för Försvarsdepartementet är naturligtvis högste ansvarige för JAS-projektet. Han är också högste ansvarige för hur myndigheterna under honom tillämpar sina regler. Det är mot den

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Vissa frågor med
anknytning till
JAS-projektet*

bakgrunden som den här milda kritiken skall riktas. Det är därför som vi har yrkat bifall till utskottets skrivning.

Anf. 51 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om luftvärdighetsprov och ordningen för det är det alldeles riktigt, som Bengt Hurtig antyder, att det har funnits ett delat ansvar och att det egentligen inte har förelagat någon formell förordnanderätt för chefen för flygvapnet. Men jag vill erinra om att den ordningen tillkom under en socialdemokratisk försvarsminister som hette Roine Carlsson. Någon ändring har därefter inte skett, utan det har behövts en borgerlig regering och en moderat försvarsminister för att få en ändring till stånd. Den ändringen inträder från den 1 juli i år då den nya myndigheten Försvarsmakten får det odelade ansvaret för bl.a. luftvärdighetsprov och luftvärdighetsintyg.

Med anledning av Bengt Hurtigs inlägg vill jag också säga att det har inträffat förvånansvärt få haverier med JAS 39 jämfört med andra svenska flygplan, och låt oss hoppas att de inskränker sig till dem som nu har förevarit! Jas 39-projektet har varit ett utomordentligt tekniskt avancerat och från olyckor förskonat utvecklingsprojekt. Det finns anledning att notera det i det här sammanhanget.

Regeringen och statsrådet ansvarar, som Bengt Hurtig sade, för att tillämpningen av de föreskrifter som finns görs av underlydande myndigheter. Men försvarsministern har inte haft anledning att ifrågasätta om det har brustit i kompetensen hos de myndigheter som har haft att kontrollera och bedöma luftvärdighetsfrågorna i det här sammanhanget.

Anf. 52 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Som har sagts tidigare är det inte speciellt uppvisningen över Stockholm som vi anser att försvarsministern borde ha stoppat, utan över huvud taget uppvisningar över tätbefolkade områden. Jag sade också i mitt anförande att regeringen har tagit itu med den konstitutionella bristen att försvarets materielverk inte hade rätt att utfärda luftvärdighetsintygen. Det är naturligtvis hedersamt gjort av regeringen.

Men jag pekade på att den här omständigheten visar hur lösligt det har fungerat när det gäller säkerhetsfrågor och luftvärdighetsprövningar inom systemet. Den här omständigheten kunde regeringen ha vägt in när den tog ställning till all information som fanns. På just den här punkten har vi ingen anledning att rikta kritik mot att regeringen inte har tagit itu med missförhållandena. Det har den gjort i det här avseendet.

Anf. 53 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Det är möjligt att erfarenheterna från kraschen i Stockholm förra året ger luftfartsmyndigheterna anledning att se över bestämmelserna när det gäller tillstånd för den här typen av flyguppvisningar över tätbefolkade områden. Det är mycket troligt att så kommer att ske, men det har än en gång inte funnits anledning – och det finns inte anledning – för försvarsministern att lägga sig i tekniska bedömningar. De måste myndigheterna få ta ansvaret för.

Anf. 54 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Försvarsministern skall inte lägga sig i tekniska bedömningar, men den information som rimligen fanns på Försvarsdepartementet redan 1993 borde ha gett samma intryck som den ger i dag. T.o.m. försvarsministern säger att vi bör överväga att ställa in flyguppvisningar över tätbefolkade områden. Det är en insikt som man kunde ha kommit fram till redan tidigare, med den information som fanns.

Eftersom JAS-planet bara har störtat två gånger och erfarenheter visar att andra plan störtar fler gånger, kan man föra två resonemang. Det ena resonemanget är att planet har liten benägenhet att störta. Det andra resonemanget är att det kommer att störta åtskilliga gånger i framtiden, om det är ett normalt plan. Vad som är riktigt sant får framtiden utvisa. Om vi skall vara på den säkra sidan får vi nog förvänta oss ytterligare störtningar.

Anf. 55 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Det har antytts här och var och på visst sätt av Henrik S Järell i dagens debatt att det är något skumt och felaktigt eller ett övergrepp att ordföranden använder sin utslagsröst i KU när röstetalen är lika. Henrik S Järell använde uttrycket "begagnade sig av".

Jag vill upplysa Henrik S Järell om att jag följer riksdagsordningen. I 4 kap. 14 § i riksdagsordningen om omröstningen inom utskott står det följande: Är rösterna lika delade gäller den mening som ordföranden biträder.

Ärenden där rösterna är lika måste ju avgöras på något sätt, och riksdagsordningen anger på vilket sätt. Menar Henrik S Järell att jag skall avstå från att rösta i konstitutionsutskottet?

Anf. 56 HENRIK S JÄRELL (m):

Herr talman! Jag missunnar inte vår ordförande Thage G Peterson att begagna sig av sin utslagsröst. Bestämmelserna ger honom den rätten och skyldigheten i vissa uppkomna lägen. Ett sådant läge uppkom i den här frågan.

Jag kritiserade inte det. Jag bara beklagar att Socialdemokraterna inte fick majoriteten i utskottet bakom sig. Då hade kanske skrivningen och den sakliga bedömningen i det här ärendet blivit något tyngre, mer genuin och bättre. Det var det jag konstaterade i mitt inledningsanförande. Tack vare att det inte blev en ordentlig majoritetsskrivning i utskottet – Ny demokrati avstod ju från att rösta och lade ner sin röst – blev det, precis som Thage G Peterson säger, hans röst som fick fälla utslaget. Det är inget fel i det. Jag konstaterar bara att det inte blev någon klar och säker majoritetsskrivning.

Anf. 57 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Jag vill be Henrik S Järell att vara litet tydligare i sitt svar och inte försöka att glida undan. Jag frågar Henrik S Järell: Skall jag eller skall jag inte följa riksdagsordningen 4 kap. 14 § där det står att om rösterna är lika delade gäller den mening som ordföranden biträder?

Det står klart uttryckt i riksdagsordningen vad som skall gälla när röstetalen är lika. Menar Henrik S Järell att detta är att begagna sig av någon bestämmelse? Är det inte så att bestämmelsen anger hur omröstningen skall ske och vad som gäller när rösterna är lika delade? Kan inte Henrik S Järell

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Vissa frågor med
anknytning till
JAS-projektet*

för en gång skall tydligt säga om riksdagsordningen skall gälla eller inte eller om det är Henrik S Järells egen tolkning som skall gälla?

Anf. 58 HENRIK S JÄREL (m):

Herr talman! Thage G Peterson har tydligen svårt att antingen förstå eller höra vad jag säger. Jag sade ju i mitt svar att det enligt bestämmelserna åligger honom rätten och skyldigheten att begagna sig av denna bestämmelses innebörd. Jag trodde svaret var klart på den punkten redan i min första replik.

*Regeringens handläggning av krigsmaterielfrågor
(avsnitt 15)*

Anf. 59 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Enligt de riktlinjer som riksdagen antagit får export av krigsmateriel inte ske till länder där det förekommer omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Dessutom bör, enligt vad utrikesutskottet sagt, regeringen bemöda sig om stor noggrannhet i sina bedömningar av situationen i enskilda länder och fästa stort avseende vid kravet på respekt för de mänskliga rättigheterna i de enskilda fallen.

Detta har regeringen tagit sig friheten att tolka så att i de lägen då man inte skall exportera krigsmateriel, vare sig det är övrig krigsmateriel eller krigsmateriel för strid, skall det vara systematiskt och nationellt sanktionerade förtryck av de mänskliga rättigheterna i de enskilda länderna. Det sättet att tolka riksdagens och utrikesutskottet beslut har inte något stöd.

Enligt min mening har regeringen brustit i noggrannhet i bedömningen och inte tagit tillräcklig hänsyn till kriteriet om mänskliga rättigheter genom att tillåta krigsmaterielexport till en rad nya mottagarländer och ställa i utsikt tillstånd för export av krigsmateriel för strid till länder som inte är föremål för en sådan export,

När det gäller krigsmaterielexport till enskilda länder kan vi konstatera att Indonesien fortfarande är en ockupationsmakt. De fortsätter att ockupera Östra Timor. Det pågår lokala konflikter i provinser som Västpapua och Aceh. Europarådet har tagit så allvarligt på dessa inre problem att rådet år 1991 antog en resolution om bl.a. vapenembargo mot Indonesien. Den svenska regeringen har inte funnit anledning att ansluta sig till den resolutionen.

Regeringens beslut i vissa fall om positivt förhandsbesked för leveranser av viss krigsmateriel för strid i anslutning till tidigare leveranser ger intrycket att regeringen avser att på något eller några års sikt tillåta export av sådan materiel också till Indonesien.

I västra Gulfstaterna är situationen vad beträffar respekten för de mänskliga rättigheterna klart otillfredsställande. Företrädare för Amnesty International betecknar förtrycket av de mänskliga rättigheterna där som grova och omfattande. Dessutom är länderna belägna i en region där rustningsnivån redan är hög och ökande. Framtida väpnade konflikter kan befaras i området. Mot den här bakgrunden är det enligt min mening helt fel att regeringen

ger positiva förhandsbesked om export av krigsmateriel för strid till något land i den här regionen.

Jag menar att regeringen borde ha kritiserats för bristande hänsyn till respekten för mänskliga rättigheter och för att man inte till fullo har följt de beslut som riksdagen har fattat och de principer som lagts fast för krigsmaterielexporten. Det gäller särskilt Indonesien och västra Gulfstaterna. Genom konstitutionsutskottets beslut har vi nu tagit ett antal steg tillbaka i utvecklingen när det gäller krigsmaterielexporten. Den politiska kampen för att skärpa kontrollen av vapenexporten måste på sätt och vis börja om på nytt.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av krigs-
materielfrågor*

Anf. 60 OLA KARLSSON (m):

Herr talman! Det svenska regelverket för krigsmaterielexport bygger på en generell tillståndsplikt för export av sådana produkter som klassas som krigsmateriel. Regeringen beviljar tillstånd i enskilda fall för utförsel av viss materiel i viss kvantitet till en bestämd mottagare. Varje ärende handläggs för sig. Att utförseln sedan genomförs enligt regeringens intentioner tillförsäkras med hjälp av ett system med slutanvändaråtaganden.

Riktlinjerna för krigsmaterielexporten går i korthet ut på följande. Tillstånd till utförsel eller till annan samverkan med någon i utlandet bör medges endast om det bedöms som erforderligt för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunskande eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärt. Det skall inte heller stå i strid med Sveriges utrikespolitik. Regeringen bör göra en totalbedömning av alla de omständigheter som gäller ärendet.

Tillstånd får endast avse statlig myndighet eller av staten auktoriserad mottagare. Vid utförseln skall ett slutanvändarintyg eller bearbetningsintyg föreligga. Ovillkorliga hinder är om det strider mot internationella överenskommelser som vi har biträtt, mot beslut av FN:s säkerhetsråd eller mot folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig.

Respekten för de mänskliga rättigheterna är ett centralt villkor, och tillstånd bör inte heller beviljas om det avser stat där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Det bör inte heller beviljas om det avser stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat eller som är invecklad i internationell konflikt eller har inre väpnade oroligheter.

Tillstånd bör ges till utförsel av reservdelar till tidigare exporterad krigsmateriel, om inte ovillkorligt hinder möter. Det bör även gälla annan materiel, t.ex. ammunition som har samband med tidigare utförsel eller där det annars vore oskäligt att inte ge tillstånd.

Beslut i ärenden om att föra ut krigsmateriel ur landet fattas av regeringen, och ärendena bereds av Krigsmaterielinspektionen, KMI, i nära samråd med Utrikesdepartementets politiska avdelning, Försvarsdepartementet och i vissa fall Näringsdepartementet. Till regeringens förfogande står också en rådgivande nämnd med uppgift att lämna råd i enskilda krigsmaterielfrågor. Nämnden består av sex ledamöter som är tillsatta på parlamentarisk grund, med representanter för de partier som ingår i Utrikesnämnden.

Krigsmaterielexporten omfattade 1993 ungefär 2,8 miljarder kronor,

varav 1,2 miljarder avsåg krigsmateriel för strid och 1,6 miljarder övrig krigsmateriel.

Vad sedan gäller de olika länder som vi har granskat har vi konstaterat att vad gäller Indonesien har export skett av ammunition och reservdelar och i form av följdleveranser. Ingen ny materiel har exporterats under 1993.

De s.k. västra Golfstaterna uppfyller enligt regeringens bedömning riktlinjerna för utförsel av övrig krigsmateriel, då risken för väpnad konflikt i regionen inte medger utförsel av krigsmateriel för strid. Under 1993 har export skett eller tillstånd beviljats endast för övrig krigsmateriel. Thailand uppfyller villkoren såväl för krigsmateriel för strid som för övrig krigsmateriel.

Enligt utskottets mening är det av största vikt att regeringen i sin bedömning av situationen i ett land som kan bli mottagare av krigsmaterielexport fäster stor vikt vid respekten för de mänskliga rättigheterna. I denna bedömning har enligt utskottets mening den parlamentariskt sammansatta rådgivande nämnden en mycket viktig roll.

Sammanfattningsvis anser utskottet att regeringen i de granskade fallen har tillämpat riktlinjerna på ett korrekt sätt. Därför yrkar jag bifall till utskottets skrivning i denna del.

Anf. 61 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Det är ju riktigt, som Ola Karlsson säger, att det skall göras en helhetsbedömning. Jag menar nog att vi också gör en sådan helhetsbedömning. Nu varnar flera bedömare för att vi kommer att få ta emot en ökande flyktingström från östra Turkiets del av Kurdistan, eftersom det där pågår ett inbördeskrig. Samtidigt exporterar Sverige nu mer vapen till Turkiet.

Jag skulle vilja fråga Ola Karlsson om han tycker att det är bra att Sverige under dessa omständigheter exporterar vapen till Turkiet vilka kan användas mot kurder som därmed tvingas fly till Sverige. Ola Karlsson måste väl tycka att det är bra, eftersom han försvarar konstitutionsutskottets ställningstagande. Vi har tidigare exporterat vapen i stor skala till Jugoslavien, och vi ser resultatet av de vapnen där.

Vad säger Ola Karlsson om att regeringen har till Indonesien lämnat positivt förhandsbesked för ny krigsmateriel för strid? Europarådet ville tidigare ha ett vapenembargo mot Indonesien. Vad säger han om exporten till Thailand, vars militär samarbetar med Röda khmererna, de värsta massmördarna i modern tid, som nu faktiskt hotar att ta över i Cambodja? De säljer vapen via Thailand och får hjälp av den thailändska militären. Dessutom har man i södra Thailand en muslimsk gerilla, mot vilken också svenska vapen kan komma att användas.

Detta är, Ola Karlsson, en ansvarslös politik, som inte fyller måttet vid en rimlig helhetsbedömning.

Anf. 62 OLA KARLSSON (m) replik:

Herr talman! Frågor om krigsmaterielexport är känsliga, och därför har vi en rådgivande nämnd, som samarbetar med KMI. Därför har vi också en krigsmaterielinspektion, och därför diskuterar vi ofta dessa frågor i riksdag-

gen. Men det är i den rådgivande nämnden och i utrikesutskottet som exporten till Turkiet, till Thailand och till Indonesien skall diskuteras.

Vad vi här har att diskutera är om KMI och regeringen har agerat på ett konstitutionellt korrekt sätt. Om Bengt Hurtig ifrågasätter export och besked vad gäller Turkiet, är det väl fullt möjligt för honom att anmäla ett nytt granskningsärende till konstitutionsutskottet.

Anf. 63 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Ja, det kommer sannolikt att bli flera anmälningar mot den typ av vapenexportpolitik som man nu har slagit in på. Jag konstaterar att Ola Karlsson egentligen inte svarade på någon av mina frågor. Självfallet påstår jag att den typ av vapenexport som jag räknar upp inte är förenlig med de riktlinjer som riksdagen och utrikesutskottet tidigare har lagt fast, men det anser tydligen Ola Karlsson att den är.

Anf. 64 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill till att börja med anknyta till tredje vice talmannens eget yttrande i dag i början av debatten, där han talade om att just frågor om krigsmaterielexport är känsliga, vanskliga och viktiga. Det är ju därför av stor betydelse att det sker en ingående och grannliga prövning av dessa ärenden.

Utskottet har ju, som Ola Karlsson sagt, kommit fram till den slutsatsen att inte framföra någon kritik och anmärkning i det här ärendet, men det har ändå från utskottets sida gjorts en bestämd markering. I slutet av utskottets skrivning uttalas: "Enligt de nya riktlinjer som riksdagen antog år 1992 -- står det inte i samklang med svensk utrikespolitik att samarbeta på krigsmaterielområdet med stater som grovt och på ett systematiskt sätt förtrycker de mänskliga rättigheterna. Denna princip innebär en skärpning i förhållande till tidigare riktlinjer, enligt vilka den direkta användningen av den aktuella materielen för undertryckande av mänskliga rättigheter tillmättes viss betydelse." Det är nu fråga om att inte samarbeta med eller exportera vapen till länder där det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Utskottet skriver vidare: "Enligt utskottets mening är det av största vikt att regeringen i sin bedömning av situationen i ett land som kan bli mottagare av krigsmaterielexport fäster stor vikt vid respekten för de mänskliga rättigheterna. I denna bedömning har enligt utskottets mening den parlamentariskt sammansatta rådgivande nämnden en viktig roll."

Det här uttalandet har tillkommit mot bakgrund av vad som förekommit i ärendet och att det fanns anledning att göra denna markering. Den instämmer jag i, men därutöver har jag ansett att vad som förekommit i ärendet ger anledning till att utvidga yttrandet.

Jag fäster i det här sammanhanget avseende vid att utrikesutskottet inte bara har talat om systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter utan också om omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter och att tillämpningen av mänskliga-rättighets-rekvisitet skall ske med iakttagande av stor restriktivitet.

I det här fallet skiljer man mellan vanlig krigsmateriel och övrig krigsmate-

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av krigs-
materiel frågor*

riel, men det mänskliga-rättighets-rekvisitet gäller i fråga om såväl vanlig krigsmateriel som övrig krigsmateriel. Eller hur, Ola Karlsson?

När det gäller Indonesien finner jag det viktigt att göra de markeringar som jag har gjort i det särskilda yttrandet, framför allt med hänsyn till att det har aviserats att utförsel av krigsmateriel kan komma att ske inom ett eller flera år. I anledning av att man här har en i viss mån förändrad attityd, tycker jag att det är viktigt med inte bara den markering som har gjorts från utskottets sida utan att verkligen påtala att regeringen måste noggrant tänka över saken, innan definitiva beslut fattas.

Vad sedan gäller Gulfstaterna är det ju riktigt att det där nu inte förekommer vare sig yttre eller inre väpnade konflikter. Däremot förekommer det omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter i praktiskt taget alla de länderna. Det är därför som det finns all anledning – och med samma skärpa som när det gäller Indonesien – att varna för att bedriva export av krigsmateriel på ett sätt som kan komma i strid med vad riksdagen har beslutat efter utlåtande från utrikesutskottet.

Den förklaring som jag har till att frågorna inte behandlas på det strikta sätt som jag anser vara nödvändigt är att krigsmaterielinspektören Sven Hirdman tolkar riksdagsbeslutet på ett sätt som jag inte tycker är riktigt. Han har formulerat vissa tillägg om hur exportkriteriet om mänskliga rättigheter skall tillämpas och nämnt att kränkningarna måste vara nationellt sanktionerade av regeringen och att man måste ta ”kulturella” hänsyn.

”Kulturella” vill jag verkligen sätta inom citationstecken, eftersom det rör sig om mycket avskyvärda metoder som tillämpas i vissa av de här länderna. Dessa tillägg har inte stöd i riksdagens riktlinjer, som säger att mänskliga rättighets-rekvisitet, som jag tidigare nämnde, skall tillämpas med särskild restriktivitet.

Anf. 65 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! I inledningsrundan i morse gjorde Bertil Fiskesjö en intressant tillbakablick på konstitutionsutskottets arbete sedan 70-talet. Själv har jag deltagit i KU:s granskning av regeringen sedan 1986, och mina insatser har framför allt gällt att granska huruvida regeringen följt de av riksdagen antagna riktlinjerna för krigsmaterielexport.

1986 års granskning hade sin utgångspunkt i de polisundersökningar som då gjordes om illegal vapenexport. Svenska Freds- och skiljedomsföreningen hade polisanmält Bofors för smuggling, och som bevis hade man bl.a. uppgifter som Boforsingenjören Ingvar Bratt tillhandahållit.

När KU började granska vapenexporten 1986 – det gällde framför allt vidareexport till förbjudna länder via Singapore och England – var intresset ganska ljust hos de flesta ledamöterna i KU. Men i och med att frågan kom allt mer i fokus i massmedierna ökade också intresset hos även de ledamöter som egentligen kanske inte var så intresserade av att vi skulle ha en mera restriktiv vapenexportpolitik, vilket ju faktiskt granskningen och den fokusering på vapenexporten som då gjordes också ledde till. Färre länder fick alltså lov att köpa svenska vapen.

Nu har vi, kan man nästan säga, återgått till det som gällde för tio år sedan, men intresset nu är ju inte alls detsamma. Det är intressant att notera att

många av de länder som var aktuella på 80-talet, dvs. Indonesien, Thailand, Oman, Saudiarabien m.fl., är de länder som är aktuella i dagens debatt också.

På 80-talet var det tal om smuggling, men nu accepterar man att export kan tillåtas till de här länderna. Det finns inte heller det massmediapådrag som fanns på 80-talet.

Först skulle jag vilja ta upp exporten till Indonesien. Den frågan har ju varit föremål för debatt i riksdagen under många år, framför allt på grund av Indonesiens ockupation av Östtimor. Indonesien har inte heller gjort sig känt för att respektera mänskliga rättigheter och inte heller för demokrati. Den militärdiktatur som råder där har brutalt slagit ner befrielserörelser i Östtimor, Västpapua och Aceh.

Mats Hellström var starkt kritisk när den borgerliga regeringen lät Bofors sälja kanoner till Indonesien i slutet av 70-talet. Sedan, när han själv blev minister för utrikeshandeln, tillät han försäljning av kanoner, och han vilseledde då riksdagen genom att kalla det för följdleveranser.

När KU granskade Mats Hellströms förfarande våren 1987, reserverade sig Folkpartiet mot att luftvärnskanoner skulle betraktas som följdleveranser. Vi framhöll i en reservation att det vid beslut om tillstånd för utförsel av kanoner inte förelåg några bindande åtaganden från tidigare regeringar.

Vi konstaterade vidare att dåvarande handelsministern gjorde gällande att "regeringen skall göra en totalbedömning och att i denna ingår en bedömning av i vad mån regeringen är bunden till att ge ett nytt tillstånd, om ett tillstånd givits vid något tidigare tillfälle". Vi varnade för att "dessa tolkningar av riktlinjerna riskerar att få konsekvenser för praxis i tillståndsgivningen".

Det visade sig att de farhågor vi hade från Folkpartiets sida var väl befogade. I årets granskning använder sig nämligen krigsmaterielinspektören av samma trick. Han kallar krigsmateriel som nu är aktuell för försäljning för följdleveranser, på grund av att Indonesien köpte denna typ av materiel på 70-talet. Det är alltså precis samma motivering som Mats Hellström gav 1987.

Det vore hederligare att säga att man nu är benägen att tillåta vapenexport som man inte tillåtit under de senaste åren, och sedan får man stå för det.

I utskottets betänkande konstateras att "utförsel till Indonesien av ny materiel enligt KMI:s bedömning inte är aktuell förrän tidigast på något års sikt". Att KMI säger på detta vis beror på att man redan har gett förhandsbesked om att det är möjligt att sälja ny materiel för strid till Indonesien.

Vi kan konstatera att det föreligger en kursändring. Jag tycker att denna kursändring är mycket olycklig, inte minst för Östtimors folk. Den är, enligt min mening, inte i överensstämmelse med våra riktlinjer för vapenexport. Ola Karlsson talade tidigare om mänskliga rättigheter, som man verkligen skall ta hänsyn till. Det tycker jag inte att man gör i detta fall. Det gäller också i fråga om Gulfstaterna. Det kan inte vara i överensstämmelse med riktlinjerna att exportera vapen till Gulfstaterna.

Vi kan nu följa i medierna vad som händer i Yemen. Nästan alla dessa länder har intresse av den konflikten och är involverade på olika sätt. Därtill kommer de övergrepp på mänskliga rättigheter som sker i hela denna region.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av krigs-
materielfrågor*

KU skriver att regeringen inte medgett utförsel av krigsmateriel för strid till Gulfstaterna. Det är inte en helt korrekt beskrivning, anser jag. De eldledningssystem som är aktuella för export kan inte betraktas som övrig materiel. Krigsmaterielinspektören angav själv, vid utfrågningen i utskottet, att det här är fråga om en gråzon. Det är också knepigt att bedöma vad som anses med vapensystem när de levereras i delar. Också på denna punkt bör man vara helt på det klara med vad man gör, och sedan får man stå för det.

En svårighet i årets granskning har varit att KMI inte har medverkat till att de handlingar som utskottet på mitt förslag begärde att få se, kommit till utskottet. Det gäller protokoll från parlamentariska nämnden och kvartalsrapporter från krigsindustrin. KMI:s motivering för att inte lämna över handlingarna var först att de var hemliga. Det är ett märkligt påstående, med tanke på KU:s uppgift att granska regeringen. Vi har ju tillgång till en mängd hemliga handlingar i det arbetet. När sedan KU återkom och stod fast vid begäran, beskrev KMI situationen när det gäller protokollen från nämnden och sade att de var mycket svåra att tränga igenom. Det var svårt att läsa dem. Materialet bestod av en mängd lösa lappar. Jag tycker att bara det skulle ha varit anledning för utskottet att titta på hur dokumentationen går till på KMI.

Nu nöjde sig emellertid KU med att krigsmaterielinspektören själv fick komma och berätta vad som stod i protokollen och vilka beslut som hade fattats av nämnden när det gällde nya vapensystem, nya länder och de länder som var aktualiserade i granskningsanmälan. Det är bara det att krigsmaterielinspektören själv har valt att definiera vad som är nytt och inte nytt. Det kan vara fråga om att vapensystem sålts på 50-talet till länder som det sedan under många år varit förbjudet att exportera till. Sedan säger man att det inte är nya länder, eftersom vi tidigare har exporterat till dem. Då är det inte riktigt relevant att tala om vilka länder som är nya.

Jag tycker inte att KMI har bidragit till att underlätta KU:s granskning av vapenexporten på ett sådant sätt som man kunde förvänta sig.

Till slut vill jag bara nämna det ärende som jag själv har anmält. Det gällde Nobelkruts smuggling av krut via DDR. Sedan utskottet granskade det ärendet senast har det framkommit papper genom Stasi som belägger just denna vapensmuggling. Det är papper som man inte hade tillgång till när åtal väcktes mot direktörer på Bofors. Vilka som än kan få ut dessa papper, vill jag säga att jag tycker att man borde ha fått ut dessa Stasipapper för att bringa reda i även dessa olagliga vapenaffärer.

Vi har särskilda riktlinjer för vapenexporten som skall gälla. Jag tycker att vi skall ha en öppen debatt om hur man tillämpar dessa regler. Då skall man inte hålla på och glida på en mängd definitioner och tolkningar av begrepp. Regeringen måste stå för vad den gör och ta den öppna debatt som det för med sig.

Anf. 66 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill, i anledning av vad jag sade nyss och vad Ingela Mårtensson också har framfört, återge vad som står i utskottsbetänkandet där man citerar propositionen. Där står uttryckligen: "Kriteriet omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter nämns också särskilt i samband

med villkoren för utförsel av materiel som klassificeras som "övrig krigsmateriel". Sedan hänvisas till innebörden. Det sägs: "Detta är ett uttryck för insikten att omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter kan utgöra ett hot mot stabiliteten såväl inom ett land som i dess omgivning. I de hittillsvarande riktlinjerna sägs, att tillstånd inte bör beviljas för utförsel till stat som på grund av deklarerade avsikter eller rådande politiska förhållanden kan antas använda den aktuella materielen för att undertrycka de mänskliga rättigheter som anges i FN-stadgan."

Det har ägt rum export av övrig krigsmateriel som inte är förenlig med vad som sägs i de av mig citerade avsnitten. Jag konstaterar att Ola Karlsson inte kan kommentera detta nu. Det ger också intrycket av att utskottet här har nöjt sig med att göra ett alltför begränsat uttalande. I detta sammanhang borde man ha vidgat det till det som finns återgivet i mitt särskilda yttrande, där jag på goda grunder kan hänvisa till att omfattande och allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter sker i Indonesien och i en rad av Gulfstaterna.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Byte av chef för
Finansinspektionen*

*Byte av chef för Finansinspektionen
(avsnitt 16 a)*

Anf. 67 OLA KARLSSON (m):

Herr talman! Detta är ett av de två ärenden där utskottets ordförande anklagar de borgerliga ledamöterna i utskottet för att inte ta sin uppgift på allvar. Jag tycker att det är en anmärkningsvärd anklagelse från utskottets ordförande. Jag tycker inte heller att man kan mäta seriositeten och allvaret i ledamöters arbete efter vilken textmassa som senare avsätts i ett utskottsbetänkande. Jag vill alltså med kraft tillbakavisa utskottets ordförandes uttalanden på denna punkt.

Vad detta avsnitt handlar om är om en minister har konstitutionella möjligheter att erbjuda nya tjänster till generaldirektörer och andra chefer inom statsförvaltningen. På den frågan kan man svara ett obetingat ja – det ankommer på regeringen. Det är regeringens skyldighet att svara för tillsättandet av ett antal tjänster.

I det här ärendet har det förekommit mycket omfattande utfrågningar. Vi har haft offentliga utfrågningar av Anders Sahlén, av tidigare statssekreteraren Urban Bäckström och av fyra avdelningschefer på Finansinspektionen, vi har utfrågat statsrådet Bo Lundgren både offentligt och slutet, och vi har ställt skriftliga frågor till två styrelseledamöter i Finansinspektionen.

Utfrågningarna har visat att regeringen fäster och fäste mycket stor vikt vid Finansinspektionens arbete. Statsrådet Lundgren har strävat efter att förstärka kompetensen, såväl den allmänna som den juridiska, hos Finansinspektionen. Regeringen har ökat resurserna till Finansinspektionen, och man har erbjudit de resurser som kan erfordras för att Finansinspektionen på ett bra sätt skall kunna följa upp hanteringen av finanskrisens efterbörd och alla finanskrisens följdverkningar.

Utfrågningarna har också visat att regeringen inte har haft någon som helst avsikt att nedrusta Finansinspektionen eller begränsa dess funktion,

och vi har också fått höra att man inom Finansinspektionen har upplevt sig ha det stöd man behöver i sitt arbete.

Vi har också kunnat konstatera att det inom departementet har funnits kritik mot Anders Sahlén. Kritiken har gällt hanteringen av ett antal ärenden – Nobel, Gamlestaden, Sparbanken, Nordbanken och det eventuella tillsättandet av Christer Bergqvist i Bankstödsnämnden. De viktiga bitarna i kritiken har varit Finansinspektionens avvägning mellan tillsynsuppgiften och det aktiva deltagandet i lösandet av en del av problemen. Detta ledde senare till bildandet av Bankstödsnämnden.

Utfrågningarna har också visat att Anders Sahlén har haft alla möjligheter att tacka nej till det erbjudande han fick av statsrådet Lundgren. Anders Sahlén tackade emellertid ja, han antog erbjudandet. Han övervägde inte ens möjligheten att tacka nej, och han ställde inte ens någon kontrollfråga för att höra efter vilka möjligheter som fanns att tacka nej.

Därmed finns det ingen som helst grund för en konstitutionell kritik i det här ärendet, och jag yrkar därför bifall till reservationen i det här avsnittet. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets anmälan och de borgerliga reservationerna 5 och 6.

Anf. 68 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Den borgerliga reservationen nr 6 är, som Ola Karlsson redan nämnt, mycket kortfattad. Man hade väl kanske väntat sig att en reservation i ett ärende vilket, som Ola Karlsson påpekade, har inneburit en så omfattande granskning, skulle innehålla mer än vad som sägs i dessa fem rader.

I de här fem raderna står det att Bo Lundgren gett Anders Sahlén ett erbjudande om en tjänst, vilket denne frivilligt accepterat. Det är riktigt att Sahlén har fått ett erbjudande, men han har också förklarat – och trovärdigheten i vad han säger finns det inte anledning att ifrågasätta – att han i den situationen inte hade något annat val än att träda tillbaka som generaldirektör. Anledningen till detta var att Bo Lundgren hade uttalat ett misstroende mot Sahlén, och vid de samtal som förekom dem emellan framkom det ju också att Sahlén hade den uppfattningen att han inte kunde kvarstå som generaldirektör om regeringen uttalade ett misstroende.

Vad Anders Sahlén däremot hade möjlighet att bestämma – även om hans valmöjligheter också i det sammanhanget var relativa – var om han skulle acceptera tjänsten i Washington eller inte. Den tjänsten accepterade han. Vi kan här inte penetrera alla personliga bevekelsegrunder för detta beslut, men det är tydligt att det också har funnits personliga omständigheter som har spelat in, och det kan också ha varit så att han inte hade något annat att ta till.

Jag yrkar bifall till utskottets anmälan och gör gällande att regeringens skäl när det gäller misstroendet mot Sahlén och omflyttningen av honom inte har varit tillräckliga för att svara mot kravet på saklighet och opartiskhet. Jag hänvisar på den punkten till regeringens formen 1 kap. 9 §.

Jag menar också att regeringen i det här sammanhanget har utövat en påtryckning som i varje fall av Sahlén har uppfattats som så stark att det, om han hade kunnat behålla tjänsten som generaldirektör, hade varit nödvän-

digt att i arbetet göra förändringar som skulle utgöra ett ingrepp i myndighetens självständighet. På den punkten vinner hans ståndpunkt stöd från andra medarbetare inom Finansinspektionen. Jag menar att detta inte är förenligt med bestämmelserna i 11 kap. 7 § regeringsformen. Sättet på vilket regeringen genom Bo Lundgren har agerat i det här fallet innebär en risk för att förvaltningschefers möjligheter att tillvarata myndigheternas intressen minskar.

Det var den 4 maj som sammankomsten mellan statsrådet Bo Lundgren och Sahlén ägde rum. Det är märkligt att samtalet inleddes med att Sahlén erbjöds en tjänst vid ambassaden i Washington. Först när Sahlén frågade varför han erbjöds denna tjänst kom det fram att regeringen inte hade förtroende för honom. Det rimliga hade ju varit att Lundgren spontant hade talat om vilken hans inställning och hållning var.

När Lundgren skall närmare klargöra vad det är som gör att regeringen inte har förtroende nämner han ett antal banker och institut som skulle vara av betydelse för det bristande förtroendet. Han nämner bl.a. Första Sparbanken, Nordbanken och Gota Bank.

Vad som sedan händer är också märkligt. Det sker en överenskommelse om att det inte skall offentliggöras att Sahlén skall avgå som generaldirektör, utan han skall kunna stanna ytterligare fyra månader i sin tjänst. Med hänsyn till rådande finanskris undrar man nu i efterhand om den misstroendeförklaring som Lundgren gör verkligen kan tas på allvar.

Vad som dessutom är märkligt är att regeringen i ett pressmeddelande i januari 1992 uttryckte förtroende för Sahlén. I budgetpropositionen 1993 säger regeringen att inspektionen trots svåra arbetsförhållanden hade utvecklat sina arbetsformer och sin organisation. Detta skrivs alltså fyra månader före det att misstroendeförklaringen görs.

Det har sedan nämnts en del andra saker i sammanhanget som skulle ha betydelse. Men jag kan inte finna annat än att de är av mindre betydelse. Det rör sig om uttalanden som Sahlén har gjort om lämpligheten av Christer Bergqvist som kandidat till chef för Bankstödsnämnden.

Sahlén säger där att han ansåg att det skulle kunna leda till bekymmer för Bankstödsnämnden, regeringen och Christer Bergqvist. På det svarar Urban Bäckström, som för samtalet med Sahlén, att den risken är man beredd att ta.

En viss irritation har uppstått på grund av att Sahlén sedermera har preciserat varför han inte tyckte det var lämpligt med Bergqvist, som kom just från Gota Bank, den bank som var utsatt för stark kritik. Han nämnde inte att det kunde finnas ett delikatessjäv, utan gör det först vid ett senare tillfälle.

Ett dåligt argument är också, som framförs från Lundgren, att det under våren fanns indikationer på att Justitiekanslersämbetet skulle ha kritik att framföra. I det sammanhanget bygger man på indikationer och inte på ett beslut. Det beslut som sedermera fattades är inte av den arten att det kan leda till någon misstroendeförklaring.

Lundgren talar om att man riskerade diskussion om Sahlén. Den omständigheten att det kan bli diskussion kan inte heller utgöra de skäl som fordras enligt de bestämmelser som jag anförde inledningsvis.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Byte av chef för
Finansinspektionen*

Det betyder att min slutsats blir att det inte har funnits sakliga och objektiva skäl för att avge denna misstroendeförklaring och genomföra denna omflyttning. Här har regeringen ingripit i en myndighets arbete betydligt utöver vad som är rimligt.

Anf. 69 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det är ställt utom allt tvivel att regeringen har ett ansvar för att Finansinspektionens verksamhet bedrivs på ett effektivt sätt och i bästa möjliga organisatoriska former. Det står också utom allt tvivel att den borgerliga regeringen efter regeringstillträdet 1991 inledde ett målmedvetet arbete med att stärka Finansinspektionens ställning.

Problemen på den svenska finansmarknaden krävde alldeles uppenbart en kraftfull och självständig tillsynsmyndighet. Om den offentliga kontrollen av finansmarknaden inte motsvarar allmänhetens förtroende och förväntningar, sviktar också förtroendet för marknaden.

Vid samtalet med Anders Sahlén i maj 1993, då Sahlén erbjöds en ministerpost i Washington, redovisade statsrådet Lundgren de problem som fanns i fråga om avvägningen mellan tillsynsverksamheten och rekonstruktionsverksamheten. I det avseendet hade statsrådet vissa betänkligheter beträffande Sahléns omdöme. Han redovisade också ett antal skäl till denna sin åsikt. Inspektionen koncentrerade sig inte tillräckligt på sin tillsynsuppgift, utan deltog livligt i rekonstruktionsarbete på ett sätt som kunde skada tilltron till dess myndighetsutövning.

Under våren 1993 startade en offentlig debatt om Finansinspektionen och dess verksamhet som inte var till gagn för tilltron till inspektionen. Justitiekanslerns granskning av Njordaffären accentuerade problemen. Statsrådet Lundgren fick indikationer på att denna granskning skulle kunna resultera i kritik av Finansinspektionens agerande.

Hans Göran Franck vill göra gällande att statsrådet inte skulle ha reagerat på indikationer från Justitiekanslern. Man får förutsätta att Justitiekanslern inte skulle ge några indikationer till statsrådet Lundgren om det inte fanns mycket starka skäl för detta.

Sedermera framförde Justitiekanslern kritik mot Finansinspektionens agerande på inte mindre än sex punkter. Det ligger på regeringens ansvar att säkerställa att man i varje läge har kompetens i ledningen, och i verksledningsbeslutet finns kravet på aktivt ledarskap från regeringens sida.

För ett aktivt ledarskap är chefsförsörjningen ett viktigt instrument. I verksledningspropositionen sägs särskilt att rekryterings-, rörlighets- och utvecklingsåtgärder beträffande högre chefer borde utnyttjas målmedvetet och systematiskt för att förnya, förändra och effektivisera den statliga verksamheten.

Anders Sahlén fick ett erbjudande om en ministerpost i Washington. Där bedömdes han – med sin kompetens – komma bättre till sin rätt. Han hade möjlighet att tacka nej, men han gjorde det inte.

Hans Göran Franck tog upp det faktum att det samtal som Anders Sahlén hade med Bo Lundgren inleddes med ett erbjudande om en tjänst som minister i Washington. Det handlade om ett erbjudande till vilket han kunde tacka

ja eller nej. Det var först när Anders Sahlén frågade varför som han fick ytterligare skäl för erbjudandet.

Det är alldeles uppenbart att Bo Lundgren endast har utnyttjat de befogenheter som han har. Det ställs också krav på honom som ansvarig för regeringsarbetets effektivitet.

Det är mot denna bakgrund ytterligt märkligt att Socialdemokraterna har kunnat finna skäl för att kritisera Bo Lundgrens agerande. I majoritetsskrivningen står det att skälen för en omflyttning och ett erbjudande om en ny tjänst för Anders Sahlén enligt verksledningsbeslutet inte var tillräckliga.

Den här skrivningen har blivit utskottets majoritetsskrivning med hjälp av ordförandens utslagsröst. Detta säger jag inte för att förmena ordföranden rätten att använda sin utslagsröst utan för att illustrera att meningarna i utskottet var så delade som det någonsin var möjligt. Ny demokrati tog som vanligt inte ställning. Det duger faktiskt inte för Ny demokrati att försöka påstå att man inte har haft tid att sätta sig in i ärendet. Simon Liliedahl har varit mycket aktiv i de utfrågningar som har förevarit slutskedet av behandlingen i utskottet.

Jag skulle vilja fråga Hans Göran Franck vilka skäl Socialdemokraterna egentligen tycker är rimliga för en omflyttning av myndighetschefer, när inte ens de uppräknade skälen duger.

Jag vill yrka bifall till reservation nr 6. Hans Göran Franck säger att den är kortfattad. Det stämmer. Några större utläggningar behövs faktiskt inte. Alla de relevanta skälen för att understryka ställningstagandet i reservationen finns faktiskt i den recit som vi alla är helt ense om. Vi hänvisar till den.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservation 6.

Anf. 70 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det är viktigt att så sakligt och så litet känslomässigt som möjligt försöka diskutera denna fråga.

Det framgår klart och tydligt av vad Bo Lundgren har sagt under den utredning som vi har gjort att regeringen, om Anders Sahlén hade sagt nej till att förflyttas och till att upphöra att upprätthålla sin tjänst som generaldirektör, skulle ha godtagit det. Det är ett faktum, Ylva Annerstedt.

Bara den omständigheten gör att all den kritik som Ylva Annerstedt nu anser vara av så stor vikt i grund och botten faller. Man måste ju bestämma sig. Antingen är Sahlén olämplig, omdömeslös och kan inte sköta utvecklingen av Finansinspektionen eller så kan han vara där.

Det är på något sätt som om både Ylva Annerstedt och regeringen sitter på två stolar. Den hållning som man har intagit blir både kluven och felaktig.

Det är tydligt att det har gjorts anmärkningar. Det är viktigt att också klargöra att JK sedermera har gjort ett antal anmärkningar. Men de är trots allt av mindre beskaffenhet. Det handlar om kritik av det slag som åtskilliga myndighetschefer har fått utan att det har lett till något misstroende eller till att de har lämnat sina poster.

Anf. 71 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck kan inte vara omedveten om att Finansinspektionen hade en oerhört känslig uppgift i det läge som vi då befann oss i på den svenska finansmarknaden.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Byte av chef för
Finansinspektionen*

I det läget blev det en lång rad diskussioner om tveksamheter i Finansinspektionens handläggning av olika frågor. Dessa tveksamheter har naturligtvis varit av den arten att man har kunnat diskutera omdömet. Det gjorde också Bo Lundgren när Anders Sahlén frågade honom.

Hans Göran Franck tog också upp frågan om den uppskjutna förflyttningen. Han menade att man skulle ha flyttat bort Anders Sahlén direkt om det inte hade funnits något som helst förtroende för honom. Så är det. Bo Lundgren har klart sagt ifrån att det inte var fråga om något avskedande av en generaldirektör. Det var ett erbjudande om en ny befattning av det skälet att statsrådet hade ställt upp vissa frågetecken när det gällde Anders Sahléns omdöme på just posten som Finansinspektionens generaldirektör.

Om det inte hade funnits något som helst förtroende för Anders Sahlén hade statsrådet naturligtvis inte bifallit Anders Sahléns egen begäran om att skjuta upp offentliggörandet om hans omflyttning. Vi fick ett klart besked om att det var Anders Sahlén som begärde en period av fyra månaders tystnad. Av personliga skäl ville han inte att det skulle offentliggöras. Här har vi ytterligare ett argument för att det inte var fråga om att bryskt flytta bort Anders Sahlén. Han hade faktiskt ett val.

Jag tycker inte heller att man skall bortse från viljan hos statsrådet Lundgren att faktiskt behandla Anders Sahlén mänskligt. Han hade, som sagt, ett val. Det fanns ingen anledning för statsrådet att gå ut med några offentliga uttalanden eller att göra Anders Sahléns omflyttning till Washington svårare än den behövde vara. Därför finns det faktiskt ingen anledning att underkänna de skäl som vi har för vår reservation.

Jag noterar att Hans Göran Franck inte har svarat på mina frågor. Vilka skäl tycker Hans Göran Franck och Socialdemokraterna är de enda godtagbara för att diskutera en förflyttning av en generaldirektör?

Anf. 72 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt föredrar att tala om att offentliggörandet uppskjöts i fyra månader, något som i sig är märkligt och naturligtvis skadade arbetet inom Finansinspektionen. Men Ylva Annerstedt undviker att tala om den fråga som är mycket viktigare, nämligen att det inte var värre med den kritik som regeringen hade mot Anders Sahlén än att han, om han hade sagt att han ville stå kvar, hade kunnat fortsätta att vara generaldirektör.

På Ylva Annerstedts frågor är mitt svar att det fordras betydligt mera än den kritik som framförts här från JK:s sida för att man skall vidta åtgärder av det slag som regeringen vidtog i det här fallet. Om man har mindre allvarlig kritik att komma med men ändå vill att en person skall förflyttas, skall man – och bör man – iakttä en viss försiktighet. Man bör se till att det hela verkligen sker helt frivilligt.

Till slut: Ylva Annerstedt säger att de borgerligas reservation här innehåller allt. Nej, det gör den inte. Där sägs ju ingenting om kritiken, misstroendet osv., utan den innehåller bara det här med att Anders Sahlén erbjudits en tjänst i Washington och att han till slut har antagit den.

Anf. 73 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Den kritik, Hans Göran Franck, som statsrådet hade när det gällde omdömet om Anders Sahléns agerande i Finansinspektionen finns re-

dovisad i bakgrundsmaterialet – det här finns med i reciten. Dessutom är vi eniga om formuleringarna där. Det behövs alltså inte någon ytterligare redovisning av det i reservationen.

Sedan må jag säga att Hans Göran Franck är ganska lättsinnig när han säger att den kritik som i olika sammanhang har riktats mot Finansinspektionens arbete skulle vara lättviktig. Jag skall återge vad JK faktiskt har sagt i sitt yttrande. Först och främst sade man att det kunde ingå inom ramen för Finansinspektionens befogenheter att gå in i ett rekonstruktionsarbete. Men JK varnade för de integritetsproblem som kunde uppkomma och framhöll att inspektionen dessutom borde ha initierat ett formellt tillsynsärende med vad därtill hör. JK riktade också kritik mot brister i Finansinspektionens diarieföring när det gäller sekretesskyddade handlingar. Vidare riktade han kritik mot att man inte hade dokumenterat samtalsuppgifter i vederbörlig ordning. Han riktade dessutom kritik mot handläggningstiderna, mot brister i kommunikationsskyldigheter med part osv.

Jag tycker faktiskt att detta är en viktig grund för den helhetsbedömning som statsrådet gjorde. Att det här inte skulle kunna tas till intäkt för att vi diskuterar huruvida Anders Sahlén var den lämpligaste chefen eller inte har jag mycket svårt att förstå.

Återigen återkommer Hans Göran Franck till det uppskjutna offentliggörandet. Men Anders Sahlén sade själv – det var alltså hans egen begäran – att han av personliga skäl inte ville ha någon offentlighet förrän ett antal månader senare. Det faktum att Anders Sahlén först erbjöds en tjänst som minister i Washington innan man började diskutera något annat kan också, tycker jag, tas till intäkt för att det här faktiskt var ett erbjudande som Anders Sahlén kunde tacka nej till.

Anf. 74 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Jag vill först kommentera det som Ylva Annerstedt sade. Hon sade att hon var glad över att jag flitigt hade varit närvarande vid utfrågningarna – eller något liknande. Jag var med när det gällde de fyra souscheferna och statssekreterare Urban Bäckström, men jag tyckte inte att de utfrågningarna gav så mycket. Jag var dock inte med när Bo Lundgren utfrågades. Den aktuella dagen kröp jag omkring med ryggskott och hade inte möjlighet att vara med. Det beklagar jag mycket. Jag tycker nämligen att utfrågningarna ger väldigt mycket. Man kan ju själv ställa frågor i kontroversiella spörsmål.

Nu gäller det byte av chef för Finansinspektionen. Frågan är huruvida regeringen har använt sin utnämningssmakt i avsikt att påverka Finansinspektionens myndighetsutövning.

I det intressanta bakgrundsmaterialet diskuteras ingående hur regeringen skall hantera chefsförsörjningen i enlighet med riktlinjerna i den s.k. verkschefspropositionen 1986/87:99. Där diskuteras frågeställningar när det gäller rörlighet mellan olika befattningar och vikten av att en linjetjänstgöring interfolieras med perioder av utbildning. Propositionen pekar slutligen på att man kan visa järnhanden genom att peka på möjligheterna att mot en verkschefs vilja förflytta honom under löpande förordnandetid. Detta alternativ synes ha varit aktuellt då herrar Lundgren och Bäckström av olika skäl öns-

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Byte av chef för
Finansinspektionen*

kade flytta på Anders Sahlén, som utnämndes till chef för Finansinspektionen den 1 mars 1990.

Mitt parti, Ny demokrati – och icke minst jag själv – har vid olika tillfällen under de gångna åren haft synpunkter på chefstillsättningar inom den offentliga sektorn. Vi anser t.ex. att det är fel att tillsätta verkschefer på så lång tid som sex år. Men tursamt nog ger den s.k. verkschefsordningen regeringen möjligheter att mot en verkschefs vilja förflytta honom. På så sätt är det möjligt att bli av med inkompetenta och politiskt besvärliga chefer. Det gäller emellertid att avdramatisera omplaceringen av verkschefer, så att det inte nödvändigtvis betyder en prickning.

Vi har i pressen bl.a. kunnat läsa om regeringens problem med omplaceringen av SIDA-chefen, som i sin tur spelar en aktiv roll i ett annat av våra granskningsärenden, nämligen när det gäller att utse biståndskontorschef i Managua i Nicaragua.

I ett börsnoterat företag väljs VD på ett år i taget, och dagen före bolagsstämman har VD bara en dags anställningstrygghet. Samma förhållande gäller politiskt tillsatta topp tjänstemän, vilkas anställningstrygghet avtar ju närmare valdagen man kommer. Mot denna bakgrund kan det kanske finnas en viss förståelse för att man diskuterar även s.k. politiska fallskärmar.

Det är kanske bättre att man soulagerar ministrar med moderat fallskärm då ämbetet lämnas i stället för att tvingas ge dem nyckelbefattningar som verkschefer eller ge dem andra jobb som de inte har förutsättningar att klara.

I många fall torde det vara fel att utnämna den som har varit politiker under större delen av sitt liv till chef för ett större affärsdrivande verk. Det är stor skillnad mellan att vara politiker och att vara företagsledare. Det är inte minst viktigt att tänka på detta i det aktuella fallet, där det rör sig om omplaceringar.

Efter att noga ha gått igenom granskningsprotokollen är jag benägen att tro att det fanns visst fog för Bo Lundgren att utnyttja den rätt som han enligt verksledningspropositionen hade att förflytta en tjänsteman till annan statlig tjänst, om man då kunde visa att det var påkallat av organisatoriska eller andra skäl.

Bo Lundgren erbjöd vid ett möte den 4 maj Anders Sahlén befattningen som minister vid ambassaden i Washington. Först i andra hand uttryckte han sitt missnöje med Anders Sahléns sätt att sköta sitt jobb. Hade Anders Sahlén sagt nej till befattningen i Washington, skulle han, enligt ett uttalande av Bo Lundgren vid granskningsförhöret, ha fått stanna kvar på sitt jobb som chef för Finansinspektionen. Det tycker jag är ganska märkligt. Bo Lundgren var ju alltsedan utnämningen till skatteminister hösten 1991 enligt förhørsprotokollet kritisk till Anders Sahléns sätt att sköta sitt jobb.

Utskottsmajoriteten, representerad av Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, har riktat kritik mot Bo Lundgren för att han överskridit sina befogenheter genom att något hårdhänt omplacera Anders Sahlén. Men jag tror att han snarare skulle ha gjort omplaceringen långt tidigare, då han ju sedan länge varit missnöjd med Anders Sahléns sätt att sköta jobbet – det hade ju varit litet äventyrligt att ha kvar denne så länge innan han slog till.

Med tanke på komplexiteten i det här ärendet, vilket jag efter genomläsningen av granskningsprotokollen har fått stor respekt för, vill jag även i

detta fall hellre fria än fälla. Jag har därför rekommenderat min riksdagsgrupp att rösta för regeringspartiernas reservation.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Anf. 75 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tycker, liksom Simon Liliedahl, att det är anmärkningsvärt att om Anders Sahlén hade tackat nej till erbjudandet hade han enligt statsrådet Bo Lundgren fått stanna kvar på sin post i Finansinspektionen. Jag har gång på gång hävdat att även Lundgren hade uppfattningen att kritiken inte var mer allvarlig än att Sahlén hade kunnat stanna om han hade velat. Jag tycker inte att det finns tillräcklig saklig grund för den ståndpunkt som Simon Liliedahl intar, även om jag respekterar att han tycker att frågan är svårbedömd. Men uttrycket att hellre fria än fälla har inte riktigt tillämpning på området.

Det viktigaste att konstatera är inte den nyanserade hållning som Simon Liliedahl har intagit utan det är att i dagens debatt har det inte kommit någon som helst förklaring till att Bo Lundgren var beredd att låta Anders Sahlén stanna kvar om han hade tackat nej. Därmed faller de borgerligas övriga argument i frågan. Därför kan jag dra slutsatsen att frågan inte är sakligt objektivt handlagd.

*Granskning av
regeringen*

*Utseende av
biståndskontors-
chef*

*Utseende av biståndskontorschef
(avsnitt 16 c)*

Anf. 76 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har efter anmälan tagit upp till granskning agerandet inom Utrikesdepartementet, UD, i samband med att Styrelsen för internationell utveckling, SIDA, i januari i år tillsatte en tjänst som biståndsråd vid svenska ambassaden i Managua.

Enligt gällande förordning tillsätts tjänster som chef vid biståndskontoren av SIDA efter samråd med UD. Om chefen samtidigt är chef för en utrikesmyndighet, tillsätts tjänsten dock av regeringen efter anmälan av generaldirektören.

I en skrivelse till generaldirektören vid SIDA, Carl Tham, daterad den 24 januari 1994, tog statssekreterare Alf Samuelsson upp frågan om tillsättning av Anders Hagwall på en tjänst som chef för biståndskontoret i Managua. I skrivelsen underströks vikten av samråd när det gäller tillsättning av biståndsråd, och Alf Samuelsson ansåg att den beslutsprocess som var överenskommen inte hade tillämpats.

Samuelsson anförde följande: "I de fall som en anställd vid SIDA eller annan biståndsmyndighet utnämns till ambassadör följer med naturlig logik att UD ansvarar för andremannatjänsten." Med utgångspunkt i detta skriver statssekreteraren att det inte är acceptabelt från UD:s synpunkt att utse Anders Hagwall, utan han anser att denne skall placeras i Maputo i Moçambique. Vidare framför Alf Samuelsson att Hagwalls fru skall få arbete på samma ställe.

Min första fråga till utskottsmajoritetens företrädare Ingvar Svensson är följande. Enligt uppgift är också ambassadören i Maputo ursprungligen re-

kryterad från SIDA. Varför går det bra med två rekryterade från SIDA på den ena ambassaden men ej på den andra? Mina nästkommande frågor till Ingvar Svensson är följande: Anser Ingvar Svensson att vad den sökandes fru skall syssla med skall ligga till grund vid tjänstetillsättningar? Anser inte Ingvar Svensson att tillsättningar av statliga tjänster skall ske endast på sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet?

Vidare anför Alf Samuelsson i skrivelsen: "Om inte denna tillsättning återkallas kan konsekvensen bli att SIDA i framtiden inte kan komma i fråga för fler ambassadchefsposter av den enkla anledningen att UD inte kan riskera en upprepning med dess negativa konsekvenser."

Min nästa fråga till Ingvar Svensson är: Anser Ingvar Svensson att det är rätt att framföra sådana förtäckta hot i samband med tjänstetillsättningar? Ytterligare ett citat ur skrivelsen: "Vi, biståndsministern är informerad i ärendet, anser detta anmärkningsvärt." Detta sista citat, herr talman, visar på att skrivelsen skickats med statsrådet Alf Svenssons goda minne.

Herr talman! Samråd har skett i denna fråga, vilket generaldirektör Carl Tham också påpekar i sin svarsskrivelse av den 29 januari i år till statssekreterare Samuelsson.

Utskottsmajoriteten anser att skrivelsen från Alf Samuelsson till Carl Tham var ett led i detta samrådsförfarande. Detta anser vi reservanter vara en mycket märklig slutsats från utskottsmajoritetens sida.

Min fråga till Ingvar Svensson är: Är det brukligt att i ett samrådsförfarande skicka skrivelser med ett sådant innehåll som Alf Samuelsson framför? Hela skrivelsen och dess innehåll pekar ju på att statssekreteraren trodde att tillsättningen var klar! Då är det inte fråga om något samråd, anser vi reservanter.

Vi socialdemokrater anser att statssekreterare Alf Samuelssons skrivelse till generaldirektör Carl Tham skall ses som ett otillbörligt försök att påverka ett beslut på ett sätt som står i strid med syftet i 11 kap. 7 § regeringsformen. Jag upprepar skrivelsens formulering: "Vi, biståndsministern är informerad i ärendet, anser detta anmärkningsvärt." Det ger vid handen att detta har skett med Alf Svenssons goda minne. Därför kan statsrådet inte undgå kritik.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 7.

Anf. 77 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Vi granskar inte generaldirektörers eller statssekreterares agerande i konstitutionsutskottet. Vi granskar statsrådets och regeringens hanterande av frågor. Men annars kan det vara ganska intressant att se på vad som har hänt i detta ärende som Socialdemokraterna utnyttjar till max.

Först går en generaldirektör ifrån en uppgörelse som finns mellan UD och SIDA. Den 19 januari informeras personalorganisationerna om att beslutet skall fattas, vilket sedermera sker den 31 januari. Statssekreteraren får veta detta. Han ringer generaldirektören, men lyckas inte få tag i honom. Efter som statssekreteraren skall göra en utlandsresa framför han synpunkterna i ett brev till generaldirektören. Det är inget konstigt att det framförs proteser när man går ifrån en uppgörelse.

Men vad gör generaldirektören? Jo, han ser ett gyllene tillfälle att politi-

sera det hela. Han är så ivrig att han inte ens kontrollerar vilket datum det brev hade som statssekreteraren skickat. Generaldirektören skriver att det är daterat den 26 januari. Den 28 januari skriver generaldirektören ett svar på brevet. Då kan han med glädje åberopa regeringsformens 11 kap. 6 § om att regeringen inte skall lägga sig i myndighetsutövning. Men det är först den 31 januari som beslutet fattas. Detta är patetiskt, och samtidigt ser han till att han får framträda i TV och politisera det hela.

Detta har varit ett mycket billigt knep. Det märkliga är att Socialdemokraterna har gått på det billiga knepet och försöker utnyttja det till max och koka soppa på en spik.

Lisbeth Staaf-Igelström ställde ett antal frågor till mig. Men dessa frågor berör inte det som konstitutionsutskottet har att granska, utan de rör innehållet i statssekreterarens brev om placering i Maputo, om hustruns tjänstgöring osv. Konstitutionsutskottet tar inte ställning i sak. Utskottet tar inte heller ställning till meriter i det här sammanhanget, utan utskottet granskar om regeringen eller statsrådet har hanterat frågan på ett felaktigt sätt. Såvitt jag kan se har det inte förekommit. Någon otillbörlig inblandning från statsrådets sida har det inte varit fråga om i detta sammanhang.

Däremot riktar ett enigt utskott en kraftig kritik mot diarieföringen av breven, vilket Lisbeth Staaf-Igelström kanske glömde. Denna kritik är helt befogad.

Herr talman! Jag yrkar kraftfullt avslag på reservation 7.

Anf. 78 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):

Herr talman! Jag konstaterar att Ingvar Svensson inte vill svara på de frågor som jag ställt. Jag tycker att dessa frågor är väsentliga i detta ärende. Självfallet är det statsråden och regeringen som granskas. Och vi socialdemokrater anser att statsrådet Alf Svensson var informerad i denna fråga, därför kan han inte undgå kritik.

I den utskottsbedömning som utskottsmajoriteten står bakom säger man att man anser att skrivelsen är ett led i det föreskrivna samrådet. Det tycker jag är mycket märkligt. Och denna fråga sade Ingvar Svensson inte någonting om. Alla de som läser denna skrivelse inser ju att det inte är ett led i samrådsförfarandet. Jag vill ha en kommentar av Ingvar Svensson på den punkten.

Anf. 79 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Om Lisbeth Staaf-Igelström och jag träffar en överenskommelse och om Lisbeth Staaf-Igelström sedan bryter den, tycker Lisbeth Staaf-Igelström att det är så konstigt om jag påtalar att hon brutit vår överenskommelse?

Vad gäller de frågor som Lisbeth Staaf-Igelström ställer till mig vill jag säga att de handlar om att recensera innehållet i ett brev. Men det är faktiskt inte konstitutionsutskottets uppgift.

Anf. 80 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):

Herr talman! En av de frågor som jag ställde gällde bl.a. att statssekreterare Alf Samuelsson sade att i den skrivelse som skickades till generaldirek-

tör Carl Tamm – vi skall då komma ihåg att också statsrådet Alf Svensson var informerad i denna fråga – påtalades det att en anledning till att man ville flytta Anders Hagwall till ett annat ställe var att ambassadören var rekryterad från SIDA. Men även till det ställe som man ville flytta Hagwall var ambassadören rekryterad från SIDA. Vari ligger skillnaden, Ingvar Svensson?

Anf. 81 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Det kan förekomma många konstigheter och inkonsekvenser i brev av denna typ. Men det är faktiskt inte det vi i utskottet granskar. Vi tar ställning till om regeringen eller statsrådet hanterat situationen på ett felaktigt sätt eller inte. Det tar vi ställning till. Vi i utskottet gör inga politiska avvägningar, och vi gör inte heller några bedömningar av människors meriter och kompetens; det gör andra. Vi granskar huruvida statsråd och regering hanterat frågan på ett felaktigt sätt eller inte.

Statsministerns anförande "Sverige och de baltiska länderna" den 17 november 1993
(avsnitt 17)

Anf. 82 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! I sin inledning av dagens granskningsdebatt sade tredje vice talman Bertil Fiskesjö att vi socialdemokrater med ljus och lykta sökt efter ärenden för att få anledning att granska den nu sittande borgerliga regeringen.

Min kommentar till det påståendet är: Om det vore så väl! Om det vore så väl hade vi i riksdagen inte behövt behandla de ärenden som vi nu har på vårt bord.

För svensk säkerhetspolitik hade det varit bra om statsministern inte gjort sitt uttalande. Därigenom hade ju utskottet inte behövt granska statsministerns anförande "Sverige och de baltiska länderna" den 17 november 1993 hållet vid Utrikespolitiska institutet.

Grunden för Sveriges neutralitets- och säkerhetspolitik har under lång tid varit "alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig". Denna politik har varit ett ovärderligt bidrag till den fred och stabilitet som Sverige fått leva under i snart två sekel.

I utrikesutskottets betänkande 1992/93:UU19 vidhöll utskottet denna uppfattning. Utskottet slog fast att målet för den svenska säkerhetspolitiken förblir detsamma som riksdagen slagit fast vid flera tidigare tillfällen. Sveriges militära alliansfrihet syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde består. Detta var, sade utskottet, en preciserings men i grunden ingen ändring i huvudsak.

Vi socialdemokrater anser att statsministerns tal den 17 november 1993 gör avsteg från rådande svensk säkerhetspolitik. Talet har samfällt, både hemma och utomlands, uppfattats som en positionsförskjutning.

I sitt tal den 17 november sade Carl Bildt bl.a.: "Men när jag har svårt att se neutraliteten som ett sannolikt val för Sverige i de konfliktfall i vårt närområde som vi i dag kan föreställa oss, så är det därför att den sätter

mycket snäva gränser för vad vi kan göra för att främst politiskt hjälpa grannar som behöver vårt stöd. Och jag tror inte att vare sig våra intressen, eller svenska folkets uppfattning om vad vanlig anständighet kräver, kommer att tala för en så snäv hållning.”

Vi anser också att det är anmärkningsvärt att statsministern inte samrådde med övriga partier och partiledare innan statsministern höll detta tal. Talet behandlade ett vitalt svenskt säkerhetsintresse. Statsministern hade t.ex. kunnat ta upp frågan i Utrikesnämnden. Det handlar inte bara om en formfråga utan om att förankra en politik som, när det gäller, verkligen skall ha hela folkets stöd. Den statsminister som vill göra en förändring av svensk säkerhetspolitik måste söka samråd. Denna fråga är av den art att den också bör bli föremål för behandling i Sveriges riksdag. Det blir den nu genom vår granskning.

Utrikesnämnden inrättades som ett permanent organ genom en grundlagsändring år 1921. Enligt 10 kap. 6 § regeringsformen står det: ”Regeringen skall fortlöpande hålla utrikesnämnden underättad om de utrikespolitiska förhållanden, som kan få betydelse för riket, och överlägga med nämnden om dessa så ofta det erfordras. I alla utrikesärenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med nämnden, om det kan ske.”

Vi socialdemokrater anser att statsministerns avsteg från den svenska säkerhetspolitiken är *av större vikt*. Den tolkning som statsministern givit av Sveriges möjliga agerande i händelse av en konflikt i vårt närområde står inte i överensstämmelse med de uttalanden som riksdagen gjort.

Det är också anmärkningsvärt att Statsrådsberedningen i sin promemoria till konstitutionsutskottet ansett att frågan om hur anförandet beretts inom regeringskansliet är utan betydelse. Det är inte mindre anmärkningsvärt med tanke på Olof Johanssons reaktion på statsministerns tal.

Herr talman! Vi i Sverige har gjort helt klart var Sverige står när det gäller Estland, Lettland och Litauen. Under de kritiska kuppdagarna i augusti 1991 i Moskva kulminerade år av svenskt politiskt och praktiskt engagemang för de baltiska ländernas självständighet. Då behövde de verkligen vårt stöd. Vi beredde t.ex. då vägen för att företrädare för den övriga världen, som icke erkänt de baltiska regeringarna, skulle kunna verka från Stockholm.

Skulle de baltiska länderna utsättas för rysk aggression kommer givetvis Sverige att på olika sätt stödja Estlands, Lettlands och Litauens självständighet och demokrati. Hur detta stöd skulle se ut måste givetvis utformas med utgångspunkt från svenska säkerhetsintressen och svensk säkerhetspolitik. Alliansfriheten ger oss ett stort handlingsutrymme. Vi skall inte i dag begränsa detta genom uttalanden som inte diskuterats och förankrats i Sveriges riksdag. Vi kan inte föra en hypotetisk säkerhetspolitik.

Carl Bildts uttalande om Sveriges säkerhetspolitik är på väg att bli ett allvarligt problem för Sverige. Det har skapat osäkerhet både här hemma och utomlands. Genom att öka osäkerheten om vår politik riskerar statsminister Carl Bildt att skada Sveriges säkerhet.

Utifrån vår säkerhetspolitik skall vi behålla vår trovärdighet och vår handlingsfrihet. Därför får vi inte skapa denna osäkerhet som nu har uppstått.

Vår alliansfrihet kan ge ett viktigt bidrag för att förhindra att motsättningar i vår närhet växer till en allvarlig konflikt.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Statsministerns
anförande ”Sverige
och de baltiska
länderna” den
17 november 1993*

Herr talman! Den dag då vår politik måste sättas på prov måste vi veta att den har ett brett stöd här hemma. Omvärlden måste veta var vi står, och därför kan vi inte bedriva en hypotetisk säkerhetspolitik. Carl Bildt driver denna politik utan förankring i riksdagens fastlagda säkerhetspolitik. Det är ingenting annat än en personlig politik.

Det är därför som vi socialdemokrater har begärt att statsministerns tal den 17 november 1993 skall granskas.

Nu är det inte bara vi socialdemokrater som har reagerat. I en artikel i Svenska Dagbladet har Rolf H. Lindholm, som är minister och chef för skyddsmakssekreteriatet på UD, uttryckt precis samma sak, nämligen att statsministern skapar osäkerhet om svensk neutralitetspolitik.

I en artikel i Svenska Dagbladet den 20 maj i år säger förre kabinetssekreteraren i UD Sverker Åström:

"Den tolkning som Bildt företräder har lett honom till att spekulera om Sveriges hållning i fall av hot mot de baltiska länderna. Han säger sig icke kunna se neutraliteten som ett sannolikt val för Sverige i ett sådant läge. Det må han gärna anse men han har inte något mandat att på folkets vägnar göra uttalanden om vår hållning i hypotetiska framtida situationer med oklara konturer."

Även i utländska tidningar har man konstaterat att Sverige har gjort avsteg från tidigare förd politik, med anledning av statsministerns tal.

I den danska tidningen Politiken kunde vi den 20 november 1993 läsa följande:

"Talen markerar en klar kursändring i förhållande till den svenska riksdagens uttalanden under de senaste åren då man slagit fast att Sverige skall vara neutralt i tillfälle av krig i närområdet."

Herr talman! Den borgerliga majoriteten i konstitutionsutskottet betalar ett högt pris då den inte vill uttala det olämpliga i att statsministern ger omvärlden en ny och högst tvivelaktig tolkning av vår säkerhetspolitik. Det är en tolkning som helt saknar stöd i beslut som fattats i denna kammare.

Anser de övriga partierna att det är viktigt att det råder politisk enighet om den svenska säkerhetspolitiken? Anser de att den citerade versionen från statsministerns tal innebär att det råder enighet?

Att statsministerns tolkning av svensk säkerhetspolitik inte står i överensstämmelse med riksdagens beslut är klart. Det har skapat osäkerhet i Sverige och utomlands. Så får det inte fortsätta.

Statsminister Carl Bildt kan därför inte undgå kritik för sitt agerande.

Jag ber, herr talman, att med anledning av detta få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 8 som fogats till betänkandet under avsnitt 17.

Anf. 83 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Den nya formel som riksdagen har ställt sig bakom när det gäller utrikes- och säkerhetspolitiken uttalade Elvy Söderström nyss, men det finns skäl att upprepa den. Man säger att "vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde". "Skall kunna" innebär ju också att det har öppnats för alternativ, på ett annat sätt än vad som gällde med

den tidigare formuleringen, dvs. att politiken syftade till neutralitet i krig i vårt närområde.

Det här har också, som Elvy Söderström sade, uppfattats så att det inte är fråga om någon väsentlig ändring av utrikespolitiken, utan bara en precisering av hur man tänker sig att det skall gå till.

När Carl Bildt tar det här till intäkt för att göra de formuleringar som han har gjort i sitt tal, skapar han naturligtvis en irritation, en oro och en osäkerhet också i vårt land om vilken sorts utrikespolitik som Sverige egentligen står för.

Vi har från början i Vänsterpartiet haft den inställningen att det skulle ha varit bättre att bibehålla den gamla formuleringen, om alliansfrihet syftande till neutralitet i krig. Den uppfattningen har vi fortfarande. Den nya formuleringen har inte visat sig vara bra. Det framgår ju i de här sammanhangen.

Carl Bildt säger också i sitt tal: "Den automatik i vår politik som var en konsekvens av det blockuppdelade Europa finns inte längre." Det är alltså murens fall och upplösningen av Warszawapakten som har ändrat förutsättningarna.

Man kan naturligtvis säga att förutsättningarna har ändrats, men Sverige har också under lång tid, i 130–140 år, fört ungefär samma alliansfrihetspolitik, syftande till neutralitet, utan att NATO eller Warszawapakten fanns. NATO skapades 1949 och Warszawapakten 1955. Den här politiken fördes under lång tid innan dess, med betydande framgång.

Jag vill inte säga att den här politiken har varit speciellt ärofull eller speciellt moralisk, men den har gynnat svenska folkets möjligheter att hålla sig utanför krig och konflikter och verkat stabiliserande för säkerhetspolitiken i Norden. Därom är de flesta analytiker ense.

Det här har uppfattats som ett försök till en kursändring och har skapat osäkerhet i vår omvärld. Jag kan tänka mig många framtida situationer i de geopolitiska förhållandena, då en stor, stark stormakt i söder och en stor, stark stormakt öster om oss kommer att råka i konflikt med varandra och vill utnyttja det skandinaviska territoriet för sina syften. Det är de grundläggande geopolitiska förhållandena som har varit grunden för den typ av utrikespolitik som har formulerats. De har i princip ännu inte ändrats, även om vi kan hoppas att vi rör oss i den riktningen.

Jag menar att det kommer att kunna uppstå situationer då vi gör skilda bedömningar av vilka militära åtgärder som skall vidtas, skilda bedömningar gentemot t.ex. Tyskland i en konflikt mellan Tyskland och Ryssland. Det kan då vara en fördel att stå kvar i den alliansfria positionen.

Det kan också vara så att man gör gemensamma bedömningar, att man kommer till samma slutsats om vilka militära åtgärder som är nödvändiga, och i så fall skulle en allians kunna vara till fördel.

Men det är för tidigt att dra några bestämda slutsatser om hur utrikes- och säkerhetspolitiken skall formuleras i de här avseendena. Tills vidare måste den framgångsrika politik som har förts när det gäller alliansfrihet och neutralitet ligga fast.

Vi har också under avsnitt 17 velat rikta kritik mot statsministern på grund av det här talet.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Statsministerns
anförande "Sverige
och de baltiska
länderna" den
17 november 1993*

Anf. 84 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Elvy Söderström sade förut att man i det här fallet inte behövde söka med ljus och lykta efter förevändningar för att angripa regeringen. Det beror på hur stor tyngd man vill ha i sin kritik. I det här fallet tycker jag att talet om att göra en höna av en fjäder verkligen är på sin plats.

Socialdemokraterna vill rikta kritik – t.o.m. stark kritik – mot statsministern för hans tal om Baltikum den 17 november förra året. Det påstås i den socialdemokratiska reservationen att detta tal skulle ha skapat osäkerhet om innehållet i den svenska säkerhetspolitiken och att det skulle ha varit nya ståndpunkter som fördes fram.

Utskottets majoritet delar helt naturligt inte alls denna uppfattning. I själva verket hade de synpunkter som fördes fram av statsministern den 17 november framförts vid ett flertal tillfällen, både i tal och i skrift. De var väl kända i hela regeringskretsen, och de låg dessutom helt i linje med den uppfattning utrikesutskottet uttryckt när det gäller vår säkerhetspolitik.

Socialdemokraterna kritiserar också formen. Man säger att statsministern borde ha samrått med regeringskollegerna. Men snälla nån – var det nödvändigt att samråda om sådant som redan var allmänt känt i regeringskretsen?

Socialdemokraterna menar att Utrikesnämnden borde ha inkallats. Det hade varit exemplariskt av statsministern att kalla in utrikesministern för att meddela Utrikesnämnden att han tänkte hålla ett anförande där han skulle upprepa ståndpunkter som han tidigare hade fört fram i olika sammanhang! Det är inte för sådana ändamål som vi har Utrikesnämnden.

Förvisso uttryckte Carl Bildt vid detta tillfälle något som jag tror att ett stort folkflertal i detta land är berett att ställa sig bakom, nämligen ett stöd åt de baltiska folken, åt Estland, Lettland och Litauen.

De skall inte än en gång behöva känna att de, liksom 1940, blir förrådda av Sverige. De skall inte än en gång behöva känna att de, liksom de balter som utlämnades av Sverige på skammens dag, inte kan lita på Sverige.

Statsministern har inte skapat något som helst problem i detta sammanhang. De problem som finns har skapats tidigare genom uttalanden av sådana personer som Sten Andersson, Sture Ericson och Pierre Schori, väl kända socialdemokratiska profiler.

Med detta, herr talman, yrkar jag att utskottets anmälan godkänns och att anmälan i reservationen avslås.

Anf. 85 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Till Birger Hagård vill jag säga att det finns tyngd i vår kritik.

Detta är inte vilket ärende som helst. Det handlar om svensk säkerhetspolitik, och det står helt klart att statsministerns uttalande har skapat osäkerhet, inte bara här hemma utan även i andra länder. I mitt anförande tidigare citerade jag Sverker Åström, Rolf H. Lindholm och den danska tidningen Politiken.

Birger Hagård sade att statsministern vid ett flertal tillfällen har upprepat samma sak. Ja, men det förändrar inte innehållet i sak. Ärendet är nämligen av en sådan betydelse att det borde behandlas i Sveriges riksdag.

Svensk säkerhetspolitik får inte bli uttryck för statsministerns personliga åsikter. I mer än ett halvt år har Ingvar Carlsson begärt överläggningar med

statsministern om säkerhetspolitiken, bl.a. med anledning av att statsministern vid ett flertal tillfällen gett uttryck för personliga åsikter. Svensk säkerhetspolitik får inte bli uttryck för något privat tyckande. Den skall läggas fast i Sveriges riksdag. Jag vill upprepa min fråga: Anser Birger Hagård att det är viktigt att det råder enighet om svensk säkerhetspolitik? Jag ser fram emot ett svar på den frågan.

Anf. 86 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag vill erinra Elvy Söderström om att det varken är Sverker Åström, Rolf Lindholm eller den danska tidningen Politiken som utformar den svenska säkerhetspolitiken. Det görs av regeringen och riksdagen.

Statsministerns tal låg helt i linje med vad som hade framkommit i utrikesutskottet i Sveriges riksdag. Det fanns alltså inte några stora nyheter i detta tal över huvud taget. Om det ändå uppfattades så av Elvy Söderström och vissa andra socialdemokrater så får det väl vara på det viset. Det är inte mycket att göra åt.

Nog är det bra om det kan råda enighet om vår säkerhetspolitik, men det får kanske inte åstadkommas till vilket pris som helst. Det har också en del att göra med tolkningar i dessa sammanhang.

Anf. 87 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Än en gång vill jag säga att det inte bara är vi socialdemokrater som har gjort denna tolkning av innebörden av statsministerns tal.

I sin första replik sade Birger Hagård litet förklenande att han ansåg vi hade skapat osäkerhet genom att ta upp detta i vår reservation. Men faktum är att detta framförs av andra än socialdemokrater. Sverker Åström är ju ändå en man med stor erfarenhet av svensk säkerhetspolitik genom åren.

Vi anser att statsministerns tal inte står i överensstämmelse med vad riksdagen eller utrikesutskottet tidigare har sagt. Det är tydligt att vi inte kan bli eniga om detta.

Jag vet att den borgerliga regeringen på andra områden för en politik för att privatisera det mesta, t.ex. statliga företag. Men se till att man inte privatiserar svensk säkerhetspolitik! Den skall slås fast av Sveriges riksdag.

Anf. 88 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag konstaterar att det som Elvy Söderström nu säger här i kammaren inte är riktigt samma saker som står i den socialdemokratiska reservationen. I den sägs över huvud taget ingenting om att det tal som framfördes av Carl Bildt på något sätt skulle ha inneburit något brott mot den linje som har formulerats av utrikesutskottet och av riksdagen.

Elvy Söderström använder också uttrycket "avsteg från den svenska säkerhetspolitiken". Så formuleras det inte i den socialdemokratiska reservationen. Där står det, litet luddigt "skapar osäkerhet". I reservationen har man tydligen inte velat gå lika långt som Elvy Söderström har gjort här.

Därför är det förvånansvärt att reservationen mynnar ut i krav på en stark kritik av statsministern. Den något uppblåsta attityd som kommer till uttryck på slutet motsvaras ju ingalunda av det innehåll som i övrigt förs fram i reservationen.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

*Statsministerns
anförande "Sverige
och de baltiska
länderna" den
17 november 1993*

Anf. 89 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Det är inga uppblåsta åsikter som förs fram. Det handlar om svensk säkerhetspolitik, något som vi socialdemokrater tycker är oerhört viktigt. Vi tycker också att det är oerhört viktigt att det råder enighet om säkerhetspolitiken i Sveriges riksdag och att vi har hela svenska folkets stöd bakom oss när vi fastställer den.

Jag vill också kommentera vad Birger Hagård sade tidigare, nämligen att vi socialdemokrater inte skulle ha visat vårt stöd för de baltiska länderna. Då vill jag än en gång bara hänvisa till vad jag pekade på i min inledning. I handling har vi i samband med den dramatiska krisen i augusti 1991 visat var vi står. Vi beredde vägen för flera andra länder när det gäller hur vi ställer oss i kampen för att hjälpa de baltiska länderna att bevara sin demokrati och sin säkerhet.

Anf. 90 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Sent skall syndaren vakna, eller bättre sent än aldrig. Det var tur att man intog den attityden under de dagar i augusti 1991 då det begav sig. Det finns dock andra tillfällen, som jag erinrade om, då Sten Andersson kanske inte har formulerat de allra bästa satsningarna när det gäller den svenska hållningen och den svenska uppfattningen om de baltiska staterna. Likaledes har det förekommit att Sture Ericson och även Pierre Schori har kommit med förklaringar åt ett håll som knappast är acceptabelt. Men jag hoppas att vi kan vara överens om att Estland, Lettland och Litauen skall ha allt möjligt stöd i framtiden.

Övriga frågor

Anf. 91 SYLVIA LINDGREN (s):

Herr talman! Det är ingen tvekan om att Bromma flygplats har varit föremål för en bullrig historia från mitten av 40-talet och fram till i dag. Tyvärr ser det ut som om det kommer att fortsätta. Det har blivit något av ett "evighetsproblem". Flygplatsen invigdes 1936, och redan 1945 kom de första klagomålen på buller från de kringboende i området.

År 1968 sade hälsovårdsnämnden i Stockholm nej till flygbolagen som ville börja trafikera Bromma med DC-9. Luftfartsverket sade ja.

År 1969 gav regeringen Luftfartsverket bakläxa: Inga jetplan på Bromma. SAS flyttade sin jetdrivna inrikestrafik till Arlanda. Linjeflyg blev dock kvar på Bromma med sina propellerplan.

År 1971 utredde förvaltningarna i Stockholm alternativ till Bromma, som man ansåg skulle läggas ner. Inget alternativ godtogs. Linjeflyg ansökte om att få börja flyga med jetplan, F 28, på Bromma. Hälsovårdsnämnden sade nej efter att ha provmätt bullret från F 28.

Jag kan fortsätta att räkna upp vad som hände åren 1972, 1973, 1975, 1976, 1977, 1978 och 1979.

Herr talman! Den 17 december 1980 fattade riksdagen beslut om att jettrafiken på Bromma snarast skulle flyttas till Arlanda. Det hette också att Bromma flygplats tills vidare skulle bibehållas som flygplats med inriktning

på allmänflyget och behovet av en reservflygplats. Detta var riksdagens beslut.

År 1983 flyttade jettrafiken från Bromma till Arlanda. Därmed var riksdagsbeslutet fullföljt. Vi var många som trodde att frågan i det fallet nu äntligen hade nått sitt slut, men så var det inte.

År 1991 fick vi en regering som skulle avreglera flyget, och denna regering tillåter också en utökad jettrafik på Bromma – trots beslutet från 1980 om att jetflyg inte skulle förekomma där.

Vi har alltså ännu inte sett slutet på denna fråga trots att många många har uppfattningen att det är negativt med jetflyg på Bromma. Miljön är också något som stockholmarna måste få kämpa för.

Vid upprepade tillfällen har riksdag, regering och diverse myndigheter satt upp deadlines för jettrafiken på Bromma. Som framgår av det här nu redovisade – och jag försäkrar att det finns hyllmeter att läsa i denna fråga för den intresserade – har ärendet om Bromma hela tiden skjutits framåt. Men problemen kvarstår. Varje gång har besluten förhalats. I dag ökar alltså jettrafiken igen, nästan 50 år efter det att klagomålen på miljöstörningar började.

Bromma är inte lämplig som flygplats. Jag anser – liksom Oskar Lindkvist – att regeringen har svikit tidigare löften genom att inte bry sig om de beslut som fattades i riksdagen 1980. Man medverkar nu till en ökning av jettrafiken.

Man sliter sönder delar för en samordnad trafiklösning i Stockholmsområdet, vilket naturligtvis påverkar miljön i vår huvudstad.

Herr talman! Jag beklagar detta djupt.

I det nu aktuella betänkandet på s. 659, bil. A 16.2 kan man läsa: "Beslutet innebar att Linjeflygs trafik med Fokker F 28 skulle överflyttas till Arlanda eftersom dessa flygplan inte uppfyllde de miljökrav som uppställts för Bromma. Riksdagens beslut innebar således inte ett generellt förbud mot jetmotordrivna flygplan på Bromma.

Den nu bedrivna trafiken ligger enligt regeringens uppfattning inom ramen för riksdagens beslut och uppfyller de miljökrav som gäller för flygplatsen."

Samtidigt kan man läsa i Kommunikationsdepartementets PM daterat den 14 juni 1993: "då de alldeles övervägande bullerstörningarna orsakades av jetflygplanen och då främst Linjeflygs flotta av Fokker F 28, ansåg regeringen att trafiken med denna flygplanstyp måste upphöra ---."

Någon sida längre bak i texten sägs: "en rimlig tolkning av beslutet var därför enligt utredningens mening att annan jettrafik kunde vara kvar på Bromma så länge de uppställda buller- och miljökraven tillgodosågs osv. ---."

Det är fantastiskt att ett beslut om att jettrafiken skall flyttas från Bromma kan tolkas på detta sätt och att det finns så mycket motsättningar i detta ärende.

Det finns alltså en osäkerhet som kommer fram i det nu aktuella betänkandet, och det gäller tolkningen av uttrycket "jettrafik". Otydligheten och osäkerheten har lett fram till att ett enigt utskott inte anser att granskningen föranleder ytterligare uttalanden. Det tycker jag, herr talman, är märkligt.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

Övriga frågor

Men som sagt, frågan går vidare. Ännu är inte denna bullriga historia slut. Evighetsproblemet tycks finnas kvar ytterligare en tid framöver – tyvärr. Det är inte minst ett problem för de boende i dessa områden av Stockholm och för miljön.

Trovärdigheten för politiken, regeringen och riksdagen har då sannerligen inte förbättrats genom denna minst sagt långdragna och segslitna behandling av frågan. Även klara och entydiga beslut kan tydligen tolkas olika.

Herr talman! Det är i högsta grad beklämmande.

I detta anförande instämde Oskar Lindkvist (s).

Anf. 92 SÖREN LEKBERG (s):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att jag har anmält ett ärende för konstitutionsutskottets granskning. Det gäller en riksdagsskrivelse från 1991. Då fattade nämligen riksdagen beslut om att bifalla en motion som jag och flera hade lämnat in och som gällde möjligheter för bostadsarrendatorer att kunna förhandla kollektivt via arrendatororganisation med sin jordägare.

Bakgrunden till den motionen var bl.a. vissa missförhållanden som har dykt upp i min egen hemkommun, där väldigt många bostadsarrendatorer har upplevt stora svårigheter. Riksdagen biföll motionen, och det skrevs en skrivelse. Sedan har det gått ett antal år och ingenting har hänt.

Först när jag anmälde frågan till KU vaknade man till liv bortan på Justitiedepartementet och började leta i skrivbordslådorna. Det är naturligtvis inte tillfredsställande att man från regeringens sida låter en riksdagsskrivelse ligga i tre år utan att göra någonting åt saken.

Tidigare i dag har Elvy Söderström från utskottets sida kommenterat bl.a. det här ärendet. Hon har då hänvisat till att utskottets skrivningar är mycket starka och mycket kritiska samt att de också innebär att det kommer att bli en skärpning. Jag tycker för egen del att det hade varit på sin plats att ge regeringen en rejäl reprimand. Man skulle ha uttalat en kraftfull kritik mot regeringens agerande i den här frågan.

Naturligtvis kan man, när man läser detta med KU-glasögonen på sig, mellan raderna se att skrivningarna innehåller en stark kritik. Man talar numera om att en skrivelse skall behandlas skyndsamt. Man talar om att om mer än ett år har gått måste regeringen återkomma till riksdagen och redovisa förklaringar till varför man inte har gjort någonting. Det är naturligtvis bra för sakfrågan att den har knuffats framåt, att vi i framtiden inte kommer att uppleva någonting liknande.

Jag skulle med tanke på att det här är en viktig principiell fråga ändå vilja rikta mig till utskottets företrädare, för jag tycker att det skulle vara bra att få bekräftat att detta verkligen är en stark skrivning. Jag tror att det är bra, inte enbart för den här frågans framtida hantering, utan även för andra frågors framtid. Det får i fortsättningen inte vara på det sättet att regeringen nonchalerar riksdagens beslut. Regeringarna måste i framtiden visa större respekt för de skrivelser som riksdagen lämnar ifrån sig.

Anf. 93 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill understryka att utskottet har tagit allvarligt på detta. På två ställen i årets betänkande har vi understrukit vikten av att inte regeringen låter riksdagens skrivelser vila för länge.

Att en ny regering behöver tid på sig för att sätta sig in i vilka skrivelser man har fått från riksdagen är normalt. Det kan vara normalt att man behöver ett år på sig. Men tre år anser vi vara långt utöver vad som är acceptabelt. Det är helt klart att det utskottet säger manar till skärpning och bättring.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Propositioner ställdes först beträffande envar av de frågor som berördes i de reservationer och den meningsyttring som fogats till betänkandet och därefter i ett sammanhang på övriga frågor.

Asylsökande från Peru

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 1 (s)
3. anmälan i men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering:

123 för res. 1

12 för men.

168 avstod

46 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

170 för utskottet

133 för res. 1

46 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 69 m, 30 fp, 28 c, 23 kds, 19 nyd, 1 -

För res. 1: 121 s, 10 v, 2 -

Frånvarnade: 17 s, 11 m, 3 fp, 3 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Asylsökande från Bosnien-Hercegovina

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 2 (nyd)

Votering:

283 för utskottet

19 för res. 2

47 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Prot. 1993/94:110

25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

Övriga frågor

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 121 s, 69 m, 30 fp, 28 c, 23 kds, 9 v, 3 -

För res. 2: 19 nyd

Frånvarande: 17 s, 11 m, 3 fp, 3 c, 3 kds, 4 nyd, 5 v, 1 -

Asylsökande från Kosovo

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 3 (s)

3. anmälan i res. 4 (nyd)

Förberedande votering:

136 för res. 3

19 för res. 4

148 avstod

46 frånvarande

Kammaren biträdde res. 3.

Huvudvotering:

151 för utskottet

133 för res. 3

19 avstod

46 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 69 m, 30 fp, 28 c, 23 kds, 1 -

För res. 3: 121 s, 10 v, 2 -

Frånvarande: 17 s, 11 m, 3 fp, 3 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Vissa frågor med anknytning till JAS-projektet

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 5 (c)

Votering:

132 för utskottet

170 för res. 5

1 avstod

46 frånvarande

Kammaren godkände anmälan i res. 5.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 121 s, 9 v, 2 -

För res. 5: 69 m, 30 fp, 28 c, 23 kds, 19 nyd, 1 -

Avstod: 1 v

Frånvarande: 17 s, 11 m, 3 fp, 3 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Regeringens handläggning av krigsmaterielexportfrågor

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i men. i motsvarande del (v)

Votering:
286 för utskottet
13 för men.
2 avstod
48 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 119 s, 69 m, 28 fp, 27 c, 23 kds, 19 nyd, 1 -

För men. : 1 fp, 10 v, 2 -

Avstod: 1 s, 1 fp

Frånvarande: 18 s, 11 m, 3 fp, 4 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Granskning av
regeringen*

Byte av chef för Finansinspektionen

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 6 (c)

Votering:

133 för utskottet

170 för res. 6

46 frånvarande

Kammaren godkände anmälan i res. 6.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 121 s, 10 v, 2 -

För res. 6: 69 m, 30 fp, 28 c, 23 kds, 19 nyd, 1 -

Frånvarande: 17 s, 11 m, 3 fp, 3 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Utseende av biståndskontorschef

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 7 (s)

Votering:

170 för utskottet

133 för res. 7

46 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 69 m, 30 fp, 28 c, 23 kds, 19 nyd, 1 -

För res. 7: 121 s, 10 v, 2 -

Frånvarande: 17 s, 11 m, 3 fp, 3 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Statsministerns anförande "Sverige och de baltiska länderna" den 17 november 1993

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 8 (s)

Votering:

169 för utskottet

133 för res. 8

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Vissa mervärdes-
skattefrågor*

47 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 69 m, 30 fp, 28 c, 23 kds, 18 nyd, 1 -

För res. 8: 121 s, 10 v, 2 -

Frånvarande: 17 s, 11 m, 3 fp, 3 c, 3 kds, 5 nyd, 4 v, 1 -

Övriga frågor

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Utskottets betänkande lades till handlingarna.

Beslut om samlad votering

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att skatteutskottets betänkanden SkU30, SkU35, SkU39 och SkU40 samt lagutskottets betänkanden LU29, LU33, LU30, LU36 och LU37 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Meddelande om muntliga frågor till regeringen den 26 maj

Anf. 94 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Vid frågestunden torsdagen den 26 maj kl. 14.30 kommer följande statsråd att närvara:

Statsminister Carl Bildt, arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund, civilminister Inger Davidson, statsrådet Bo Könberg och statsrådet Bo Lundgren.

Statsministern besvarar övergripande och allmänpolitiska frågor. Frågorna till övriga statsråd förutsätts beröra deras ansvarsområden inom regeringen.

5 § Vissa mervärdesskattefrågor

Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1993/94:SkU30 Vissa mervärdesskattefrågor (prop. 1993/94:225 delvis).

Anf. 95 PETER KLING (nyd):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande SkU30 behandlas vissa mervärdesskattefrågor. Till detta betänkande har Ny demokrati fogat fyra reservationer. Jag skall tala litet grand om dessa.

Den första reservationen handlar om moms på dagstidningar. Det är inte moms på dagstidningar i dag. Ny demokrati förespråkar att momsen skall vara likvärdig. Vi har därför lagt oss på nivån 12 %. Varför skall det vara moms på dagstidningar? Jo, vi anser att det fria ordet bör ligga på samma

momsnivå, dvs. att momsen på veckopress, böcker och annan litteratur bör ligga på samma nivå. Vi har då förespråkat momsnivån 12 %.

Det betyder att alla dagstidningar som i dag inte är momsbelagda blir momsbelagda, och att momsen på böcker och övrig litteratur sänks till 12 %, det blir alltså en likvärdighet över hela marknaden och för det fria ordet.

I dag råder det faktiskt en illojal konkurrens. Vissa dagstidningar ger en gång i veckan ut en liten tidning i sin ordinarie tidning, som på så vis blir momsbefriad. Sedan skall denna tidning konkurrera med den övriga pressen på området. Det funger ju inte i praktiken.

Sedan har Ny demokrati avgett en reservation där man kräver momsfrihet för alternativa behandlingsmetoder. Det är ganska lustigt. Detta ärende behandlades för cirka ett år sedan. Utskottet bad då regeringen att återkomma med ett förslag. Nu kommer här ett förslag om mervärdesskattefrågor som egentligen inte innehåller något förslag. Det roligaste i sammanhanget är att vi i kammaren faktiskt beslutade om att be regeringen återkomma.

Däremot hade socialdemokraterna en reservation som innebar motsatsen, vilken regeringen följde. De struntade alltså i utslaget här i riksdagen och biföll i princip socialdemokraternas reservation, i och med att det inte fanns något förslag om momsbefrielse för alternativ medicin.

Herr talman! Detta är ganska lustigt. Därför tycker vi från Ny demokratis sida att man givetvis borde åtgärda en sådan sak som vi har beslutat om i denna kammare för ett år sedan. Vi röstade faktiskt igenom att regeringen skulle återkomma i denna fråga. Det har man inte gjort utan i stället godkänt socialdemokraternas reservation. Vi nydemokrater tycker att detta är minst sagt märkligt.

Herr talman! Jag skall inte bli så långrandig utan yrkar bifall till reservation nr 1, 2 och 4.

Anf. 96 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! I betänkandet om mervärdesskattefrågor behandlas en rad frågor som kan tyckas vara av mindre vikt. Men dessa frågor av mindre vikt kan naturligtvis vara av väldigt stor vikt för dem de berör. Ibland kan en begränsad fråga vara av särskilt intresse för någon ledamot.

I detta betänkande får jag väl gratulera utskottets talesman Filip Fridolfsson till att han på en kanske begränsad men för vissa branscher viktig fråga fått sina krav tillgodosedda. Jag får gratulera Filip Fridolfsson till detta. Jag skall sedermera återkomma till detta.

Men det finns också andra frågor som berörs i betänkandet. De berörs väldigt litet trots att de är oerhört viktiga. Vi i Vänsterpartiet har tagit upp en sådan fråga under mom. 2, om kommuner och landsting. Det gäller kommunernas rätt att få mervärdesskatt återbetald. Här finns motioner som avslås av utskottet på grund av att de skall beredas vidare. Denna hantering är inte riktigt bra, eftersom frågan om hur kommunernas mervärdesskattessituation skall behandlas är av oerhört stor vikt för kommunsektorn.

Beroende på vilken lösning man väljer i dessa frågor, får man helt olika typer av finansförvaltning. Frågorna om finansförvaltning är inga frågor som man ad hoc över dagen kan besluta sig för på en "måte" för att nästa dag besluta sig på en annan "måte". Här krävs långsiktighet och stabilitet.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Vissa mervärdesskattefrågor

Utskottet borde ha deklarerat för regeringen att denna fråga måste lösas mycket skyndsamt. Här frestas man nästan att säga att det viktigaste inte är hur denna fråga löses, utan att den löses, så att det blir stabilitet. Naturligtvis är inte alla lösningar bättre än nuvarande tillstånd. Men det viktiga är att vi får ett tryck på stabilitet, så att kommunsektorn kan bedriva en långsiktig finansförvaltning, t.ex. göra långsiktig planering vad gäller leasingavtal etc.

Utskottet säger att man väntar sig besked från regeringen. Så fick vi då kompletteringspropositionen. Genom den fick vi besked. Där sägs att kommunernas och landstingens utvidgade rätt till avdrag för ingående mervärdesskatt skall slopas från 1995. Då kunde mina krav ha varit tillgodosedda, för här kom ju ett besked. Men läser man sedan kompletteringspropositionen så finner man att det inte heller i denna finns någon teknisk lösning och inga besked.

Naturligtvis kan vi inte få ett beslut här i kammaren i dag, men jag vill för den borgerliga sidans ledamöter påtala att denna fråga måste lösas. Kommunsektorn måste få ett entydigt och klart besked, annars kan inte kommunerna göra en rimlig och ansvarsfull planering. Det är en allvarlig brist att regeringen i kompletteringspropositionen inte lämnade ett konkret förslag som man i utskottet i alla fall antydde skulle komma.

En annan sak som är viktig är mervärdesskatten rent allmänt, herr talman. Vi har i mom. 14 avgett en meningsyttring, där vi menar att riksdagen borde markera att det, om man kan skapa finansiellt utrymme, är bra om vi kan sänka mervärdesskatten.

Från Vänsterpartiets sida har vi av fördelningsskäl länge krävt att mervärdesskatten särskilt på livsmedel bör minskas. Det är en principiell uppfattning som vi vidhåller. Men det finns också andra argument i frågan. Här får man göra en avvägning, för det finns ett argument som talar för att man borde sänka mervärdesskatten på tjänster. Vi har från Vänsterpartiet sagt att detta också är något som man seriöst bör överväga för att skapa sysselsättning och stimulera tjänsteproduktionen.

Herr talman! Detta är en uppfattning som vi i Vänsterpartiet har gemensam med betydande delar av regeringen. T.o.m. föredragande statsrådet i detta ärende tycker som vi. Därför borde vi så att säga kunna flytta frågan framåt.

Men då finns det ett stort "men" i frågan. Det är ett väldigt märkligt "men", nämligen EU. Denna situation är paradoxal, eftersom EU-motståndarna länge sade att vi, om vi tvingas in i EU, tvingas sänka skatter. Jag sade för flera år sedan att detta kanske inte är alldeles sant, och det var det inte heller. Det fantastiska läget är att vi, om vi kommer med i EU, inte får lov att sänka mervärdesskatten på tjänster generellt.

Herr talman! Jag sade här i en debatt för flera år sedan att det inte skulle förvåna mig om sådana ledamöter av kammaren som Bert Karlsson i Skara, när de en vacker dag kommer underfund med detta faktum, kanske blir EU-motståndare. – Si häromdagen hade han blivit EU-motståndare.

Detta visar på några av de mest väsentliga problemen med EU på skatteområdet, att man inkräktar på den nationella suveräniteten på skatteområdet. Det gäller inte alla områden, men på detta område gör man det. Det är en av anledningarna till att jag är mycket reserverad mot EU. Jag menar att

det finns en stor poäng i att kunna sänka mervärdesskatten på tjänsteproduktionen för att stimulera en viktig framtidssektor.

Detta, att vi bör överväga sådana strategiska skattesänkningar, tycker jag att riksdagen borde ge regeringen till känna.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till Vänsterns meningssyftning i mom. 14.

Anf. 97 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Det är glädjande att höra Lars Bäckströms avslutning på anförandet, att man skall sänka strategiska skatter. Jag känner igen det där snacket från Ny demokrati, för vi pratar väldigt mycket om detta med strategiska skattesänkningar. Men vi vill däremot inte prata om att skapa sysselsättning, för vi tycker att det låter så töntigt och konstigt på något sätt. Vi pratar precis som Lars Bäckström gör om strategiska skattesänkningar, men det är fråga om skattesänkningar som skapar riktiga arbetstillfällen vilka skapar välfärd.

Vi är väl överens, Lars Bäckström, om att vi måste sänka tjänstemomsen. Lars Bäckström var inne på frågan om EU, men vi är inte där ännu. Låt oss ta en momssänkning nu för att stimulera tjänstesidan. Då får vi en strategisk skattesänkning, som vi är så överens om. Det skulle enligt vissa beräkningar skapa 70 000–100 000 arbetstillfällen. Men låt oss då sänka moms till 12 %, som Ny demokrati har föreslagit, tills den dagen vi går med i EU – det skall ju svenska folket bestämma om. Då får man lägga sig på skattenivån 15–18 % som övriga länderna har. Det är en väldig skillnad mot att ha en tjänstemoms som dagens 25 %, som verkligen hämmar de riktiga arbetstillfällena.

Anf. 98 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Nu får vi reda ut det här. När vi talar om sysselsättning eller riktiga jobb menar vi uppenbarligen samma sak. Om jag säger ”sysselsätta i riktiga jobb”, är vi överens och har löst problemet elegant.

Vi bör överväga att minska mervärdesskatten på tjänster. Det är en strategisk skattesänkning som vi får finansiera med någon annan skatt, t.ex. via fastighetsskatten som är mycket okänslig för internationell konkurrens. Men Peter Kling vill säkert inte vara med och hjälpa till med finansieringen.

Vi har inte råd att sänka några, ens strategiska, skatter utan att finansiera sänkningen, eller hur Peter Kling? Ni brukar ju tala om budgetunderskottet. Men man kan inte få ned den allmänna moms nivån, eller göra det särskilt fort, eftersom det blir väldigt dyrt – kanske någon gång i framtiden, men inte inom överskådlig tid. Det har t.o.m. skatteministern insett, så det borde även Peter Kling inse.

Jag påstår att EU förbjuder en riktad skattesänkning på tjänsteproduktion. Har jag rätt eller fel, Peter Kling?

Anf. 99 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Lars Bäckström har delvis rätt. Det håller jag med om. Men vi är inte med i EU ännu. Vi kan faktiskt sänka moms till den dag då vi

går med i EU. Sverige kan också säkert få dispens tills vi har råd att sänka den allmänna momsen till en vettig nivå.

Däremot är vi inte överens om finansieringen. Lars Bäckström vill höja skatten på andra områden. Det vill inte Ny demokrati. Vi förespråkar en OECD-politik, om vi skall kalla den så. Vi förespråkar kraftigt ökade besparingar i budgeten, för att få medel som vi sedan skall använda till att sänka strategiska skatter som ger riktiga arbetstillfällen. Det är skillnaden.

Vi förespråkar så kraftiga besparingar i budgeten att vi kan få ned budgetunderskottet. Ny demokrati vill ha en budget i balans inom de närmaste fyra åren. Det kan vi bara få om man sänker utgifterna.

Vad vi vill göra skall jag dra här igen, för kanske hundrade gången: Vi vill spara på flyktingpolitiken, inom biståndspolitiken och på organisationsbidragen. Vi vill angripa den svarta sektorn. Vi vill ha en ny familjepolitik. Vi vill angripa bidragsfusket. Vi vill att alla människor som arbetar och är produktiva i Sverige skall betala skatt. Däri ligger Ny demokratis stora besparingspotential. Med den här besparingspotentialen vill vi sänka skatterna, bl.a. byggmoms och tjänstemoms, med ca 15 miljarder.

Anf. 100 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag vet inte om ledamoten Kling har någon ny replik, men om han inte har det kan han anmäla sig på listan igen och ta bort "delvis". Jag vet att jag har helt rätt!

Peter Kling säger att Ny demokrati förespråkar en OECD-politik. Man skall inte bara läsa om OECD i tidningen. Man skall läsa dess rapporter. I de senaste rapporterna säger man att det är bra med besparingar men att det också behövs skattesärpningar, bl.a. på kapital- och företagsskatteområdet. Det är OECD:s analys. Man kan föra en politik utan att stödja sig på OECD, men om man försöker göra det skall man återge dess ståndpunkter korrekt.

Peter Kling sade att han vill ha en budget i balans inom fyra år. Vem vill inte det! Jag vill att det skall vara sol varje dag på sommaren, och så får det regna på natten. Men vad man vill har ingenting med politik att göra.

Det är icke möjligt att få en balanserad budget i Sverige inom fyra år! Ingen kan gå ut och säga det med något mått av ärlighet. Regeringens extremt optimistiska kalkyler om 4 % tillväxt om året, stora besparingar och vissa skattesärpningar innebär ändå att de offentliga finanserna fortfarande har underskott 1998–1999. Ny demokrati har ingen politik som kan leda till balans i statsfinanserna om fyra år. Det har inget politiskt parti i Sverige.

Ledamoten Kling säger att vi väl får se om EU ger lov till dispens. EU är benhårt – det ges inga dispenser på mervärdesskatteområdet, eftersom det är EU:s egen plånbok. Man sänker inte inkomsterna till sin egen kassakista. EU tar procent på momsen. Därför tillåter de inga riktade skattesänkningar på mervärdesskatteområdet. Det skulle drabba dess egen plånbok. Intresse och plånbok ljuger mycket sällan.

Om Peter Kling vill vidhålla att han skall sänka mervärdesskatten på tjänsteområdet, måste han förklara sig som EU-motståndare. Det kan han göra, om han vill, i replik, eller får han ge upp sitt krav på sänkt moms på tjänster. Det är valet.

Herr talman! Min uppgift är att anföra några synpunkter på det aktuella betänkandet, som behandlar vissa mervärdesskattefrågor. Jag är talesman för en kompakt majoritet i skatteutskottet, bestående av ledamöter med anknytning till regeringspartierna samt socialdemokrater. Det kanske har hänt under min långa politiska karriär att jag har agerat i en liknande maktposition, men det är inte ofta som jag har haft så mycket folk bakom min rygg.

Småpartierna här i riksdagen, Ny demokrati och Vänsterpartiet, har – som har framgått av de tidigare anförandena – reserverat sig på några få punkter. Det gäller begränsade frågor, sade Lars Bäckström, och jag håller med honom om det. Men det hör till ordningen att den som talar för majoriteten i någon mån kommenterar reservationerna. Jag skall göra det mycket kortfattat och tar först itu med Ny demokratis fyra reservationer.

I den första reservationen föreslår Ny demokrati sänkt moms på böcker. Det inkomstbortfall som då uppstår skall finansieras med moms på dagspressen. Vi i majoriteten tycker att det resonemang som förs i propositionen är korrekt, nämligen att frågan om moms på dagspressen bör anstå i avvaktan på Presstödskommitténs förslag. Det hör liksom till. De som jobbar i detta hus vet att man avvaktar medan viktiga institutioner utreder saker och ting. Presstödskommittén har detta ärende på sitt bord. Därför finns det inget finansieringsproblem att nu genomföra en sänkning av momsen på böcker.

I den andra reservationen tar man upp frågan om momsbefrielse för alternativmedicinsk behandling. Här vill Ny demokrati att regeringen skyndsamt skall lägga fram förslag om momsbefrielse för alternativa behandlingsmetoder. Även på denna punkt följer utskottet propositionen. Förslaget om skattebefrielse bör inte nu genomföras, och det finns två skäl härför. Det skulle uppstå svåra gränsdragningsproblem. Det har vi klara bevis för. Det skulle kosta mycket pengar, och det finns ju inget statsfinansiellt utrymme.

Men frågan är viktig och bör lösas, och därför har utskottet vad vi brukar kalla en stark skrivning på denna punkt. Jag skall läsa in denna skrivning till protokollet. Då kan Peter Kling vara nöjd med det och underlåta att begära replik beträffande just denna sak. Utskottet skriver: "Utskottet förutsätter emellertid att regeringen ägnar fortsatt uppmärksamhet åt de aktuella problemen i syfte att lösa gränsdragningsfrågorna eller finna andra lösningar som förbättrar konkurrenssituationen på detta område."

Den tredje reservationen gäller momsreglerna på konstmarknaden och efterlyser en rättvis konkurrens på denna marknad. Utredningen om vissa mervärdesskattefrågor föreslår justerade momsregler men anser också att de pågående EG-förhandlingarna bör avvaktas. De här frågorna skall EG-anpassas och sedan remissbehandlas. Vi tycker att det är ett förnuftigt resonemang och ställer oss bakom det.

Låt mig sedan säga ett par ord om reservation 4 som gäller reglerna om momsåterbäring till nystartade företag som ännu inte registrerats som skattskyldiga. Den här återbäringen kan medges av skattemyndigheterna om särskilda skäl föreligger. Reservanten hävdar att tillämpningen av den här regeln skiftar från län till län. Om det är så är det en uppgift för Riksskatteverket att se över detta. Det är den myndighet som det bör ankomma på att sörja för att reglerna tillämpas på ett likformigt sätt i olika delar av landet.

Så till vänsterpartiets och Lars Bäckströms meningsyttring. Han tar upp konkurrensförhållandena på sjukvårdsområdet. Det är ett par tre motionärer som har begärt ett riksdagsuttalande om att åtgärder som leder till lika villkor för privat och offentlig verksamhet snarast skall vidtas. I utskottet har vi noterat med tillfredsställelse att regeringen i propositionen aviserat att man avser att återkomma till riksdagen i frågan. Vi bör alltså avvakta regeringens ställningstagande innan riksdagen tar ställning. Lars Bäckström tycker bevisligen likadant.

I sin meningsyttring har han skrivit en hel del som är identiskt med utskottsmajoritens uttalande. Men han tycker inte att det är bra att det dras i långbänk. Det tycker inte jag heller. Om Lars Bäckström hade begärt det i utskottet tror jag att en formulering om detta hade kunnat tas in. Men regeringen kommer ju med besked i frågan.

Till sist ett par ord om meningsyttringen vad gäller sänkningen av vissa momssatser. Den gäller skatt på mat och reducerad mervärdesskatt på viss tjänsteproduktion. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning bör naturligtvis resultatet av EG-förhandlingarna, som Lars Bäckström gör så stort nummer av, avvaktas. Om vi är med i EG kan vi vara med och påverka och göra något åt den här saken. Vi avvaktar det remissförfarande som kommer att ske. Därefter bör riksdagen naturligtvis ta ställning.

Matmomsfrågan, denna eviga följetong i riksdagen, avstyrks också av kända skäl; statsfinansiellt utrymme saknas.

Herr talman! Detta betyder klara och distinkta avslagsyrkanden på samtliga reservationer och meningsyttringar från Lars Bäckström och bifall till utskottsmajoritetens ställningstaganden.

Anf. 102 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! I vår reservation nr 1 tar vi upp att vi vill ha 12 % moms på dagstidningar och även sänka momsen till 12 % på övrig litteratur. Det är faktiskt en konkurrensneutralitet för det fria ordet vi är ute efter.

Sedan vet vi mycket väl, det vet även Filip Fridolfsson, att det finns vissa tidningar som utger en s.k. veckoupplaga som ser precis ut som en veckotidning, t.ex. Hemmets Journal eller Svensk Damtidning. De konkurrerar med dessa tidningar på ett felaktigt sätt, tycker vi. Filip Fridolfsson nämnde här att vi skall avvakta. Jag tycker att politiker i det här huset har avvaktat alldeles för länge. Det kan vi se på resultatet med 172 miljarder i budgetunderskott och närmare 1 200 miljarder i statsskuld. Det är klart att vi kan avvakta oss till döds.

Beträffande alternativa behandlingsmetoder vet Filip Fridolfsson mycket väl att vi fattade det här beslutet för ett år sedan i denna kammare. Vi fattade beslutet att regeringen skulle komma tillbaks med ett förslag om momsbefrielse på dessa metoder för att vi skulle få en konkurrensneutralitet på det här området. Men i stället gick man i princip på förslaget i socialdemokraternas reservation som röstades ner i kammaren.

Det är ganska häpnadsväckande egentligen. Här fattar vi ett beslut i kammaren om att vi skall be regeringen komma tillbaks med förslag, och sedan gör regeringen precis tvärtom. Om det skall gå till på det viset är det ingen mening att vi har omröstningar här i kammaren.

Det sista som jag vill ta upp med Filip Fridolfsson är detta att nystartade företag skall ha likhet inför lagen. Låt oss säga att Filip Fridolfsson och jag startar ett bolag, och Filip Fridolfsson ber att få tillbaks momsen och får det inom en viss tid, men det får inte jag. Är det konkurrensneutralt? Hur skall vi tolka lagen och lagstiftarna när vi inte har likhet inför lagen? Vi får ju ett politikerförakt i Sverige som vi aldrig kommer ifrån om vi inte stiftar lagar som är likvärdiga för alla. Jag anser att det är mycket viktigt. Rättssäkerheten är a och o. Annars får vi banne mig skylla oss själv om folk inte har förtroende för politiker.

Anf. 103 FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Det är oerhört lätt att replikera Peter Kling. Allt vad han ställde frågor till mig om i sin replik fanns i mitt inlägg. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk och läsa upp mitt tal igen. På varje punkt finns svaret i mitt huvudinlägg. Jag vill bara uppmana Peter Kling att läsa mitt huvudanförande. Jag skulle naturligtvis kunna ta en holmgång med Peter Kling och vinna den debatten också, men jag tycker att det är onödigt.

Anf. 104 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Vänsterpartiet har meningsyttringar under två moment. När det gäller kommuner och landsting kritiserar inte vi i Vänsterpartiet i första hand skatteutskottets majoritet utan regeringen. Vi kan rikta en viss kritik mot utskottsmajoriteten och säga att det är dåligt att skatteutskottets majoritet inte kritiserade regeringen och drev på. Men jag kan ha en viss förståelse för det.

Man ansåg sig säkert ha fått sådana utfästelser från regeringen att man trodde att det snart skulle lösas. Det skulle ju tas upp i kompletteringspropositionen. Det gjordes ju också, men om vi läser den får vi ingen lösning. Vi får egentligen bara en retur som säger att man skall arbeta med detta. Det är detta som är min poäng. Om vi hela tiden säger till kommunerna att vi skall ändra på detta och sedan inte talar om hur vi skall ändra på det tvingar vi Sveriges kommuner att leva under osäkra betingelser. Men, herr talman, denna kritik gäller i högre grad regeringen än Filip Fridolfsson.

Det andra momentet gäller mervärdesskatten på livsmedel och privata tjänster. Där kunde man höra, herr talman, att jag nu gör en glidning i min argumentering här i kammaren. Jag pratar mycket litet om livsmedelssidan fast den ligger mig varmt om hjärtat. Kravet att momsen på mat skall tas bort lanserades en gång i mitt partidistrikt i Bohuslän.

Men just nu anser jag att det är viktigare att vidta skattepolitiska åtgärder för att stimulera sysselsättningen i riktiga och viktiga jobb. Då tror jag att det kan vara nödvändigt att pröva sänkt mervärdesskatt på tjänster. Men här hjälper det inte att påverka EU, Filip Fridolfsson, för dessa direktiv ligger fast. Dessa direktiv kommer man inte att ändra på. Det vet vi.

Men det drog litet grand i mina mungipor när jag såg skatteministern fara i väg på en Canossaresa till Bryssel för att tigga och be om att få sänka skatten fast vi skall gå med i EU. Det måste ha känts paradoxalt för en EU-vän, och även för EU-vännerna här i kammaren, att man måste be Bryssel om lov att få sänka skatten. Vi vet ju att det är så här Filip Fridolfsson. Vi har

ju spiset bröd och mjölk ihop, ledamoten Fridolfsson och jag, och hört på föredragningar från Finansdepartementet som t.o.m. inleddes av en tyst stund för andakt. Det var säkert riktiga besked vi fick.

När jag föreslog detta sade representanter från den holländska regeringen att det var ett bra förslag med sänkt moms på tjänster, men att de inte fick lov till detta för EU. Det kommer vi också att få se när vi blir medlemmar. Det är inte bara fördelar att vara med i EU. De kände alla sidor av EU.

Anf. 105 FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Jag kan berätta en hemlighet för de riksdagsledamöter som nu lyssnar på mig. Lars Bäckström och jag har ätit inte bara bröd och mjölk utan också gåslever tillsammans. Också denna kommer ju att bli billigare genom den utveckling som Lars Bäckström tar upp.

Jag vill också säga att jag tycker att Bäckström har rätt i ett avseende när det gäller kommuner och landsting. I sin meningsyttring slår han först fast: "Vänsterpartiet anser i likhet med utskottet att motionerna bör avslås." Så långt är vi överens. Sedan tillägger han: "Vi vill dock samtidigt påpeka att det inte är bra att denna fråga förblir föremål för överväganden under långa tider." Det tycker också jag.

Han fortsätter: "Frågan om kommunernas rätt att dra av mervärdesskatt påverkar kommunernas finansiella planering, och en osäkerhet om eventuella förändringar försvårar en långsiktig och stabil ekonomisk planering i kommunsektorn." Kommunsektorn är Bäckströms skötebarn, men i motionerna tar man upp nackdelar för husläkare och andra privata alternativ, och det är min nisch, men på en punkt förenas vi alltså.

Bäckström talar litet irriterat om att regeringen drar ut på saken. Det enda den säger är att den skall komma tillbaka med ett konkret förslag. Detta skall vi dock tolka positivt. Då kommer man till rätta med de bekymmer som Bäckström har för kommunsektorn och de som vi har på grund av den konkurrenssnedvridning som den privata sektorn drabbas av. Vi blir bönhörda båda två.

Bäckström sade att han inte hade någon kritik mot Fridolfsson men mot regeringen. Jag vill ge ett tack för regeringen för att den gör något. Vi skall vara tacksamma för det, Bäckström.

Det blev en lång replik till Bäckström i stället för till nydemokraten och vännen Peter Kling, som jag svarade i mitt huvudanförande.

Anf. 106 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Detta är min sista replik i denna debatt. Min uppmaning till den samlade borgerliga gruppen är: Lös denna fråga skyndsamt!" Ta några telefonsamtal med finansavdelningarna i Stockholms kommun, Göteborgs kommun och Malmö kommun och kontrollera angelägenhetsgraden! Jag tror att man då mycket värtaligt kommer att ge mig rätt i denna fråga. Jag tror att det kan räcka med det.

Så till mervärdesskatten på tjänster. Det finns på den punkten en samsyn mellan Moderata samlingspartiet, Ny demokrati och Vänsterpartiet. Det är en märklig samsyn, som ger en stabil majoritet. Det finns dock ett memento: Vi kan på grund av budgetunderskott inte göra vad vi kanske skulle vilja

göra. Det är ett problem. Ett annat är EU:s tvingande regler på mervärdesskatteområdet. Jag har inte problemet med EU; eftersom mitt parti har sagt nej till EU. De partier som säger att vi skall gå med i EU och samtidigt sänka mervärdesskatten på tjänster bör nog däremot fundera över sin politik.

Till sist, herr talman: Ledamoten Filip Fridolfsson sade helt korrekt att vi har druckit mjölk och ätit smörgås tillsammans på en lunch hos det nederländska finansdepartementet. Det är också riktigt att vi även har spiset gåslever. Det är bra att någon gång få njuta av både det ena och det andra av detta.

Herr talman! Jag tror att jag har rätt när jag säger att jag beklagligtvis inte kommer att ha möjlighet att fortsätta med båda dessa sysselsättningar tillsammans med Filip Fridolfsson. Enligt ett talesätt skulle den som prisar alla inte prisa någon, men jag skulle mycket gärna vilja ha Filip Fridolfsson som min personlige vän. Jag tycker också att jag har haft den förmånen under den tid som jag har känt honom i utskottet. Det är kanske det som har gjort att vi trots mycket skilda ståndpunkter kan förenas i att det är bra med vårt dagliga bröd och då och då även med litet guldkant på tillvaron. Tack, herr talman, och tack, Filip Fridolfsson!

Anf. 107 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag skall inte dra i gång en ny politisk debatt, utan jag har faktiskt begärt ordet för att instämma med Lars Bäckström. Det händer kanske inte så ofta, men nu har jag verkligen anledning att göra det. Jag vill delta i tacket till Filip Fridolfsson, som med utgången av detta riksmöte avslutar en lång politisk karriär, för att bruka de ord han själv använde i sitt huvudanförande.

Filip Fridolfsson kom till riksdagen redan 1965. Det betyder visserligen inte att han har 29 riksdagsår bakom sig – han har hoppat ut ur och in i riksdagen litet då och då – men jag tror inte att han är inriktad på att kandidera om fyra år, och jag tror därför att detta är hans absolut sista riksmöte.

Jag tycker att det finns anledning att tacka honom för hans insatser, som har präglats av kunnsighet, erfarenhet och humor. Jag tycker att inte minst det sista, som han också har gett prov på i denna debatt, är viktigt. Det skadar förvisso inte att man lättar upp politiken, som ofta är allvarsam, med ett och annat skämt, och det har Filip Fridolfsson verkligen gjort och bidragit till att skapa trevnad i skatteutskottet.

Jag vill framföra utskottets tack till Filip Fridolfsson för en gedigen politisk insats och önska honom lycka till i hans blivande pensionärsverksamhet.

För att inte besvåra kammarens ledamöter med att begära ordet även i nästa ärende vill jag också begagna tillfället att tacka den som kommer efter mig i talarstolen, nämligen Gunnar Nilsson. Han har närapå tolv år bakom sig i riksdagen. I skatteutskottet har han gjort en gedigen insats, som har präglats av kunnsighet och engagemang. Han är personligen också en mycket sympatisk människa.

Det talas i dessa dagar så mycket om skatteväxling. Det förefaller mig som om Gunnar Nilsson nu kommer att få vara med om en skatteväxling på det personliga planet. Enligt vad jag har förstått kommer nämligen Gunnar Nilsson att byta plats med sin partivän på kommunalrådsposten i Eslöv. Jag

tackar Gunnar Nilsson för hans insatser i skatteutskottet och önskar honom lycka till i hans fortsatta politiska arbete.

I detta anförande instämde Peter Kling (nyd), Kjell Johansson (fp), Karl-Gösta Svenson (m), Lars Hedfors (s), Inga Berggren (m), Harry Staaf (kds), Carl Fredrik Graf (m), Sverre Palm (s), Karl Hagström (s), Ulf Eriksson (nyd) och Stig Rindborg (m).

Anf. 108 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag tackar för dessa känslosamma ord. Jag har verkligen trivts i skatteutskottet. Den stämning av kamratskap och hjärtliga relationer som där har rått har jag känt inte bara i relationen till mina vänner på den borgerliga kanten utan också i förhållandet till hela utskottet i övrigt, socialdemokrater, nydemokraten Peter Kling och Vänsterns Lars Bäckström.

Jag är, som ni alla vet, en sann moderat, men jag måste säga, herr talman, att jag under den här våren har varit litet orolig för min politiska identitet. Jag har haft sådana nära och hjärtliga kontakter med utskottskamraterna rakt över att den profil vars klarhet och skärpa jag alltid har varit mån om har på något sätt suddats bort. Något sådant är ju inte bra för politiker som vill ha framgång. Därför tror jag nog, herr talman, att det nu är rätt tid för mig att gå. Jag har gjort mitt.

Men jag vill ändå tacka för de fina orden. Jag blev rörd när samtliga utskottskamrater plus Stig Rindborg reste sig upp och instämde i tacktalet. Jag tackar alla, från ordföranden Knut Wachtmeister på högerkanten och rakt över till Lars Bäckström på vänsterflygeln. Tack skall ni ha allihop!

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

6 § Bostadsbeskattning

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1993/94:SkU35 Bostadsbeskattning.

Anf. 109 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att också säga tack för de vänliga orden och ett tack till ordföranden och samtliga kolleger för en trevlig och lärorik tid som jag har fått sitta med i skatteutskottet. Tack skall ni ha!

Herr talman! I betänkandet behandlas ett antal motioner om bostadsbeskattning, varav flertalet har behandlats vid tidigare tillfällen i kammaren.

Bostadsfrågorna är det område där kritiken mot regeringens politik eller snarare brist på politik är mest enhetlig och omfattande. Praktiskt taget samtliga aktörer på bostadsmarknaden har uppvaktat oss riksdagsledamöter och framfört sin oro över situationen. Nyproduktionen upphör, och de senaste årgångarna av bostadsbebyggelsen hotas i dag av utslagning på grund av en kostnadsutveckling som tvingar människor att lämna sina bostäder,

trots en ofta hög skuldsättning. I spåren följer ett stort antal personliga tragedier och hundratals bostadsrättsföreningar som tvingats göra eller är på väg mot en konkurs.

Vid den bostadspolitiska debatten här i kammaren för en månad sedan vidtog riksdagen den unika åtgärden att uttala en allvarlig kritik mot regeringens organisation och handläggning av bostadspolitiken.

Vi socialdemokrater har vid upprepade tillfällen i den bostadspolitiska debatten framfört flera förslag för att underlätta den ekonomiska situationen för de värst drabbade årgångarna. Vi vill skjuta på indragningen av de tre miljarderna från bostadsstödet, och vi anser också att det är orimligt att endast den begränsade andel av bostadsbeståndet som är inne i räntebidragssystemet, mindre än 20 %, ensam skall bära hela besparingen, medan de årgångar som gått ur systemet med full utdelning inte behöver bidra till någon besparing.

Regeringens enda insats för att lindra situationen för de mest utsatta grupperna på bostadsmarknaden är att hänvisa till ett nyligen utgivet utredningsbetänkande om en övergång från fastighetsskatt till en schablonintäkt på taxeringsvärdet för vissa fastigheter. Det är ett förslag som innebär ett nytt avsteg från skattereformen och ett nytt steg mot systemskifte inom bostadspolitiken. Det allmänna omdömet om utredningen har också närmast blivit en fråga om förslagen verkligen är seriöst menade.

Vi anser att fastighetsskatten utgör en viktig del i en bostadspolitik som syftar till att utjämna kostnaderna i bostadsbeståndet. Vår reservation till betänkandet avser i det här sammanhanget detaljer angående fastighetsskatten som vi tidigare framfört.

Vid genomförandet av skattereformen ingick fastighetsskatten som ett medel att utjämna kostnaderna mellan nyare och äldre årgångar, genom att fastighetsskatten fasas in först efter en femårsperiod. För vissa årgångar gjordes speciella övergångsregler, som gav en längre friperiod. I reservationen återkommer vi till kravet om att tidsfristen för infasning av fastighetsskatten för de ekonomiskt hårt belastade årgångarna 1991 och senare förlängs med minst två år.

En annan fråga, som vi också återkommer med, är proportioneringen av fastighetsskatten vid brutet räkenkapsår. Det är inte rimligt att en bostadsrättsförening, som av administrativa skäl valt att ha brutet räkenkapsår, skall drabbas av en bristande skatteneutralitet av det skälet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Anf. 110 ULF ERIKSSON (nyd):

Herr talman! Jag vill tala om de reservationer som vi i Ny demokrati har avgivit när det gäller bostadsbeskattningen.

Vi har bl.a. sagt att fastighetsskatten bör sänkas från 1,5 % till 0,5 %. Vi tycker att det är en viktig åtgärd, eftersom bostadskostnaden ofta tar den största delen av en normalinkomst. Vi anser också att man skulle kunna minska subventioner och bidrag, om man sänkte denna skatt.

Vi har också tagit upp frågan om taxeringsvärdena i attraktiva områden, exempelvis i skärgårdskommunerna runt Stockholm. Vi har sagt att det taxerade värdet på en vanlig normal villatomt vill vi sätta till högst 100 000 kr.

Sedan vill jag nämna att avdrag för reparationer, om- och tillbyggnad bör medges upp till 50 000 kr., och byggmomsen bör, har vi sagt, sänkas till 12 %. Det bör också framhållas att för finansieringen på detta område har vi i olika motioner framställt förslag om utgiftsbesparingar på ca 40 miljarder kronor. Vi kan också säga att man slipper rundgången av skatter och bidrag, om riksdagen skulle följa våra yrkanden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till Ny demokratis reservationer nr 1, 3, 4 och 5 i detta ärende.

Anf. 111 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Det här är då ett betänkande kring bostadsbeskattningen. Det gäller väldigt viktiga frågor, för det berör något som alla människor måste göra. Man måste bo någonstans, och här är det fråga om en skatt som rör en mänsklig aktivitet som är helt nödvändig.

Då kan man naturligtvis säga att är det något som är så nödvändigt, borde vi då inte ha en låg skatt på boendet? Ja, det kan ju vara en rimlig utgångspunkt. Men en bostad är inte enbart en bostad. Den kan också vara en kapitalplacering som förräntar sig. Eftersom vi beskattar andra möjligheter till kapitalavkastning, finns det naturligtvis inget skäl för att göra undantag just för denna.

Det är lika samhällsnyttigt att investera i industri, som skapar sysselsättning, som att investera i fastigheter och att bo. Ingenting säger a priori att just boendet skall skattemässigt gynnas gentemot den andra aktiviteten. Därför måste vi ha en fastighetsbeskattning. Den är nödvändig.

Vi lever nu i en internationaliserad värld. Det talar alla mycket om, och det är riktigt. Skattebaserna utsätts för ett omvärldstryck, brukar man säga. Det gäller beskattning av kapital, särskilt finansiellt kapital, företag etc. Även det är riktigt, men det finns en skillnad här. Skatten på fastigheter har ett mindre tryck på sig än andra skattebaser, för hus flyttar mera sällan, såvida de inte är husvagnar.

Så fastighetsbeskattningen är en bra skattebas i ett internationellt perspektiv, och vi behöver stabila skattebaser. Det behövs alldeles särskilt som vi har så stora underskott i den offentliga ekonomin.

Herr talman! Vi skall tänka på detta att regeringens egen plan, Nathalieplanen, regeringens egen konsekvenskalkyl från Finansdepartementet, säger att vi under de närmaste fem åren alltid kommer att ha underskott i den offentliga budgeten. T.o.m. om det blir 4 % tillväxt kommer statsskulden att gå mot 2 000 miljarder. Det är den optimistiska kalkylen!

Därför behövs det naturligtvis tillväxt. Det behövs fler privata jobb som ger skatteintäkter, och det behövs besparingar. Men vi säger från Vänsterpartiet att det behövs också skattehöjningar, som då läggs ut så att de i minsta möjliga mån skadar förutsättningar för tillväxten.

Nu är jag ärlig. Jag tror faktiskt att alla skattehöjningar har en viss bromsande effekt på tillväxtens möjligheter. Det tror jag, men i alla fall krävs det vissa skattehöjningar för att få ner budgetunderskottet. Stora budgetunderskott är än mer hämmande och bromsande på den ekonomiska tillväxten, än än större negativ kraft för möjligheten att åstadkomma ekonomisk tillväxt.

Därför säger jag att det behövs skattehöjningar och besparingar och till-

växt. Vänsterpartiet är det enda parti i riksdagen som säger att alla dessa tre saker behövs samtidigt. Övriga partier har två rätt, ibland ett rätt. Vi är de enda som har tre rätt, som säger det ärliga om vad som krävs för att få ordning på Sveriges ekonomi.

Andra partier förnekar behovet av skattehöjningar eller säger möjligen: Vi kan tänka oss skattekorrigeringar, uppåt. De kan överväga det. Vi i Vänsterpartiet säger som det är: Det behövs skatteskärpningar. Ett av de områden där det är rimligt med skatteskärpningar är fastighetssidan. Varför? Jo, där finns det två skattefria öar som man kan åtgärda. Det är industrifastigheterna och de kommersiella lokalerna, affärslokalerna.

Industrifastigheterna har mycket länge varit skattefria. De kommersiella lokalerna var skattepliktiga till för bara några år sedan. Då befriade man dem från skatt. Socialdemokraterna gick emot. Vi i vänsterpartiet gick emot. Nu säger vi i Vänsterpartiet att detta område skall tillbaka under fastighetsbeskattningen. Det kan ge ungefär 4 miljarder. Vi kan tänka oss nedläggningar på vissa områden. Det är möjligt att vi kan överväga det. Men vi hamnar i vart fall på en inkomstförstärkning på gott och väl 3 miljarder.

Vi säger också att industrifastigheterna behöver föras in under skatteplikten på 1990-talet. Det kan ge 2 miljarder.

Vi kan alltså tala om 5–6 miljarder i intäkter, för att minska budgetunderskottet. Dessa skatteskärpningar kan läggas in så att de inte stör förutsättningarna för tillväxt.

Herr talman! Dessa åtgärder behövs. Därför borde riksdagen ställa sig bakom Vänsterpartiets meningsyttring under moment 1.

Vi har också tagit upp ett annat problem. Det finns problem med det befintliga uttaget av fastighetsskatt. Det finns problem i vissa, särskilt attraktiva områden, där husen får mycket höga taxeringsvärden på grund av att vissa fastigheter säljs för fritidsändamål. Det ställer till problem för alla de boende som inte avser att sälja sin fastighet utan bara bo och leva där, i exempelvis vissa skärgårdsmiljöer som är mycket attraktiva för storstadens människor. Det kan vara människor med ringa inkomster som tvingas erlagga en mycket hög fastighetsskatt. Den är ibland så hög att de får problem att leva kvar i den miljö där de alltid har levt och verkat. I många fall drabbar detta äldre människor, som har lämnat det aktiva förvärvslivet. Vi menar att man borde se över detta och försöka hitta en lösning.

Vi har tidigare väckt partimotioner i denna fråga från Vänsterpartiet. Vi upprepade inte den motionen i januari i år. Men vid behandlingen i skatteutskottet fann jag att motionärer från andra partier har tagit upp samma problem. Jag kan inte säga att jag inte stöder en motion bara för att den kommer från ett annat parti. Om vi har tyckt så tidigare, tycker vi så även nu. Vi har alltså ställt oss bakom motioner från Socialdemokraterna och Folkpartiet, där detta krav från Vänsterpartiet återigen har tagits upp. Vi har avgett en meningsyttring under moment 5, där vi yrkar bifall till de motioner som går i denna riktning.

Det skall erkännas att det inte finns någon färdig lösning på problemet i motionerna. Men här bör ett särskilt utredningsarbete ske för att lösa vissa problem som uppstår för fastigheter i vissa attraktiva lägen, där de som är

fast boende får problem att klara de skattekonsekvenser som nuvarande regler medför.

Herr talman! Jag yrkar bifall till Vänsterpartiets meningsyttring under momenten 1 och 5. Vi ställer oss bakom Socialdemokraternas reservation. Jag ställer mig också bakom övriga punkter i Vänsterpartiets meningsyttring, men yrkar ej bifall till dem.

Anf. 112 ULF ERIKSSON (nyd) replik:

Herr talman! Jag har en fråga till Lars Bäckström. Ni ville höja skatten på industrifastigheter. Det gäller väl inte bostadsfastigheter också? Där vill vi sänka skatten.

Anf. 113 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag sade industrifastigheter. Hade jag menat bostadsfastigheter, hade jag nog sagt det.

När vi ändå kommer in på ämnet vill jag fråga: Vad kostar den skattesänkning som ni föreslår, i runda tal, på miljarden när?

Anf. 114 ULF ERIKSSON (nyd) replik:

Herr talman! Jag sade att det låg inom de utgiftsbesparingar på ca 40 miljarder som vi har föreslagit i olika motioner. Där finns nog någonting att ta. Jag kan inte säga vad detta kostar exakt på miljarden.

Anf. 115 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Men om Ulf Eriksson inte kan säga hur mycket exakt på miljarden, kan han kanske säga hur mycket det kostar exakt på någonting annat. Det ligger inom de 40 miljarder i besparingar som vi har talat om, säger han. Vad betyder det? Ni föreslår från Ny demokrati en riktad skattesänkning. Den ger ett inkomstbortfall för staten. Ungefär hur stort blir det? Ni begär att vi skall stödja det förslaget. Då kan väl vi begära att vi får reda på hur stort inkomstbortfallet är.

Anf. 116 INGA BERGGREN (m):

Herr talman! Bostadsbeskattning är temat för det här betänkandet. I ett antal motioner har väckts frågor om fastighetsskatten, dess utvidgning eller begränsning eller om ändring av detaljutformningen. Andra frågor som förekommer i betänkandet rör reparationer och byggmoms.

Fastighetsskattefrågan är i allra högsta grad aktuell. För några veckor sedan lämnade Fastighetsskatteutredningen sitt slutbetänkande, Beskattning av fastigheter, del II – Principiella utgångspunkter för beskattning av fastigheter m.m. (SOU 1994:57).

Utredaren föreslår att skattesystemet frikopplas från bostadsfinansieringssystemet. Vidare säger utredningen att fastighetsskatten bör slopas. Egna hem och bostadsrätter skall enligt förslaget beskattas enligt en schablon som bygger på bostädernas marknadsvärde. Förslaget går också ut på att man inför en rullande fastighetstaxering på så sätt att schablonintäkten justeras årligen fr.o.m. 1996.

Det innebär att en schablonintäkt om 5 % av taxeringsvärdet tas upp till

beskattning under inkomstslaget kapital. Man förslår att schablonintäkten tas ut från första året efter färdigställandet. Den nuvarande reduktionsregeln kompenseras genom motsvarande höjning av räntebidraget.

I reservation 2 från Socialdemokraterna tar man upp detaljutformningen av fastighetsskatten. Där påtalas att fastigheter som är byggda åren 1991 och 1992 kommer att påföras fastighetsskatt tidigare än hus byggda 1989 och 1990. Där påtalas också att fastighetsägare som har brutet räkenskapsår missgynnas i förhållande till dem som beskattas per kalenderår.

När det gäller det som Gunnar Nilsson tog upp vill jag säga följande. Jag föredrar att diskutera bostadspolitiken som helhet när riksdagen behandlar betänkanden från bostadsutskottet. Det gör jag gärna, även om Gunnar Nilsson nu kommer att lämna riksdagen.

De tröskeleffekter som nuvarande system medför kan undvikas t.ex. genom att schablonintäkten tas upp redan från början. Även problemet med brutet räkenskapsår vid bostadsbeskattningen kan lösas i och med föreliggande förslag, som medger att schablonintäkten proportioneras.

Hyresfastigheter bör enligt utredningsförslaget inte beskattas på annat sätt än annan näringsverksamhet, dvs. genom gängse regler för företagsbeskattning. Med en sådan modell löses de nuvarande problemen med infasningen av ny- och ombyggda bostäder i fastighetsskattesystemet. Proportionsrättigheter vid brutet räkenskapsår uppstår inte heller.

I reservation 1 av Ny demokrati föreslås att skattesatsen för fastighetsskatten skall sänkas från 1,5 % till 0,5 %, och i en meningsyttring från Vänsterpartiet anföras att basen för uttag av fastighetsskatt bör breddas, så att den även omfattar industrifastigheter och kommersiella lokaler, vilket vi nyss hörde Lars Bäckström argumentera för.

Mot detta kan jag anföra att riksdagen så sent som 1993 beslutade om utformningen av fastighetsskatten. Det finns därför inte något skäl att ompröva det beslutet, speciellt inte just nu, då ett nytt förslag är ute för analys och prövning.

I dagarna har på riksdagens bord också hamnat en departementspromemoria, i vilken föreslås att systemet med sexårsperioder för fastighetstaxeringen lämnas och att vi övergår till en rullande fastighetstaxering. Om ett sådant förslag genomförs undviker vi de kostnadspåfrestningar som språngvisa höjningar av taxeringsvärdena medför.

Utredningsförslaget om fastighetsbeskattning och även departementspromemorian om rullande fastighetstaxering kommer att remissbehandlas i vanlig ordning, och remisstiden går ut i augusti.

Med det här vill jag ha sagt att frågorna om fastighetsbeskattning av regeringen och majoriteten i riksdagen verkligen har ansetts vara mycket viktiga.

Jag vill också peka på att riksdagen tidigare, genom yttranden respektive betänkanden från både bostads- och skatteutskottet, har påpekat exempelvis att proportionering av underlaget för fastighetsskatt för bostadsföretag uppmärksammas och att det finns starka skäl att finna en lösning i denna fråga.

Ett annat exempel på uttalande har jag hämtat från skatteutskottets betänkande 1992/93:33, om taxeringsvärdena i attraktiva områden: "Utskottet är medvetet om att en del taxeringsvärden upplevs oralistiskt höga och då-

ligt stå i överensstämmelse med dagens marknadsvärden. Därför förutsätter utskottet att regeringen noga följer dessa frågor och tar de initiativ som bedöms motiverade.”

I meningsyttringen från Vänsterpartiet anförs att taxeringsvärdena i attraktiva områden, exempelvis skärgårdsområdena, kan stiga mycket snabbt. De här höga taxeringsvärdena gör att fastighetsskatten kan överstiga avkastningsvärdet, och i vissa fall kan fastighetsskatten bli så hög att den bofasta befolkningen inte kan bära kostnaderna. Lars Bäckström talade i sitt anförande målade om detta. Vänsterpartiet menar därför att det behövs en översyn i den här frågan.

Också Ny demokrati tar upp taxeringsvärdena i attraktiva områden och menar att problemet kan lösas genom att markvärdet begränsas till 100 000 kr för en normal villatomt.

De nyss nämnda värderingsfrågorna och de därmed sammanhängande skattefrågorna ingår bland de frågor som Skärgårdsutredningen har att överväga. Förslag från utredningen väntas inom kort. Först då kan det vara relevant att ta upp de här frågorna.

Vänsterpartiet anför också att de kommuner som har stor andel fritidshus bör kompenseras för de extra kostnader som ägarna till de här fastigheterna belastar kommunen med utan att de betalar skatt till kommunen.

Dessa frågor ses över av den kommunalekonomiska kommittén, som skall utforma de skattebidrag som skall gälla fr.o.m. 1996. Dessutom har ju kommunerna vid sidan av statsbidragen möjlighet att ta ut avgifter för sina tjänster.

Så några ord om reparation, om- och tillbyggnad, med anledning av reservation 4 av Ny demokrati. Reglerna om skattereduktion har tidsbegränsats till den 31 december 1994, och enligt majoriteten i utskottet bör reglerna inte ändras för den korta tid som återstår till dess.

Enligt uppgifter från Riksskatteverket har för deklarationsåret 1993 ca 95 000 ansökningar om skattereduktion inkommit, de flesta från villaägare. Sammanlagd beviljad eller övervägd skattereduktion uppgår till ca 162 miljoner kronor.

Ny demokrati anser i reservation 5 att en sänkning av byggmomsen till 12 % skulle ge rätt signaler till marknaden och skapa förutsättningar för en naturlig konkurrensmarknad.

Detta förslag och även Ny demokratis modell för ROT-avdrag skulle jag vilja bemöta på följande sätt:

Det finns tecken på återhämtning i Sverige. Antalet arbetslösa har minskat med ca 80 000 sedan början av året. Antalet anmälda lediga jobb ökar. Även inom byggbranschen minskar arbetslösheten. Att under sådana förhållanden ge ytterligare stimulanser, i vilken form det än vara må, anser jag inte vara rimligt. Efterfrågan på bostäder ökar och byggandet kommer i gång då människor bedömer sin situation som ekonomiskt stabil och de kan bära bostadskostnaderna fullt ut.

En ordning med lägre byggmoms kommer också att kräva en omfattande kontrollapparat, antingen hos skatteförvaltningen eller inom bostadsbyråkratin. Det skulle gå stick i stäv mot uppfattningen att vi bör avskaffa byråkratiskt krångel, som Ny demokrati har uttryckt många gånger.

Sammantaget kan med fog påstås att mycket är på gång. Flera av de frågor som tas upp i motioner som behandlas i det här utskottsbetänkandet kan sägas täckas in av de här relaterade utredningarna och översynerna. I avvaktan på remissbehandling och överväganden av de utredningar som redan har lagt fram förslag och de inom kort aviserade vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet SkU35 och avslag på samtliga reservationer och Vänsterpartiets meningsyttring.

Anf. 117 ULF ERIKSSON (nyd) replik:

Herr talman! Det är skönt att konjunkturen håller på att svänga, Inga Berggren. Det är verkligen positivt. Men jag tror ändå att en sänkning av byggmomsen skulle ge ytterligare litet fart på marknaden. På så sätt skulle också behoven av olika former av subventioner och bidrag minska.

Sedan angående den debatt vi förde tidigare om finansieringen: Vi har ett förslag om utgiftsbesparingar för hela bostadsområdet om ca 40 miljarder kronor. Det bör då framhållas att de skattelättnader som vi föreslår är välmotiverade även av den anledningen att förslagen kommer att leda till väsentligt förbättrade förhållanden inom bostadsområdet och stimulera konjunkturen inom byggsektorn. Därmed blir det också möjligt att begränsa rundgången av bidrag och skatter.

Detta var också ett svar till Lars Bäckström.

Anf. 118 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Utskottets talesman säger beträffande vårt förslag att bredda fastighetsskatten så att den omfattar även industrifastigheter och lokaler att det har prövats tidigare. Ja, det är alldeles riktigt. Det är jag fullt medveten om.

Har då något hänt sedan frågan prövades senast? Ja, herr talman, det har det gjorts. Finansdepartementet arbetar varje dag och levererar prognoser för den offentliga sektorns ekonomi som är ytterligt dystra, även då de baseras på extremt optimistiska antaganden. Det är det nya som har hänt.

Därför säger jag: Vi måste öka skatteinkomsterna, och det måste nu under 90-talet ske på de områden där skadeverkningarna på tillväxten är minst. Detta blir fallet om vi breddar fastighetsskatten till att omfatta industrifastigheter och återinför fastighetsskatten på kommersiella lokaler. Det kan ge intäkter på 5–6 miljarder, och det behövs ytterligt väl med tanke på de stora underskotten.

Förvisso prövas frågan om taxeringsvärdet i attraktiva områden i Skärgårdsutredningen. Men vad händer när den är klar? Troligtvis inte mycket. Skärgårdsutredningen arbetar inte i främsta rummet med taxeringsfrågor. Det krävs taxeringsexpertis och skatteexpertis för att lösa dessa problem.

Vi från Vänsterpartiet menar att riksdagsmajoriteten borde erkänna att det finns ett påtagligt problem i vissa bestämda geografiska områden som kräver sina särskilda lösningar. Det har motionärer från Folkpartiet, Socialdemokraterna och Vänsterpartiet insett. Jag tror att Moderata samlingspartiet också kommer att inse detta.

Anf. 119 INGA BERGGREN (m) replik:

Herr talman! Lars Bäckström sade i sitt inledningsanförande att fastighetsskatten skulle behållas. Det var hans absoluta mening. Den grundsynen delar inte jag.

Dessutom sade Lars Bäckström både i inledningsanförandet och i repliken att fastighetsskatten skulle breddas genom att industrifastigheter och kommersiella lokaler skulle beskattas. Det kan låta bestickande i ett läge där Sveriges finanser behöver saneras att säga att det är så enkelt att få det att klirra till i kassan. Det skulle sammanlagt komma in 6 miljarder kronor, om jag förstod det rätt.

Vänsterpartiet föreslår försiktigtvis att en utredning skall se över frågan om beskattning av industrifastigheter. Skatten för kommersiella lokaler skall däremot återinföras från 1996, om jag inte missminner mig alldeles. Jag delar inte denna uppfattning.

Det är inte ytterligare pålagor som näringsidkare och företag behöver i dag, Lars Bäckström. I stället behövs lättnader i skattehänseende och avregleringar för övrigt.

Anf. 120 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Moderata samlingspartiet måste raskt närma sig verkligheten om inte Sverige skall få oerhörda problem, Inga Berggren. Det behövs besparingar. Det är vi överens om. Det behövs ekonomisk tillväxt. Men det behövs också basbreddning och skattehöjningar för att komma till rätta med de stora underskotten.

Låt oss säga att vi får 300 000 nya jobb i den privata ej skattefinansierade sektorn. Varje arbete reducerar de offentliga underskotten med 200 000 kr. Det är en mycket realistisk beräkning. Då skulle 300 000 nya jobb i den privata sektorn ge 60 miljarder i minskade underskott, när underskotten ligger på ca 200 miljarder. Inte ens denna extrema glädjekalkyl – 300 000 nya jobb i den privata sektorn – skulle lösa mer än en tredjedel av problemet.

Erkänn att det inte räcker med tillväxt i den privata sektorn! Det behövs besparingar. Det vet vi bägge två. Men det behövs också skattehöjningar. Det går inte att ta in resterande 140 miljarder i besparingar. Det kan väl ändå inte Moderaterna tro? Närma er verkligheten, moderater, och säg som det är!

Vi har redan OECD:s lägsta kapital- och bolagsskatter. Skatt på industrifastigheter och skatt på kommersiella lokaler, som finns i de flesta OECD-länder, är inga ytterligare pålagor. Det är bara normalläget i omvärlden.

Ni får sluta med detta oerhört nyliberala budskap och att fortsätta att tala om skattesänkningar i dagens läge när vi har dessa stora underskott! Det borde vara omöjligt att ens argumentera i den riktningen och vidhålla krav på skattesänkningar när det behövs ett saneringsprogram som måste integrera tillväxt, besparingar och skatteskärpningar.

I omvärlden har man faktiskt fastighetsskatt på industrifastigheter och kommersiella lokaler. I omvärlden brukar kommunerna erhålla fastighetsskatten för att finansiera sin verksamhet. Låt oss göra Sverige mer europeiskt och mer likt andra industriländer på skatteområdet! Då kommer vi att få bättre ordning på statsfinanserna.

Anf. 121 INGA BERGGREN (m) replik:

Herr talman! Som moderat är jag en mycket stor realist, Lars Bäckström. Jag ser verkligheten som den är. Jag säger ja till sanering av statens finanser, besparingar i transfereringssystemen och stimulans för nyföretagande för att skapa nya riktiga jobb. Men det är faktiskt bostadsbeskattning och fastighetsskatt som vi här diskuterar, Lars Bäckström.

Jag vill gärna ta tillfället i akt att litet grand bemöta det Lars Bäckström sade i sin tidigare replik om värderingsfrågorna. Taxeringsvärden i attraktiva områden skenar i väg. Den kommitté som överväger och diskuterar hur statsbidrag till och utjämning i kommunsektorn skall se ut borde rimligen se över en del av dessa saker. Jag menar att vi måste avvakta och se hur utredningarna tacklar denna fråga.

Som gammal bohuslänning känner jag sympati för det engagemang som Lars Bäckström visar för att hitta lösningar på problemet med skenande taxeringsvärden. Det kommer säkert en dag när vi mer i sak kan diskutera dessa för skärgårdsbefolkningen så viktiga frågor, Lars Bäckström.

Anf. 122 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Jag förstår att bostadsfrågan är besvärande för regeringen och riksdagsmajoriteten. Något besked till dem som i dag oförskyllt far illa på bostadsmarknaden har man inte. Fastighetsskatteutredningens och andra utredningars slutbetänkande är den räddningsplanka man tar sin tillflykt till.

Från Fastighetsskatteutredningens slutbetänkande är det en lång väg till en proposition. Vi har all anledning att avvakta de remissyttranden som kan komma, och som jag tror kommer att vara ganska kritiska till förslaget.

Jag måste också ställa mig frågan: Hur väl förankrat är egentligen detta utredningsförslag i regeringen? Vad säger Folkpartiet, som i skattereformen ställde sig bakom och accepterade att fastighetsskatten skulle vara en del i en social bostadspolitik? Vad säger Centern, som åtminstone i ord alltid avsluter sig till en social och solidarisk bostadspolitik?

Jag tror att denna utredning är något av en dimridå som man har lagt ut för att slippa att diskutera de akuta och allvarliga problem vi i dag har. Något besked till dem som i dag far illa och riskerar att förlora sitt sparkapital på bostadsmarknaden ger den definitivt inte.

Anf. 123 INGA BERGGREN (m):

Fru talman! Jag vill bemöta Gunnar Nilsson på följande sätt.

Jag har diskuterat utredningens förslag till fastighetsbeskattning med några personer på Finansdepartementet. Det finns i förslaget modeller för att komma åt just de svårigheter som Socialdemokraterna pekar på i sin motion, nämligen de svårigheter som de fastighetsägare har som har brutet räenskapsår.

Övergångsreglerna för befrielse från fastighetsbeskattning som kan ge orimliga effekter kan vara hjälpta av utredningsförslaget. Jag vill påminna Gunnar Nilsson om att övergångsreglerna för befrielse från fastighetsbeskattning infördes vid skattereformen år 1991.

Anf. 124 GUNNAR NILSSON (s):

Fru talman! Vad gäller utredningsförslagets möjligheter att rätta till dagens problem är det mycket svårt att av utredningen utläsa vilken fördelningsprofil det kommer att få. Allt talar för att det kommer att gynna det äldre beståndet och de privata fastighetsägarna.

Jag tror att vi gör klokt i att invänta de remissyttranden som kan komma, avvakta och se om det någonsin blir en proposition av detta. Remissyttrandena blir i detta sammanhang intressanta att studera.

Anf. 125 INGA BERGGREN (m):

Fru talman! De sista orden som Gunnar Nilsson sade var kloka. Låt utredningen remissbehandlas och de överväganden göras som behövs! Då kommer säkert den tid då vi kan ha en debatt här i kammaren om hur fastighetsbeskattningen skall ske i framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 13 §.)

7 § Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Vitryssland

Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1993/94:SkU39 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Vitryssland (prop. 1993/94:230).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut fattades efter 13 §.)

8 § Dubbelbeskattningsavtal med Vietnam

Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1993/94:SkU40 Dubbelbeskattningsavtal med Vietnam (prop. 1993/94:246).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut fattades efter 13 §.)

9 § Ränteskillnadsersättning vid förtidsuppsägning av konsumentkrediter, m.m.

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1993/94:LU29 Ränteskillnadsersättning vid förtidsuppsägning av konsumentkrediter, m.m. (prop. 1993/94:201).

Anf. 126 BJÖRN SAMUELSON (v):

Fru talman! Detta betänkande från lagutskottet har rubriken Ränteskillnadsersättning vid förtidsuppsägning av konsumentkrediter, m.m. Det förefaller vid första anblicken vara ett oförargligt betänkande, men det kunde lika gärna ha hetat: Hur vi gör det dyrare att lösa dyra lån. Det är nämligen innehållet i betänkandet.

Elisabeth Persson m.fl. från Vänsterpartiet har i en motion, 1993/94:L16, yrkat avslag på den proposition som betänkandet bygger på. Jag yrkar bifall till denna motion.

Nu skall riksdagen fatta beslut om att göra det dyrare för människor att lösa ofördelaktiga lån som de t.ex. har på sina egnahem och villor. Samtidigt går denna riksdag och olika politiska företrädare ut och talar om för människorna att det är viktigt att spara pengar och att göra sig av med skulder. Detta är de dubbla budskapens politik. Det är förvånande, fru talman, att Socialdemokraterna enhälligt har ställt upp bakom ett så orättvist förslag i lagutskottet.

I propositionen föreslås en nivå som överstiger räntan på ifrågavarande statsobligationer respektive statsskuldväxlar med en procentenhet. Den skulle alltså vara väl avvägd. Det är precis samma sak som att säga att det efter den 1 juli skall bli betydligt dyrare än i dag att lösa dyra lån. Dessutom skyddar man naturligtvis kapitalägarna på låntagarnas bekostnad. Detta sker på de människors bekostnad som har ett sämre ekonomiskt utgångsläge än de som har pengar över som de kan använda till olika typer av obligationer.

Detta innebär de facto en ytterligare förstärkning av den förmögenhetsöverflyttning som vi har sett i detta samhälle och som har accelererat sedan 1991.

Konsumentverket har inkommit med en skrivelse som refereras i detta betänkande. Man tog upp spørgsmålet om ränteskillnadsersättning vid förtidsinlösen av kreditköp där räntan för krediten är bunden. Hör och häpna: utskottet finner inte att man – inom ramen för det förevarande ärendet – kan ta ställning till den av Konsumentverket aktualiserade frågan. Konsumentverket skrev att man åtminstone borde låta folk lösa den här typen av kreditlån på ett förmånligare sätt. Det förslaget fann lagutskottet inte någon anledning att se närmare på.

Fru talman! Det är klart att människor ser om sitt hus. De är ju brända av den fluktuation som vi har sett, och ser, på räntemarknaden. Med den osäkerhet som människor känner inför framtiden är det naturligt att de väljer att lösa sina ofördelaktiga lån.

Det är litet rörande att läsa utskottets text. Det står att stabiliteten i systemet kan komma att hotas om man inte gör det dyrare för människor att lösa sina lån. Den instabiliteten handlar inte bara om systemet som sådant. Den har varenda människa som har lånat pengar till sina egnahem, villor och bostadsrätter erfarenhet av genom den senaste tidens räntechocker.

Också i det här fallet kommer man med dubbla budskap från den här kamraren. Jag beklagar att den här propositionen och fördyringen för människor kan gå så oförmärkt förbi i det politiska livet.

I en motion från den allmänna motionstiden tog jag och Bertil Måbrink

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Ränteskillnadsersättning vid förtidsuppsägning av konsumentkrediter, m.m.

upp frågan om en del låneinstitut som bl.a. annonserar i kvällspressen. De lån som utbjuds innebär i princip att man bara behöver lyfta på telefonluren så får man pengarna nästa dag eller inom en timma. Jag och Bertil Måbrink anser att det är oskäligen villkor i dessa låneerbjudanden.

Jag kan ta ett exempel med ett lån på 10 000 kr som skall betalas tillbaka på 6 år. Efter 6 år har låntagaren betalat över 23 000 kr för dessa 10 000 kr. Detta kan jag som motionär inte beteckna som något annat än ocker. Det är spekulation i människors svaga ekonomi. Den som inte behöver ta ett sådant lån gör inte det – den effektiva räntan uppgår ju till någonstans mellan 35 % och 40 %.

Vi går ut och predikar för människor att de skall vara sparsamma och se om sitt hus. Det gör vi bl.a. för att motivera nedskärningar inom den offentliga sektorn eller besparingar i statens budget. Då måste vi från riksdagens sida också se till att människor inte utsätts för sådan här ockerverksamhet.

Utskottet säger att den här frågan ses över, eftersom en ny lag skall träda i kraft 1994/95. Jag kan nöja mig med att avvakta beredningen av ärendet. I motionen skriver vi också att man bör se över lagstiftningen när det gäller frågan om ocker. Utskottet säger att det inte ankommer på lagutskottet att bedöma om bestämmelsen är ändamålsenlig och hänvisar till 9 kap. 5 § andra stycket i brottsbalken.

Om det hade kommit en sådan här motion till något annat utskott förmodar jag att man hade sagt att det är ett ärende för ett annat utskott och skickat det vidare, men så gjorde tyvärr inte lagutskottet.

Anf. 127 MARGARETA GARD (m):

Fru talman! Jag skulle vilja börja med att ta upp det sista som Björn Samuelson sade med anledning av motionen om ockerränta.

Lagutskottet och justitieutskottet har diskuterat vilket utskott som skulle behandla motionen. Eftersom lagutskottet har hand om konsumentkrediter bestämde man sig för att lagutskottet skulle behandla motionen.

Utskottet har också skrivit att det inte ankommer på lagutskottet att bedöma om bestämmelsen är riktig. Det är brottsligt att i näringsverksamhet eller i annan verksamhet som bedrivs vanemässigt eller i större omfattning bereda sig ränta eller annan ekonomisk förmån som står i uppenbart missförhållande till motprestationen. Det faller alltså under brottsbalken. Därmed är detta redan reglerat.

Sedan skulle jag vilja påminna Björn Samuelson om den departementspromemoria som nu har lagts fram – 1994:23, 5 kap. Syftet är att införliva EG-direktivet om oskäligen villkor i konsumentavtal med svensk rätt. I promemorian föreslås en ny lag om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, vilken skall ersätta 1971 års lag i ämnet.

Det finns en nyhet i den föreslagna lagen, som därmed skiljer sig från den tidigare lagen. Lagen skall nämligen gälla för alla avtalsvillkor på den finansiella marknaden.

Konsumentombudsmannen och Marknadsdomstolen skall pröva avtal om finansiella tjänster enligt samma marknadsrättsliga regler som gäller på andra avtalsområden. Oskäligen avtalsvillkor skall enligt förslaget kunna förbjudas av Marknadsdomstolen – men inte bara, som nu, om det är påkallat

från allmän synpunkt utan också om ett förbud inte överensstämmer med konsumenternas intressen.

Här kommer alltså ganska snabbt en lagstiftning på grund av EG-avtalet, som vi vill införliva i svensk rätt. Jag tror att Björn Samuelsons önskemål i motionsyrkandet härmed är ganska väl tillgodosedda.

Sedan gäller det ränteskillnader vid konsumentkrediter. Vi fick faktiskt en ny lag den 1 januari 1993 som gjorde det möjligt att tidigare inlösa konsumentkrediter. Man gjorde en ändring i den lagen 1993 för att man även på bostadsområdet skulle kunna gå in och förtidsinlösa bostadslån. Men räntan gick ner. Väldigt många bostadslån löstes in. På grund av den reglering som bostadsinstitutet har när det gäller in- och utlåning blev det här väldigt ofördelaktigt för bostadskreditinstitutet. Ja, det blev stora förluster. Och, Björn Samuelson, någon skall betala förlusterna. Det blir ju då de andra låntagarna i andra ändan så att säga som får betala. Därför var man i lagutskottet villig att göra en justering här så att man när det gäller något längre lån väljer statsobligationsräntan. För kortare lån är det statsskuld räntan som gäller plus 1 %. Vi har varit överens om att detta är skäligt. Vi har haft hearingar och vi har noga undersökt hur detta slår.

När man ingår ett avtal, vilket man ju gör när man tar ett lån, är det rimligt att man håller avtalet tills avtalet går ut eller, när det gäller bostadslåneräntan, tills räntan räknas om. Jag tror dock inte att detta är något större ingrepp i bostadslånen. Så ser vi på detta. Här måste det ske en avvägning så att det hela blir rimligt för båda parter.

Vidare har man lagt in här att detta måste följas upp så att det inte sker oskäligen räntevinster på något håll. Därför vill vi alltså ha en uppföljning. Det uppdraget har Finansinspektionen fått.

Med detta tror jag nog att vi får en bra balans, trots att vi har gjort förändringar. Vi har alltså förändrat det hela så att det blir en sund lånemarknad. Det är ju vad vi alla vill ha.

Anf. 128 BJÖRN SAMUELSON (v):

Fru talman! Först frågan om de höga räntekostnaderna för snabblån. Som jag sagt tidigare kan jag avvakta en förändrad lagstiftning. Men det är kittlande att snudda vid tanken att överväga en polisanmälan här för att få detta prövat. Jag skall fundera på saken.

Sedan till frågan om fördyringen när det gäller möjligheterna att lösa in dyra lån.

För det första handlar det här om ett slags dolt bankstöd.

För det andra talas det om förluster som har uppstått för finansieringsinstitutet. Ja, det är förluster – i förhållande till beräknad vinst. Något annat är det inte fråga om.

För det tredje skall avtal hållas. Men de kan inte vara så "stenfasta", fru talman, att de inte påverkas av om vi får en kraftig nedgång av den allmänna räntan i samhället. En sådan ekonomisk utveckling skall naturligtvis litet grand komma människor till godo. Jag tror inte att någon i denna kammare tycker annorlunda. Därför är det här betänkandet mycket märkligt.

För det fjärde innebär det här inte något annat än att man gör det dyrare

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

*Ränteskillnader-
sättning vid förtids-
uppsägning av
konsumentkredi-
ter, m.m.*

för den enskilde. Den som har pengar och som kan spekulera i obligationer skall alltså skyddas på den boendes bekostnad.

Anf. 129 MARGARETA GARD (m):

Fru talman! Jag vill ännu en gång säga till Björn Samuelson att det faktiskt är så att bostadslåneinstitutet har att låna upp sina pengar. Det gör de. Beräkningar görs av räntan utifrån de år som man har räknat med att låna ut pengar och få in ränta på det. Det finns alltså en balans i detta. När man gjorde det möjligt att förtidsinlösa lån spräcktes den här balansen.

Institutet kan inte omedelbart låna ut till samma ränta som de hade räknat med när de lånade ut till den förra långivaren så att säga. Det uppkommer då stora förluster. Det är inte lån på några miljoner kronor som har förtidsinlösts, utan det är faktiskt lån på mer än 100 miljarder kronor som har förtidsinlösts. Därför rör det sig om oerhört mycket pengar.

Jag är alldeles övertygad om att vi inte har givit bankerna någon fördel här. I stället har vi helt enkelt sett till att vi får ett länssystem som fungerar väl. Det är vad vi vill åstadkomma med detta.

Anf. 130 BJÖRN SAMUELSON (v):

Fru talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare. Jag bara konstaterar att vi har ett gammalmodigt, omodernt bostadsfinansieringssystem i det här landet. Pengar överförs från dem som inte har några till dem som har.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

10 § Datapantbrev

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU33 Datapantbrev (prop. 1993/94:197).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 13 §.)

11 § Exekutiv försäljning av fast egendom

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU30 Exekutiv försäljning av fast egendom (prop. 1993/94:191).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 13 §.)

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU36 Ny huvudman för näringsförbudsregistret (prop.
1993/94:171).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 13 §.)

13 § Ändringar i aktiekontolagen

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU37 Ändringar i aktiekontolagen (prop. 1993/94:232).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

SkU30 Vissa mervärdesskattefrågor

Mom. 1 (böcker och dagstidningar)

1. utskottet

2. res. 1 (nyd)

Votering:

272 för utskottet

18 för res. 1

1 avstod

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 69 m, 27 fp, 27 c, 20 kds, 9 v, 3 -

För res. 1: 1 s, 1 kds, 16 nyd

Avstod: 1 kds

Frånvarande: 20 s, 11 m, 6 fp, 4 c, 4 kds, 7 nyd, 5 v, 1 -

Mom. 3 (alternativa behandlingsmetoder m.m.)

1. utskottet

2. res. 2 (nyd)

Votering:

272 för utskottet

17 för res. 2

60 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 67 m, 28 fp, 26 c, 22 kds, 9 v, 2 -

För res. 2: 1 c, 16 nyd
Frånvarande: 20 s, 13 m, 5 fp, 4 c, 4 kds, 7 nyd, 5 v, 2 -

Mom. 12 (nyföretagande)

1. utskottet

2. res. 4 (nyd)

Votering:

275 för utskottet

17 för res. 4

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 69 m, 27 fp, 27 c, 22 kds, 9 v, 3 -

För res. 4: 1 fp, 16 nyd

Frånvarande: 20 s, 11 m, 5 fp, 4 c, 4 kds, 7 nyd, 5 v, 1 -

Mom. 14 (privata tjänster, turistmoms, livsmedel m.m.)

1. utskottet

2. men. (v)

Votering:

282 för utskottet

10 för men.

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 69 m, 28 fp, 27 c, 22 kds, 16 nyd, 2 -

För men.: 9 v, 1 -

Frånvarande: 20 s, 11 m, 5 fp, 4 c, 4 kds, 7 nyd, 5 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU35 Bostadsbeskattning

Mom. 1 (fastighetsskatten på industrifastigheter och lokaler)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

279 för utskottet

10 för men.

60 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 68 m, 28 fp, 27 c, 22 kds, 16 nyd, 2 -

För men.: 9 v, 1 -

Frånvarande: 22 s, 12 m, 5 fp, 4 c, 4 kds, 7 nyd, 5 v, 1 -

1. utskottet

25 maj 1994

2. res. 1 (nyd)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 3 (detaljutförningen i övrigt av fastighetsskatten)

1. utskottet

2. res. 2 (s)

Votering:

162 för utskottet

129 för res. 2

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 69 m, 27 fp, 27 c, 22 kds, 16 nyd, 1 -

För res. 2: 118 s, 9 v, 2 -

Frånvarande: 20 s, 11 m, 6 fp, 4 c, 4 kds, 7 nyd, 5 v, 1 -

Mom. 5 (taxeringsvärdena i attraktiva områden)

1. utskottet

2. res. 3 (nyd)

3. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering:

26 för res. 3

14 för men.

249 avstod

60 frånvarande

Kammaren biträdde res. 3.

Huvudvotering:

Res. 3 ställdes mot utskottets hemställan som bifölls genom uppresning.

Mom. 7 (reparation, om- och tillbyggnad)

1. utskottet

2. res. 4 (nyd)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 10 (byggmomsen)

1. utskottet

2. res. 5 (nyd)

Votering:

272 för utskottet

16 för res. 5

1 avstod

60 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 68 m, 27 fp, 26 c, 22 kds, 9 v, 3 -

För res. 5 : 16 nyd

Avstod: 1 c
Frånvarande: 21 s, 12 m, 6 fp, 4 c, 4 kds, 7 nyd, 5 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU39 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Vitryssland

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU40 Dubbelbeskattningsavtal med Vietnam

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU29 Ränteskillnadsersättning vid förtidsuppsägning av konsumentkrediter, m.m.

Mom. 1 (ränteskillnadsersättning)

Yrkanden:

1. utskottet
2. utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till mot. L16 (v)

Votering:

281 för utskottet

10 för mot.

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 69 m, 28 fp, 27 c, 22 kds, 16 nyd, 2 -

För mot.: 9 v, 1 -

Frånvarande: 21 s, 11 m, 5 fp, 4 c, 4 kds, 7 nyd, 5 v, 1 -

Mom. 2

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU33 Datapantbrev

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU30 Exekutiv försäljning av fast egendom

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU36 Ny huvudman för näringsförbudsregistret

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU37 Ändringar i aktiekontolagen

Kammaren biföll utskottets hemställan.

På förslag av talmannen medgav kammaren att återstående ärenden, kulturutskottets betänkanden KrU30 och KrU31, fick avgöras i ett sammanhang vid morgondagens arbetsplenum.

Turism

14 § Turism

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1993/94:KrU30 Turism (prop. 1993/94:100 delvis).

Anf. 131 MAJA BÄCKSTRÖM (s):

Fru talman! Turismen till Sverige från utlandet har ökat markant under det senaste året, främst tack vare kronkursens fall. Resandet inom landet har också ökat. Detta är bl.a. resultatet av sänkningen av turistmomsen. Av detta har vi lärt oss att även andra faktorer än själva marknadsföringen påverkar turismens upp- och nedgång i landet.

Därmed inte sagt att marknadsföringen är oviktig – tvärtom. I det läge som vi just nu befinner oss i borde staten satsa extra mycket på att marknadsföra Sverige utomlands och då naturligtvis som ett prisvärt land att turista i.

Vi socialdemokrater har i vår utskottsmotion också föreslagit detta, men tyvärr inte fått majoriteten i utskottet med oss på det förslaget. Samma sak gäller flera av våra förslag till utveckling av Sverigeturismen.

Vid genomläsning av utskottets betänkande får man en stark känsla av att utskottsmajoriteten inte vågar ha någon egen åsikt om någonting, utan att man avvaktar vad näringsministern kan tänkas komma med i en framtid.

Det är i och för sig glädjande att regeringspartierna i betänkandet medger att vi i sak har rätt i våra bedömningar, t.ex. när det gäller behovet av samordning och samverkan. Tandlöst är dock att man säger sig "inte vilja föregripa regeringens beredning av ärendet", som det ju heter när man vill förhålla en fråga.

Tillåt mig säga, att med det svala intresse näringsministern hittills visat för turistsektorn har vi socialdemokrater inga större förhoppningar om initiativ från det hållet.

Socialdemokraternas uppfattning är att turismen rymmer många möjligheter för människor och samhälle, såväl ekonomiskt, sysselsättningsmässigt och regionalpolitiskt som välfärdsmissigt. Den är utifrån en helhetsbedömning värd att satsa på som en egen sektor i politiken. Rätta tiden för initiativ är nu.

Erfarenheten visar att turismen berör så många olika sektorer i samhället att en kraftsamling och samordning av de olika insatserna behövs. Med utgångspunkt i denna övertygelse har vi socialdemokrater i vår motion och därefter i reservationerna till betänkandet presenterat våra huvudlinjer för ett turistpolitiskt program.

Vi anser att målen för den statliga turist- och rekreationspolitiken skall vara att utveckla turismen till och i Sverige så att den ger största möjliga ef-

fekter på ekonomi och sysselsättning, speciellt i glesbygden, en bättre bytesbalans och – vilket är viktigt – en ökad livskvalitet hos den egna befolkningen, främst genom ökade möjligheter till natur- och kulturupplevelser i Sverige.

Den socialdemokratiska strategin för detta målarbete är att staten går in i bolaget Next Stop Sweden, eller etablerar samarbete med ett motsvarande organ, och att det satsas 81 miljoner kronor för marknadsföringsinsatser, främst i utlandet, av Sverige som turistland.

Något belopp bör inte anvisas för projektet Invest in Sweden. De pengarna anser vi är viktigare att satsa på marknadsföringsåtgärder i utlandet. Detta var ju också avsikten från början och ingick i den ursprungliga överenskommelsen mellan regeringens företrädare och näringsen.

Vi menar att Styrelsen för Sverige bilden skall läggas ned, eftersom den enligt vårt förslag om statens engagemang i Next Stop Sweden blir utan uppgifter.

Staten kompletterar sitt engagemang i marknadsföringen i utlandet av Sverige som turistland med en rad andra åtgärder för att också utveckla Sverige som turistland.

Ett nytt organ för samordning och utveckling av turist- och rekreationspolitiken, TURSAM, menar vi bör inrättas. Där bör de viktigaste samhällsaktörerna på turismens område vara representerade, nämligen förutom staten även Kommunförbundet och Landstingsförbundet, turistnäringen och de frivilliga organisationerna.

Vi menar att TURSAM kanslimässigt kan knytas till NUTEK. Detta organ bör bl.a. kunna bli ett forum för dialog mellan näringsen, organisationernas och samhällets företrädare, således ett organ med bred kompetens på hela turistområdet. Här torde man kunna medverka till att berörda parter får en gemensam och samlande syn på turistfrågorna och de insatser som samhället bör göra för att utveckla turismen.

TURSAM bör få 10 miljoner kronor för sin verksamhet, som bör starta den 1 januari 1995. Dessa medel – 20 miljoner för helt budgetår därefter – skall bl.a. användas som stöd till Svenska turistföreningen och andra turist- och friluftorganisationer samt som bidrag till försöks- och utvecklingsarbeten.

Andra viktiga uppgifter för TURSAM skall enligt vårt förslag bli att vara statens organ på turist- och rekreationsområdet och att bevaka sektorns samlade intressen nationellt och internationellt.

Dessutom skall TURSAM bilda nätverk för att skapa förtroende mellan de olika aktörerna på turistområdet och i samråd med branschen och organisationerna utforma ett handlingsprogram för att genomföra de för turismen i Sverige just nu mest angelägna åtgärderna. I ett sådant program bör bl.a. ingå att föreslå regeringen tydliga och långsiktiga strategier och villkor för turistnäringen.

Vidare skall TURSAM stödja, stimulera och engagera de parter, inte minst olika statliga organ, som måste medverka i åtgärdsarbetet. TURSAM skall bli en katalysator, som får andra att jobba med det som de är bäst på och har ansvaret för, t.ex. Vägverket, Naturvårdsverket, länsstyrelserna, organisationerna osv.

TURSAM skall också bevaka vad som händer utanför landets gränser, delta i internationellt samarbete och behandla för turismen gemensamma frågor, t.ex. turismens hållning till miljön – den basresurs som turismen bygger på – eller forsknings- och utbildningsfrågor.

Den här politiken står alltså vårt parti bakom. Det är en aktiv politik, i motsats till regeringens och de borgerliga partiernas passiva uppträdande på turismens område. Vi inser alltså de positiva effekter turistnäringen ger på ett flertal samhällsområden som vi prioriterar, inte minst då det gäller sysselsättningen. Det gäller jobb också i de regioner i Sverige som bäst behöver detta, för att de som bor där skall kunna få behålla sin service och därmed kunna bo kvar i sin hembygd. Vi inser att turismen är överlägsen de flesta andra näringar i det här fallet.

Vi inser givetvis också turismens positiva effekter på handelsbalansen, genom att den för in värdefull utländsk valuta till vårt land. Det är för mig en gåta att den sittande regeringen, som är så beroende av att rätta till ett skevande budgetunderskott, inte griper chansen att nu genom ett ordentligt ökat bidrag till marknadsföringen utomlands talar om att Sverige blivit ett billigare land att turista i. Nej, då minskar man i stället stödet till marknadsföring ute i Europa. Samtidigt ökar de övriga nordiska länderna sina anslag, vilket gör att vi i Sverige hamnar ytterligare på efterkälken som turistland.

Man kan verkligen fråga sig när regeringen och de borgerliga partierna skall inse turismens många möjligheter, så att de kan samla sig till sådana aktiva insatser som inte minst turistbranschen men också berörda myndigheter och organisationer efterfrågar. Vi förespråkar alltså ett aktivt agerande, i motsats till regeringens och utskottsmajoritetens passiva och avvaktande hållning. Här går alltså den stora skiljelinjen mellan oss och borgerligheten i synen på turismen i dag.

Fru talman! Jag vill härmed yrka bifall till våra reservationer, som är fogade till betänkandet.

Jag vill också, fru talman, avsluta med några personliga reflexioner, som kom för mig när jag förberedde mitt anförande här i dag och som ju är mitt sista i denna kammare.

Jag tycker och har alltid tyckt att turismen är en verksamhet som egentligen bara rymmer möjligheter och som det därför borde finnas förutsättningar för alla partier här i riksdagen att kunna enas om att stödja och stimulera utvecklingen av. Jag hoppas därför att framtidens rikspolitiker mer än hittills skall kunna hitta mera samlade och för turismen till och i Sverige positiva gemensamma lösningar.

Turismen ger ju i sig så många för samhället och dess invånare positiva effekter – såväl sociala som ekonomiska – att man egentligen borde lägga allt politiskt käbbel åt sidan och i stället satsa på ett samarbete.

Jag har lärt mig att turismen är en vittomfattande och komplex verksamhet, med många kunniga aktörer, som var och en ser till sina mål och intressen. Vi har kommuner och landsting, som ser möjligheter att skapa sysselsättning och service för sina invånare.

Vi har en mångfasetterad turistnäring, som vill tjäna pengar på att ge besökarna en bra service. Och vi har alla de organisationer, typ Svenska turistföreningen, Sportfiskarna och Friluftsrådet, som i mångt och mycket fun-

gerar som konsumentföreträdare på turist- och friluftsområdet. Att samordna och få alla dessa intressen att dra åt samma håll är verkligen en utmaning – det behövs. Jag tror att det blir en mycket angelägen fråga för det fortsatta arbetet på riksplanet.

Det behövs också en samsyn på turismen från alla dess parter – en samsyn om vad turismen är och vart vi vill sträva med våra olika insatser.

Det vore också bra för alla parter om vi kunde enas om vad vi menar med olika begrepp, som t.ex. turistbranschen, näringen eller turismen. Jag har märkt att innebörden ofta är helt olika beroende på vem man talar med, och det är ett hinder för att få till stånd en gemensam syn på turismen och på behovet av insatser för att utveckla den i framtiden.

Fru talman! Förutsättningarna för samtal om sådana här saker har ökat betydligt under senare år. Bl.a. har branschen själv genom sin samsynsorganisation RTS försökt prata sig samman och skaffa sig en gemensam uppfattning om vart man vill nå i samtalen med oss politiker och olika myndigheter. Jag har tydligt märkt att vi nu mycket mer talar *med* varandra än *om* varandra, och det är ju positivt och inger optimism för framtiden.

Fru talman! Genom dessa små positiva tankar vill jag framföra min önskan att turism- och rekreationsfrågorna skall gå en ljus framtid till mötes, inte minst med hjälp av kloka beslut såväl i kanslihuset som i denna kammare.

I detta anförande instämde Åke Gustavsson, Lennart Nilsson, Ingegerd Sahlström, Anders Nilsson, Leo Persson, Lahja Exner och Monica Widnemark (alla s).

Anf. 132 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Fritid, rekreation och resor hör till det som ger människor avkoppling och upplevelser och som medverkar till att göra livet rikare. Turismens stora betydelse för såväl livskvalitet som för ekonomi och sysselsättning är i dag allmänt erkänd. Turismen utgör också en viktig del av den expanderande tjänstesektorn. Turismen är sysselsättningsintensiv och har en bättre regional spridning än de flesta andra näringar. En satsning på turismen ger i flertalet fall också god utdelning ekonomiskt för hela landet.

Inom turistnäringen finns en mängd olika aktörer. Det är de stora företagen, som i stort sett klarar sin marknadsföring själva, och det är tiotusentals småföretagare och en lång rad ideella organisationer, som ofta producerar själva turistprodukten men som inte själva orkar med sin marknadsföring; de måste finnas med i någon sorts samordning, som dock inte får övergå i en planering där andra talar om vad man skall marknadsföra – det måste man få avgöra själv. Strukturen på turistbranschen i Sverige är med andra ord mycket speciell.

Staten agerar främst utifrån Styrelsen för Sverige-bilden, och näringen å sin sida främst genom organet Next Stop Sweden. Kommuner, landsting, länsstyrelser m.fl. har sina speciella instrument, alltifrån rena turistorgan till stöd för regionala utvecklingsinsatser; dessutom disponerar NUTEK medel för samma ändamål. Bilden av turistnäringen och dess marknadsföring är alltså i hög grad splittrad. Det påtalades också i samband med den hearing om turismen som kulturutskottet arrangerade den 12 april.

Personligen tror jag att turistnäringen även i framtiden måste vara mångfasetterad. Turister som kommer hit eller svenskar som turistar i sitt eget land vill säkert ha en mångfald och kunna välja utifrån sina önskemål – inte sällan är det den lokala specialiteten som efterfrågas.

Regeringen har i budgetpropositionen anfört att de riktlinjer som lades fast 1993 skall gälla även för budgetåret 1994/95. Som övergripande mål anges att Styrelsen för Sverigebildningen skall bidra till spridandet av information utomlands och bistå med sådana marknadsföringsinsatser som kommer svenskt näringsliv till godo.

Utskottets majoritet har ansett sig kunna ställa upp på denna bedömning, eftersom det i regeringen pågår ett arbete med att se över på vilket sätt en samordning skall kunna ske framöver. Jag förutsätter för min del att regeringen inte snävt tittar enbart på de förslag som framlagts i betänkandet Svenska bilder – översyn av Sverigeinformationen utan också analyserar de förslag som finns i motioner från företrädare för såväl oppositionen som regeringspartierna, motioner som jag tycker visar på erfarenhet och kompetens. Det är faktiskt på grundval av goda kunskaper som både näringen och det allmänna kan utnyttja tillgängliga resurser på det mest effektiva sättet.

Arbetsgruppen för landsbygdsturism, initierad av Glesbygdsmyndigheten och Arbetsmarknadsdepartementet, avgav i november 1993 en rapport om landsbygdsturism. Det är en viktig rapport, som regeringen har all anledning att närmare studera och dra lärdom av.

Turistnäringens frågor hör ju till flera departements ansvarsområden. Kulturutskottet förutsätter att regeringen i sin fortsatta beredning av frågor kring den framtida organisationen för de statliga insatserna för turistnäringen även överväger hur en större samordning och en ökad uppmärksamhet beträffande turistfrågorna skall kunna åstadkommas inom regeringskansliet.

I kulturutskottets betänkande finns ett avsnitt om vissa natur- och miljöfrågor utifrån tre motioner där man påtalar turistbranschens ansvar för utnyttjandet av naturen som en resurs inom turismen och dess ansvar för information till turisterna om allemansrättens innebörd. Utskottet ser mycket allvarligt på frågan om turismens inverkan på natur och miljö och säger att det är av yttersta vikt att informationen om allemansrättens innebörd verkligen når såväl svenska som utländska turister. All information måste utformas på ett sådant sätt att turisten inte förespeglas att det är fritt fram i skog och mark. Regeringen har också att pröva ett par skrivelser i ärendet från såväl Naturvårdsverket som Lantbrukarnas riksförbund. Utskottet förutsätter att regeringen tar de initiativ som situationen kan komma att kräva.

Utskottsmajoriteten tillstyrker vidare den av regeringen föreslagna meddelstilldelningen och avvisar motionsförslagen om en höjning av anslaget.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till kulturutskottets betänkande nr 30 och avslag på samtliga reservationer.

Precis som Maja Bäckström gör jag i dag mitt sista framträdande i riksdagens talarstol. Jag vill passa på att tacka mina kamrater i kulturutskottet för mycket fint samarbete.

Jag vill också för hela den icke-socialistiska gruppen i kulturutskottet sär-

skilt tacka Maja Bäckström för hennes kulturpolitiska engagemang, som även innefattar turismen i hela dess vidd.
(forts.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

14 § (forts.) Turism (forts. KrU30)

Anf. 133 BIRGITTA WISTRAND (m):

Herr talman! Så är det dags igen att en kväll i en ganska tom kammare debattera något som åtminstone vi som är här tycker är viktigt, nämligen turism.

Nu år 1994 känns det faktiskt som om turismen äntligen har börjat få en plats i ganska många medvetande. Äntligen börjar siffrorna att se bättre ut. Det beror naturligtvis på att regeringen under de här åren har gjort en rad insatser som varit viktiga. Man har gjort insatser för småföretag, för att sänka momsen och för företagande över huvud taget. Deprecieringen av kronan spelar självfallet också en viss roll.

Nu kan vi kanske få en offensiv turistpolitik. Jag tycker att det är viktigt att notera att man runt om i Sverige rapporterar ökande siffror. Fler förväntas komma inte bara till Stockholm utan också till Norrland, till Gotland, till fjällen och till Västkusten.

Men det kan bli ännu bättre. Jag tror att de piruetter som varit omkring Turistrådets privatisering och den turbulens som blev när Turistrådet privatiserades faktiskt har varit ganska bra. De har tvingat oss att tänka efter och att ta steg framåt.

Själv skrev jag en artikel redan 1987 om att Turistrådet behövde privatiseras. Jag tycker att det var ett mycket bra beslut. Det gick kanske litet för fort. Reformen blev kanske inte så bra som den kunde ha blivit och nu kommer att bli. Därför har vi i utskottet sagt att vi hoppas att näringsminister Westerberg skyndsamt bereder frågan i departementet och att det också görs med andra berörda departement. Vi har ju tyckt att det har tagit lång tid.

Under dessa år har utskottet haft två utfrågningar om turism. I den utfrågning som vi hade i april visade det sig att branschen, som tidigare var mycket splittrad, nu har fått ett eget samarbetsorgan. Man har bildat bolaget Next Stop Sweden. Det finns en samsyn och ett samarbete. Därför är det viktigt att vi även får det i regeringen.

Innan jag går över på själva frågan vill jag titta litet på hur det var innan den borgerliga regeringen kom. På Socialdemokraternas tid var turism något som kostade pengar. Det var en belastning för kommunerna. Kommuner, landsting och stat gick in och räddade förlustföretag. Det var inte en bransch utan en social rättighet under statligt överinseende. Ofta var det ett slags monopol. När man tog över de här företagen tillsatte man ofta en tjänsteman i stället för en företagare. Sedan gick det som det gick. Det blev dyrt. Det var säkert ett av skälen till att man inte talade om att satsa på turism. Det handlade om att turism kostar.

I dag är turismen den tredje största inkomstkällan för Stockholm. Stockholm har lärt sig att det kräver starka insatser om man skall lyckas. Man konkurrerar inte bara med städer i Sverige utan med huvudstäder i Europa och världen om t.ex. kongresser och konferenser. Nu kan vi se att Stockholm kommer på kartan och får allt fler både kongresser och konferenser.

Varför är då turistbranschen så viktig? Jag kan se åtminstone tre skäl. Det första är faktiskt att det är världens snabbast växande marknad. Det är inte bara så att människor reser mer, utan helt nya delar av världen börjar att få pengar över för turism. Vi har fått fred som också bidrar till detta. 430 miljoner människor i Östeuropa har plötsligt börjat ta semester. Asien är inte längre bara ett resmål. Mängder av människor kommer från Asien hit till Europa.

Ett andra skäl är faktiskt att branschen är mycket personalintensiv. Över 204 miljoner människor i världen jobbar i turistbranschen. I Europa är ungefär 6–7 % av befolkningen i branschen. I Sverige är det bara 2 %. Här har vi mycket att hämta in.

Sedan finns det också helt nya möjligheter för turism. Tänk på alla de som reser runt och springer maratonlopp! Tänk på alla de som nu upptäcker ekoturism, kulturturism och äventyrsturism!

Det tredje skälet till att turismen är betydelsefull är att den kräver relativt begränsade investeringar. Jag tror att vi alla har underskattat turismen. Jag tycker att Maja Bäckström i sitt anförande också visade på att det finns stora möjligheter här. Därför hoppas jag att människor på sikt skall kunna mötas under fredliga förhållanden i sina respektive länder. Fred är också en förutsättning för turism. Det är viktigt att se det också.

Affärsturismen ökar också i takt med internationaliseringen. Vi har alltså en stor växande marknad. Men trots det har inte näringen, varken i Sverige eller utomlands, lyckats komma upp på kartan. I Sverige förlorar vi 21 miljarder kronor på vårt turistnetto. Det är alltså en ökning från 9 miljarder 1986.

I en översiktsartikel i "The Economist" säger man att det finns många skäl till att turismen inte har lyckats. Bl.a. beror det på att den är så svår att definiera, antingen blir det för mycket eller för litet. Det är så många aspekter, det är så många som är inblandade och det är svårt att överblicka. Samtidigt kan man också säga att många som arbetar i branschen gör det ideellt, på halvtid, på sommaren eller vissa delar av året. Det gör att det är svårt att hitta en bra statistik. Även statistiken är föremål för många utredningar världen över, t.ex. av World Tourism Organization. Här finns alltså en rad möjligheter att förbättra kunskaperna om turismen.

Vad gör andra länder för att öka sin turism. Som jag sade tidigare arbetar man i alla länder på att öka turismen därför att man ser att den är en viktig inkomstkälla.

I Australien antog man 1991 en strategi för turism. Året innan fick Kanada en sådan plan. Där vill man också förbättra det som man kallar turistprodukten och kunskapen om vad turism är.

I Österrike, som ju nästan är helt beroende av turistintäkter har man gjort en "Tourist Policy up to the year 2000".

I Sverige talar vi ofta om att Irland är ett föredöme. Jag skulle vilja att vi läste mer av "Enterprise in tourism" som Nederländerna har utarbetat. Där finns en handlingsplan för att öka turismen som omfattar alla delar av näringen.

I Nya Zeeland utvecklade man sitt turistråd samma år som vi, 1991, och inrättade två nya råd. Det gjordes av en turistminister. Det resultatet blev helt annorlunda än resultatet här i Sverige.

Många tror att Sverige är känt utomlands. Men alla som bott eller arbetat utomlands vet att det inte är så. Redan i södra Tyskland börjar man sväva på målet om vad Sverige är. Ändå finns det ett positivt intresse för Sverige. Det är ett stort land internationellt. Vi har många idrottsskvinnor, idrottsmän, författare, filmare och sångare som har visat att Sverige är ett land att besöka och beundra. Nobelpris och popgrupper är annat som skapar intresse.

Herr talman! Vem är det då som skall sälja Sverige? Vem skall föra ut till andra att Sverige är ett intressant land, ett land som också kan konkurrera med andra länder när det gäller att dra till sig investeringar, turister och studenter? Vi måste få andra länder att välja vårt land före andra länder, före Tyskland och USA, så att man säger sig att det är till Sverige som man vill åka som turist eller som student eller att det är här som man vill bygga upp sitt företag.

Jag menar att uppgiften att lämna denna berättande information om Sverige och om svenska förhållanden måste ligga på staten. Uppgiften att sälja en speciell resa eller utbildning måste däremot ligga på respektive kommun eller utbildningsanstalt.

Verksamheten att skapa positiva bilder av Sverige bedrivs varje dag av företag, av regeringsledamöter och av andra i stora, planerade aktiviteter men också genom annonskampanjer, filmer och annat. Det är många som arbetar med denna typ av aktiviteter: UD, Svenska institutet, Exportrådet, Next Stop Sweden, Image Sweden, Positiva Sverige m.fl. Tyvärr sker det ofta utan ordentlig strategisk ledning och planering.

När det sedan gäller att sälja konkreta produkter är det svårt t.ex. för en liten stad i norra Sverige att sälja sina produkter, om man där inte har stöd i en viss publik som känner till Sverige. Därför har Next Stop Swedens verksamhet kommit till.

Även när det gäller att informera om Sverige har det, som sagt, varit svårt att komma fram till en samsyn. På samma sätt som man inom turismen har haft svårt att samarbeta har också de myndigheter som haft att svara för Sverigeinformationen haft samarbetssvårigheter. Redan 1966, när Stig Ramels utredning om utlandsinformationens organisation framlades, var frå-

gan gammal. Sedan dess har det kommit ungefär en hyllmeter utredningar i frågan, och den är ändå inte löst. Utskottet hoppas också på denna punkt att det skall komma ett förslag så snart som möjligt, så att vi får till stånd ett ordentligt samarbete.

Bristen på samarbete betyder t.ex. att medlen kommer fram på fel sätt. För närvarande har faktiskt Svenska institutet bara 4 miljoner kronor för att informera om Sverige i Europa och norra Amerika, och Europa är ändå ett prioriterat område.

Det förs ofta organisationsdiskussioner, och även Maja Bäckström tog i sitt anförande upp en sådan. Socialdemokraterna vill nu bilda ytterligare en organisation. Jag tror att denna diskussion uppkommer just när man saknar mål och inte ser klara resultat. Då vill man alltid diskutera organisationen. Jag menar att den diskussionen bör komma först senare.

Jag tror därför, herr talman, att ett av skälen till att det har blivit så många missförstånd i dessa frågor är att Styrelsen för Sverigebilden har fått en helt omöjlig instruktion. Jag vill här ta upp bara några punkter.

Denna lilla myndighet, som gärna skryter med att den är Sveriges minsta, skall inte bara bidra till spridandet av informationen om Sverige utan skall också anslå medel till långsiktig kunskapsuppbyggnad, ansvara för internationella kontakter inom turismen, besluta i bidragsärenden, upphandla tjänster och, sist men inte minst, verka för turistnäringens utveckling i alla delar av landet.

Hur en myndighet med fyra anställda skall kunna sköta så många uppgifter på ett seriöst sätt är svårt att förstå. Jag tycker därför att det är naturligt att många som har läst instruktionen har blivit besvikna. Jag tror att det är viktigt att se över den i det arbete som nu pågår inom Näringsdepartementet. Jag tror att Next Stop Sweden och Styrelsen för Sverigebilden då kanske skall kunna komma fram till ett annat och bättre samarbete än i dag. Jag skulle gärna vilja slå ett slag för Exportrådslösningen, dvs. att branschen och staten delar på kostnader och inkomster på det sätt som redan fungerar när det gäller andra exportföretag.

Jag vill med detta ha sagt att organisationen är viktig när man vet vilka mål man har. Jag tror att man skulle kunna fördubbla turismen på fem år och tycker att det är ett bra mål. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 134 MAJA BÄCKSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja få några förtydliganden med anledning av vad Birgitta Wistrand här har sagt.

Birgitta Wistrand säger att regeringens insatser för turismen har varit stora. Jag skulle vilja få litet mera preciserat vilka insatser som har varit så oerhört stora. Birgitta Wistrand talade vidare om att Turistrådet privatiserats. Vi kanske skulle kunna få en precisering även på den punkten.

Utskottet har vidare mig veterligt inte begärt någonting från näringsministern, men man uttalar i betänkandet att man förutsätter att det skall komma någonting därifrån. Att döma av den interpellationsdebatt om turism som fördes här i kammaren för en tid sedan har man tagit detta ad notam. Men vi kanske kan få en precisering också i det avseendet.

Birgitta Wistrand säger vidare att det på socialdemokraternas tid var ett

statligt monopol. Kan vi få också det utvecklat? Birgitta Wistrand påstår att vi under den socialdemokratiska regeringstiden inte satsade på turismen. Det vore mycket bra att få även det litet utvecklat. Jag vill i det sammanhanget fråga: Varför har den sittande regeringen sänkt anslaget?

Jag kan till slut hålla med Birgitta Wistrand om att Styrelsen för Sverige-bilden sannerligen inte har några riktiga mål uppsatta för sig.

Anf. 135 BIRGITTA WISTRAND (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att det när det gäller en bransch som turistbranschen, som omsätter 2 miljarder kronor, är litet konstigt att tala om 100 eller 75 miljoner kronor, även om det naturligtvis är viktiga pengar. Det som den nuvarande regeringen har gjort för näringen har varit att se till att småföretag kan fungera med hjälp av förändringar i arbetsgivaravgifter, skatter och regler för etablering. Det är det viktigaste. Det handlar inte om att ge bidrag utan om att skapa förutsättningar för branschen. Detta som regeringen i första hand har gjort ser jag som oerhört viktigt.

Sänkningen av momsen är en mycket konkret åtgärd, som självklart också har bidragit. Vi måste i den här bilden också ta med den inverkan som deprecieringen av kronan har haft.

Maja Bäckström ställde en rad frågor till mig. En fråga som jag vill ta upp är talet om att vi inte skulle ha gjort någonting för turismen. Det som nu händer på området skulle aldrig ha kommit till stånd om vi inte hade vidtagit de nämnda åtgärderna. Maja Bäckström vill inte kalla privatiseringen av Turistrådet för en privatisering. Next Stop Sweden är ett privat aktiebolag. Image Sweden bildades för att dela ut turistpengarna, men Next Stop Swedens verksamhet innebär att ett privat företag ägnar sig åt marknadsföring på konkurrenskraftiga grunder och med projekt som är granskade.

Anf. 136 MAJA BÄCKSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag är ledsen att jag måste säga att detta är kvalificerat svammel. Det är faktiskt turismen som vi talar om, inte om småföretagsamhet i stort. Det är genant att i den här kammaren behöva få höra att vi socialdemokrater inte skulle ha kämpat för turismen. Jag vill alldeles bestämt påstå att vi gjort detta, och det kan jag säga inte minst med utgångspunkt i att jag i denna kammare från den socialdemokratiska sidan år efter år har debatterat dessa frågor.

Att vi kanske inte heller har varit fullfjockade är jag den första att hålla med om, men nog har vi haft idéer.

Sedan vill jag säga till Birgitta Wistrand: Ja, men hur är det egentligen med er? Vill ni ha privatiseringen? Vi hörde ju här att ni ville ha Exportrådsmodellen i stället för Next Stop Sweden. Nu är det dags att bestämma sig!

Anf. 137 BIRGITTA WISTRAND (m) replik:

Herr talman! Jag talade om att under Socialdemokraternas tid var turism en social rättighet och inte en professionell bransch. Det står jag fortfarande för. Jag tycker att det är väldigt viktigt att man ser på branschen som sådan.

Vad är turismen, om inte småföretag? Jag sade vidare i mitt huvudanförande att många ideella resurser krävs, och vad vi också måste ta hänsyn till,

tycker jag, är att det är olika typer av företag, stora och små. Det är en av de saker som gör – jag tror att vi är ense om det – att det är väldigt svårt att få överblick.

Det sker också, tycker jag, en väldigt betydelsefull utveckling av nya branscher. Kulturturism talade jag om, och jag talade om ekoturism. Vi har inte talat om naturfrågor alls i dag. Jag tycker, Maja Bäckström, att det är viktigt att se att turism är en exportnäring och måste bli betraktad som en exportnäring.

Anf. 138 BENGTT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Är det något man har upplevt under sin första mandatperiod här i riksdagen, är det den politiska trögheten – oförmågan att genomföra och fatta beslut som innebär ett nytänkande, förändring. Riksdagspolitikerna – generellt sett – sitter fast i etablissemangen och dess värderingar, vilket kanske också gäller departementen.

Ta detta med turism, en bransch eller näring som vi vet omsätter 110–120 miljarder, sysselsätter 220 000 människor och har 30 000 arbetslösa. Hur behandlar man den? I stället för att satsa ökade resurser på turismen klippte man till med en moms på 22–24 % som minskade statsintäkterna och ökade arbetslösheten.

Efter en envis Nydemokratikampanj för sänkt moms drevs den igenom och har tillsammans med den deprecierade kronan medverkat till en aktuell turishausse som stärker statens finanser och skapar fler nya jobb. Att fem tyska turister under en vecka i Sverige ger oss samma intäkter som en exporterad Volvo börjar t.o.m. politiker här i riksdagen ta till sig.

Men den politiska oförmågan till framsynta beslut om turismen som svensk exportvara lever vidare. Ansvar, initiativ och resurser är fortfarande splittrade, såväl på olika departement, organisationer och myndigheter som i den utländska representationen. Rekommendationen från den senaste utredningen, Svenska Bilder, om ett mer samlat grepp med ett Råd för Sverigeinformation, som skulle ta tag i turistfrågorna, skulle ligga till grund för ett regeringsförslag i vår, men därav blev intet. Man startar i stället nya utredningar om det nya förslaget från Svenska Bilders underlag. Sverige är fantastiskt, för att använda ett känt tema.

Det är faktiskt så att vi i Sverige inte tar till vara våra chanser att utnyttja och utveckla vår i särklass största potentiella marknad, dvs. turism. Det har vi hört här också. Den är egentligen vår mest intressanta marknad att utveckla. I våra konkurrentländer, främst Danmark, satsar stat och näringsliv dubbelt så mycket som vi i Sverige – över 200 miljoner kronor. Här i Sverige tänker och satsar vi småskaligt när det gäller turism. Ändå är det faktiskt så att varje turistkrona ger staten 60 öre i intäkter.

Låt mig lämna de här övergripande funderingarna om turism och se på hur de turistansvariga institutionerna Next Stop Sweden och Styrelsen för Sverige bilden fungerar. Uppenbarligen fungerar de inte som man hoppats. Regeringen har fått en utvärdering, kombinerad med alternativa förslag till förändringar av den utlandsinriktade verksamheten. Den ökade utlandsturismen i Sverige just nu kan inte dölja behoven och nödvändigheten av en

ny, effektivare organisationsform för den Sverigeinriktade informationen och marknadsföringen utomlands.

Personligen informerade jag mig om marknadsföringen av Sverige som turistland i USA i samband med en FN-vistelse under en månad i november-december.

Tidigare marknadsföring i USA skedde i princip genom Turistrådet, Exportrådet och Svenska Institutet, ofta tillsammans med svenska generalkonsulatet. Tyngdpunkten av marknadsföringsinsatserna koncentrerades till ett stort antal resebyråer som samlades vid säsongsmässiga meetings och seminarier om Sverige som turistland. Samtidigt fick de säljande broschyrer och direktreklammaterial. Sverige deltog också i det gemensamma Skandinavienkontoret.

I samband med avvecklingen av Sveriges turistråd upphörde den etablerade marknadsföringen i USA. Utan närmare kontakt med generalkonsulatets informationsavdelning, som ju var den enda egentligen, förutom Exportrådet, som var kvar som etablissemang där, anordnade Next Stop Sweden i augusti en stor presentation för svenskintresserade resebyråer och svenskt näringsliv i USA, i New York, enligt generalkonsulatet en mycket oprofessionell presentation.

Någon uppföljning i form av säljande direktreklam, videos och annat säljmaterial har inte distribuerats till vare sig generalkonsulatets infoavdelning eller resebyråerna i USA. Är det inte fantastiskt! Generalkonsulatet och dess informationsavdelning anser att Next Stop Sweden grovt försummat möjligheterna att marknadsföra Sverige för amerikanska turister.

Marknadsföringen av Sverige som investeringsland, genom Invest in Sweden, kommer Simon Liliedahl att ta tag i. Jag hinner kanske med att också kommentera Socialdemokraternas förslag TURSAM, ett samlande organ för turistpolitiken. Det går ut på en samordning av in- och utlandsturismen i kombination med den regionala infrastrukturen här hemma, sysselsättning, utbildning, forskning, etc.

Vad Socialdemokraterna här föreslår är ju ingenting annat än ett nytt statligt turistråd. Att man ingenting lär! Den här föreslagna lösningen blev ju ett misslyckande på grund av för breda arbetsuppgifter och för stora ansvarsområden.

Herr talman! I avvaktan på förväntade utredningar och förslag om formerna för att marknadsföra Sverige för utländska turister yrkar jag bifall till Ny demokratis reservation 7, gällande medelsanvisningen till Styrelsen för Sverige bilden för 1994/95, och bifall till Ny demokratis reservation 2, gällande projektet Invest in Sweden.

Anf. 139 MAJA BÄCKSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara för ordningens skull säga att vi socialdemokrater kanske själva bäst vet vad vi menar med saker och ting. Nej, vi vill inte ha tillbaka något turistråd, definitivt inte. Det är en gång för alla borta.

Den enda parallell som jag i något mått skulle kunna göra mellan TURSAM och Turistrådet eller någonting sådant är möjligen möjligen delegationen som fanns under Turistrådet. Där kan man hitta vissa bitar som liknar TURSAM. Men, min käre vän, inget nytt turistråd!

Anf. 140 BENGT DALSTRÖM (nyd) replik:

Herr talman! Maja Bäckströms käre vän vill kommentera hennes kommentar på det sättet att jag bara kan tolka det ni själva har uttryckt i text som en applikation på ungefär hur det tidigare Turistrådet har fungerat.

Okej, det må vara en tolkningsfråga, men det är vad jag tycker att man kan få ut av ert i och för sig lovvärda initiativ att på något sätt stärka resurserna för turismen. Att de behöver förstärkas är alla överens om här i kammarerna. Det är sättet att göra det som vi inte är riktigt eniga om.

Anf. 141 MAJA BÄCKSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Låt mig bara kort säga att det är en tolkningsfråga.

Anf. 142 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Kära vänner! Före middagsuppehållet hörde jag Maja Bäckström. Jag ber om förlåtelse om jag inte kommer ihåg allt vad hon sade. Jag uppskattade anförandet. Jag tog till mig vad Maja Bäckström sade om Invest i Sweden. Om jag kommer ihåg riktigt sade hon att det skulle läggas ned och man skulle ägna sig åt marknadsföring för de pengarna. Vidare sade Maja Bäckström att man skulle låta näringslivet sköta marknadsföringen. Man skulle sätta fart på trötta ambassadörer, som skulle ge information om Sverige som investeringsland.

Det sistnämnda håller jag med om. Jag tycker att det är jättebra. Jag kanske sätter något frågetecken inför detta att låta näringslivet sköta försäljningen av Sverige som investeringsland. Jag tror att näringslivet har alltför bråttom med att investera utomlands. Näringslivet har nog inte riktigt tid att sälja in Sverige. Jag tror däremot att det kan vara bra att få in privat kapital i denna marknadsföring. Därför har vi förordat att marknadsföringen av Sverige som investeringsland skall skötas av Exportrådet. Exportrådet ägs ju, som alla vet, till 50 % av svensk industri och till 50 % av staten.

Exportrådet har ett stort antal kontor över hela världen. Genom dessa sina kontor kan Exportrådet sälja in Sverige på ett effektivt sätt. Jag är väl medveten om att även Sveriges exportråds kontorschefer ute i världen kanske inte är de allra lämpligaste. Man bör då koppla in de svenska affärsbankerna, som får hjälpa till att sälja in Sverige. Jag har tagit upp detta tidigare. Ulf Dinkelspiel, vår utrikeshandelsminister, har lovat att ta fatt i denna fråga. Jag efterlyser fortfarande, efter år, initiativ från UD och även från Finansdepartementet och Näringsdepartementet, som är inkopplade. Jag tycker att staten skall ta sig samman och se till vad man skall göra för att sälja Sverige som investeringsland.

Det går nämligen mycket dåligt med investeringar i Sverige, investeringar som skall ge jobb. Det görs alltför mycket investeringar i svenska börsföretag. Jag tror att ca 25 % ägs av utlänningar i dagens läge. De investerar i Sverige framför allt i multinationella företag med stora utlandsorganisationer. De är inte alls intresserade av att bygga svenska fabriker. De utnyttjar den devalvering på 25–30 % som gjorts, för att göra klipp i Sverige. När de gjort klippen, sticker de ut igen. Vi blir stående här med allt lägre aktiekurser.

Det är problem med att satsa på Sverige just nu. Över 600 000 är arbets-

lösa. Det kommer få riktiga jobb till Sverige. Jag tror att Socialdemokraterna har sänt dåliga signaler ut i världen. De säger att man skall höja bolagsskatten från 28 % till 30 %. De två procenten spelar i och för sig inte någon roll, men det är tendensen i budskapet, som jag tror är olycklig. Vi vill alla få hit de utländska företagen från Asia Pacific. Nu går de värdshus förbi.

Japanerna investerar direkt i Tyskland. Där är det korta distributionsvägar och allmänt mindre strul, trots att bolagsskatten i Tyskland är över 50 %, till skillnad mot 28 % här i Sverige. Man har också vissa förutfattade meningar om lagstiftningen i LAS, som gör att det är svårt att i dagens läge få investeringar till Sverige. Därför behövs att staten, i samarbete med näringslivet i form av Exportrådet, hjälper oss med detta. Jag tror att Birgitta Wistrand var litet inne på de tankarna när hon slog ett slag för Exportrådet. Jag hoppas att hon röstar för vår reservation när det gäller att använda Exportrådet för marknadsföring av Sverige som investeringsland.

Sedan några ord om turismen. Jag tror att det skulle vara lämpligt att Exportrådet kom in även på turismen. Jag tror att även Birgitta Wistrand var inne på det. Exportrådet har kontor över hela världen, som kan vara mycket värdefulla stödpunkter. Från dessa kontor kan man samordna olika aktiviteter. Jag tror att det är fullständigt fel att, som Styrelsen för Sverige bilden, ha egna kontor. Ett kontor i Japan kostar bergis 10 miljoner. Där tror jag att man är fel ute. Man skall undersöka möjligheterna att låta Exportrådet ta hand om detta.

Jag har läst sammanfattningen i betänkandet, och jag har inte blivit riktigt klok på vad utskottet vill. Jag föreslår i alla fall, vilken verkan det hava kan, att de som känner sig mogna att bestämma om detta, dvs. regeringen, ser över om man inte kan koppla in Exportrådets organisation när det gäller att sälja vårt underbara land.

Anf. 143 MAJA BÄCKSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Låt mig först för ordningens skull säga att jag inte har talat om vare sig ambassadörer eller trötta ambassadörer. Jag vill också säga att för oss socialdemokrater är det viktigt att var och en gör vad den är bäst på. Vi politiker får hålla oss till vårt fögderi och se till att skapa förutsättningar för turistnäringen, som skall göra sitt. Det är nog det lyckligaste, trots allt, att var och en i så måtto håller sig till sitt fögderi.

Vi sade att vi tycker att det är bra att staten går in i bolaget Next Stop Sweden eller etablerar samarbete med ett motsvarande organ och att det satsas 81 miljoner kronor för marknadsföring främst i utlandet av Sverige som turistland. Varför har vi sagt att det kan vara till ett motsvarande organ? Jo, helt enkelt därför att vi vet att det finns kritik mot Next Stop Sweden. Därför tycker vi att det är viktigt att man resonerar kring detta.

Det är riktigt att vi inte har anvisat något belopp till projektet Invest in Sweden. Vi har sagt att det är viktigare att satsa de pengarna på marknadsföringsåtgärder i utlandet. Som jag sade tidigare var detta avsikten från början. Det ingick i den ursprungliga överenskommelsen mellan regeringens och näringens företrädare.

En sak är viktig att komma ihåg. 80 % av turismen är inhemsk turism. Det kanske är något som vi bör skänka en tanke också.

Anf. 144 SIMON LILIEDAHL (nyd) replik:

Herr talman! Jag är ledsen att jag kom ihåg fel. Det var middagen som kom emellan. Jag ber alla trötta ambassadörer om ursäkt. Det var väl ambassaderna som skulle hjälpa till. Jag tror att de är ett mycket värdefullt komplement till Exportrådets verksamhet. De är det i dag och kommer att vara det än mer i framtiden. Det är viktigt att de jobbar ihop, alla de svenska officiella organisationer som finns utomlands. Jag tror att det är någonting som kommer, och det är värdefullt.

Jag vill gärna höra om Maja Bäckström tror på mina tankar att man skall använda Exportrådet och framför allt dess utlandsorganisation för att sälja Sverige.

Jag är medveten om att jag inte tagit fatt i detta med turismen i Sverige. Det tror jag man får lösa på annat sätt.

Anf. 145 MAJA BÄCKSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det är mycket möjligt att man kan använda Exportrådsmodellen. Det är tänkbart. Vi har inte stannat för den lösningen. Vi har en annan lösning som vi tror på. Den har jag redovisat här i dag.

Anf. 146 SÖREN NORRBY (fp):

Herr talman! Jag har i en motion tagit upp en fråga som har berörts väldigt flyktigt i debatten, nämligen turistnäringens naturvårdsansvar.

Natur- och friluftsliv är de viktigaste plusfaktorerna för utlänningar som funderar på att turista i Sverige. För svenskar är naturen av avgörande betydelse när det gäller att turista i Sverige. Maja Bäckström talade nyss om för oss att svenskar står för 80 % av turismen i Sverige. Det kan handla om användning av fritidsbåtar, fritidshus, husvagnar och fjällvandring.

Sett i det perspektivet är naturen självt den viktigaste produktionsfaktorn för svensk turistnäring. Mot den bakgrunden är miljöförstöring det kanske allvarligaste hotet mot en av våra viktigaste näringar. Försurning och andra luftföroreningar slår ut inlandsvatten, dödar skogar och spolierar kulturminnen. Havsföroreningar gör våra attraktiva kuster och skärgårdar mindre lockande för turister. Nedskräpning drar ned kvaliteten både hos Kungälv och Bohuslänstränder, för att inte tala om rastplatserna längs våra vägar. Allra hårdast drabbar nedskräpningen våra turistiskt betydelsefulla städer. För att spetsa till det litet skulle man kunna säga att nedskräpning kanske är ett större hot mot turistnäringen än vad momshöjningar är. Det är faktorer som man lätt glömmer bort om man inte som jag är ute och tar i skräpet med egna händer.

Naturen betraktas av turistföretag som en fri nytthet, för att använda en ekonomisk term. Så kan vi inte se det längre. Naturen måste vårdas, underhållas och utvecklas på samma sätt som andra produktionsfaktorer. Om byggnader inte sköts blir de förstörda. En nedkörd liftanläggning blir underkänd av Svensk anläggningsprovning och belagd med nyttjandeförbud. Misskött marknadsföring är ett säkert sätt att knäcka ett turistföretag. Men att bildligt och bokstavligt talat säga i den gren som turismen sitter på tycks vara helt i sin ordning för många.

Naturen är alltså ingen slit-och-släng-vara. Därför måste nu svensk turist-

näring satsa stort på naturvård. Varje hot mot naturen och mot dess tillgänglighet måste tas på allvar. Allemansrätten är en grundläggande förutsättning, men den hotas av dem som missbrukar den. Dit hör faktiskt många turistföretag – nämligen de som utnyttjar allemansrätten kommersiellt utan att ta några kostnader och använder allemansrätten som en handelsvara. Den är faktiskt inte definitionsmässigt gratis för kommersiellt utnyttjande.

Jag vill ge några exempel på vad man kan göra: Arrangörer av kanotsafarier och forsränning kan se till att tillhandahålla en naturvårdsservice för sina kunder. Fjällvandringarna, för vilka SJ tar betalt för att transportera till Norrlands inland, får man kanske förse med den naturvårdsservice som behövs under fjällvandringen. Det finns många bra exempel på hur man kan ta kostnader av detta slag. Svenska turistföreningen är ett föredöme i det hänseendet.

Det kan handla om så enkla saker som sop- och toalettsservice och städning av nedskräpade naturområden – gärna genom engagemang av idrottsföreningar och andra. Det handlar om information. Det kan handla om avtal med markägare. Ett exempel är en bussresa för pensionärer. Man stannar vid en rastplats och släpper av passagerarna – herrarna till höger och damerna till vänster – och sedan är uppehållet slut. Tänk om man i stället där mötte markägaren som berättar om hur markerna har brukats under åren! Pensionärerna skulle då på nytt själva få uppleva sina erfarenheter. Det kan vara ett stort plus för markägaren som får en ersättning av bussföretaget. Det kan vara ett mycket stort plus för bussföretaget som får mycket nöjda kunder som rekommenderar företaget.

Det handlar nu om att turistnäringen måste ta ett producentansvar på precis samma sätt som vi har ålagt andra branscher att ta producentansvar. Riksdagens kretsloppsbeslut förra året handlade i första hand om förpackningar. Det kan vara enkelt att föra över den modellen även på turistnäringen.

Det snuddas vid frågor av detta slag i reservation nr 5, där även min motion Kr513 får ett vänligt omnämnande. Men där handlar det faktiskt om att föra över dessa kostnader på Naturvårdsverket. Jag säger: För över dem på den som har kommersiell nytta av naturen som produktionsfaktor, alltså turistnäringen!

Utskottets skrivning om den här motionen och några andra innebär att man förutsätter att regeringen noga följer dessa frågor och tar de initiativ som situationen kan kräva utan att riksdagen gör något särskilt uttalande därom. Då kostar jag på mig, herr talman, att göra ett särskilt uttalande därom: Jag förutsätter att regeringen i sitt regleringsbrev till Styrelsen för Sverigebilden tar upp dessa frågor och ålägger turistnäringen ett producentansvar för utnyttjandet av den svenska naturen som en produktionsfaktor.

Anf. 147 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag kan instämma i mycket av det Sören Norrby sade. Problemet är just det sista han nämnde: utskottsmajoriteten vill inte att riksdagen skall göra *någoting*. Utskottsmajoriteten förutsätter att regeringen löser frågan, trots att det branschen upplever är passivitet. Trots att regeringen har aviserat en proposition i frågan har det inte kommit någon proposition. Trots detta säger utskottsmajoriteten att det inte är nödvändigt att riksdagen

nu tar något initiativ för utarbetandet av en plan för turismens utveckling. Detta beklagar jag djupt.

Ett motiv kan möjligen vara det Birgitta Wistrand tar upp i sitt anförande. Hon säger att man inte kan börja diskutera organisation innan man har satt upp några mål, och socialdemokraterna saknar mål för detta.

Vi hade en utfrågning i utskottet. Ett genomgående tema var just att man saknade beslutsamhet från regeringen i dessa frågor. Man saknade beslutsamhet just när det gäller att få fram en hållfast organisation i dessa sammanhang. Man saknar kanske också mål. Om man saknar målen, vilket Birgitta Wistrand påstår att hon gör, går det alldeles utmärkt att läsa den socialdemokratiska motionen. Där sätts det upp såväl mål som strategier. Målet är bl.a. att öka och utveckla turism och resande i Sverige på ett sådant sätt att största möjliga positiva effekter uppnås på regional ekonomi, handelsbalans och sysselsättning inte minst i glesbygderna. Detta skall ske på sådant sätt att det främjar den egna befolkningens möjligheter till turism, rekreation, friluftsliv och kulturupplevelser i eget land. Utifrån detta vill socialdemokraterna skapa en strategi, vilket också diskuteras i motionen.

Det vore kanske lämpligt att Birgitta Wistrand läste de motioner som är föremål för utskottets behandling.

Det förs en diskussion som jag inte blir riktigt klok på. Det sägs att socialdemokraterna har en stelbent monopolsyn. Bengt Dalström säger att socialdemokraterna föreslår ett nytt turistråd. Det är ju inte sant! Det är tvärtom på det sättet att näringen i mycket stor utsträckning uttalar sig *för* den inriktning som socialdemokraterna har förespråkat i sin motion.

Näringsen vill ha ett oberoende organ – alltså inte näringsens eget organ – för fakta och utredning m.m. Det skall bl.a. ha till uppgift att definiera och avgränsa rese- och turistindustrin, att göra en kontinuerlig faktaisamling och upprätta statistik som belyser rese- och turistindustrins betydelse och utveckling, att göra utredningar som kan fungera som underlag för politiska beslut, att samarbeta med högskolor, att stimulera forskning, att i samarbete med berörda myndigheter anpassa utbildning och läromedel till behoven osv.

Det är i stort sett de riktlinjer som socialdemokraterna anger i sin motion. Jag tycker faktiskt att man kan beklaga att utskottets majoritet enbart har litat till att "det far gör är bäst". "Far" är i detta fall Per Westerberg. Jag är med tanke på detta inte förvånad över att branschen efterlyser en turistminister. Man upplever inte att man har någon sådan i dag. Turistfrågorna ligger faktiskt under Näringsdepartementet, och näringsministern är turistminister i den meningen.

Sedan säger Bengt Dalström att vi skall göra som man gör i Danmark, och det är ju positivt och glädjande att höra. Där satsar man dubbelt så mycket på turismen. Där är man minsann offensiv, osv. Men om nu detta är Ny demokratis uppfattning, Bengt Dalström, varför har ni då inte följt upp den vid utskottets behandling?

Det ni har gjort är att föreslå – och på den punkten är vi principiellt överens – att lyfta ut Invest in Sweden ur Styrelsen för Sverige bilden, eftersom Styrelsen för Sverige bilden inte skall ha något operativt uppdrag. Det är meningslöst att ge den det. Den vill inte heller själv ha det. Men ni föreslår inte

mer pengar. Om det nu är så bra i Danmark, där man satsar dubbelt så mycket, borde ni också ha föreslagit ett helt annat anslag i detta sammanhang. Det har ni inte gjort.

Herr talman! Jag skall slutligen växla tonläge något och först vända mig till Stina Gustavsson, eftersom hon i dag, mänskligt att döma och enligt hennes eget uttalande, har hållit sitt sista anförande här i riksdagen. Jag tackar för vänligheterna som du sade till oss i utskottet. Det har framför allt varit en glädje för oss i utskottet att få ta del av dina synpunkter. Vi vet att de har varit genuint förankrade i ett folkrörelsearbete. Jag tror att vi är många som har mycket stor respekt för detta och utifrån den utgångspunkten gärna lyssnar extra på vad du har att säga i dessa sammanhang.

Jag vill också vända mig till Maja Bäckström, som för en stund sedan var uppe i debatten och på ett mycket konkret sätt demonstrerade sitt engagemang och intresse för turistfrågorna. Detta har upptagit stor del av Majas arbete i riksdagen. Hon har skött det arbetet på ett sätt som för mig som socialdemokrat har varit mycket positivt. Det engagemang som Maja har visat i dessa frågor har betytt mycket för turismens roll i debatten över huvud taget. Jag vill också tacka Maja för detta.

Anf. 148 BIRGITTA WISTRAND (m):

Herr talman! Det sades här att vi saknar mål. Jag nämnde i en av de sista meningarna i mitt anförande att ett av mina mycket konkreta mål är att fördubbla turismen på fem år, och jag hoppas att Åke Gustavsson inte har någonting emot det.

En annan konkret fråga är hur man såg på turismen under Socialdemokraternas tid vid makten. Det gjordes en dramatisk höjning av turistmomsen på 12,5 %. Jag vill att verksamheten inom näringen skall ses som företagande. Jag tror inte att några svenska företag hade kunnat gå med på en sådan höjning, eller att det hade varit möjligt att göra så mot en annan bransch än turistbranschen.

Nu har vi fått ner momsen. Det är ett konkret exempel på vad vi i den borgerliga regeringen vill. Tack!

Anf. 149 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag vill helt kort säga följande. Det som har betytt mest för utländsk turism i Sverige på kort sikt är det som statsministern själv har sagt har varit regeringens stora misslyckande, nämligen att man tvingades depreciera kronan. Jag har för mig att det i D-mark betyder ungefär 20 %, dvs. det är 20 % billigare för en tysk turist att åka till Sverige. Regeringens stora misslyckande har alltså i mycket hög grad bidragit till att öka den utländska turismen i Sverige, och det är ju positivt.

Sedan säger Birgitta Wistrand: Ett av mina mål är att fördubbla turismen i Sverige på fem år, och det är någonting som Åke Gustavsson borde kunna ställa sig bakom. Birgitta Wistrand företräder faktiskt utskottet i denna fråga. Var någonstans i majoritetsskrivningen i betänkandet står detta mål uppsatt?

I stället står i utskottets betänkande att man inte skall göra någonting, inte ett dugg. Man skall vänta på att regeringen skall ta initiativ. Regeringen har

redan visat att den saknar förmåga att ta initiativ, eftersom den inte ens en gång förmår att lämna en aviserad proposition på riksdagens bord.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Turism

Anf. 150 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Åke Gustavsson ställde en rak fråga till mig om den ekonomiska satsningen. Jag framförde att man i Danmark satsar dubbelt så mycket, dvs. näringslivet satsar 50 %, och staten kliver på med lika mycket. Den principen verkar sund och riktig.

Varför har vi nydemokrater då inte motionerat om ett ökat anslag när vi nu menar att det satsas alldeles för litet på turismen? Jo, det skall jag säga. Vi är inte beredda att föreslå sådana ekonomiska satsningar utan att det finns en, som vi ser det, förnuftig och vettigt fungerande organisation som ansvarar för turismen. Det gäller främst den utlandsinriktade delen. Det är där vi vill se ett engagemang, och så har det också varit förut.

Staten vill inte gå in och satsa på inhemsk turism, när det gäller ren marknadsföring. De medel som här anslås skall gå till den utlandsinriktade delen. Vi nydemokrater vill satsa mer på turismen. Ge oss bara möjlighet att få en bra organisationsform. Vi har upprepade gånger, två år i följd, motionerat om en översyn.

Åke Gustavsson vet lika väl som jag att denna fråga har utretts till tusen. Man kommer alltid fram till något utslätat. Det händer ingenting, mycket beroende på att Näringsdepartementet har hand om en bit, och Utrikesdepartementet har hand om en annan. Dessutom har näringsutskottet att svara för vissa typer av kommersiell marknadsföring, och kulturutskottet har hand om någonting annat. Här finns också en splittrad bild.

Det är denna konstruktion som gör att vi först vill ha en fungerande organisation. Vi anser inte att Styrelsen för Sverige-bilden och Next stop Sweden har levt upp till de förhoppningar som vi och andra hade på dem.

Anf. 151 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag kan dela den uppfattningen på några punkter. Det finns i dag inte någon vettig och väl fungerande organisation. Skillnaden mellan oss är möjligen att ni hade förhoppningar om den. Det hade inte vi socialdemokrater i särskilt stor utsträckning. Men jag tror att vi är överens om slutsatsen i facit. Jag konstaterar att Ny demokrati inte vill satsa mer pengar av det skälet att det inte finns någon vettig och fungerande organisation.

Vi är också överens på den andra punkten, nämligen att frågan har utretts oerhört mycket. Ingenting har hänt från regeringens sida. Regeringen kännetecknas av passivitet i dessa sammanhang. Branschen har förlorat tempo i växlingen mellan den tidigare och den nuvarande organisationen, och det är bara att beklaga.

Jag förutsätter att det socialdemokratiska förslaget till organisation kan få stöd från Ny demokrati. Vi har i våra reservationer lagt fram konkreta förslag om den organisation vi vill ha. Den organisationen kan man sätta i sjön tämligen omgående. Jag ser alltså fram emot ett stöd, så att vi förhoppningsvis skall få en majoritet i riksdagen på den här punkten.

Anf. 152 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Som Åke Gustavsson väl förstår innerst inne är vi inte överens om den form av organisation ni föreslår. Det framgick av mitt anförande och kommentar om Tursam och dess organisationsform. Där har vi inte alls någon samsyn.

Vi anser inte att man i den utsträckning ni tänkt er skall dra in frågan om infrastrukturen, sysselsättningsproblematiken och annat i detta, t.ex. utbildning och forskning. Vi anser inte att det skall ingå i den typ av marknadsföringsorganisation som vi vill se för att sälja svensk turism utomlands.

Anf. 153 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare. Jag rekommenderar er att lyssna på branschens egen uppfattning om behovet av att ha en organisation som står för basverksamheten i dessa sammanhang.

Om ni lyssnar noga tror jag faktiskt att ni kan komma till en likartad uppfattning, under förutsättning att ni anser att samhället i någon slags mening, och framför allt staten, har ett visst ansvar för viss basverksamhet. Det är också branschens uppfattning.

Anf. 154 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Jag kanske kan avsluta det här replikskiftet genom att tala något ytterligare om just den fråga som har med organisationsformer och annat att göra.

Vid utskottets utfrågning sade Peter Ander, representant för turistnäringen:

"Vi från näringsens sida efterlyser en samordning i regeringskansliet mellan de olika delar som berör verksamheten. Det är snarare samordningen på den statliga sidan och inom regeringskansliet som är problemet."

Detta är en uppfattning som vi delar.

Anf. 155 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Eftersom jag blev degraderad från att vara ordinarie ledamot i kulturutskottet till att vara suppleant har jag otursamt nog inte läst Åke Gustavssons motion. Jag kan därför inte diskutera den, men jag skall läsa den i kväll.

Jag känner sympati för Åke Gustavssons synpunkt att det skall finnas en turistminister. Jag tror att det är någonting som vi kan hålla med om. Jag hoppas att det blir en allvarlig diskussion om den här frågan.

Sedan vill jag vända mig till Stina Gustavsson.

Till min första dag på riksdagen kom jag direkt från Manila via Arlanda. Jag visste inte vad en reservation var. Jag visste över huvud taget ingenting.

Jag hade den avgörande rösten i en mycket viktig fråga. Den som då tog hand om mig och sade till mig hur jag skulle uppföra mig var just Stina Gustavsson. Jag vill tacka henne för detta. Jag kommer aldrig att glömma det. Jag önskar Stina Gustavsson lycka till med hennes nya liv.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 26 maj.)

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1993/94:KrU31 Ungdomspolitik (prop. 1993/94:135).

Ungdomspolitik

Anf. 156 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Jag beklagar att jag börjar med att ta ordet i denna debatt. Jag hade hoppats att jag skulle få sitta ner och lyssna på ledamöterna. Orsaken är att jag har lovat att delta i en TV-debatt. Jag borde egentligen redan ha åkt, men jag vill gärna vara med i den här debatten. Detta är nämligen ett unikt tillfälle; det är första gången som kammaren behandlar en ungdomspolitisk proposition. Jag hoppas att ni har överseende med att jag börjar.

Jag är glad för det positiva mottagande som regeringens proposition har fått i kulturutskottet. Ungdomspolitik är ett relativt nytt politikområde, och jag har under mina snart tre år som ungdomsminister slagits av bristen på helhetssyn och samordning när det gäller ungdomsfrågor både på statlig och på kommunal nivå. Ett viktigt mål för ungdomspolitiken måste därför vara att skapa överblick och helhetssyn. Här kommer den nya ungdomsstyrelsen förhoppningsvis att få en viktig samordnande funktion.

Regeringens ungdomspolitik kan sammanfattas i tre centrala begrepp: helhetssyn, framtidstro och personligt ansvarstagande.

Ungdomar går lika litet som vuxna, medelålders eller pensionärer att behandla som en homogen grupp. Det är vi väl medvetna om. Ungdomar är personer som växer upp under skilda förhållanden och som har olika intressen och förutsättningar.

Om jag med denna reservation ändå får tala om gruppen ungdomar kan jag säga att undersökningar visar att de allra flesta av ungdomarna i dag säger sig vara fysiskt friska och leva under hyggliga materiella förhållanden – framför allt i jämförelse med sina jämnåriga i många andra länder.

Däremot finns det oroande tecken när det gäller ungdomarnas psykiska hälsa. Jag läste nyligen att bristen på självtillit är en av vår tids nya folksjukdomar. Självtilliten grundläggs hos oss redan som barn och bygger på att vi blir sedda och bekräftade av de vuxna i vår närmaste omgivning.

I en studie från 1992, som genomfördes på uppdrag av Statens ungdomsråd m.fl., uppger de flesta ungdomar att de har god kontakt med sina föräldrar. Ändå säger fyra av fem att de vill ha mer kontakt med vuxna. Det är ett dåligt betyg till vuxenvärlden.

Barn och ungdomar har rätt till intensiva och nära vuxenkontakter, till någon som tar sig tid att lyssna, till någon som orkar tala om existentiella ting och om de stora livsfrågorna och till vuxna som vågar vara vuxna med allt vad det innebär av ansvar och skyldigheter gentemot barnen och ungdomarna. Därför är det viktigt att stödja och uppmuntra naturliga möten mellan generationer. Alla vuxna som kommer i kontakt med ungdomar i föreningssammanhang eller i sin yrkesroll har ett medansvar när det gäller att vara normbildare och att bidra till att den existentiella tryggheten och därmed det psykiska välmåendet ökar bland ungdomarna.

De offentliga insatserna för ungdomar skall i första hand vara stödjande

och bygga på ungdomars, föräldrars och andra närståendes engagemang. Det tror jag är en viktig utgångspunkt. Men att vara förälder är inte alltid lätt. Man skall räcka till ekonomiskt, tidsmässigt och känslomässigt. Ibland är man ensam om hela ansvaret. Därför måste ungdomspolitiken också vara en politik för familjer i alla former. Föräldrar behöver få känna att de har den största betydelsen för sina barns utveckling, att de duger. Det finns inga idealföräldrar, bara ganska vanliga medelmåttor. Men varje förälder är bäst för sitt eget barn – utom i extrema undantagsfall. Därför måste ungdomspolitiken utformas så att den stöder och uppmuntrar föräldrarna i deras viktiga roll. Det är viktigt att ge föräldrar det civillurage som behövs för att vara ett stöd i sina barns utveckling.

Jag tror att den längtan som ungdomar uttrycker efter vuxenkontakter också pekar på en mer specifik önskan att räknas till vuxenvärlden. Att ge ungdomarna en framtidstro som bygger på tilltro till den egna förmågan att påverka både sin egen och samhällets utveckling är en viktig uppgift för den vuxna generationen. Ungdomarna måste få möjlighet att engagera sig i samhällsarbetet. Propositionen betonar också mycket eftertryckligt att ungdomar är en viktig resurs i samhället, att de med engagemang, kreativitet, nytankande och ifrågasättande bidrar till utveckling och dynamik i samhället.

Att ha inflytande innebär också att dela ansvar. Ungdomar behöver tidigt uppmuntras till samhällsansvar genom att de i takt med ökad mognad får inflytande och aktivt får delta i planering och beslut i skolan, på fritidsgården, på arbetsplatsen, i ideellt arbete osv. Statens ungdomsråd har fått regeringens uppdrag att fördela medel ur Allmänna arvsfonden, som stöder projekt med den inriktningen.

Ungdomars engagemang i en rad samhällsfrågor ser jag som en stor resurs som ger mig hopp om framtiden. Det gäller inte minst ungdomars engagemang för miljön och människovärdet, t.ex. i kampen mot främlingsfientligheten. Ett viktigt instrument i ungdomspolitiken är ungdomsorganisationerna, där ungdomar själva organiserar sig för att få något utträttat. Att ge bidrag till ungdomsorganisationerna är ett konkret sätt att mobilisera och stödja det ideella engagemanget bland ungdomar. Regeringen föreslår nu att den statliga bidragsgivningen till barn- och ungdomsorganisationernas verksamhet i ökad utsträckning skall relateras till målen för bidragen och att uppföljningen och utvärderingen skall förbättras.

I förslaget till riktlinjer för ungdomspolitiken anger regeringen att åtgärder inom olika områden skall präglas av en helhetssyn på ungdomars situation och utgå från ett ungdomsperspektiv. Myndigheter och organisationer bör i ökad utsträckning samverka i ungdomspolitiska frågor, och engagemanget inom den ideella sektorn skall tas till vara.

I dag är mycket av det arbete som utförs inom ungdomsområdet indelat i olika sektorer som arbetar alltför isolerat från varandra. Det behövs bättre samordning över sektorsgränserna på alla nivåer. Det gäller inte minst när det måste göras besparingar inom olika områden. Annars går det inte att få en bild av de totala konsekvenserna för en viss grupp. När exempelvis en väg skall byggas eller få en ny sträckning görs ett antal utredningar och konsekvensbeskrivningar av hur miljön påverkas, vilka kulturvärden som står på

spel osv. Jag skulle önska att motsvarande hänsyn också togs när vi behandlar de s.k. mjuka frågorna, t.ex. ungdomars uppväxtvillkor.

Det vore önskvärt med mer av konsekvensbeskrivningar och analyser när det skall genomföras förändringar av den sociala infrastrukturen och att alla alternativ prövades lika noggrant. Då kan förslag till nya lösningar få en chans att prövas. Jag har sett många bra exempel på det runt om i landet. Det kan handla om allt från samlokalisering av olika verksamheter – i stället för nedläggning av en eller flera av dem – till att ungdomar tar över en fritidsgård och driver den som ett kooperativ när kommunen inte har råd att driva den på samma sätt som tidigare.

Vi måste vara inställda på förändringar om vi skall klara de utmaningar som den ekonomiska verkligheten ställer oss inför, men förändringarna måste göras med ungdomarnas bästa för ögonen och i samverkan med ungdomarna själva.

I den ungdomspolitiska propositionen finns också en sammanställning av de åtgärder och insatser som görs av regeringen inom olika departements ansvarsområden. Man skulle kunna säga att det är något av en budgetproposition med ett ungdomsperspektiv.

Det är också ett sätt att få en bättre överblick och därmed förhoppningsvis en bättre samordning och uppföljning. Civildepartementet och regeringens barn- och ungdomsdelegation har i flera frågor redan tagit på sig ett sådant här samordningsansvar. Det gäller t.ex. frågor om mobbning, främlingsfientlighet och dopning.

Som jag sade i början ser jag ungdomspropositionen som ett första steg till att på ett mera samlat sätt få upp ungdomsfrågorna på dagordningen. Det är ett sätt att visa att ungdomarnas möjligheter att etablera sig som vuxna är frågor som vuxenvärlden tar på allvar.

Arbetet med utformningen av en långsiktig nationell ungdomspolitik tar tid. Frågor om ungdomsarbetslöshet, de ungas bostadssituation, utbildning och ungdomars fritid kräver självklart olika åtgärder på både kort och lång sikt. De åtgärder som regeringen föreslår inom de här olika sakområdena skall riksdagen debattera om några veckor.

Jag har också tillsatt en särskild utredare som speciellt skall se på ungdomars uppväxtvillkor och etableringsmöjligheter på arbets- och bostadsmarknaden. Utredningen skall även ta upp den samhällsekonomiska fördelningen mellan olika generationer. Den här s.k. generationsutredningen avlämnar sitt slutbetänkande om en månad.

I morgon tar riksdagen för första gången ställning till den framtida ungdomspolitiken. Det är en viktig milstolpe. Men det är bara början på ett långsiktigt arbete för att stärka ungdomarnas inflytande i samhället. Nu ser vi fram emot en debatt om ungdomsfrågorna. Därför har vi t.ex. låtit trycka en kortversion av den ungdomspolitiska propositionen som vi kommer att skicka ut i en ganska bred upplaga och som vi hoppas skall stimulera till debatt i samhället. Vidare planerar regeringen att återkomma till riksdagen med en ny ungdomsproposition vart tredje år. Det här är, som sagt, en början.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Ungdomspolitik

Anf. 157 MONICA WIDNEMARK (s):

Herr talman! Innan civilministern lämnar kammaren vill jag säga att vi tycker att det är trevligt att ministern har tagit sig tid att tala i den här viktiga frågan. Tyvärr väntar TV på civilministern. Vi får väl finna oss i det.

Socialdemokraterna har under en följd av år arbetat på att ungdomsfrågorna behandlas utifrån ett helhetsbegrepp. När civilministern här sade att man nu har fört upp ungdomsfrågorna på dagordningen blev jag litet konfunderad. Jag skulle vilja säga att vi socialdemokrater under många år har haft ungdomsfrågorna på flera dagordningar. Vi tillsatte ju en ungdomsminister, Margot Wallström. Vi har också tagit initiativ till de uppmärksammade utredningarna "Ej till salu" och "Ungdom och makt".

Vi tycker att det är positivt att den borgerliga regeringen nu också tycks ha synsättet att man på Ungdomsområdet måste arbeta utifrån ett helhetsbegrepp. Att detta är nödvändigt framgår bl.a. av Socialstyrelsens rapport "Barns villkor i förändringstider", som visar på behovet av samordning mellan departement och olika myndigheter. Samma behov av samordning finns när det gäller politiska insatser för ungdomar.

Socialstyrelsens rapport visar också på de stora bristerna vad gäller barns villkor. En liknande rapport om ungdomars villkor skulle med stor sannolikhet visa på liknande stora brister.

I propositionen redovisar civilministern en bild av hur man ser på ungdomars situation i dagens samhälle och redogör för de insatser som regeringen har genomfört. Beskrivningen av effekterna av insatserna är alltför positiv.

Den borgerliga regeringens mandatperiod har medfört dramatiska försämringar för ungdomars möjligheter att komma ut i arbetslivet och skaffa sig en egen försörjning. Ungdomsarbetslösheten har mer än fördubblats under regeringen Bildts mandatperiod.

Civilministern anför i propositionen: "Den stora ungdomsarbetslösheten är det kanske allra allvarligaste samhällsproblemet i dag." Samtidigt säger statsminister Carl Bildt så sent som denna månad att "ungdomsarbetslösheten inte är något av de stora problemen de närmaste åren". Det hade varit trevligt om civilministern hade kunnat stanna i kammaren och förklara vad regeringen egentligen menar.

Vi socialdemokrater säger att vi redan första dagen i regeringsställning kommer att börja genomföra ett program med syftet att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Vårt mål är att ingen under 25 år skall gå arbetslös mer än 100 dagar.

Regeringen har fört en politik som leder till vidgade klyftor i skolan – en ökad segregation som, om den fick fortsätta, skulle riva ned det demokratiska fundamentet i vårt land. Vår demokrati bygger på att alla medborgare är aktiva och kunniga. Regeringens utbildningspolitik tar bort den viktiga förutsättningen att alla barn och ungdomar ges lika möjligheter till en god utbildning – att skolan skall vara en värld fri från klassgränser.

I det borgerliga "valfria" samhället är det tydligen helt rätt att välbeställda och högutbildade föräldrar skall kunna köpa eller välja bättre barnomsorg och bättre skola för sina barn.

Barn och ungdomar kommer redan från början att få lära sig att bakgrunden och kontakterna avgör hur livet blir i framtiden. Denna utveckling är

mycket oroande. Vi kan se resultaten i länder som genomfört de nyliberala experimenten – de ungdomar som stängs ute av samhället vänder också samhället ryggen.

Nedskärningarna i de kommunala anslagen till fritids- och kulturverksamheter är ett annat exempel på att föräldrarnas ekonomi alltmer blir avgörande för vilka möjligheter till en aktiv fritid som barn och ungdomar har.

Jag undrar när det börjar kännas nödvändigt att ställa frågan: Var går gränsen när lagstiftning blir nödvändig även på fritids- och kulturområdet för att värna barns och ungdomars rättigheter och för att Sverige skall kunna leva upp till det FN-dokument som vi har ratificerat?

Herr talman! I motionen har vi ett alternativ till de riktlinjer för ungdomspolitik som redovisas i kapitel 5 i propositionen. I vårt alternativ har vi perspektivet att man beträffande insatser för ungdomar skall utgå från att ungdomar har rättigheter.

Vi betonar också det politiska ansvaret för att *alla* barn och ungdomar får en god start i livet. Ideella organisationer och frivilligt arbete utgör ett komplement till samhällets insatser, och det kan absolut inte ersätta det gemensamma ansvaret.

Herr talman! Vi godkänner förslaget till uppgifter och verksamhetsinriktning för Ungdomsstyrelsen. Vi godkänner också riktlinjerna för statsbidragen till barn- och ungdomsorganisationerna. Dessa riktlinjer innebär att bidragen i ökad utsträckning blir målrelaterade. Med dagens bidragssystem görs bidragsutvärderingar endast i begränsad omfattning. Men med det nya systemet följer att omfattande utvärderingar regelbundet måste genomföras.

Detta ser vi som mycket positivt. Vi motsätter oss dock att en del av de medel som är avsatta för bidragen till barn- och ungdomsorganisationerna skall användas till utvärderingen. Bidragen skall användas till verksamhet, inte till utvärdering.

Med tillfredsställelse noterar vi att man i propositionen har tagit med det förslag som vi socialdemokrater förde fram i januari, nämligen att barn- och ungdomsorganisationerna bör engagera fler invandrare i sin verksamhet.

Skillnaden är att vi är beredda att öka bidragen med 2 miljoner kronor utöver regeringens förslag för att barn- och ungdomsorganisationerna, som ett led i kampen mot rasism och främlingsfientlighet, skall kunna intensifiera sina ansträngningar att få med fler invandrarungdomar i sin verksamhet.

Jag vill i sammanhanget markera att barn- och ungdomsorganisationerna har stor betydelse för ungdomar i vårt land. Vi socialdemokrater anser att föreningarna bör ha en ekonomisk grundtrygghet och att staten har det grundläggande ansvaret för ett rikt föreningsliv.

Herr talman! Som ledamot av riksdagens kulturutskott kan jag inte låta bli att avslutningsvis kommentera det faktum att kulturfrågorna knappast berörs i propositionen. Kulturen har fått fyra rader.

I vår januarimotion föreslog vi bl.a. en nystart för Kultur i skolan-projektet. Detta förslag har riksdagen sagt nej till. Samtidigt rapporterar Kulturrådet om t.ex. en skola i Norrland där ett musikprojekt förvandlat en problem-skola till en kulturskola.

Vi socialdemokrater tror på kulturens möjligheter att förändra, och vi anser att möjligheterna att ta del av, och själv delta i, olika former av kultur är

av avgörande betydelse. Vi anser att kulturen är en av de viktigaste krafterna för att ungdomars kreativitet inte skall få utlopp i destruktiva aktiviteter.

Herr talman! Givetvis står jag bakom samtliga socialdemokratiska reservationer, men för att inte belasta denna kammare tidsmässigt yrkar jag bifall endast till vårt alternativa förslag till riktlinjer, reservation 1, samt till reservationerna 2 och 3.

Anf. 158 CLAUS ZAAR (nyd):

Herr talman! Till att börja med ber jag att få yrka bifall till våra reservationer. Jag nöjer mig med reservationerna 7, 12, 14 och 15.

Det är ljusa kvällar ute. Om några veckor kommer hela 130 000 ungdomar ut på dagens arbetsmarknad. De möts av en kylig attityd från denna församling. De lösningar som presenteras är bara kortsiktiga tankar. T.ex. det förslag som Socialdemokraterna nämnde, nämligen att ungdomarna skall få gå arbetslösa högst 100 dagar. Men det är inte jobb de får; det är sysselsättning. Det blir ytterligare prolem för Sveriges ekonomi.

Ungdomarna vill finna sin identitet. De vill hitta sina egna uppgifter. De vill hitta sitt eget arbete.

Hur ser verkligheten ut? Ja, trots denna ungdomsproposition råder i denna kammare ett nästan kompakt hjärnrumpemotstånd. Ingen verkar inse att det behövs totalt nya lösningar. Man försöker utreda. Vi har 130 000 ungdomar som står och väntar utanför dörren! Före dem står ytterligare 80 000.

Man kanske får titta på lösningen med flexibel livsarbetstid. Det behövs en flexibilitet i samhället. Som det ser ut i dag går det inte att hålla på med trollerikonster. Man måste helt enkelt tala om att vi har en generation som måste in på arbetsmarknaden. Men då måste några lämna den. Vilka är det då som skall lämna arbetsmarknaden? Antalet arbeten ökar inte i den takt som det här skulle vara fråga om. Hur vi än vrider och vänder oss, ökar inte omfattningen av arbetsmarknaden med sådana siffror.

Det är därför rimligt att föreslå att de som är 55 år eller äldre får möjlighet att lämna arbetsmarknaden med en grundpension. Det måste beredas plats för ungdomen. Den kostnaden har vi ändå i dag på grund av förtidspensioner och alla ersättningar som lämnas till dem som är 55 år eller äldre. De uppgår till ett så stort belopp att det går att finansiera detta genom att bara omfördela pengarna. Vi måste få en förändring av den totala arbetsmarknaden. Det sker genom att företagen får anställa folk. Då ökar omfattningen av arbetsmarknaden. Den statistik som finns visar att det kanske går att få fram hälften av det antal jobb som behövs.

Ungdomarna måste beredas plats. Vi kan inte ha ett välfärdssystem som t.ex. ger 410 000 förtidspensionärer högre pension än vad de som har arbetat och gnetat hela livet kan nå. Det har Assar Lindbeck påpekat i sin rapport. Men fortfarande håller dessa frågor på att utredas.

Jag är oroad över att det tar så lång tid. Ungdomarna kommer inte att stå och vänta så länge till. Jag är rädd att de kommer att vidta åtgärder. Det har varit så i andra länder. Vi kommer säkert att få se sådant här också. Då får vi ökade ungdomsproblem.

Främlingsfientligheten har nämnts här. Jag håller definitivt med om vad som har sagts om främlingsfientligheten. Men den är förorsakad av att en

felaktig flyktingpolitik har förts, framför allt under vår kulturministers tre år i jobbet. Europa i övrigt ser inte ut som Sverige gör i dag.

Herr talman! Sverige är ett land i kris. Författaren och debattören Anders Isaksson försöker att väcka de ansvariga. Men det hela verkar rulla vidare. Professor Bo Södersten har också försökt att väcka de ansvariga genom debattartiklar i Dagens Nyheter. Men allt rullar vidare.

Med hjälp av nya trolleritrick försöker denna kammare att skapa arbetstillfällen. I verkligheten ser det annorlunda ut. Ungdomarna väntar på att något skall ske. Det räcker inte även om det sägs att verkstadsindustrin kommer att anställa 6 500 ungdomar de närmaste två åren. Det räcker inte med att 8 000 praktikanter skall ges möjlighet att få industrierfarenhet.

Herr talman! Vi behöver ett nytt ungdomsmål i politiken. Arbetslösheten i ungdomsgruppen skall helt enkelt inte vara större än bland de äldre. Vi måste få till stånd jämställdhet mellan äldre och ungdomar när det gäller arbetslösheten. Den skall nedbringas, men framför allt skall den nedbringas på det sättet att den inte skall vara fyra gånger högre för ungdomar – den generation som skall se till att detta land fungerar i framtiden – än för åldersgruppen 55–64 år. Arbetslösheten är i dag fyra gånger högre för ungdomarna än för de äldre.

Gör vi ingenting får vi en generationskonflikt. Vi har en generationsutredning. Det är väl det. Vi har också tittat närmare på attityder och värderingar hos ungdomar. De stämmer inte överens med vad som sker i detta hus. Vi måste medverka till att ungdomar får förtroende för de beslut som fattas i denna kammare. Besluten skall överensstämma med unga medborgares värderingar.

I en artikel i Dagens Nyheter i, tror jag, december berättade en elev att hon kände att hon utbildades till värdelöshet. När ungdomarna upplever att vi har svikit dem måste vi reagera på deras signaler. När det gäller lärlingsplatserna måste vi se till att få ett lärlingssystem som påminner om det tyska, precis som vi föreslagit. Vi får inse att vårt lärlingssystem inte är det bästa. När det finns de som är bättre bör vi försöka efterlikna dem.

Inom ungdomsgenerationen finns det en förändring när det gäller attityden till att betala skatt. Vi har hört åtskilliga reportage om att ungdomar jobbar svart. De bryr sig alltså inte om samhällets normer utan skaffar sig egna. Om detta mer och mer får spridning får vi ett samhälle där man inte bryr sig om vilka beslut som fattas i Sveriges riksdag.

Jag har nu berört några delar av ungdomspolitik. Men jag vill också säga något om droger när det gäller ungdomarna. Enligt det tyska nyhetsmagasinet Fokus pressar maffian de flyktingar som söker sig norrut från exempelvis Marocko, Afrikas norra del, genom avtal att se till att det smugglas narkotika. Det bör uppmärksammas att drogerna kommer på vägar som vi inte ens tänker på. Vi bör alltså bekämpa också det som rör droger och mobbing. Det är ju ungdomarnas hälsa det är fråga om.

Anf. 159 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Regeringen har haft ambitionen att ta ett samlat grepp om ungdomsfrågorna. De skär i dag tvärsigenom olika departement och myndigheter.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Ungdomspolitik

I propositionen beskrivs ungdomars uppväxtvillkor och problem, men ingens försöker man ta detta helhetsgrepp kring ungdomsfrågorna. Man presenterar inte någon form av lösning. Resultatet blir därför fragmentariskt ytligt och vagt.

Propositionen är mest en katalog över regeringens familjepolitik och saknar konkreta politiska satsningar för ungdomar. Den enda riktigt röda tråden är betoningen av föräldrarnas ansvar för ungdomarna och av de ideella organisationernas ökade betydelse i ungdomspolitiken.

Det är en något märklig situation att civilministern även är kommunminister och har det övergripande politiska ansvaret för kommunpolitiken. Inte på ett enda ställe i propositionen betonas något annat än familjen och de ideella organisationerna som bas för den lokalt förankrade ungdomspolitiken. Detta är naturligtvis ingen bra ordning.

Arbetsmarknadspolitiken, utbildningspolitiken och familjepolitiken har behandlats av riksdagen i andra sammanhang. Därför har jag mycket svårt att förstå varför frågorna i den här propositionen förs upp till ny behandling utan att regeringen lägger fram några nya förslag.

Som helhet känns regeringens förslag meningslöst. Civilministerns anförande alldeles nyss bidrog inte heller till något nytt, möjligen gav det ett löfte om att det kommer mera i sinom tid. I allt väsentligt godtar utskottsmajoriteten propositionens förslag. Riksdagsbeslutet blir därmed av samma karaktär, dvs. utan verkan för ungdomars villkor.

Vi tycker att det är bra med en ungdomsstyrelse. I propositionen talas det mycket om hur ungdomar själva skall utforma och aktivt ta del av ungdomspolitiken, men ingenstans nämner man hur ungdomar skall kunna påverka myndighetens verksamhet.

Vi tycker att en referensgrupp eller liknande, som består av representanter för ungdomsorganisationerna, skall knytas till den nya ungdomsmyndigheten. Det är möjligt att myndigheten själv kommer att tycka att detta är lämpligt och gör så, men jag tycker att riksdagen skall säga att det bör vara så.

Arbete och ungdomars situation i övrigt är hårt knutet till den ungdomsorienterade arbetsmarknadspolitik som är en följd av regeringens ekonomiska politik. I den redovisas bl.a. en försämring av anställningstryggheten som en metod för att minska arbetslösheten. Vi avvisar givetvis den politiken. Vi har andra förslag, exempelvis att också ungdomar under 25 år skall ha rätt till fullt utbildningsbidrag för AMS-utbildning.

Det finns andra delar av regeringens politik som permanenta praktiklinjen för de unga arbetslösa. Vi vill i stället ha en kortare praktiktid, följd av en anställning med rekryteringsstöd. Hur lång praktiktiden skall vara kan vi diskutera, liksom hur lång anställningstiden skall vara. Men vi bör komma i ett annat läge. Sättet att lösa ungdomsarbetslösheten med praktikplatser är inte riktigt och bör lämnas.

Särlösningar av typen ungdomspraktik och ALU leder inte till en bättre situation. Vi vill i stället att man inför subventioner på ordinarie anställningar. Det är en bättre väg.

Vi tycker att kommunerna skall arbeta fram barn- och ungdomsplaner, så att vi får underlag för minimikrav på ungdomars rätt till stöd. På sikt skall

sådana minimikrav föras in i socialtjänstlagen. Om det förslaget har regeringspartierna ingenting att säga.

En fråga som jag tycker i hög grad visar på ungdomsproblemens klasskaraktär är invandrar- och flyktingungdomars situation. Vi tycker att en god man bör utses för att bevaka dessa barns och ungdomars intressen.

Socialstyrelsen och Invandrarverket har gett ut en rapport som kallas Ensam, en rapport om flyktingbarn utan vårdnadshavare i Sverige. I den finns förslag som ligger väl i linje med Vänsterpartiets och som innebär att en kontaktman eller kontaktfamilj utses för dessa ungdomar.

Detta kan knappast innebära några större kostnader, men jag tror att det skulle betyda oerhört mycket för dessa ungdomars möjligheter att komma in i det svenska samhället.

Herr talman! Jag står givetvis bakom Elisabeth Perssons hela meningsyttring men nöjer med att yrka bifall till den vad gäller mom. 2. I övrigt tillstyrker jag de reservationer som Monica Widnemark har yrkat bifall till.

Anf. 160 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I regeringens proposition 1993/94:135 lägger man fram, som civilministern sade, ett program för en helhetssyn på ungdomspolitiken. Det är naturligtvis riktigt att ungdomspolitik har behandlats i många propositioner, motioner och betänkanden under många år. Men det är helhetssynen, framtidstron och det personliga ansvarstagandet, som civilministern nämnde som honnörsord, som jag gärna vill upprepa.

Civilministern sade någonting som fick mig att tänka på gårdagen, nämligen att ungdomar ofta saknar självtillit. Detta nämnde Ann-Sofie Ohlander i sin mycket fina föreläsning med anledning av att det var 75 år sedan kvinnor fick rösträtt. Det är nog så att även unga män saknar självtillit, även om jag tycker mig ha märkt att unga kvinnor har svårare att nå det mått av självtillit som behövs både för den egna utvecklingen och för ett samhällsengagemang.

Vi i majoriteten tror också på kulturen. Jag minns inte vem av talarna som tidigare påstod att det skulle vara någonting för oppositionen särskiljande. Jag kan knappast anföra något bättre bevis för motsatsen än vad utskottets ordförande framhöll i tacktalet till de ledamöter som avgår. Vi har olika vägar, men synen på att kulturen är viktig har vi gemensam i utskottet. Det tycker jag är mycket bra.

Vad är då huvudinriktningen här? Ja, det är rätten till goda uppväxtvillkor – så långt som en riksdag kan besluta om sådant. Det finns naturligtvis också – det måste vi vara medvetna om – andra företeelser än vår riksdag som påverkar, både positivt och negativt, uppväxten för de unga.

Såvitt jag förstår har förslaget om Ungdomsstyrelsen mottagits positivt, och det är bra. Vi hoppas att den skall kunna arbeta på ett bra sätt.

Det sades att kulturen inte fanns med i propositionen, och det stämmer. Men där har nu utskottet gemensamt gått in för att kulturen är en viktig del, och med regeringens goda minne kommer vi också att besluta om att så är fallet.

Jag läser ett par rader direkt ur betänkandet:

”Utskottet tillstyrker medelsanvisningen till Ungdomsstyrelsen (7 923 000

kronor), till Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet m.m. (111 697 000 kronor) och till EG:s utbytesprogram Ungdom för Europa (4 500 000 kronor)." Sammanlagt utgör detta 124 120 000 kronor för budgetåret 1994/95.

Samtidigt som jag tar upp det som några av de föregående talarna sade, skall jag gå in på reservationerna. Jag tycker faktiskt att en del av reservationerna är märkliga. De innehåller inte vad jag tycker en reservation bör innehålla, nämligen en helt annan uppfattning. De innebär ett understrykande av partimotioner som har väckts tidigare – och det är klart att man står fast vid dem. Det är inte det jag har uppfattat att en reservation skall syfta till.

Den första reservationen från Socialdemokraterna är en sådan allmän reservation. Man talar om FN:s barnkonvention och menar att vi borde ha utgått från den. Ja, vi tar för givet att vi alltid utgår från den. FN har beslutat om den, och vi har ratificerat den. Jag försökte ta reda på hur lång tid det tog innan vi i Sverige gjorde det, och jag fann att det var en ganska kort tidsintervall innan vi sade att vi tyckte att det var riktigt. Därför har jag litet svårt att förstå att den här reservationen var nödvändig. Men det är naturligtvis Socialdemokraternas rättighet att tycka att den är annorlunda än majoritetens förslag.

När det gäller reservationen om vidgade klyftor i skolan blir jag däremot inte förvånad. Vi har nämligen under lång tid hört att den skola som har varit bra i många avseenden och som vi vill försöka göra ännu bättre, kommer att bli sämre och att klassgränserna kommer att förstärkas. Det är definitivt icke avsikten; inga klassgränser skall förstärkas. Men valfriheten skall förstärkas, liksom möjligheterna att välja skola, skolform och program m.m. utifrån den egna uppfattningen, den egna begåvningen och de egna önskemålen inför framtiden.

Jag skall också ta upp det tyska lärlingssystemet. Claus Zaar är inte här nu, men han kanske lyssnar på sitt rum. Med det program som nu finns är det möjligt att ha ett lärlingssystem som liknar det tyska, men det innebär att man låser det, även när det gäller praktiken, till statliga regleringar. Vi tycker inte att det är bra, och därför har vi avstyrkt ett sådant förslag.

Arbetsmarknadssituationen är mycket olycklig. Ingen av oss vill ha arbetslöshet på dagens nivå – eller på någon annan nivå. Samtidigt får man inte säga, som jag för bara någon vecka sedan här i kammaren har hört från socialdemokratiska riksdagsledamöter, att arbetslösheten fortfarande bara växer och växer. Jag tror inte att de ledamöter som har påstått det har missat att arbetslösheten minskar. Under de senaste veckorna har vi sett att fler och fler arbetstillfällen har tillkommit, att fler och fler arbetslösa återigen har kunnat få ett arbete. Samtidigt erkänner vi naturligtvis att situationen ännu inte är bra, men vi räknar med att förbättringarna skall fortsätta.

Kultur- och mediebudkavlen var ett projekt på tre år. De projekt som där kunde få stöd har i dag möjlighet att få stöd genom Allmänna arvsfonden. Därför har vi avstyrkt också det förslaget.

Det behövs större insatser för barns och ungdomars kultur, säger Socialdemokraterna, särskilt när det görs nedskärningar på kommun- och landstingsnivå. Ja, det är synd, sorgligt och beklagligt att man många gånger anser sig vara tvungen att skära. Det är väl bara så, att om vi inte skär i dag, om

vi inte försöker begränsa kostnaderna i dag, drabbar det ännu hårdare de ungdomar som vi här talar om, de ungdomar som skall ta över efter oss. Därför är det ofta svårt att fatta dessa beslut. Tror ni som sitter här att någon kommunalman i någon kommun ute i landet med glädje säger att det skall bli roligt att skära här? Så är det naturligtvis inte. Man ser verkligheten med öppna ögon och säger: Vi måste skära här, annars blir konsekvenserna sådana att vi inte kan ta ansvar för dem.

Ny demokrati har under de här tre åren hävdat att vi skall skära i organisationsbidragen. Man kallar då allt för organisationsbidrag. Man nämner ett belopp på ungefär 7,5 miljarder. I detta belopp ingår sådana verksamheter som jag undrar om man själv skulle vilja avskaffa, om man var medveten om att de ingick där. Det gäller t.ex. nästan 2 miljarder till humanitärt stöd via hjälporganisationer. Vill vi inte hjälpa dem som har det väldigt svårt, t.ex. i det forna Jugoslavien, i Rwanda och på andra ställen, genom exempelvis Röda korset eller Rädda barnen? Likaså är det 2 miljarder som går till lönebidrag. Det ger möjlighet till anställningar. Jag tror inte att den reservationen från Ny demokrati var riktigt genomtänkt.

Trots att jag antagligen har överskridit min tid, herr talman, har jag naturligtvis inte hunnit bemöta allt vad som sades av de talare som kom före mig, men jag kanske kan få återkomma i repliker.

Låt mig slutligen säga att jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan.

Anf. 161 MONICA WIDNEMARK (s) replik:

Herr talman! Elisabeth Fleetwood tog först upp mitt uttalande, att kulturen har fått fyra rader. Det var inte i utskottet, Elisabeth Fleetwood, utan det var i propositionen – där har kulturen fått knappt fyra rader. Jag är väl medveten om att vi i utskottet tyckte att det var viktigt att föra in kulturen i betänkandet, så på den punkten är vi helt överens.

Jag går sedan över till Elisabeth Fleetwoods syn på våra reservationer. Vi socialdemokrater bedömer ju själva vilka reservationer vi vill skriva och hur vi vill skriva dem. Reservation 1 visar faktiskt vilken som är inriktningen på vår politik och vad vi vill. Det står vi för.

Sedan sade Elisabeth Fleetwood att jag hade sagt att klasskillnaderna har ökat i dagens samhälle. Barn väljer faktiskt inte föräldrar, Elisabeth Fleetwood, och det har de aldrig gjort. Men med det synsätt som Elisabeth Fleetwood här företräder blir skillnaderna mellan barn och ungdomar större – det vet vi.

Visst skall vi som föräldrar ha ett föräldraansvar. Det är mycket viktigt att jag som mamma tar aktiv del i mina barns uppväxt. Men det finns faktiskt barn och ungdomar som inte har föräldrar som klarar det. Man orkar inte, och man klarar inte av att bry sig om sina barn och ungdomar. För mig är alla barn och ungdomar lika, och samhället måste finnas till för alla. Därför tycker jag att det är viktigt att man ger ett klart politiskt budskap att vi som politiker har ett ansvar för barn och ungdomar.

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga till Elisabeth Fleetwood. Vi socialdemokrater har redovisat var vi står när det gäller ungdomsarbetslösheten. Det skulle vara roligt att få höra vad regeringspartierna har för mål när det gäller ungdomsarbetslösheten.

Anf. 162 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Låt mig först säga till Monica Widnemark att vi är överens när det gäller kulturen i propositionen. Som Monica Widnemark hörde alldeles nyss håller regeringen med oss på den punkten. Här råder alltså en total enighet, och det tror jag att vi skall vara mycket tacksamma för.

Inriktningen av den socialdemokratiska politiken bestämmer socialdemokraterna själva, sade Monica Widnemark. Det var just det jag sade! Men vi måste förbehålla oss rätten att kritisera er inriktning om vi har en annan. Så ser det politiska spelet ut. Om vi inte hade olika inriktning, om vi inte hade olika partier, om vi inte hade olika politiska program – varför sutte vi då här? Det är just genom den här processen som vi alla – tror jag – hoppas att vi så småningom skall kunna utveckla vårt samhälle.

Klasskillnaderna ökar, sade Monica Widnemark. Barn väljer inte sina föräldrar, sade hon också. Nej, det gör de inte, och det är nog tur det! Men vi som arbetar med ungdomar – skola, lärare, ungdomsverksamhet, fritidsverksamhet, daghem, osv – kan ta aktiv del i de ungdomarnas uppväxt. De skall vara lika, sade Monica Widnemark. Det håller jag inte med om. Barn är inte lika, människor är inte lika. De skall ha lika möjligheter och lika rättigheter, men det vore förfärligt om vi sade att alla barn var lika. Det är de inte. Däremot skall vi hjälpa de barn och ungdomar som vi möter att finna sin rätta plats, både i samhället och när det gäller den egna utvecklingen.

Det är riktigt, som Monica Widnemark säger, att många föräldrar inte klarar av att bry sig om sina barn och ungdomar. Här kan jag inte låta bli att snudda vid det som Claus Zaar nämnde – droger, narkotika, mobbning, osv. är stora problem. Jag tror inte att vi här i kammaren har skilda uppfattningar om det. Vi har också tidigare debatterat sådant. Det är sådant som vi definitivt vill se borta från våra ungdomar.

Beträffande ungdomsarbetslösheten kan jag säga att vi vill gå vidare på den väg som vi har slagit in på. Detta kommer att tas upp i ett betänkande från arbetsmarknadsutskottet som vi skall behandla senare. Men så mycket kan jag säga att vår målsättning är att skapa riktiga jobb, som ger lön och som gör det möjligt att sköta sig själv, så att ungdomspraktik icke skall vara nödvändigt för att ge den sysselsättning som man behöver.

Anf. 163 MONICA WIDNEMARK (s) replik:

Herr talman! Alla barn är inte lika, men alla barn skall behandlas lika och alla barn har samma värde. Det tycker jag är viktigt. Men med det samhälle som vi har fått – jag tänker på de ökade klyftor som i dag finns i samhället – har inte alla barn samma värde. För mig har alla barn samma värde men de är olika.

Anf. 164 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort; jag vill bara komplettera vad jag sade alldeles nyss.

Ja, barn skall behandlas lika, fastän de är olika till sin karaktär – det är bra att vi är överens om det. De har också samma värde. Men jag tror inte att man kan påstå att barnens värde skulle ha förändrats under dessa tre år!

Det är påstående som förekommer i politiska debatter och som jag tycker är litet onödiga.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Anf. 165 ULRICA MESSING (s):

Herr talman! Ungdomsminister Inger Davidson har gjort det som ingen annan minister har gjort tidigare – hon har presenterat en ungdomspropo- sition med förslag om att fastställa nationella mål och riktlinjer. Jag uppskattar det initiativet och välkomnar varmt ett försök att lyfta fram ungdomsfrå- gorna som ett nytt och heltäckande politikområde. Jag är också litet överras- kad, för regeringen – eller åtminstone delar av den – är ju mer känd för att avskaffa politikområden än för att tillföra nya.

Ungdomspolitik är något som berör många områden. Det handlar om sko- lan, om möjligheterna till god utbildning. Det handlar om fritiden, om att få utveckla sina intressen och att få möjlighet att lära sig nya saker. Det handlar om framtidens arbetsmarknad, om vilka jobb som kommer att finnas och om dagens unga kommer att kunna luta sig tillbaka mot en fast anställning som våra föräldrar har gjort.

Ungdomspolitik handlar också om bostäder och om möjligheten att bli självständig och stå på egna ben.

Ungdomen är inte bara en tid i väntan på att bli vuxen. Ungdomen har också ett eget värde, ett eget ansvar och egna krav. Ungdomstiden skall vara både en tillåtande tid, en tid av prövning och av lärdom. Den skall också vara en tid av förberedelser och upptäcktsfärder. Ungdomen är inte bara en tid då man skall lära sig hur det vuxna livet är, hur samhället fungerar och hur världen styrs. Ungdomstiden är också en tid då man skall lära känna sig själv och hitta sitt eget sätt att leva.

Att ha en ambition att samla alla de områden som berör ungdomstiden är därför bra. De hör ihop, och de måste kopplas samman. Men propositionen i sin helhet är för svag för att lyckas ordentligt med det. Den tar inte det riktiga greppet om alla de frågor som berör oss unga. Den lyfter inte på allvar fram de frågor som är viktiga för framtiden. Framför allt är förslagen till lös- ningar på de problem som vi vet berör många unga i dag alldeles för svaga. Den diskuterar inte de nya jobben eller den höga arbetslösheten, inte heller problemet med att flytta till egen bostad, det växande budgetunderskottet som skall betalas eller de orättvisor generationer emellan som i dag blir allt större.

I stället handlar propositionen väldigt mycket om hur viktigt det är att vuxna bibringar barn och unga goda normer och rätt moral. Det är viktigt, men det är inte det enda som är viktigt när man är ung.

Allför ofta ignoreras unga människor. De tas inte riktigt på allvar av vuxenvärlden. Det kan vara inom politiska församlingar, inom skolan eller av myndigheter. Unga människor diskuteras oftast som enskilda delar, som elever i skolan, som mottagare av studiestöd eller särskilda ungdomsbidrag, som objekt för arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller i värsta fall som pro- blemframkallande inslag inom social- och kriminalvården. Alltför ofta talar vuxna om ungdomar i stället för *med* ungdomar.

Det finns goda ungdomar, men de skall inte höras för mycket. Och ändå är det så att ifrågasättandet, revolten gentemot det etablerade och gentemot

Ungdomspolitik

många vuxna, alltid har tillhört ungdomen. Att våga ifrågasätta och kritisera är något som ligger närmare unga människor än äldre. Det är inte de vuxna som lyckas ta sig förbi de frågorna och den konfrontationen som har fått det bästa gehöret eller den största respekten från nya generationer av unga människor, utan det är de vuxna och de organisationer som förmår ta till sig de synpunkter som kommer från alla unga och som lyckas ta till sig dem som har framtidens idéer.

Bland unga människor finns det en bärkraft och en lust att vara med att påverka. Det finns en längtan efter att bli tagen på allvar och en iver att få vara med och ändra på det som de tycker är fel. Det finns en vilja att vara med och ta ansvar och att sköta sig själv.

Många vuxna frågar sig om det verkligen gör det. Var finns då alla unga inom våra politiska församlingar, inom andra folkrörelser eller inom kyrkan? Alla dessa brottas i dag med en alldeles för hög medelålder. Många unga har valt andra sätt att påverka och säga sitt. Många har valt nya organisationer, enfrågerörelser eller medierna för att synas och höras och för att föra debatten. Det är bra. Alla sätt att vara med och påverka och ta ansvar är bra. Men det är ett nytt sätt att lyfta fram och driva politiska frågor. Det är ett sätt som inte ställer upp på att gå den långa vägen för att få igenom det man tror på. Man vill få en reaktion och ett resultat snabbt.

Vi vet att politiken i dag alltför ofta uppfattas som någonting som man skall hålla på med bakom stängda dörrar och runt fyrkantiga bord. Nu är det tid att ändra på det. Nu lämnar generation efter generation av unga människor grundskolan. Det är människor som är utbildade enligt Lgr 80 och som har fått lära sig att ifrågasätta, att tycka till och att våga gå mot strömmen – om skolan och undervisningen har fungerat som bäst vill säga. Nu måste de få en möjlighet att prova alla sina teorier i praktiken och se om de håller.

Det är våra beslut som har format den skola vi har, men nu räcker inte den politiska viljan till för att ta emot de synpunkterna och det engagemanget. Dagens unga har utbildningsmässigt en bas att stå på som ingen annan generation före dem har haft. Det är en jätteinvestering inför framtiden. Men i dag står samma unga, debattglada, välutbildade, hungriga och otåliga, utan både eget arbete och egen bostad. Verkligheten begränsar dem från att ta steget ut i vuxenvärlden på egna ben. Hur skall vi ändra på det? Vanmakt, passivitet, oro, misstro till vuxenvärlden och pessimism inför framtiden blir allt vanligare.

Jag vet – Inger Davidson vet det säkert också, även om hon inte är här nu – varför det är så och varför det är ett stort problem för oss. Hur skall vi ändra på det? Det finns en slogan som säger att dagens unga är morgondagens makthavare. Det är inte bara en slogan, så är det. Ungdomspolitikerna måste därför handla om vilka förutsättningar vi vill att vi unga skall ha, vilka möjligheter som skall finnas och vilket värde ungdomstiden och vi unga vuxna har.

Herr talman! Ungdomstiden är övergående för oss alla. Men det som ungdomstiden har gett oss och lärt oss har vi alltid med oss oavsett om det är bra eller dåliga erfarenheter. En regering får inte blunda för det. Människors tillvaro hänger ihop oavsett ålder. Vi lever inte ett liv på jobbet, ett annat i skolan och ett tredje när vi är bland vänner eller arbetslösa. Till det yttre

kanske det ser så ut, men vi är ju de vi är. Vår vardag är beroende av så många olika delar för att den skall hänga ihop och bli behaglig att leva i.

Ungdomspolitiken måste också göra det. Som ung hjälper det inte att luta sig mot goda vuxnas moral när man varken har arbete eller bostad, hur vackert de vuxna än talar.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Ungdomspolitik

Anf. 166 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Låt mig börja min replik med att säga att jag tror att vi allihop kan skriva under det mesta av vad Ulrica Messing har sagt här. Men det är en sak som jag vill påpeka. Ulrica Messing sade att propositionen är bra, men att den inte tar ett helhetsgrepp. Den diskuterar inte den egna bostaden, det egna jobbet och budgetunderskottet. Det gör den naturligtvis inte eftersom bostaden kommer att diskuteras i bostadsutskottet, jobben i arbetsmarknadsutskottet och budgetunderskottet i skatteutskottet och finansutskottet. Vi har ju en sådan fördelning, och den skall och vill vi också följa.

Herr talman! För många som deltagit i den här debatten är det den sista debatten eftersom de lämnar kammaren. Som moderat företrädare vill jag, med herr talmans tillåtelse, framföra ett tack till Maja Bäckström för dessa år. Det har varit mycket intressanta år och många intressanta frågor.

Till Stina Gustavsson, som tyvärr inte är här, till Hugo Hegeland, Göran Åstrand, Elisabeth Persson och Stina Eliasson vill jag också framföra ett tack. Jag tror inte att det är många utskott som åderlåtts så på skickliga ledamöter som vårt utskott den här gången. Jag tänker naturligtvis inte harangera var och en här. Det gör vi vid andra tillfällen. Jag vill säga ett varmt tack för det fina samarbete som vi har haft under gångna år.

Anf. 167 ULRICA MESSING (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara bemöta Elisabeth Fleetwood litet grand. Jag vet hur ärendena hanteras och behandlas i utskotten. Eftersom utgångspunkten i den här propositionen är att för första gången ta helhetsgreppet och att en gång för alla lyfta upp ungdomspolitiken på dagordningen som ett eget politiskt område tycker jag att man också måste koppla samman de olika delarna. Vi vet ju att de hänger ihop och är så avgörande för varandra. Då räcker det inte att, som i propositionen, luta sig mot förslag till pigarbeten, som vi har debatterat tidigare, eller unga människors fria entreprenörskap-sanda, som man också skriver om. Det räcker inte.

Anf. 168 STEFAN ATTEFALL (kds):

Herr talman! Först vill jag instämma i Ulrica Messings glädje över att vi nu för första gången i Sveriges riksdag får diskutera en proposition om ungdomspolitiken och likaså för första gången i Sveriges historia får anta riktlinjer för ungdomspolitiken. Vi har haft en ungdomsminister sedan 1987, men det är först nu, med Inger Davidson som ungdomsminister, som vi har fått chansen att ta ställning i riksdagen till riktlinjer för ungdomspolitiken.

Regeringen har betonat vikten av en helhetssyn i ungdomspolitiken, och propositionen är en del i arbetet på att skapa denna helhetssyn. Jag har själv förmånen att få leda den generationsutredning som omtalas i propositionen. Denna utredning har till syfte att ta ett samlat grepp på ungdomspolitikens

hårdvara, dvs. förhållandena på arbetsmarknad och bostadsmarknad och ungdomars ekonomiska frågor. Vi försöker att anlägga det helhetsperspektiv som Ulrica Messing efterlyser. Ulrica Messing kommer om några veckor att genom oss kunna få det diskussionsunderlag som hon efterlyser. De perspektiv som anläggs i utredningsarbetet skall enligt vad Inger Davidson aviserat också kunna vara underlag för kommande propositioner, om den nuvarande regeringen får fortsätta att arbeta.

Jag vill också påminna om ett uppdrag till SCB, med rubriken Barn- och ungdomsrelationer. Det är fråga om en omfattande enkät bland ungdomar om deras värderingar och attityder. Även i detta fall är ambitionen att så småningom göra uppföljningar i form av kontinuerliga enkäter, för att få ett bra underlag för hur värderingar och attityder förändras i ungdomsvärlden.

Generationsutredningen och denna enkät blir ett viktigt underlag för att skapa en helhetsbild och en helhetssyn för att kunna lägga fram förslag av konkret karaktär med ett ungdomsperspektiv inom olika sektorsområden men också för att få in generations- och ungdomsperspektiv i den politiska beslutsprocessen.

Jag kan också försäkra en del av meddebattörerna här att ungdomars rätt till arbete, problemen på arbetsmarknaden och ett klart och stort engagemang för att skapa jobb för ungdomar genomsyrar arbetet i Generationsutredningen.

Jag är vidare ordförande i Statens ungdomsråd och har fått förmånen att arbeta tillsammans med ett mycket duktigt och engagerat gäng av ganska unga människor på dess kansli. Jag vill påstå att det skett en uppstramning av Statens ungdomsråds arbete under de senaste åren. Det är långt ifrån den litet flummiga image som Statens ungdomsråd hade för 10–20 år sedan och som fortfarande verkar finnas kvar i de föreställningar som en del medelålders makthavare i dag har om Statens ungdomsråd sedan den tid när de var aktiva i politiska ungdomsförbund.

Statens ungdomsråd är nu en myndighet som arbetar mycket med inriktning på kommuner, för att sprida goda idéer, för att stödja och på olika sätt skapa bättre villkor för den unga generationen. Ungdomsrådets inriktning bekräftas också i propositionen. Jag skulle vilja påstå att propositionen, kulturutskottets betänkande och riksdagens beslut i morgon innebär en bekräftelse på att Ungdomsrådet arbetar på rätt sätt och har en bra färdriktning.

Vi arbetar inom Statens ungdomsråd för närvarande framför allt inom fem områden. Det handlar mycket om information och om utredningsarbete. Vi tar kontakt med forskarvärlden för att sprida kunskap om ungdomars relationer och levnadsvillkor. Det handlar också om arbete på den lokala nivån, exempelvis om att stimulera kommuner att engagera sig i olika delaktighetsprojekt för ungdomar för att tillvarata ungdomars kompetens och engagemang.

Vi stimulerar också inrättandet av träffpunkter, antingen i form av Ungdomens hus, som har tillkommit på flera ställen i landet, eller i form av mindre träffpunkter. Något som ofta debatteras är bidragsgivning till ungdomsorganisationer, men vi svarar också för utvecklingsinsatser för att förnya föreningslivet.

Vi arbetar också sektorsövergripande. Ungdomsrådet skall vara den myn-

dighet som försöker sammanföra andra statliga myndigheter, verk och organ. Jag vill påstå att det bedrivs ett allt bättre samarbete, mycket tack vare vår engagerade personal. Vi tar självfallet också ett visst sektorsansvar för de fritidsfrågor vars handläggning ankommer på staten.

Vi upplever att vi får ett bra stöd för detta arbete och ett tydligt uppdrag genom det beslut som vi väntar oss i morgon.

Jag skulle vilja kommentera socialdemokraternas reservation om att en del av bidragen skall användas till utvärdering. Det kan här föreligga ett visst missförstånd. Jag vill betona att medel för statens utvärdering av hur målen för bidragsgivningen skall tillgodoses finns inom myndighetsanslaget D 1. Ungdomsstyrelsen. Det är endast organisationernas egen utvärderingsverksamhet som inte skall betalas via bidragen. Det är rimligt att organisationerna själva avgör hur de skall lägga upp denna utvärderingsverksamhet och hur de skall disponera sina resurser. Det är svårt för en myndighet att diktera detta. Alternativt får man skapa ett klumpbidrag vid sidan om, och det blir då helt enkelt fråga om en utbyggnad av det nuvarande bidraget.

Det är också en konsekvens av de remissvar som har kommit in till Civildepartementet efter ett utredningsarbete som inletts bl.a. av Statens ungdomsråd. Organisationerna har där tydligt markerat att detta är den ordning som man önskar, och detta önskemål har regeringen följt i propositionen. Det är märkligt att socialdemokraterna inte delar ungdomsorganisationernas egen bedömning.

Det är ett spännande arbete som bedrivs inom Statens ungdomsråds område. Jag har gjort en mycket intressant reflexion i anslutning till detta arbete, som jag själv deltar i. Det finns två olika perspektiv i den syn som man har på ungdomar, perspektiv som man ofta möter inte minst när man träffar regionala företrädare.

Vi har storstadsförörternas perspektiv, där man ofta frågar sig vad man kan göra för att undvika att ungdomarna skall börja slåss, supa, knarka och rent allmänt bete sig på ett destruktivt sätt. Det är det socialt preventiva perspektivet, där man vill förhindra att ungdomar gör dumma saker.

Det finns också ett annat perspektiv, som man framför allt möter i glesbygdskommuner. Där ser man ungdomar som en resurs. Man inser att man behöver ha kvar ungdomarna i sin kommun. Man behöver ungdomarnas engagemang. Det handlar faktiskt om den egna kommunens överlevnad.

Det senare perspektivet börjar anläggas mer och mer på olika håll. Det tar sig mycket få uttryck i de politiska ungdomsförbunden. I stället ser vi det i engagemanget för Ungdomens hus runt om i landet, i nya ungdomsföreningar och i ungdomsråd som bildas. Vi ser det också i olika kulturaktiviteter och i träffpunktsprojekten.

Ungdomar står, som här tidigare har sagts, för förnyelse, ifrågasättande, energi och nya perspektiv på tillvaron. Men ungdomar behöver också känna sig älskade och behövda och känna att de har en viktig roll i olika sammanhang liksom att de har stöd från offentliga organ och att de kan ha vuxna som förebilder. Balansgången mellan det ungdomliga engagemanget, ifrågasättandet, energin och den vuxnes roll återfinns också på ett bra sätt i propositionen.

Slutligen vill jag bara litet grand kommentera de riktlinjer som ges i propo-

sitionen. Jag tycker att de riktlinjer som återfinns i det socialdemokratiska alternativet innehåller för mycket av slagord och pamfletter och för litet av beskrivningar av vilka principer som skall vägleda arbetet. Man saknar där också det som jag tycker är det viktiga i riktlinjerna, nämligen subsidiaritetsprincipen.

Det är egentligen en kristdemokratisk tanke att ansvaret skall ligga på den lokala nivån. Vi vill bygga samhället nedifrån, medan de offentliga organen har som uppgift att stödja, hjälpa och på olika sätt uppmuntra, inte att ta över och sköta om utan i stället försöka stärka den lokala nivån, de små naturliga gemenskaperna. Det är där som vi blir personer och upplever vårt sammanhang. Där känner vi närheten och upplever vår roll. Familjen är en viktig del i detta men också de sociala nätverken runt familjerna. Det handlar om familjer av olika karaktär och storlekar under olika förhållanden. Vi skall i dessa sammanhang inte syfta till att ge alla barn och ungdomar samma stöd, eftersom barn behöver olika mycket stöd. En del behöver mera stöd än andra, och det är en uppgift för staten att på olika sätt ge sådant stöd.

Vi kan här se en skiljelinje mellan dem som tycker att stat och kommun skall ta sin hand ifrån människor och inte lägga sig i – det mera nyliberala perspektivet – och dem som menar att stat och kommun skall ta över ansvaret för alltihop. Jag tycker att man märker detta i Vänsterpartiets och Socialdemokraternas resonemang och riktlinjer.

Mot detta vill jag ställa vad jag kallar det kristdemokratiska perspektivet, där den offentliga sektorn och de offentliga organen har en viktig roll som stödjare, uppmuntrare och garantier för att alla får likvärdiga förutsättningar.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till kulturutskottets hemställan.

Anf. 169 ULRICA MESSING (s) replik:

Herr talman! Efter att ha lyssnat på Stefan Attefall förstår jag att den ungdomsproposition som vi debatterar i dag kan ses som litet grand av en uppvärmning inför den debatt om ungdomspolitik som vi får ha efter det att Generationsberedningen har presenterat sitt förslag till insatser. Mina förväntningar på vad det skall innehålla är stora, och jag skall med glädje och iver läsa vad ni har kommit fram till.

Sedan kan jag inte låta bli att kommentera litet grand vad Stefan Attefall sade nu på slutet, att en del barn behöver mera stöd än andra barn. Det är helt riktigt – och nu debatterar vi ungdomspolitiken som helhet. Då kan jag säga att det är just det argumentet vi har haft i mitt parti, när vi har debatterat exempelvis mot skolpeng, som vi upplever som något djupt orättvist. Alla barn kostar inte lika mycket pengar i skolan och skall inte behöva göra det heller, därför att behoven är så olika.

Vi vill inte heller att staten eller kommunerna skall ta över allt ansvar. Vi tycker att det är jättebra om folkrörelser eller ideella organisationer kan gå in och göra ett arbete, att man hjälper varandra och tar det ansvar man orkar bära. Men samhällsansvar och människors trygghet kan inte överlätas till ideella organisationer eller till något slags välgörenhet. Staten och kommu-

nerna måste ha det yttersta ansvaret. Vi som samhälle måste se till att det är allas våras ungar det handlar om och att det skall gå bra för alla.

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Ungdomspolitik

Anf. 170 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Ulrica Messing upplever den här debatten som en uppvärmning inför vad som komma skall, och jag hoppas att det blir så. Jag hoppas att enkäten vi pratar om, som beställdes av Barn- och ungdomsdelegationen, och den utredning som jag själv jobbar med skall göra att vi får en bra debatt om ungdomsfrågorna i valrörelsen. Det vore faktiskt första gången vi fick upp ungdomsfrågorna i en valrörelse. Kan Ulrica Messing hjälpa till med det, tar jag tacksamt emot den hjälpen.

Men jag skulle vilja säga att den här propositionen är, vilket civilministern sade i sitt inledningsanförande, ett första steg i en serie aktiviteter och ambitioner man har för att få upp ungdomsfrågorna på ytan, ta helhetsgrepp på de här frågorna och också på alla politikområden göra konkreta insatser.

Så Ulrica Messings förhoppning får hon gärna leva upp till genom att se till att det fortsatt blir en regering med Inger Davidson som ungdomsminister.

När det gäller riktlinjerna diskuterar vi vem som har huvudansvaret. Här ställs egentligen två riktlinjer mot varandra, tycker jag. Jag citerade ur den socialdemokratiska motionen, där det först och främst talas om samhället. Ulrica Messing blandar också ordet samhälle med den roll hon har som politiker. Det är ett typiskt problem att socialdemokrater ofta blandar ihop samhället med offentliga sektorn. Samhället är faktiskt större än den offentliga sektorn. Offentliga sektorn är en del av samhället.

Det står i det socialdemokratiska förslaget till riktlinjer att det i första hand är kommunerna som har skyldighet att se till att alla barn och ungdomar får en god start i livet. Mot det skall man ställa de riktlinjer som säger att de offentliga insatserna för ungdomar i första hand bör vara stödjande och bygga på ungdomars, föräldrars och andra närståendes engagemang.

Vi bygger faktiskt samhället nerifrån. Föräldrarna har ett ansvar för sina barn och ungdomar. Offentliga sektorns roll blir inte att på något sätt garantera hur villkoren skall se ut, utan den är att stödja föräldrarna, stödja de små naturliga gemenskaperna att ta sitt ansvar och se till att det blir den lösning och den utformning av tillväxtvillkoren som passar just det enskilda barnet, därför att barn är olika.

Det är också det som ligger bakom vårt engagemang för ett friare val av skola. Vi tror faktiskt att barn och ungdomar har olika behov och olika förutsättningar och att vi måste tilltro föräldrar att kunna välja.

Därför blir statens och kommunernas uppgift att skapa likvärdiga förutsättningar på området, inte att bestämma över barns och ungdomars uppväxtvillkor. Det kan ta sig olika uttryck därför att man har olika behov. Det tycker jag är en viktig principiell skillnad.

Anf. 171 ULRICA MESSING (s) replik:

Herr talman! Jag önskar att den verklighetsbeskrivning som propositionen andas också stämmer, att alla barn här i landet hade lyckan och förmånen att få växa upp i en familj där man kan ta hand om varandra, där de kan luta

sig mot sina föräldrar och nära anhöriga och där de kan springa över gatan till moster och faster, om inte mamma är hemma och det har hänt någonting.

Men så är det ju inte. Varje rapport om hur barn växer upp här i landet visar att allt fler växer upp med ensamstående föräldrar och långt ifrån nära anhöriga. Det är utifrån den verkligheten vi måste skapa de politiska förutsättningarna att se till att alla barn i alla fall får en bra chans.

Sedan är det inte alls min eller Socialdemokraternas ambition att bestämma över hur en familj skall leva sitt liv. Men vi är övertygade om att den största valfriheten får både Stefan Attefall och jag och alla andra familjer när vi vet att det finns ett samhälle bakom oss som vi kan luta oss tillbaka mot. Att det i alla frågor och på alla områden är avhängigt vår egen ekonomi eller vår egen förmåga att sköta oss själva, är inte valfrihet i någon verklig mening.

Anf. 172 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Nej, jag håller med om att alla inte har samma förutsättningar. Därför är det så viktigt att det finns offentlig sektor också, som går in och stöttar när det behövs.

Vi skall komma ihåg, vilket jag tycker är viktigt, att ungefär 80 % av barnen växer upp hos båda sina föräldrar. Men det finns, som Ulrica Messing säger, många som är ensamstående och många barn som, även om de lever ihop med båda sina föräldrar, har trassliga förhållanden på olika sätt. Självklart behöver de barnen och ungdomarna mera stöd än andra. Då skall vi se till att vi har en offentlig sektor som kan ge det stödet och också en ekonomi i någorlunda balans.

Men det är inte detta det handlar om. Det handlar om vilket perspektiv vi har på det hela. Jag tycker att det finns ett mycket intressant exempel på att Socialdemokraterna just försöker styra familjerna, och det är familjepolitiken, där man utformar stödet så att det dikteras uppifrån. Man skapar ett system som i praktiken gör det svårt att välja alternativa lösningar.

Debatten om vårdnadsbidraget var ett typexempel på hur man ser från ett annat perspektiv. Om man utgår från att föräldrarna har förmåga att välja, utformar man exempelvis barnomsorgssystemet efter detta. På samma sätt måste den principen gälla inom ungdomspolitiken, att man i första hand skall stärka de små lokala naturliga gemenskaperna, de sociala nätverken, och stötta där dessa inte räcker till. Vi får inte låta kommuner och stat ta på sig en felaktig roll i sammanhanget utan göra det de är bra på, dvs. att vara den extra resursen som gör att ungdomar inte hamnar bredvid och helt enkelt har svårt att klara av att skapa sin egen tillvaro på ett rimligt och bra sätt.

Anf. 173 ALWA WENNERLUND (kds):

Herr talman! Vi har nu för första gången fått en ungdomsproposition, och det är som det står i utskottets betänkande glädjande att riksdagen nu bereds tillfälle att fastställa nationella riktlinjer för ungdomspolitiken. Propositionen belyser många av de områden som ungdomar kommer i kontakt med och ungdomars situation i dag när det gäller utbildning, arbete, fritid, hälsa, m.m. m.m.

Regeringen anger sex riktlinjer för ungdomspolitiken för att ge vägled-

ning. Dessa sex riktlinjer är: stödjande insatser, helhetssyn, goda uppväxtvillkor, etablering i vuxensamhället, främja ansvarstagande, ökad samverkan.

När det gäller de stödjande insatserna är det först och främst familjen och den närmaste omgivningen som är avgörande för ungdomars utveckling. Därför står det också i propositionen hur viktigt det är att samhället stöder familjerna på ett sådant sätt att de kan vara den trygga punkten i tillvaron för ungdomarna.

I detta sammanhang kan också nämnas att i samband med FN:s internationella familjeår har 3 miljoner kronor satsats på ett projekt just för att stärka banden mellan generationerna.

Samhället skall också stötta ungdomar som på olika sätt tar initiativ till egna aktiviteter och vara intresserat av olika frågor som engagerar ungdomen i dag. Ungdomarna måste få känna att de tas på allvar.

Ungdomspolitik kan inte bara röra sig om avskärmade områden som idrott eller utbildning, utan det är viktigt att få en helhetssyn på de insatser som rör ungdomar. Man måste gå in och se över den situation som de unga befinner sig i, ta del av deras behov och problem som de möter. Vi måste se ungdomarna som en resurs i samhället som bidrar till nytänkande och till nya värderingar.

I propositionen står det att "alla ungdomar måste ha rätt till trygghet och personlig utveckling under uppväxten". Här kommer familjen in igen. Man talar om hur viktigt det är att ha en trygg uppväxt. Vi vet att det är i familjen som goda normer grundläggs, som sedan överförs från generation till generation. Därför är det oerhört viktigt att stötta föräldrarna, så att de kan ge barnen en god och trygg uppväxt. Men även skolan har ett stort ansvar för att ungdomarna skall känna att arbetet i skolan är meningsfullt och att var och en elev kan hitta sin nisch och känna att det bär för framtiden. Här kan man också nämna mobbning, som det är fruktansvärt för en ung människa att bli utsatt för. Skollagen är nu ändrad så att skolan har skyldighet att motverka mobbning. Skolverket arbetar på dessa frågor för att få till stånd ett bra åtgärdsprogram. Det är mycket glädjande.

Herr talman! Det är viktigt att hjälpa ungdomarna in i vuxensamhället. Därför är det oerhört viktigt att de ges möjlighet att på olika sätt komma in i arbetslivet, att samhället satsar på olika områden för att ge ungdomar chans till arbete. Vi vet att lång tid av arbetslöshet är förödande för ungdomarna.

Det är viktigt att ungdomarna själva känner att de måste ta ansvar för sin situation, men också att de har delaktighet i och inflytande över sin situation. Därför är det viktigt att låta de unga ta större ansvar i skolan, hemma och var de befinner sig. Känner man ansvar och delaktighet, ökar också ansvaret för medmänniskor.

Här kan man också nämna insatser som gjorts angående en ungdomskampanj mot rasism, där Barn- och ungdomsdelegationen fördelade stöd till 200 lokala projekt.

För att underlätta det ungdomspolitiska arbetet bör ett ökat samarbete uppstå mellan olika myndigheter. Det har vi hört flera gånger här i kväll. Det är inte bra att man på olika håll arbetar med ungdomsfrågor utan att

samordna. Även samarbete mellan den offentliga och den ideella sektorn är av stor vikt.

Regeringen föreslår nu, som vi vet, en ny myndighet – Ungdomsstyrelsen – vars styrelse skall bestå av representanter från de olika myndigheter som berörs av ungdomspolitiken. Ungdomsstyrelsen skall också ta fram underlag angående ungdomars uppväxtvillkor och förslag till olika åtgärder, så att regeringen vart tredje år kan återkomma till riksdagen med en ungdomsproposition. Man skall också fördela bidrag till barn- och ungdomsorganisationer.

Herr talman! Det är viktigt att denna ungdomsproposition har kommit till stånd. Med den visar vi ungdomarna att vi vill ställa upp på dem, att vi vill vara lyhörda för deras behov och önskningar och ta del av de problem som de möter under sin uppväxttid och inträde i vuxenvärlden.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 31.

Anf. 174 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Först diskuterade vi kulturutskottets betänkande om turism. Sedan gick vi över till betänkandet om ungdomspolitik. Då dök det plötsligt upp en turist här i kammaren, nämligen civilminister Inger Davidson. I blixtfart läste hon upp ett anförande och sprang sedan sin väg. Varför? Jo, därför att hon skulle uppträda i TV. Det är viktigare än att stå i Sveriges förnämsta debattcentrum och försvara sitt anförande. Jag anser att det är det mest skandalösa uppträdande som jag har upplevt här i riksdagen under mina tolv år. Jag får säga till Alwa Wennerlund att det smärtar mig att behöva säga detta, eftersom jag i många stycken delar kds synpunkter. Alwa Wennerlund, som själv är marknadsförare, förstår väl att på ett sämre sätt kan man inte marknadsföra sitt parti, genom att uppträda som detta statsråd har gjort.

Herr talman! Det var inte därför jag begärde ordet. Det var för att jag hängde upp mig på två reservationer från Socialdemokratiska partiet. Jag erinrar mig att Voltaire, som föddes för jämnt 300 år sedan, har sagt att konsten att tråka ut är att säga allt. Därför skall jag inte säga allt som finns att säga om dessa reservationer.

Åke Gustavsson står som första namn under reservation 1. Jag läser där: "Utskottet konstaterar att de riktlinjer för ungdomspolitiken som regeringen föreslagit är av övergripande karaktär. Samma förhållande gäller förslaget i motion Kr1 (v). Utskottet anser därför att de i motion Kr2 (s) angivna riktlinjerna i stället bör antas av riksdagen." Detta är mycket konstigt. Varför skulle de antas i stället, om de är likadana? Det begriper jag inte.

I reservation 6 talas det om vidgade klyftor i skolan. Där säger man: "Utskottet anser – i likhet med motionärerna bakom motion Kr2 (s) – att den ekonomiska överkompensationen av privata skolor bidrar till vidgade klyftor och segregation på skolans område." Det anser jag är rent nonsens. Hur kan man påstå att friskolorna överkompenseras när de till att börja med får 85 % av genomsnittskostnaden per elev i kommunala skolor? Då kan de väl inte vara överkompenserade? I så fall skulle de ha fått 115 %. Nu får de bara 85 % av genomsnittskostnaden.

Jag råkar vara inspektor för en fristående skola. En anledning till att man har fristående skolor är att de har en speciell profil. Denna speciella profil medför vissa extra kostnader. Någon måste betala det. För att motivera fristående skolor måste de profilera sig på ett visst sätt. Därmed ådrar de sig ytterligare kostnader utöver vad en kommunal skola behöver belastas med. Vår skola har t.ex. företagit körresor till främmande länder, bl.a. Finland. Det kostar pengar, men det bidrar till att skapa goodwill för Sverige. Vi har språkundervisning redan från första årskursen, i franska, spanska och tyska. Det kostar också mer pengar än vad undervisningen i de kommunala skolorna gör. Talet om att fristående skolor är överkompenserade är helt verklighetsfrämmande.

Herr talman! Jag började med att citera Voltaire. Som alla kommer ihåg ville han att det på hans gravvård skulle stå: Här vilar mannen som ingenting blev, inte ens medlem av Franska Akademien. Det blev han faktiskt inte.

Jag skall avsluta med att citera en ledamot av Franska Akademien, nämligen Paul Valéry. Han dog för övrigt 1945. Han har sagt att politik är konsten att hindra människor från att lägga sig i sina egna angelägenheter. Det är möjligt att ett liknande öde nu kommer att drabba mig, när jag lämnar riksdagen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 26 maj.)

16 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställts

den 24 maj

1993/94:545 av *Birger Andersson* (c) till socialministern om bilkörning vid narkotikapåverkan:

I ett uppmärksammat fall har en bilförare med mycket hög koncentration av amfetamin i blodet sluppit åtal. Orsaken anges vara bristande lagstiftning.

Vad avser regeringen att vidtaga för åtgärder för att rätta till brister i gällande lagstiftning?

1993/94:546 av *Sören Lekberg* (s) till statsrådet Bo Lundgren om konkurserna inom bostadssektorn:

Konkurserna inom bostadssektorn ökar oroväckande. De två senaste åren beräknas enligt Fastighetsägarförbundet omkring 3 000 privata fastighetsägare ha försatts i konkurs.

Många bostadsrätthavare och villaägare drabbas också hårt av systemskiftet inom bostadspolitik. Det är nästan bara bostäder som byggts eller byggts om de senaste åren som hamnat i svårigheter. För dessa har nedskärningarna av räntebidragen fått en retroaktiv karaktär.

Nu har också Fastighetsägarförbundet reagerat över utvecklingen. I ett brev nyligen till regeringen begär man att den extra nedskärningen av räntebidragen med 2,5 miljarder kronor 1995 och 1996 måste omprövas. Situationen kommer annars att förvärras ytterligare de närmaste åren.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Bo Lundgren följande:

Vilka åtgärder planerar regeringen vidta med anledning av det snabbt växande antalet konkurser inom bostadssektorn?

17 § Kammaren åtskildes kl. 21.38.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 20 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 52 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 83 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 94,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 6 § anf. 122 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.57,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 15 § anf. 165 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

Onsdagen den 25 maj

1 § Justering av protokoll	1
2 § Hänvisning av ärende till utskott	1
3 § Förnyad bordläggning	1
4 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning	1
Konstitutionsutskottets betänkande KU30	
Debatt	
Talmannen (om debattreglerna)	
<i>Regeringens sammansättning och regeringsarbetets organisation m.m.</i> (avsnitten 1–10)	2
Thage G Peterson (s)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Birger Hagård (m)	
Ylva Annerstedt (fp)	
Ingvar Svensson (kds)	
Simon Liliedahl (nyd)	
Bengt Hurtig (v)	
Torgny Larsson (s)	
Elvy Söderström (s)	
Bengt Dalström (nyd)	
<i>Vissa uttalanden av statsråd</i> (avsnitt 11)	31
Ingvar Johnsson (s)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Inger René (m)	
Ylva Annerstedt (fp)	
<i>Regeringens handläggning av vissa asylärenden</i> (avsnitt 12)	34
Catarina Rönnung (s)	
Harriet Colliander (nyd)	
Bengt Hurtig (v)	
Inger René (m)	
<i>Vissa frågor med anknytning till JAS-projektet</i> (avsnitt 14)	44
Henrik S Järrel (m)	
Ingvar Johnsson (s)	
Simon Liliedahl (nyd)	
Bengt Hurtig (v)	
Thage G Peterson (s)	
<i>Regeringens handläggning av krigsmaterielfrågor</i> (avsnitt 15)	56
Bengt Hurtig (v)	
Ola Karlsson (m)	
Hans Göran Franck (s)	
Ingela Mårtensson (fp)	

<i>Byte av chef för Finansinspektionen</i> (avsnitt 16 a)	63
Ola Karlsson (m)	
Hans Göran Franck (s)	
Ylva Annerstedt (fp)	
Simon Liliedahl (nyd)	
<i>Utseende av biståndskontorschef</i> (avsnitt 16 c)	71
Lisbeth Staaf-Igelström (s)	
Ingvar Svensson (kds)	
<i>Statsministerns anförande "Sverige och de baltiska länderna" den 17 november 1993</i> (avsnitt 17)	74
Elvy Söderström (s)	
Bengt Hurtig (v)	
Birger Hagård (m)	
<i>Övriga frågor</i>	80
Sylvia Lindgren (s)	
Sören Lekberg (s)	
Elvy Söderström (s)	
Beslut	83
Beslut om samlad votering	86
Meddelande om muntliga frågor till regeringen den 26 maj	86
Förste vice talmannen	
5 § Vissa mervärdesskattefrågor	86
Skatteutskottets betänkande SkU30	
Debatt	
Peter Kling (nyd)	
Lars Bäckström (v)	
Filip Fridolfsson (m)	
Knut Wachtmeister (m)	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
6 § Bostadsbeskattning	96
Skatteutskottets betänkande SkU35	
Debatt	
Gunnar Nilsson (s)	
Ulf Eriksson (nyd)	
Lars Bäckström (v)	
Inga Berggren (m)	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
7 § Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Vitryssland	106
Skatteutskottets betänkande SkU39	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
8 § Dubbelbeskattningsavtal med Vietnam	106
Skatteutskottets betänkande SkU40	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
9 § Ränteskillnadsersättning vid förtidsuppsägning av konsumentkrediter, m.m.	106
Lagutskottets betänkande LU29	
Debatt	
Björn Samuelson (v)	

Margareta Gard (m)	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
10 § Datapantbrev	110
Lagutskottets betänkande LU33	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
11 § Exekutiv försäljning av fast egendom	110
Lagutskottets betänkande LU30	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
12 § Ny huvudman för näringsförbudsregistret	111
Lagutskottets betänkande LU36	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
13 § Ändringar i aktiekontolagen	111
Lagutskottets betänkande LU37	
Beslut	111
Skatteutskottets betänkande SkU30	
Skatteutskottets betänkande SkU35	
Skatteutskottets betänkande SkU39	
Skatteutskottets betänkande SkU40	
Lagutskottets betänkande LU29	
Lagutskottets betänkande LU33	
Lagutskottets betänkande LU30	
Lagutskottets betänkande LU36	
Lagutskottets betänkande LU37	
Beslut om uppskjuten votering	115
14 § Turism	115
Kulturutskottets betänkande KrU30	
Debatt	
Maja Bäckström (s)	
Stina Gustavsson (c)	
(forts.)	
Ajournering	120
Återupptagna förhandlingar	120
14 § (forts.) Turism (forts. KrU30)	120
Birgitta Wistrand (m)	
Bengt Dalström (nyd)	
Simon Liliedahl (nyd)	
Sören Norrby (fp)	
Åke Gustavsson (s)	
<i>Beslut skulle fattas den 26 maj</i>	
15 § Ungdomspolitik	135
Kulturutskottets betänkande KrU31	
Debatt	
Civilminister Inger Davidson (kds)	
Monica Widnemark (s)	
Claus Zaar (nyd)	
Jan Jennehag (v)	
Elisabeth Fleetwood (m)	
Ulrica Messing (s)	

Prot. 1993/94:110
25 maj 1994

Stefan Attefall (kds)
Alwa Wennerlund (kds)
Hugo Hegeland (m)
Beslut skulle fattas den 26 maj

16 § Anmälan om frågor

1993/94:545 av Birger Andersson (c) om bilkörning vid narkotika- kapåverkan	157
1993/94:546 av Sören Lekberg (s) om konkurserna inom bo- stadssektorn	158

